

הופכים את הרחוב!

ל"ג בעומר תשע"ז

שמי: _____

רחוב: _____

מוסד לימודים: _____

כיתה: _____

ילדי הכפר, שלום לכם!

אין לכם משג כמה חפינו להפגש, זה כל כך מרגש!

סוף סוף, נותנים גם לנו לדבר. כן, לנו, הרחובות של הכפר.

לא מזמן הגענו לכאן, וכבר מרגישים את השנוי באויר. זה משהו בתחושה, הרגשה כזו של קדשה.

גם אתם מרגישים ככה?

אנחנו רואים אתכם צועדים ברחובות שקבלו פתאום שמות חדשים, שמות קדושים, וכל כך רוצים שתשימו אלינו לב. שתראו ותבינו, שתכירו.

כי הרי אין עוד מקום בעולם, ואת זה אתם בטח יודעים, ששמות הרחובות בו כל כך מקוריים. מקוריים באמת, לקוחים הישר מן המקור האלקי ממנו כלנו יונקים.

האדמו"רים, הספרים, משגי חסידות חשובים – כל אלו מהיום את המקור של כלנו. הם השרשים מהם אנחנו מקבלים חיות. מהם אנחנו יכולים לקחת את הכח להיות מי שאנחנו – חסידי חב"ד מקשרים לרבי נשיא הדור.

ל"ג בעומר, היום בו צועדים דוקא ברחוב, היום בו מטירים את ה'חוצה', הוא הזדמנות פז עבורנו. החלטנו שהגיע הזמן שתכירו אותנו יותר מקרוב (כן, פעם אחת תקשיבו לרחוב, מה יש?).

אם תעשו זאת, תגלו אוצרות. אוצרות של ידע, אוצרות של רגש, אוצרות של קדשה!

אנחנו אולי 'רק' רחובות, אבל תרשו לנו לקוות שיהיה לנו מעניין ביחד.

ותודה לועד הכפר על השמות המיוחדים שהעניקו לנו.

זה קרה, אגב, בדיוק לפני שנה, באיר תשע"ו.

אנחנו מרגישים בהחלט ראויים לתאר 'הנחלה של נשיא הדור'.

גם אתם חושבים כך?

בדפים הבאים תגלו את כל השמות שלנו, הרחובות והכפרות בכפר.

תוכלו לקרא ולקבל מידע מתמצת על משמעותו של כל שם.

הכתה שלכם תקבל את אחד מאתנו. רחוב אחד בכפר.

על הרחוב שלכם תקבלו מידע מפרט, ויחד עם הרחוב הזה גם תבצעו את כל המשימות בשבוע הקרוב.

כן, כן, במשך חמשה ימים, מי"א באיר עד ט"ו באיר – תבצעו בכל יום משימה מאתגרת אחרת.

יהיה מעניין!

אז קדימה, בואו נצא לדרך, הפעם במשמעות הכי פשוטה של הבטוי.

מחכים לכם בשטח,

רחובות הכפר

חידון הרחובות

סמן באיזה רחוב ממוקם כל בית כנסת

בית הכנסת נחום יצחק?

- רחוב אמרי בינה.
- רחוב אדמו"ר האמצעי.
- רחוב אדמו"ר הצמח צדק.

בית הכנסת מענדל'ס שול?

- רחוב ע"ב
- רחוב שערי אורה
- רחוב רבי לוי יצחק

בית הכנסת בערק'ה שול?

- רחוב הבעל שם טוב.
- רחוב חנוך לנער.
- רחוב ספר התניא.

בית הכנסת יעקב אבינו (גינדי)?

- רחוב אגרות קודש
- רחוב לוח היום יום
- רחוב רבי לוי יצחק

בית הכנסת אוהל יעקב (אמיתי)?

- רחוב תורת שמואל
- רחוב ספר הזכרונות
- רחוב הבעל שם טוב.

בית הכנסת ישראל אריה לייב (המקלט)?

- רחוב ע"ב.
- רחוב רבי לוי יצחק.
- דרך מצותיך.

בית הכנסת בכפר חב"ד ב'?

- הרבנית חיה מושקא.
- הרבנית חנה.
- השליחות.

בית אגודת חסידי חב"ד 770?

- רחוב הרבי מליובאוויטש
- רחוב ספר התניא
- רחוב מעלה 770

בית הכנסת בית מנחם?

- רחוב הבעל שם טוב.
- רחוב שערי תשובה.
- רחוב הרבי מליובאוויטש.

בית הכנסת המרכזי?

- רחוב אדמו"ר הזקן.
- רחוב הרב שניאור זלמן גורליק.
- רחוב ס"ו.

בית הכנסת גבעת ליובאוויטש?

- רחוב הרב מרדכי שמואל אשכנזי.
- רחוב מעלה 770.
- רחוב לקוטי תורה.

היכן ממוקם בית הכנסת שטיינבך שול?

- רחוב אדמו"ר הצמח צדק.
- רחוב אדמו"ר הרש"ב.
- רחוב רבי לוי יצחק.

בית הכנסת בית מרדכי שמואל?

- רחוב הרב מרדכי שמואל אשכנזי.
- רחוב אדמו"ר הרי"צ.
- רחוב אדמו"ר הצמח צדק.

בית הכנסת יוסי רייטשיק שול?

- רחוב תורת מנחם.
- רחוב רבי לוי יצחק.
- רחוב לוח היום יום.

ומה הערב?

הערב נצמד באחדות ובשמחה,
יחד, כל ילדי הכפר, בתהלוכה!

ומה בתהלוכה?

בתהלוכה כל פתה מיצגת, כאמור, את הרחוב 'שלה'.
במהלך שירת הג'נגל אנחנו רוצים לשמוע אתכם צועקים את שם הרחוב בפזמון השני.
'מרגלים' מטעם מבצע 'הופכים את הרחוב' יעברו בין הכתות ויחלקו 'שוכרי הפתעה' לפתות המצטינות בהתנהגותן.
לשנצמד יחד ברחובות הכפר, נזכר ונדע מי אנחנו (ילדי כפר חב"ד, הכפר של הרבי!), מאין אנחנו מגיעים (שמות הרחובות יזכירו לנו זאת!) ולאן אנחנו הולכים מכאן (לגאלה האמתית והשלמה, תכף ומיד ממש. כמוכן!)

אז להתראות בתהלוכת ל"ג בעומר,
יחד כל ילדי כפר חב"ד!

תְּעוּדַת זְהוּת

מייסד ונשיא החסידות הכללית – רבי ישראל בעל שם טוב

תולדות חייו בקצרה

בשלב מסוים עבר לגליל ברודי הסמוך לפודוליה, והיה 'מלמד' באחד ה'חדרים'. הוא פגש את רבי אפרים, שהיה מנכבדי ברודי ואביו של רבי אברהם גרשון מקיטוב, ולאחר שרבי אפרים התרשם ממנו, הוא הציע לבעל שם טוב את בתו והם באו בקשרי השדוכין, תוך שהבעל שם טוב רצה שזה ישאר בסוד. זמן קצר אחר כך נפטר רבי אפרים, והבעל שם טוב בא אל רבי גרשון ובקש לשאת את אשתו. בבואו הסתיר את עצמו בלבושי אכר גסים, וכתוצאה מכך רבי אברהם גרשון ניסה לדחותו. משהבין לבסוף שזה חתנה של אחותו, הוא הסכים והם נשאו, אף הוא הרחיקם מסביבתו. הווג הצעיר עבר לאחד הכפרים שבין קוטוב לקוסוב. רוב זמנו של רבי ישראל היה בהתבודדות ביערות ובשדות. בהמשך עברו לכפר אחר, ובשנת ת"צ חזרו לטלוסט ושוב עסק במלמדות, וכל חייהם חיו בדחק כלפלי.

לפני התגלותו היה הבעל שם טוב עוזר 'מלמד', ותפקידו היה להוליך ולהביא את הילדים מביתם ל'חדר הלמוד', במהלך הדרך היה הבעל שם טוב מחדיר ומכניס לילדים חיות רוחניות, בין היתר על ההקפדה בעניית אמן, וכמו כן שומר עליהם בדרכים מפני הסכנות.

את עבודתו זו עשה בשמחה ואהבה אין קץ, עד שלמים התבטא באזני תלמידיו, ש"הימים האלה היו הימים השמחים ביותר בחייו". תלמידו, המגיד ממזריטש, התבטא פעם: "הלואי שהיו מנשקים ספר תורה באותה אהבה שהיה הבעל שם טוב מנשק את הילדים כשהיה מוליכם ל'חדר', כשהיה עוזר למלמד".

בעת היותו בן 18 (שנת תע"ו), הציע לפני חבריו ממחנה הנסתרים, דרך פעלה חדשה, לעבור מעיר לעיר ולודא שבכל מקום יש 'מלמד' עבור ילדי המקום, ובמקום שאין, הצדיקים הנסתרים ישמשו בתפקיד, באותה תקופה גם שמש הבעל שם טוב כעוזר מלמד.

ביום הולדתו העשרים ושש נתגלה אליו אחיה השילוני, ולמדו תורה במשך עשר שנים, בזמן זה גילה לו את המאור שבתורת הנגלה והקבלה כפי שנלמד בגן עדן, עד שביום הולדתו השלשים וששה הורה לו רבו להתגלות.

ביום י"ח באול שנת תצ"ד, צוה עליו אחיה השילוני להתגלות. זה ארע בעיר טלוסט. לאחר מכן החל הבעל שם טוב לפרסם את שיטתו על ידי מסעות ונדודים. תחלה עסק בעקר בפדיון שבויים, חזיק התורה ויראת שמים והפצת פנימיות התורה. במהלך נסיעותיו נהג לרפא חולים על ידי רפואות וגם על ידי קמעות.

בשנת ת"ק, עבר הבעל שם טוב לעיר מז'בוז', שם התרכזו סביבו חסידים ומעריצים רבים, ביניהם גדולי תורה רבים וצדיקים מפורסמים. הבעל שם טוב למד עם תלמידיו שעור בגמרא, בחריפות וגאונות. למדו בו גם את הרמב"ם, הר"ף הרא"ש ושאר מפרשים מה"ראשונים" שנגעו בגמרא הנלמדת. הבעל שם טוב היה מתרגם את המלים לאידיש.

באותה תקופה גם תכנן הבעל שם טוב לעלות לארץ ישראל, אולם תכניתו לא יצאה אל הפועל.

הסתלק ביום רביעי, ו' סיון (יום א' של חג השבועות) ה'תק"כ, בגיל 61, ומנוחתו כבוד בעיר מז'בוז' שבאוקראינה.

תולדות חייו בקצרה

נולד ב"ח באול ה'תנ"ח (הרבי הרי"צ מביא את המסורת שסימן השנה הוא "נחת" – פי במעשיו גרם נחת בעולמות העליונים והתחתונים) בעיר אוקופ (טלוסט), להוריו רבי אליעזר והרבנית שרה.

חמשים שנה לפני לידת הבעל שם טוב, בשנת ת"ח, פרץ מרד הקוזקים באצילים הפולנים, כשבמהלכם בצעו ביהודים פוגרומים רבים המכונים 'פרעות ת"ח ות"ט'. כתוצאה מחרבן הקהלות, המצב הגשמי והרוחני בעם ישראל היה בשפל המדרגה. תקופה זו מכונה בחסידות 'עלפון', כדגמת אדם שהתעלה וישקוע בתרדמה.

ר' פנחס מקוריץ אמר שנשמת הבעל שם טוב ירדה לעולם, כדי להעיר את נשמות ישראל מעלפונם.

הרבי מסביר שכמו אדם שהתעלה קוראים בשמו הפרטי כדי לעוררו, כיון ששם האדם נוגע עד עצם הנפש, הרי כשמעוררים את העצם גם האדם מתעורר. כך קדם התגלות הבעל שם טוב עם ישראל היה שקוע ב'עלפון' והקב"ה הוריד את נשמת הבעל שם טוב (ששמה ישראל) לעולם, כדי לעורר את עצם הנפש בעם, וכך גם הם יקומו מעלפונם.

על הנסבות שקדמו ללידתו ספר תלמידו המגיד ממזריטש: הוריו היו עקרים מלידה, ופרנסתם היתה בשפע. הם הקדישו את מרב כספם להכנסת אורחים, וכל שבת היו מזמינים עשרות אורחים. משמים רצו לבדוק עד כמה חזקה מדת הכנסת אורחים' שלהם. באחת השבתות, לקראת סוף סעודת יום השבת, נכנס לביתם אורח ותרמילו על כתפו. היה ברור שהאורח חלל את השבת, אך למרות זאת רבי אליעזר כבדו וארחו כראוי, גם לאחר בקרת שמתחו עליו אורחים אחרים. במוצאי השבת גילה ה'אורח' לרבי אליעזר שהוא אליהו הנביא, והוא נשלח מהשמים לנסותו. מכיון שעמד בנסיון, יזכה לבן שיאיר את העולם. מברכה זו נולד רבי ישראל בעל שם טוב.

רבי ישראל היה בן יחיד להוריו ובהיותו בן שלש התייתם מאביו. לפני פטירתו, אמר לו אביו: "בני אל תירא משום דבר, רק מהקדוש ברוך הוא בעצמו, ואהוב בפנימיות לבבך כל יהודי בלי הבדל מי הוא ומה הוא עושה". מלים אלו היו עבורו כצואה, והוא הפנים את המסר הזה וחי על פיו. בהיותו בן חמש נפטרה גם אמו. לאחר פטירת הוריו דאגו אנשי העיר למחיה עבורו, אך הדבר לא נמשך זמן רב.

בשנות ילדותו נהג ללכת כמעט מידי יום ליער, לאחר למועדיו אצל מלמדו, ולהסתובב בינות לעצים והטבע הפורה, שם מצא את מנוחתו והיה חוזר על למועדיו ופעמים אף נרדם שם. פעם אחת בהיותו ביער פגש באחד מהצדיקים הנסתרים אשר עמד ליד עץ שקוע בתפלה נלהבת, הבעל שם טוב התבונן באיש, ולאחר מכן בקשו ללמד אותו תורה, לאחר תקופה שהסתובב ולמד עם אותו צדיק, השאירו אותו צדיק אצל אחד מראשי חבורת הנסתרים, רבי מאיר, על מנת שילמד עמו בצורה מסודרת. הבעל שם טוב ישב בביתו 4 שנים, במהלכן צבר ידע בתורת הנסתר והקבלה, לימים ספר הבעל שם טוב שבימי שבתו אצל מורו רבי מאיר פגש באליהו הנביא.

בהיותו בן 14 (ה'תע"ב) הצטרף לחבורת הנסתרים, בהנהגת רבי אדם "בעל שם" מרופשיץ.

לפני פטירתו של רבי אדם בעל שם, הודיעו לו מן השמים שעליו למסור את ה'כתבים' שברשותו לישראל בן אליעזר מאקופ. הוא שלח את בנו לחפש את רבי ישראל, ובקש ממנו למסור לו את הכתבים, כי הם שיכים לשרש נשמתו. ואם יסכים ללמד עמו מה טוב. אחרי חפוש ארוך מצא את 'שומר בית המדרש' בשם ישראל שהיה אז בן ארבע עשרה שנה. בקש ממנו בן ה'בעל שם' שילמד אתו. רבי ישראל הסכים בתנאי שיראה כאלו רבי ישראל הוא התלמיד. כתוצאה מהלמוד, שדכו לו אשה מהעיר אקופ, אך אשתו זו נפטרה זמן קצר לאחר הנשואין.

תמונתו

בעולם מפרסמת תמונה המיחסת לבעל שם טוב, אך אדמו"ר מהור"צ אמר שיש קבלה שאין תמונה מבעל-שם-טוב, והרבי אמר שאותה תמונה שיכת לבעל-שם אחר שחי ופעל בגרמניה.

מתלמידיו

- המגיד ממזריטש
- רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה
- רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב
- רבי זאב וולף קיצס
- רבי חיים מקראסנא
- רבי נחמן מהורדנאקא
- רבי אריה לייב משפולי
- רבי מנחם מענדל מויטבסק
- רבי מנחם נחום מצ'רנוביל
- רבי פנחס מקוריץ
- רבי שמואל מקמינקא
- רבי אברהם אבא מקריבוש
- רבי דוד לייקס
- רבי לייב שרה'ס
- רבי יהודה לייב מפייסטין
- רבי זלמן מלוצק
- רבי אברהם מפודולסק
- רבי מנחם מענדל מפרימשלן

מנגונו המפרסמים

נגון שמחה הידוע כ'נגון הבעל שם טוב'.
התנועה הראשונה של נגון 'שלוש תנועות'.

מענין לדעת

"אימתי קא אתי מר"

בראש השנה שנת תק"ז עשה עלית נשמה לעולמות העליונים. אז אמר לו המשיח כי ביאתו תלויה בהפצת מעינות החסידות.

תאור העליה ודבריו של המשיח כתב במכתב ששלח לגיסו ר' גרשון מקיטוב, וזה לשונו:

"בר"ה שנת תק"ז עשיתי השבעת עלית הנשמה כידוע לה, וראיתי דברים נפלאים במראה מה שלא ראיתי עד הנה מיזם עמדי על דעתי. ועליתי מדרגה אחר מדרגה, עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים, ושם ראיתי שמחה גדולה עד מאד. . . ושאלתי את פי משיח: אימת אתי מר? והשיב לי: בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודה ויתגלה בעולם, ויפוצו מעינותיה חוצה מה שלמדתי אותה והשגתה, ויכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוה, ואז יכלו כל הקלפות ויהיה עת רצון וישועה. ותמהתי על זה, והי' לי צער גדול באריכות הזמן כל כך מתי זה אפשר להיות".

משפחתו

בנו: רבי צבי.

בתו: אדל, אשת רבי יחיאל אשכנזי.

בין נכדיו הידועים:

רבי משה חיים אפרים מסדילקוב. רבי ברוך ממו'יבו'. נינו, נכדה של אדל מבתה פייגא הוא רבי נחמן מברסלב.

הרב אהרן זסלבסקי, רבה של קרמנצ'אג, נכד אדמו"ר הזקן (בן בתו, הרבנית פרידא) וחתן אדמו"ר האמצעי, נשא בווזג שני את מרת חיה, בת ר' נחמן מברסלב, ונולד להם בן בשם ר' יחיאל. בקרמנצ'אג היו דרים נכדיו, שהיו נכדי רבנו הזקן ונכדי רבי נחמן מברסלב.

תורתו

הבעל שם טוב היה גאון עצום בנגלה ובנסתר. כמה ענינים וספורים מגאונותו עברו במסרת אצל רבותינו נשיאינו. מנהגו היה לומר דברי תורה קצרים ועמוקים באידיש, אך מעולם לא כתב בעצמו את דברי תורתו ואמרותיו. תלמידיו הם אלו שלקטו וכתבו את אמרותיו ותורתיו, והדפיסו את הספרים:

תולדות יעקב יוסף – נכתב על ידי תלמידו רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה, הדפס בשנת תק"מ.

צואת הריב"ש – מכיל גם מתורתו של הבעל שם טוב כפי שנאסף על ידי רבי ישעיה מיאנוב. בשנת תשל"ה, יצא לאור מחדש על ידי קה"ת, בהוצאת הרבי.

פתר שם טוב – בו רכזו כל תורות הבעל שם טוב הידועות. יצא לאור גם לקוט מקיף לפי נושאים, בספר "בעל שם טוב" ב-2 כרכים גדולים.

כמה שנים לפני הסתלקות אדמו"ר מהורש"ב, התגלה ארכיון הבולשת בעיר חרסון גדול של (העתק) מכתבי הבעל שם טוב (המכנה: הגניזה החרסונית). הם נרכשו על ידי החסיד רבי שמואל גוראריה מאודסה ונמסרו במתנה לאדמו"ר מהורש"ב, ופורסמו בגליונות 'התמים'.

מיסודות שיטתו

השגחה פרטית – גם עלה שנופל מעץ, הדבר הוא בהשגחה פרטית. מכיון שלא תתכן מציאות שאין בה אלקות, לא יתכן שתתבצע אפילו פעלה אחת מראשית הבריאה עד סוף קיומה – שאין בה השגחה פרטית.

קרוב היהודים הפשוטים – ביום הולדתו, ח"י אלול תע"ד, כשהיה ביער, התגלה אליו אליהו הנביא לראשונה בהיותו לבדו, וגלה לו שבשמים יש יותר נחת רוח כאשר יהודי פשוט מברך את הקב"ה ומודה על פרנסתו, מכל היהודים והפגנות של הצדיקים. מני אז עקר שיטת הנהגת הבעל שם טוב היה לקרב ולחבב במיוחד את היהודים הפשוטים, שלפעמים גם לא ידעו קרא וכתוב, והיה מעודדם ומשדלם לברך ולהודות לקב"ה. הוא הסתובב מכפר לכפר והתענין בשלום אנשים כדי שיביעו תודה לקב"ה.

ספורי הבעל שם טוב

ספורים אודותיו נדפסו בחלקם בספר 'שבחי הבעל שם טוב' ובקצרות ספרים אחרים, ורבים עוד יותר מקבליים ממקורות מסמכים בקרב תלמידי הבעל שם טוב וממשיכי דרכם. המופתים שמקבליים מהבעל שם טוב, ואשר לחלקם קימים עדויות מדיקות, הם למעלה מכל דמיון, עד אשר רבי מנחם מענדל מוויטבסק כתב במכתב "אחד היה הבעל שם טוב לפניו לא היה ולאחריו מעפר מי יקום?"

הבעל שם טוב העיד על עצמו כי המופתים העצומים שערה לא היו באמצעות שמוש בשמות הקדושים, אלא רק על ידי אמונה פשוטה באחדות הבורא ואפסות הבריאה מבלעדי כח הבורא. כך למשל, עבר את הנהר שליד מו'יבו' על גבי מטפתו פרש על הנהר, והוא העיד שעבר רק באמונה פשוטה בלבד.

בספורים רבים מספר על כך שהוא הורה לאלכסי העגלון להתיר את מושכות הסוסים שיסעו כרצונם, ואז הסוסים דהרו בצורה בלתי טבעית בעליל. באופן זה פעל ישועות בלתי טבעיות, כיון שיקל להיות במקומות רחוקים מאד זה מזה בזמנים סמוכים מאד, כאשר חלקם התרחשו קרוב לכניסת השבת והיה צריך להשתמש בקפיצת הדרך.

תעודת זהות

דור שני לנשיאי החסידות הכללית - רבי דב בער, 'המגיד ממעזריטש' תלמידו של הבעל שם טוב ויורשו בהנהגת תנועת החסידות.

ניגוניו

התנועה השנייה בניגון 'שלוש תנועות'

תולדות חייו בקצרה

נולד בבעיירה לוקאטש שליך העיר רובנו באוקראינה, להוריו רבי אברהם והרבנית חוה, בסביבות שנת תק"ע. אין מסורת מדויקת לגבי תאריך ושנת לידתו.

בילדותו שלחו אביו ללמוד בלבוש בישיבה של הגאון ר' יעקב יהושע, בעל 'פני יהושע'. רבי דובער נשא את הרבנית קיילא ולאחר נישואיו שימש כמלמד במזריטש ובמקביל החל ללמוד את תורת הקבלה. בהמשך שימש כמגיד בעיר טורטשין ולאחר מכן גם בקוריץ ובדובנא. המגיד חי בבית קטן ורעוע והיה חולה מאוד ברגליו. כשהגיע הבעל שם טוב אל הפני יהושע אמר לו שיודיע למגיד שלא יוכל להבריא ברגליו עד שיבוא אליו. בעצת מורו החליט להגיע למז'בוז, עיירתו של הבעל שם טוב ושם נעשה לחסיד ולתלמיד מובהק שלו. הבעל שם טוב הבטיח למגיד שייולד לו בן גדול ומהולל, אחר שנים רבות בהן לו נולדו לו ילדים. בשנת תק"א נולד בנו שכונה בשם ר' אברהם המלאך.

לאחר פטירת הבעל שם טוב מונה רבי צבי הירש, בנו של הבעל שם טוב, לממלא מקומו. אך ביום ז' סיון תקכ"א, שנה לאחר הסתלקות הבעל שם טוב, במהלך סעודת יום טוב שני של חג השבועות, נעמד רבי צבי ואמר שאביו הודיעו בחלום למסור את הנהגת החסידות לר' דובער. תוך כדי דיבור בירך ר' צבי את המגיד במזל-טוב ומסר לו את בגדו העליון שהיה שייך לבעל שם טוב. המגיד עבר לשבת בראש השולחן והדרוש הראשון שאמר היה 'מראיהם ומעשיהם'.

רבי דובער, בשונה מהבעל שם טוב שהיה נוסע ממקום למקום, התיישב במעזריטש ומשם שלח את תלמידיו להפיץ את תורת החסידות בכל מדינת פולין ומחוץ לה. בשנת תקכ"ה כבר היו מבוססים שלושה מרכזי חסידות גדולים; בליובאוויטש (בראשות רבי יששכר בער מליובאוויטש), בקרלין (בראשות רבי אהרן מקרלין ורבי שלמה מקרלין) ובהורודוק (בראשות רבי מנחם מענדל מויטבסק).

מבית מדרשו של המגיד יצאה 'העליה החסידית הגדולה', גדולים וחשובים מתלמידיו שעלו להתיישב בארץ הקודש. הרב המגיד חפץ לעלות לישראל אך מן השמים עיכבו בעדו.

בשנת תקל"ב פרצה במעזריטש מגפה. ר' זושא מאניפולי תלמידו, הביא את המגיד ובני ביתו לאניפולי. שם התגורר המגיד כשבעה חודשים עד ליום הסתלקותו, בי"ט כסלו תקל"ג, ושם מנוחתו כבוד. באותו יום תפס המגיד בידיו של אדמו"ר הזקן ואמר לו: י"ט בכסלו הוא ההילולא של שנינו... מה שהובן רק בשנת תקנ"ט, אז השתחרר אדה"ז ממאסרו בי"ט כסלו.

אדמו"ר הזקן הגיע לראשונה למגיד בשנת תקכ"ד, לפני בואו התלבט אדמו"ר הזקן בתור אברך צעיר להיכן לנסוע, לז'לנא, או למעזריטש, לבסוף החליט שמכיוון שבז'לנא מלמדים כיצד ללמוד יותר טוב, ובמעזריטש מלמדים כיצד להתפלל יותר טוב, יסע למעזריטש כי ללמוד הוא הוא כבר יודע קצת, אבל להתפלל כמו שצריך עוד לא. לאחר שבועיים בהם בחן ולמד את שיטת המגיד ממעזריטש החליט להשאיר ולהתקשר אליו כחסיד מובהק, מאז ועד הסתלקות המגיד, במשך שמונה שנים נסע אדמו"ר הזקן, לתקופות ארוכות למורו ורבו. הקשר בין המגיד לאדמו"ר הזקן היה כבין אב לבן, וכך כינו אחד את השני, מבין כל תלמידיו הגדולים חיבב במיוחד את תלמידו זה, אשר כונה על ידו 'זלמניו' או 'ליטוואק' (מהעיר ליטא), יעיד על היחס הנדיב ביניהם, חברותא מיוחדת בלימוד שהיה לאדמו"ר הזקן עם בן המגיד ר' אברהם המלאך, המגיד גם בחר בו מבין כל תלמידיו לחבר את החיבור החשוב, שלחן ערוך אדה"ז, חיבור שילקט את פסקי הדורות עם טעמי ההלכות ערוך ומסודר על מילואו. בהיות אדמו"ר הזקן במאסר, הגיעו בהקיץ המגיד יחד עם הבעש"ט, לבקרו בתאו במעצר, והורו לו ביציאתו להמשיך ולהפיץ את תורת חסידות חב"ד ביתר שאת וביתר עז.

חיבוריו

המגיד לא כתב ספרים, דבריו נרשמו והודפסו בספרים שכתבו על ידי תלמידיו:

מגיד דבריו ליעקב - ספר זה נערך בחייו ועל פי בקשתו של המגיד. הודפס בקאריץ, שנת תקמ"א על ידי המגיד מלוצק.

אור התורה אור האמת - בדף השער נאמר שהחיבור כולל את דברי המגיד שנכתבו על ידי רבי לוי יצחק מברדיצ'ב.

דרכי ישרים - החיבור מיוחס לבעש"ט, רבי מנחם מנדל מפרמישלאן והמגיד ממזריטש.

כתבי קודש - המדפיס ייחסו לבעל שם טוב, המגיד, רבי לוי יצחק ורבי ישראל מקו'ניץ.

שמועה טובה - על פי הדפוס הראשון אלו דברי תורה שנכתבו על ידי תלמידו רבי לוי יצחק מברדיצ'ב.

משפחתו

אביו: רבי אברהם

אמו: הרבנית חוה

אשתו: הרבנית קיילא

בנו: רבי אברהם המלאך

חותנו: ר' שלום שכנא מטורטשין

מתלמידיו

אדמו"ר הזקן

רבי לוי יצחק מברדיטשוב

רבי מנחם מענדל מויטבסק

רבי אברהם מקאליסק

רבי מנחם נחום מצ'רנוביל

האחים - רבי זושא מאניפולי ורבי אלימלך מליז'נסק

רבי אהרן מקרלין

רבי שלמה מקרלין

האחים - רבי שמואל שמלקא מניקלשבורג ורבי פנחס הורביץ בעל ההפלאה

רבי אשר צבי מאוסטרהא

רבי חיים חייקא מאמדורא

רבי ישראל הופשטיין, המגיד מקו'ניץ

רבי יעקב יצחק הלוי הורביץ החווה מלובלין

מעניין לדעת

החיך שירש אדה"ז מהמגיד

מספר הרבי הריי"צ:

"המגיד העניק לרבנו הזקן חיך, ובו היה בכוחו של רבנו הגדול "לקנות" את העולם, ורק להיות כל עבודתו של כבוד קדושת רבנו הגדול לנטוע עניין העבודה הפנימית אצל חסידים, לא רצה להשתמש במה ששייך ל"מקיפים" שבנשמה".

תעודת זהות

דור ראשון לחסידות חב"ד (דור שלישי לרבי ישראל בעל שם טוב) - רבי שניאור זלמן מליאדי, (אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך), מייסד חסידות חב"ד.

תמונתו

הציור המפרסם של תאר פני כבוד קדשת אדמו"ר הזקן, ציר בעת מאסרו הראשון בפטרבורג. בתערוכה המצגת בספריית 770, מופיע אחד ההעתקים הראשונים של הציור.

תולדות חייו בקצרה

נולד בח"י אלול תק"ה, לאביו רבי ברוך ולאמו רבקה בעיירה ליוזנה שברוסיה הלבנה. בגיל שלוש הביאו אותו הוריו לרבי ישראל בעל שם טוב, שיעשה לו 'חלאקה'. הוא ציווה על הוריו לא לגלות לילד מי הוא, אלא לומר לו שזה 'סבא' (כיון שהוא 'שייך' למגיד ממעזריטש, תלמידו וממשיך דרכו של הבעש"ט).

בגיל 15, אחרי שכבר נודע בלמדנותו ובגאונותו, נשא בעיר ויטבסק הסמוכה (בי"ב מנחם-אב תק"כ) את הרבנית סטערנא, בת הרב יהודה לייב סגל, מחשובי העיר.

בגיל 19 (תקכ"ד) נסע למעזריטש ודבק ברבו, המגיד.

בגיל 22 (תקכ"ז) התמנה כמגיד מליאזנא.

בגיל 25 (תקל"ל) בחר בו הרב המגיד, לחבר שולחן ערוך, שיכלול גם את פסקי האחרונים וטעמי ההלכות. בשנת תקל"ב החל בפיתוח שיטת חב"ד, לחזק את אמונת ה' באמצעות ההתבוננות בחכמה בינה ודעת.

בי"ט כסלו תקל"ג הסתלק הרב המגיד. באסיפת תלמידי המגיד, נבחר לעמוד בראש ועד התלמידים להפצת החסידות ולהחלשת ההתנגדות לה.

בשנת תקל"ג ייסד את הישיבה בליאזנא, הידועה בשם: חדר א. ב. ו-ג. שם התקבצו אברכים ללמוד תורה בהדרכתו.

בשנת תקל"ה החל בכתיבת ספר התניא, שנמשכה 20 שנה. בשנת תקנ"ה אישר להעתיקו, ובהמשך לכך, בשנת תקנ"ו, גם להדפיסו.

בשנת תקל"ז, כאשר רבי מנחם מענדל מויטבסק, מגדולי תלמידי המגיד, הודיע על החלטתו לעלות לארצנו הקדושה, החליטו תלמידי המגיד למנות את אדמו"ר הזקן לנשיא החסידות במדינת ליטא.

בשנת תקמ"ח (לפני פטירתו) מינה אותו רבי מנחם מענדל מויטבסק לנשיא החסידות ברוסיה כולה.

בשנת תקנ"ז, נדפס ספרו המרכזי, ספר התניא.

בכ"ד תשרי תקנ"ט נאסר בפעם הראשונה, בעקבות הלשנת מתנגדי החסידות. כעבור 53 ימים (כנגד 53 פרקי התניא) השתחרר בתאריך י"ט-כ כסלו, שנחגג מאז כחג הגאולה. בעקבות השחרור החלה תנופה חדשה בהפצת החסידות.

בשנת תקס"א נאסר בשנית, בעקבות הלשנה נוספת של המתנגדים, ושחרר בנר שלישי של חנוכה.

בחודש מנחם אב של אותה שנה עבר להתגורר בליאדי, יחד עם אלפי חסידים.

בשנת תקע"ב, בעת מלחמת רוסיה מול צרפת שבראשה עמד נפוליון, תמך בצאר אלכסנדר, קיסר רוסיה, והורה לחסידי להתפלל לנצחונה. בשל כך, עזב את ליאדי בסוף חודש מנחם-אב כשנפוליון התקרב, והחל במסע נדודים אל תוך רוסיה.

במהלך נדודיו, בי"ט כסלו תקע"ג, התבררו החסידים על תחילת מפלתו של נפוליון, כהבטחתו. אך בהמשך המסע, כחודש מאוחר יותר חלה בשל טלטולי הדרך, ובמוצאי שבת אור לכ"ד טבת תקע"ג, הסתלק בכפר פיענא.

מנוחתו כבוד בעיירה האדיטש שבאוקראינה.

טרם הסתלקותו אמר: "מי שיאחז ב"ידיתי" ("קליאמקע") שלי (=ביטוי להתקשרות ולהליכה בדרכו), אעשה לו טובה בעולם הזה ובעולם הבא."

חיבוריו

- הלכות תלמוד תורה
- ספר התניא
- באורי הנהר
- מאמרי אדמו"ר הזקן
- תורה אור וליקוטי תורה - על הפרשיות והמועדים
- שלחן ערוך אדמו"ר הזקן
- שאלות ותשובות אדמו"ר הזקן
- ברכות הנהנין
- סדור אדמו"ר הזקן, עם פסקי הלכות שלו
- סדור עם דא"ח - הסדור כולל את מאמריו על הסידור.
- אגרות קדש
- מאה שערים

ניגוניו

במסרת החסידית מייחסים (מעל) עשרה ניגונים לאדמו"ר הזקן, אך אודות חלקם לא ידוע בודאות אם הוא חברם בעצמו.

- א. ארבע בבות
- ב. אבינו מלכנו
- ג. א-לי אתה
- ד. בני היכלא
- ה. פאיל תערג
- ו. לכה דודי
- ז. נגון דבקות לראש השנה
- ח. נגון דבקות לשבת
- ט. צאינה וראינה
- י. קול דודי
- יא. צמאה לך נפשי

משפחתו

- אביו: רבי ברוך
אמו: הרבנית רבקה
רעייתו: הרבנית סטערנא
- בניו:
רבי דב בער שניאורי - אדמו"ר האמצעי
רבי חיים אברהם
רבי משה
- בנותיו:
הרבנית פרידא
הרבנית דבורה לאה
הרבנית רחל

מעניין לדעת

צאצאי אדמו"ר הזקן

משפחת אדמו"ר הזקן, בהקשר הרחב יותר, היא משפחת צאצאיו, שהתאגדה בדור האחרון בשם "איגוד צאצאי רבנו הזקן" (או "איגוד הצאצאים"). האיגוד הוקם בתאריך י"א ניסן תשל"ב, במסגרת "שבעים ואחד מוסדות" שהוקמו לרגל הכנסו של הרבי לשנתו ה-71, על ידי הרב שמואל אלעזר היילפרין ז"ל שהיה רב שכונת בית ישראל בירושלים, ודור שביעי לבעל התניא.

מטרת האיגוד היא העמקת והטמעת מורשתו התורנית-חסידית של בעל התניא בקרב משפחות צאצאיו. הארגון מקיים אירוע שנתי לרגל הילולת אדמו"ר הזקן ודואג לשמור על קשר עם כל הצאצאים, ואף הוציא לאור את 'ספר הצאצאים', כשעל כל צעד ושעל זכה מייסדו לקבל הדרות וברכות רבות מהרבי.

תעודת זהות

דור שני לחסידות חב"ד - רבי דוב בער שניאורי (אדמו"ר האמצעי), בנו של אדמו"ר הזקן.

תולדות חייו בקצרה

נולד בט' כסלו תקל"ד. באותה עת התגוררו הוריו, אדמו"ר הזקן והרבנית סטערנא, בעיירה ליאונא שברוסיה הלבנה. עוד בילדותו השתוקק לשמוע מאביו מאמרי חסידות בכל עת. בעת שהציעו לו שידוך, בהיותו בן 14 (תקמ"ח), בחר בהצעה שהיתה המהירה ביותר לביצוע, כדי לזכות לשמוע כבר את מאמרי החתונה מאביו...
 בגיל 35 (תקס"ט), כארבע שנים לפני הסתלקות אדמו"ר הזקן, הסמיך אותו אביו לקבל אנשים ל"יחידות" בשאלות רוחניות ועצות בעבודת ה'.
 בשנת תקע"ג, אחר הסתלקות אביו, קיבל על עצמו את הנשיאות, ובאותה שנה העתיק את מושבו לעיירה ליובאוויטש (אליה הגיע בח"י אלול תקע"ג), שם שכנה חסידות חב"ד במשך 102 שנים.
 בשנים הבאות סייע ליישובים היהודיים ברוסיה להתפתח ולהשתקם אחר התלאות שעברו בעת המלחמה, וכן ייסד קהילה חב"דית בעיר הקודש חברון בארץ הקודש, שם רכש נחלה בה קיים כיום בית הכנסת על שם אברהם אבינו. בתו הרבנית מנוחה רחל עלתה לחברון ופעלה בה רבות ואף נטמנה בעיר.
 אחד מכינויו הוא "רחובות הנהר", על שם שהרחיב את תורתו של אביו כנהר ההולך ומתרחב. הוא אמר מאמרי חסידות רבים וארוכים. אף הוא "זכה" להלשנה, ובשנת תקפ"ז נאסר, ושוחזר בחג הגאולה, י' כסלו. בשנה הבאה לא הספיקו החסידים לחגוג את היום כראוי, כיון שהרבי הסתלק יום קודם לכן.
 בט' כסלו תקפ"ח, יום הולדתו, כשמלאו לו 54 שנים בלבד, הסתלק בעיירה ניעז'ין שבאוקראינה, שם התעכב בשל חוליו, בעת שעשה את דרכו חזרה לליובאוויטש מציון אביו בהאדיטש, שם שהה בימים הנוראים של אותה שנה, ושם מנוחתו כבוד. טרם הסתלקותו אמר שלושה דרושי חסידות. מילותיו האחרונות, בהן עלתה נשמתו השמימה, היו "כי עמך מקור חיים, מחיי החיים".

תמונתו

אדמו"ר האמצעי הוא היחיד מבין נשיאי חב"ד שאין בידו שום תמונה או ציור ממנו.

באחת ההתוועדויות הזכיר הרבי את הוראת חז"ל שבשעת לימוד התורה "יהא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו", והסביר שאצל כל רבותינו נשיאינו אפשר לקיים זאת על ידי שמדמיינים את תואר פניו; אך גם אצל אדמו"ר האמצעי אין חסרון בענין, מכיוון שהוא הכניס את עצמו בתוך תורתו, ועל ידי לימוד תורתו באופן של ראייה, הרי לא רק "כאילו הוא עומד כנגדו", אלא בעל השמועה עומד כנגדו ממש!

ניגוניו

"הניגונים מתקופת רבינו האמצעי רק נתחברו בזמנו ונוגנו לפניו, אבל לא הוא בעצמו חברם, ויש יתרון לזמן ההוא על זמן הקודם וזמן שלאחריו - כי בעיתו היתה מסודרת קבוצת אברכים מנגנים, הידועה אצל החסידים בשם "דעם מיטעלען רבי'ס קאפעליע" [=מקהלת אדמו"ר האמצעי] - גם בזה יש הרבה ספורים מה ששמעתי מאלו שבעצמם היו שם, וגם אנכי הכרתי אחדים מגזע חברי הקאפעליע, ונחלקו לשתי פלוגות: בעלי שיר ובעלי זמרה, בעלי שיר בפה, ובעלי זמרה בכלים שונים". (אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ)

שניים מהניגונים המפורסמים הם:

• ניגון ה'קאפעלע' (=מקהלה).

• ניגון לברכת כהנים.

משפחתו

הוריו:

אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן מליאדי, וזוגתו הרבנית סטערנא.

זוגתו: הרבנית שיינא.

בניו:

רבי מנחם נחום

רבי ברוך

בנותיו:

הרבנית שרה

הרבנית ביילא

הרבנית חיה מושקא

הרבנית דבורה לאה

הרבנית ברכה

הרבנית מנוחה רחל

הרבנית שרה

הרבנית אסתר מרים

חיבוריו

- אמרי בינה - ביאור על מצוות קריאת שמע ותפילין
- נר מצווה ותורה אור, כולל שני חלקים:
- א. שער היחוד - ביאור על סדר השתלשלות האור האלקי.
- ב. שער האמונה - ביאור על מצוות האמונה ומצוות חג הפסח.
- תורת חיים - מאמרי חסידות על ספר בראשית ושמות, חלקם מבוססים על מאמרי אביו.
- עטרת ראש - דרושים לימים נוראים
- שערי אורה - דרושים לחנוכה ופורים
- שער התשובה והתפילה
- דרך חיים - המשך לספרו שער התשובה
- קונטרס ההתפעלות - פרטי אופני ההתפעלות במוח ולב ומחשבה
- פרוש המלות - ביאורי חסידות על התפילה
- מאמרי אדמו"ר האמצעי - על התורה ומועדים - ח"י כרכים
- אגרות קודש - מכתבי אדמו"ר האמצעי

מעניין לדעת

קופת צדקה בכל בית

אדמו"ר האמצעי היה הראשון שיזם את קופות הצדקה הביתיות הנפוצות כיום בכל בית יהודי, כאשר בתחילת נשיאותו הגדיל והרחיב את התרומות לכולל חב"ד באמצעות הפצת קופות צדקה ביתיות על ידי השד"רים, והכספים שהיו מצטברים בקופות היו נאספים מידי תקופה על ידי המשולחים. ראשי הכוללים האחרים שפעלו באותה תקופה ראו את ההצלחה הרבה, והחלו לחקות את הרעיון ובתוך זמן קצר נפוצו הקופות הביתיות בכל העולם.

תעודת זהות

דור שלישי לחסידות חב"ד - רבי מנחם מענדל שניאורסון (הצמח צדק),
חתנו של אדמו"ר האמצעי.

מעניין לדעת - כשהצמח צדק הקים עיירה

הצמח צדק קנה אחוזה גדולה במחוז מינסק, עליה הקים מושבה ליהודים שיוכלו לצד לימוד התורה, להתפרנס מיגיע כפיהם. העיירה החדשה נקראה בשם 'שצעדרין'. מכספי מכירת חלק מהאחוזה הוא שלח לצדקה בארץ ישראל, לביסוס קופת 'כולל חב"ד' שיסד אדמו"ר הזקן. סכום נוסף הוא חילק לצדקה ברוסיה. ייסוד העיירה עשה רושם רב הן בקרב היהודים ברוסיה, והן בקרב שרי הממשלה.

ניגוני

- ניגון "אשרי איש שלא ישכחך", מתוך תפילה לימים נוראים. היה שגור בעת תפילה זו בפי בנו הרבי מהר"ש.
- שני ניגוני דבקות - האחד היה הצ"צ מנגן בכל עת, והשני הינו תנועה קצרה אותה היה מנגן בעת השתטחותו על ציון אמו (=ניגון ההשתטחות).
- ניגון על הפסוק "הודיעני ה' קיצי". מספר תהלים.
- ניגון על הפסוק "ימין ה' רוממה".
- ניגון "כאיל תערוג" (נוסף לניגונו של אדמו"ר הזקן על פסוק זה).

חיבוריו

אור התורה - סידרה בת 42 כרכים. בהם דרושים על פרשיות התורה, מועדים, נביאים וכתובים.

ביאורי הזהר - דרושים וביאורים בדרך החסידות והקבלה על ספר הזהר.

דרך אמונה - נקרא גם 'ספר החקירה'. ביאורים בשיטת ה'חקירה', בדרך החסידות. מבוסס בעיקר על שיטת רבנו סעדיה גאון. חברו בהקשר לנסיעותיו לפטרבורג בענייני הכלל, שם היה צריך לענות על שאלות בעניינים אלו.

הערות והגהות על ליקוטי תורה ותורה אור

דרך מצותיך - טעמי המצוות על דרך החסידות.

יהל אור - ביאור על ספר תהלים.

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק

ספר הליקוטים צמח צדק - סדרת כרכים (27) מתורתו, מסודרת לפי א-ב. יצאה לאור בשנת תשל"ז בהוראת הרבי נשיא דורנו.

פסקי דינים צמח צדק - שו"ת ופסקי דינים על פי סדר השולחן ערוך והש"ס. 8 כרכים.

קיצורים והערות לספר לקוטי אמרים תניא - נלקט ונערך ע"י הרבי נשיא דורנו, מתוך אוסף כתבי הצמח צדק על התניא.

אגרות קודש

תמונתו

הציור המקורי

היה גוי שהכיר את אדמו"ר הצמח צדק ורצה מאוד לציירו, אך אדמו"ר הצמח צדק לא הסכים. התחכם הצייר ובא בשבת לבית אדמו"ר הצמח צדק, התבונן בו היטב על מנת לזכור את דיוקנו ורץ לביתו ומיהר לציירו. מסיבה זו נראה אדמו"ר הצמח צדק בציור בבגדי שבת הלבנים, אותם ירש מאדמו"ר הזקן. לאחר מכן כשראה אדמו"ר הצמח צדק את התמונה, הצטער על שצוירה בשבת - אך 'התנחם' בכך שהצייר טעה פעמיים: טעות ראשונה שהוא צייר את אדמו"ר הצמח צדק כשהצד השמאלי של בגדו מונח על הימני, בעוד שמנהג ישראל הוא להפך. טעות שניה שהוא צייר את הספר שמחזיק אדמו"ר הצמח צדק - כספר לועזי, הנקרא משמאל לימין. הרבי ציין פעם שטעות נוספת בציור היא, שאדמו"ר הצמח צדק מניח בציור את משקפיו על כריכת הספר - דבר שלא ייתכן שנעשה - כיוון שזהו היפך הכבוד לספר.

בשנת תרמ"ז שופץ הציור ומאז הוא נפוץ בגירסתו המתוקנת.

משפחתו

הוריו:

רבי שלום שכנא והרבנית דבורה לאה (בת אדמו"ר הזקן)

זוגתו:

הרבנית חיה מושקא (בת אדמו"ר האמצעי)

בניו:

רבי ברוך שלום (סב-סבו של הרבי נשיא דורנו)

רבי יהודה ליב (אדמו"ר בקופוסט)

רבי חיים שניאור זלמן (אדמו"ר בליאדי)

רבי ישראל נח (אדמו"ר בניעז'ין)

רבי יוסף יצחק (אדמו"ר באוורוטש)

רבי יעקב (נפטר בחיי אביו)

רבי שמואל (אדמו"ר מהר"ש).

בנותיו:

הרבנית ראדע פריידא

הרבנית דבורה

תעודת זהות

דור רביעי לחסידות חב"ד - רבי שמואל שניאורסון (המהר"ש), בנו של הרבי הצמח צדק.

ניגוניו

ניגון "שובו" - תנועה על מילות התפילה "שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל", אותה היו שומעים מאדמו"ר מהר"ש כשהיה מתפלל את תפילת הלחש בנעילת יום הכיפורים. ניגון לכתחילה אריבער - הניגון העיקרי המיוחס לאדמו"ר מהר"ש.

תולדות חייו בקצרה

נולד בב' אייר תקצ"ד בעיירה ליובאוויטש שברוסיה, שם התגוררו הוריו, הרבי הצמח צדק ורעייתו הרבנית חיה מושקא. הוא הצעיר במשפחה שמנתה שבעה בנים ושתי בנות.

הרבי הריי"צ מעיד כי הצמח צדק חינך את בן זקוניו, בהשגחה יתירה מאשר את שאר אחיו. הוא ניחן בראש נפלא, והצליח מאד בלימוד התורה. הוא זכה להכנס ליחידות אצל אביו הצמח צדק אפילו מספר פעמים ביום.

בגיל 14 נשא אדמו"ר מהר"ש את בת אחיו הגדול רבי חיים שניאור זלמן, אך היא חלתה ונפטרה כעבור כמה חודשים. שנה לאחר מכן, בשנת תר"ט, הציעה הרבנית שיינא, אשת אדמו"ר האמצעי, לשדכו לאחת מנכדותיה, (בת בתם הרבנית שרה) ובי"א ניסן תר"י (לפי חלק מהמקורות) נשא אדמו"ר מהר"ש את הרבנית רבקה לאשה.

בגיל 17 הוסמך לרבנות על ידי גדולי הרבנים החסידיים כרבי הלל מפאריטש, רבי אייזיק מהומיל, ועוד.

בשנת תרט"ו הורה לו אביו להכנס לעסקנות הכלל, ובעשר השנים הבאות, עד קבלת הנשיאות לאחר הסתלקות אביו, נסע מספר פעמים לעיר הביירה פטרבורג, ולמקומות שונים, לפעול למען כלל ישראל. בהנהגה זו המשיך גם אחר קבלת הנשיאות, כשרוב הפעולות חשאיות.

בתחילת שנת תרכ"ו, הורה לו אביו לומר חסידות ברבים. ובמקביל שלח פתק לחסידים בו הוא כותב: "אליו תשמעון כאשר שמעתם אלי".

אמר לו שהוא 'מושח' אותו לנשיאות ב'פך השמן הרוחני' בו נמשחו רבותינו נשיאינו.

ואכן, אחר הסתלקות אביו, חסידי ליובאוויטש בחרו בו לרבי, אף ש-5 מאחיו הקימו חצרות חסידיות משלהם.

הנהגתו היתה ברחבות ובאופן של "לכתחילה אריבער" - אי התפעלות מהעולם ומשום קושי, ועשייה מתוך מסירת נפש. בשנת תרכ"ח, בעת שנסע לצרפת למען הכלל, פרצה שריפה בעיירה ליובאוויטש. הורה להקים את 'החצר' מחדש, מרווח הרבה יותר.

לצד יגיעתו בתורה, רכש ידיעה במספר שפות ובחכמת הרפואה, ואף באומנות מלאכת יד בה נדרש לעסוק לצורך התעמלות בהוראת הרופאים, וכן בכתיבת סת"ם, בכתב יפה ובהיר.

בשנת תרמ"ב התגלתה אצלו מחלה קשה, ובי"ג תשרי תרמ"ג הסתלק מן העולם, בגיל 48 בלבד, כשהוא יושב על כסאו. מנוחתו כבוד בעיירה ליובאוויטש ליד ציון אביו.

לאחר פטירתו ביקשו החסידים מבניו לקבל על עצמם את הנשיאות, אבל שניהם סירבו. כך חלפו עשר שנים עד שהרבי הרש"ב קיבל על עצמו את הנשיאות.

תמונתו

לא ידוע בודאות על תמונה שלו. מוכרות שלוש תמונות שמשערים שהן שלו:

האחת נמצאת בספריית אגודת חסידי חב"ד, השנייה התפרסמה בעיתון 'אלגמיינער ז'ורנאל', השלישית עברה מדור לדור בקרב משפחת גינזבורג צאצאי בתו.

בשיחת קודש אמר הרבי נשיא דורנו, כי אנו יכולים להתבונן בדמותו של אדמו"ר מהר"ש, באמצעות ציור פני אדמו"ר הריי"צ, בשל הדמיון שביניהם:

"בנוגע לאדמו"ר מהר"ש, שגם ממנו אין תמונה (לפנינו, כי יש אומרים שנמצאת תמונתו אלא מפני סיבה לא נתפרסמה) - יש לומר על פי הידוע שדמות דיוקנו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר הייתה דומה לדמות דיוקנו של אדמו"ר מהר"ש. וכסיפור הידוע אודות אחד מוקגי החסידים שראה עוד את אדמו"ר מהר"ש, שכאשר ראה בפעם הראשונה את תואר פני כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר - נתעלף. מפני שראה בו את תואר פני אדמו"ר מהר"ש. ולכן, בנוגע לאדמו"ר מהר"ש - יכול להיות העניין ד(בעת לימוד תורת הצדיק, צריך להתבונן) "כאילו בעל השמועה עומד כנגדו" (בכללות על-כל-פנים) בנוגע לדמות דיוקנו בפשטות".

משפחתו

הוריו:

רבי מנחם מנדל שניאורסון (הצמח צדק) והרבנית חיה מושקא (בת אדמו"ר האמצעי)

זוגתו:

הרבנית רבקה (נכדת אדמו"ר האמצעי)

בניו:

אברהם סענדער (נפטר בילדותו) רבי שניאור זלמן אהרן (הרז"א) רבי שלום דובער שניאורסון (אדמו"ר הרש"ב) רבי מנחם מענדל (רמ"מ)

בנותיו:

הרבנית דבורה לאה (גינזבורג) הרבנית חיה מושקא (הורנשטיין)

ניגונים מיוחדים

סיפר הרבי הריי"צ: "אצל הוד כבוד קדושת הרבי מהר"ש היו ניגונים מסוימים שהיה שר לעצמו לפני התפילה, בשעת פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע, בשעה שהיה מניח תפילין דרבנו תם, וכן בשעה שהיה לובש בגדי שבת, או במוצאי שבת, כשפשט את בגדי השבת. בסעודות שבת היו ניגונים שהיה מנגן בליל שבת".

חיבוריו

- לקוטי תורה - תורת שמואל, סדרה בת עשרים ושבעה כרכים, של ה'מאמרים' שאמר או רשם במשך שנות נשיאותו, רובם מסודרים על פי סדר השנים.
- תורת שמואל - דרושי חתונה - לקט ממאמריו שנאמרו או נכתבו בקשר עם שמחות נישואין.
- תורת שמואל - ספר השיחות - לקט מסיפורי ופתגמי אדמו"רי חב"ד, שנמסרו על ידו.
- אגרות קודש (אדמו"ר מהר"ש)
- שו"ת אדמו"ר מהר"ש - לקט משאלות ותשובות שנרשמו בכתב ידו, נדפס בסוף אגרות קודש שלו.

מעניין לדעת "לכתחילה אריבער"

"ידוע הפתגם של אדמו"ר מהר"ש: "די וועלט זאגט אז מען קען ניט ארונטער דארף מען אריבער, און איך זאג אז מען דארף מלכתחילה אריבער" (=העולם סבור שכאשר אי אפשר ללכת מלמטה הולכים מלמעלה, ואני סבור שמלכתחילה צריך ללכת מלמעלה). כלומר, אין ליהודי להתחשב בחשבונות, מדידות והגבלות (ועל-אחת-כמה-וכמה מניעות ועיכובים) שבעולם, כי יהודי הוא למעלה מהעולם, ולכן צריכה להיות הנהגתו באופן של הליכה מלמעלה - "לכתחילה אריבער".

כך אמנם היתה הנהגתו של הרבי: "לכתחילה אריבער" - לפעול במסירת נפש מבלי להתפעל משום קשיים, מניעות ועיכובים. שנות נשיאותו היו שנים קשות ליהודי רוסיה. השלטונות גזרו גזירות קשות על היהודים והרבי הקדיש הרבה מזמנו היקר לביטול הגזירות ולמניעתן. בשנת תרכ"ז סידר ועד קבוע בפטרבורג שידאג להגן על זכויות היהודים, בשנת תרכ"ח הוא נסע לצרפת לפגישה עם עסקנים יהודיים, ובעשור שלאחר מכן נסע פעמים רבות, ברוסיה ומחוצה לה בענייני עסקנות ציבוריים.

תעודת זהות

דור חמישי לחסידות חב"ד - רבי שלום דובער שניאורסון (הרש"ב), בנו של הרבי מהר"ש.

תולדות חייו בקצרה

נולד בכ' מרחשוון תרכ"א בעיירה ליובאוויטש שברוסיה, שם התגוררו הוריו, הרבי מהר"ש ורעייתו הרבנית רבקה. בהגיעו לגיל שלוש עת הכניסוהו לחדר, זרק עליו סבו סוכריות באמרו ש"מלאך מיכאל זורק עליו סוכריות". באותו יום קרא הצמח צדק לבנו, הרבי המהר"ש, ואמר לו כי בכוח אותו פך שמן רוחני בו נמשחו רבותינו נשיאינו, הוא מושח את הרבי הרש"ב.

התחנך על ברכיהם של סבו ואביו, והיה שקדן בלימודו ומאד דייקן ומסודר, עד שאביו התבטא עליו כי מעולם לא היה נער אלא "חסיד בעל עבודה מסודרת". הוא עצמו העיד בפני בנו, הרבי הריי"צ, כי הרגיל את עצמו לשלוט על הזמן ולעשות כל דבר בזמנו, דבר שהביא לו את ההצלחה בעבודתו.

בי"א באלול תרל"ה נשא את הרבנית שטערנא שרה, בת דודו רבי יוסף יצחק מאוורוטש (אחיו של הרבי מהר"ש), כשקודם לכן הורה לו אביו ללמוד ולהיבחן, ולקבל 'סמיכה' לרבנות.

בעקבות ביטויים מיוחדים שהשמיע אביו כלפיו בתקופת חתונתו, החלו החסידים לנהוג בו כבוד כבר מאותה תקופה, למרות שהיה צעיר לימים.

בי"ב תמוז תר"ם נולד לו בנו יחידו, הרבי הריי"צ.

הסתלקות אביו בשנת תרמ"ג השפיעה מאד על מצב בריאותו, ומעת לעת נסע למעיינות מרפא, בעצת הרופאים, כשגם שם כתב או אמר חסידות.

בשנת תרמ"ח כתב את צוואתו הראשונה, שהתפרסמה בקונטרס "חנוך לנער".

אף שאת מאמר החסידות הראשון ברבים ("כתר יתנו לך") אמר ביום השני של חג הסוכות תרמ"ג, ימים ספורים אחר הסתלקות אביו, בפועל את הנשיאות בשלימות קיבל על עצמו רק (אחר שאחיו הגדול, הרז"א, סירב לקבלה על עצמו) כעבור אחת עשרה שנים, בשנת תרנ"ד. אז החל לקבל את החסידים ליחידות באופן קבוע, ומסר את מאמרי החסידות שאמר להעתיקם.

בט"ו אלול תרנ"ז, בימי 'שבע הברכות' של חתונת בנו, הכריז על הקמת ישיבה בה ילמדו, בנוסף ללימוד ה'נגלה', גם סוגיות בחסידות בעיון ובהסברה כמו שלומדים 'נגלה', ותלמידיה יהיו 'נרות להאיר' לסביבתם. הקמת הישיבה היתה בבחינת הקדמת רפואה למכת תנועת ה'השכלה' שהתפשטה בימים ההם וסחפה צעירים יהודיים רבים. בח"י אלול תרנ"ז החלו בפועל הלימודים בישיבה עם 18 תלמידים, כשמנהל הישיבה הוא הרבי הריי"צ, והמשפיע, הוא החסיד הנודע, הרב שמואל גרונום אסתרמן.

בשמחת תורה תרנ"ט נתן לתלמידי הישיבה את שמם: "תמימים", ולישיבה את שמה: "תומכי תמימים".

בתקופה שלפני הקמת הישיבה ביקר באהלי כל רבותינו נשיאינו, מהבעל שם טוב ועד אדמו"ר מהר"ש, לקבל את ברכתם להקמת הישיבה.

בשמחת תורה תרס"א הגדיר את תלמידי התמימים כ"חיילי בית דוד" שמטרתם להביא את הגאולה.

בשנת תרס"ו מנתה הישיבה 310 תלמידים. סניפים נוספים נפתחו ברחבי רוסיה ומחוצה לה.

עם הקמת הישיבה התפתחה מאד תורת החסידות, כשהרבי אומר מאמרים והמשכים עמוקים בחסידות, כדלהלן. ◀

תולדות חייו בקצרה

במהלך השנים עסק הרבי גם בעסקנות למען כל ישראל, כנגד ה'משכילים' בשיתוף עם גדולי ישראל גם מהחוגים הלא חסידיים, מה שסייע להפחתת ההתנגדות לתורת החסידות. הוא גם פעל להטבת מצבם הגשמי של יהודי רוסיה ולחיילים יהודיים. גם בעלילת הדם המפורסמת, 'משפט בייליס', פעל רבות למען מענדל בייליס שהואשם בה.

בשנת תרע"ו, עם התקדמות הצבא הגרמני לרוסיה, בעת מלחמת העולם הראשונה, החליט הרבי לעזוב את ליובאוויטש, אחרי 102 שנה בהן היתה בירת החסידות, והעתיק לעיר רוסטוב שעל נהר דון, בדרום רוסיה, שהפכה להיות בירת חב"ד בשמונה השנים הבאות. הרבי רכש שם בניין בן שתי קומות, הקים שם מקוה בשיטתו ההלכתית, "בור על גבי בור".

בשנת תר"פ - למרות שהקומוניסטים כבר השתלטו על רוסטוב, ערך הרבי בפורים התועדות גדולה בביתו, בה גם רמוז על הסתלקותו הקרובה. בין השאר הוא אמר שהחסידים צריכים להיות מאוחדים ומקושרים אל הרבי. כמה ימים לאחר מכן חלה, ובשבועיים הבאים הלך ונחלש.

אחר חצות מוצאי שבת קודש פרשת ויקרא, אור לב' ניסן תר"פ, אמר לבנו הריי"צ "אני הולך השמימה. את הכתבים אני משאיר לכם". לפני פטירתו בירך את בנו ואת שלושת נכדיו, ובשעה שלוש וחצי לפנות בוקר הסתלק ונטמן בעיר רוסטוב.

בצוואתו ציווה את בנו יחידו, הרבי הריי"צ, לומר חסידות, ובכך בעצם מינהו לרבי, וכן ציווהו להמשיך לנהל את ישיבת תומכי תמימים, אותה ניהל עד אז תחת אביו.

תמונתו

תמונה אחת ויחידה יש בידינו מתואר פניו הקדושים, וזה הסיפור העומד מאחוריה:

בתקופה שקדמה להסתלקותו, בחודשי החורף של שנת תר"פ, תכנן אדמו"ר הרש"ב לנסוע מרוסטוב לטורקיה. באותה תקופה הייתה גרוזיה מדינה עצמאית וכל משרדי ממשלתה היו בבתי מלון ברוסטוב. במשרד האוצר הגרוזיני עבד יהודי בשם שרייבר ובראש השנה התפלל בבית הכנסת של אדמו"ר הרש"ב שהיה קרוב לבית המלון. הוא סיפר לחסידים שבכירי ממשלת גרוזיה מתכוננים להפליג באונייה לטורקיה, מאימת הבולשביקים. מספר חסידים, חשבו להצטרף למסע והציעו לאדמו"ר הרש"ב שאף הוא יהגר עמם. הרעיון הוצע לרבנית שטערנא שרה שניאורסון שנתנה את הסכמתה וכן גם אדמו"ר הרש"ב.

לצורך הנפקת הויזה צילמו את אדמו"ר הרש"ב וזוהי תמונתו היחידה. לקראת ההפלגה, כשהאונייה הייתה מוכנה וחלק גדול של חפצי הבית כבר נמכר, יצא אדמו"ר הרש"ב מחדרו ואמר לבני ביתו שהוא התחרט והחליט שלא לנסוע. הוא הוסיף וביקש שלא יוסיפו לשאול מדוע ולמה. אדמו"ר הרש"ב נשאר אכן ברוסטוב, אך בזכות זאת נשארה בידינו תמונת תואר פניו של הרבי.

תעודת זהות

דור ששי לנשיאי חסידות חב"ד – רבי יוסף יצחק שניאורסון (הריי"צ), בנו של הרבי הרש"ב.

תולדות חייו בקצרה

נולד ב"ב תמוז תר"מ בעיר לייבאוויטש שברוסיה, שם התגוררו הוריו, הרבי הרש"ב ורעייתו הרבנית שטערנא שרה. כשכמה הרבי הריי"צ בעת הבריחה, פדך התינוקות, אמר לו סבו הרבי מהר"ש: "מדוע הגך בכה? כשתגדל תהיה רבי ותאמר חסידות בשפה ברורה..." הוא נקרא על שם סבו מצד אמו, רבי יוסף יצחק מאוורוטש, בן הצמח צדק.

בעודו פעוט החל אביו, הרש"ב, לחנכו כראוי ולנטוע בו מדות טובות והנהגות ישרות ואהבה לכל יהודי. מלמדיו החסידים השרישו בו את חשיבותם של ספורי החסידים, אותם הוא הביא לימים בשיחותיו ובכתביו. אביו היה עורך לו 'מבצעים' לשנון משניות בעל פה, וכילד בוגר למד עמו תנ"א שלוש פעמים בשבוע כשהוא מורה לו לחשב על הלמוד לפני השינה, וכן בספרים נוספים.

ערב יום הולדתו האחד עשר (שחל בשבת) החל להניח תפלין בחשאי, מידי יום, וחדשים לפני הבר-מצוה החל להניחם בגלוי. לקראת הבר מצוה הכין שלושה מאמרי חסידות בעל פה, וזכה שסבו הרבי מהר"ש יתגלה אליו. באותה תקופה החל אביו לומר בפניו מאמרים ביחידות.

ביום הולדתו ה-15 לקח אותו אביו לציון בליובאוויטש והכניס אותו בבגרות מסירת נפש, בעסקנות הכלל בעניינים גשמיים ובעניינים רוחניים, ומנה אותו למזכירו האישי בענייני הכלל.

טרם חתנתו למד וקבל סמיכה לרבנות.

שדוכו נחתם בג' תמוז תרנ"ו, ובי"ג אלול תרנ"ז, נערכה בליובאוויטש חתנתו עם הרבנית נחמה דינה, בת הרב אברהם שניאורסון, נכד הצמח צדק. בימים אלה מנה אותו אביו ל'מנהל פועל' של ישיבת תומכי תמימים, שהוקמה בשבוע ה'שבע ברכות'.

במהלך השנים הבאות עסק במסירת נפש בעסקנות הכלל, לצדו של אביו, ואף נאסר בשל כך מספר פעמים.

בצואתו הטיל עליו אביו להיות מנהל-על של ישיבת תומכי תמימים, להקים 'חדרים' ושעורי חסידות ברחבי רוסיה ולומר חסידות. עם סיום ה'שבעה' אמר את מאמר החסידות הראשון שלו "ראשית גוים עמלק". אחר כחדשים קבל את בקשת החסידים והחל לקבל ליחידות ולהשיב למכתבים.

בשנת תרפ"ד נאלץ בשל פעילותו היהודית לעזוב את רוסטוב ועבר ללנינגרד (כיום חזרה להיות שוב – פטרבורג).

בשנת תרפ"ז הגיע המתח בינו לבין השלטון הקומוניסטי שבקש לעקור את היהדות מרוסיה לשיאו, אך הרבי לא נרתע ועמד נגדם בגלוי. הוא לא שעה לאזהרותיהם. בט"ו סיון נאסר, כשלאורך כל המאסר עמד על עקרונותיו בתקף גדול ובמסירת נפש. בתחלה הוטל עליו גזר דין מות, רחמנא ליצלקן, שהומר בעקבות לחץ בינלאומי שהצליחו החסידים להפעיל, בעשר שנות גלות לאיי סולובקי. בסביר. לאחר מכן הומר ענש זה בשלש שנות גלות לעיר קסטורמה. ביום א' ג' תמוז תרפ"ז יצא הרבי הריי"צ מהכלא לנסיעתו לגלות בקסטורמה, אך שבוע לאחר שהגיע לשם – ביום ג' י"ב תמוז, הודיעו לו שהגיעה הוראת שחרור, והתעודה תמסר לו למחרת, אז ישחרר סופית. מאז נקבעו ימים אלו, י"ב-י"ג תמוז, לימי גאולה וחזקת קביעת עתים ללמוד תורה בריבים.

כתוצאה מהמאסר עזב הרבי הריי"צ את רוסיה, בשלהי חודש תשרי תרפ"ח, בלווי בני ביתו, כולל חתנו המיעד – הרבי נשיא דורנו, ושם פעמיו לריגה שבלטביה, בה התגורר כחמש שנים ואף יסד שם סניף של ישיבת תומכי תמימים באחת העירות.

מעניין לדעת הרמב"ם של תורת החסידות

זקני החסידים כינו את הרבי הרש"ב בשם "הרמב"ם של תורת החסידות", על שם שסידר את הסוגיות הרבות שבתורת חב"ד דבר דבור על אופנו כדרכו של הרמב"ם בסידור ההלכות ביד החזקה.

כאמור, בשנת תרנ"ז יסד אדמו"ר הרש"ב את ישיבת תומכי תמימים ועמה החלה תקופה חדשה בלימוד החסידות. מטרת הישיבה הייתה שילמדו חסידות בהבנה והשגה כמו לימוד הנגלה. חידוש זה התבטא גם במאמרו של הרבי הרש"ב שמאז החלו יותר להתרחב ולהיות מסודרים בסדר ובבנין כמו ענייני תורת הנגלה. מאז נאמרו או נכתבו מאמרים רבים בצורת 'המשכים' כשכל מאמר ממשיך את ענייניו של המאמר הקודם.

תורת החסידות הוסיפה להתפתח בשנת תרס"ו, אז אמר הרבי את המשך המאמרים "יום טוב של ראש השנה". בחג השבועות תרע"ב החל אדמו"ר הרש"ב לומר המשך המאמרים "בשעה שהקדימו" שנאמר במאה ארבעים וארבעה מאמרים (!), מחג השבועות תער"ב עד פרשת וירא תרע"ו. עם המאמר "בשעה שהקדימו" מתחילה תקופה חדשה בהתרחבות החסידות, וכל העניינים העמוקים ביותר בחסידות מתבארים בהרחבה ובדימויים מוחשיים.

בנו, הרבי הריי"צ החל בהדפסת כתביו, אך רובם נדפסו בזמנו של הרבי נשיא דורנו. ישנם מאמרים שאבדו ולא נדפסו. בסך הכל ידוע שאמר מעל 1170 מאמרים!

משפחתו

הוריו: רבי שמואל שניאורסון (אדמו"ר מהר"ש), הרבנית רבקה (נכדת אדמו"ר האמצעי)

זוגתו: הרבנית שטערנא שרה, בתם של רבי יוסף יצחק מאוורוטש (בן אדמו"ר הצמח צדק), והרבנית חנה (בת הרבנית דבורה לאה, בתו של אדמו"ר האמצעי).

בנו: רבי יוסף יצחק שניאורסון (אדמו"ר הריי"צ)

חיבוריו

- ספר המאמרים - סדרה המונה כ"ט כרכים, בהם כל מאמריו הנדפסים על פי סדר השנים.
- אגרות קודש - סדרה בת ששה כרכים של מכתביו.
- תורת שלום - לקט משיחותיו.
- קונטרס ומעיין - מורה את הדרך להצליח בהתגברות על הנטיות השליליות הטבעיות.
- קונטרס התפלה - מבאר את עניין התפילה על פי שיטת חב"ד
- קונטרס העבודה - מבאר כיצד צריך האדם לעבוד את בוראו
- קונטרס עץ החיים - נחיצות לימוד החסידות והדרכה לתלמידי הישיבה בלימוד והנהגה ישרה
- קונטרס הכולל - קונטרס שנכתב בקשר ל"כולל חב"ד" בארץ הקודש.
- קונטרס חנוך לנער - צוואתו הראשונה, בשנת תרמ"ח.

תולדות חייו בקצרה

בשנים בהן שָׁהָה מחוץ לרוסיה, המשיך הרבי הריי"צ להפעיל מרחוק את רשת הפעילות החסידית המחתרנית לשמירה על גחלת היהדות ברוסיה, בהקמת 'חדרים', ישיבות, מקוואות ועוד. פעילות שנמשכה על ידי הרבי נשיא דורנו, עד שהפכה לגלויה עם נפילת מסך הברזל.

בחדש כסלו תרפ"ט נסעו הרבי ובני ביתו לורשה לרגל חתנת בתו הרבנית חיה מושקא עם הרבי נשיא דורנו, ובקיץ של אותה שנה ערך הריי"צ בקור בן שבועים בארץ הקודש, להשתטח על קברי צדיקים, כיון שנבצר ממנו להגיע לקברי אבותיו שברוסיה, ומשם המשיך לבקור בארצות הברית שארץ פשנה, ובמהלכו פעל לחזוקת היהדות בקהלות רבות.

בשנת תרצ"ג הגר לפולין, שם התגורר בורשה ובתוצ"ה עבר לגור באטוואצק, פרוך של ורשה, בו הקים סניפים לישיבת תומכי תמימים, ומשם המשיך לפעל למען יהודי רוסיה.

עם פרוץ מלחמת העולם האחרונה, החלו המאמצים להצילו, ובחדש טבת ת"ש הצליח בחסדי ה' להמלט מורשה הבורעת, יחד עם כמה מבני המשפחה והחסידים. בט' אדר שני אותה שנה, הגיע לארצות הברית, יחד עם רעייתו ואמו הרבנית.

עם הגעתו לאמריקה הכריז כי "אמריקה אינה שונה", וגם בה יש להמשיך בדרך היהדות הנאמנה והחנוף הכשר. ביום י"ב מנחם-אב נרפץ בגין 770 איסטערן פארקוויי, למגורי משפחת בית הרב ולבית כנסת. ביום א' י"ט אלוול נכנסו לגור בו, ובכ"א אלוול נערכה התועדות לרגל חנכת הבית.

במהלך העשור הבא הקים תחת אגדת חסידי חב"ד את הארגונים 'מחנה ישראל', 'קה"ת' ו'מרכז לענייני חנוך' עליהם הפקד חתנו, הרבי נשיא דורנו, וכן הקים ישיבות בארצות הברית, בארץ הקודש ובאירופה, ולמנהל הישיבה מנה את חתנו הרש"ג. במהלך שנים אלו, עם תום מלחמת העולם האחרונה, סיע לפליטים והקים עבורם קרו צדקה.

בכ"א באיר תש"ט יסד את הישוב כפר חב"ד בארץ הקודש.

ביו"ד שבט תש"י, בשעה שמונה בבקר של שבת קודש פרושת בא, הסתלק, ומנוחתו כבוד בבית העלמין מונטיפיורי ברובע קווינס שבניו-יורק.

טרם הסתלקותו הורה להדפיס את המשך המאמרים 'באתי לגני', על מנת שהחסידים ילמדו אותו בי-י"ג שבט, פורים וב' ניסן, בהם חלים ימי היאצייט של סבתו, אמו ואביו. מאמר זה הפך לצואתו הרוחנית, ובו פתח הרבי ביו"ד שבט תשי"א את תקופת הנשיאות, כשבכל שנה ביו"ד שבט באר עוד פרק במאמר.

נגוניו

נגון 'הבינוני' שחבר על ידי החסיד ר' אהרן חריטונוב מניקוליב והרבי הריי"צ חבבו מאד, ואף העניק לו את השם 'הבינוני' המכון לדרגת הבינוני שבספר התניא.

חבוריו

• אגרות קודש

סדרת מכתביו, בת ששה-עשר כרכים.

• לקוטי דבורים

שיחות שנשא ברבים והגהו על ידו. הסדרה באידיש מונה שני כרכים ובגרסתה בלשון הקודש, שלושה כרכים.

• ספר הזכרונות

שני כרכים שנכתבו על ידו בלשון ספורית, המתארים את הרקע לצמיחת תנועת החסידות באירופה.

• ספר המאמרים

סדרה המונה כ"ח כרכים. ברב הכרכים המאמרים מסודרים לפי זמן אמירתם לאורך השנים.

• ספר השיחות

סדרה של 11 כרכים משיחותיו ברבים (כולל אלה שלא הגהו על ידו).

משפחתו

הוריו

אדמו"ר רבי שלום דובער והרבנית שטערנא שרה שניאורסון (בת רבי יוסף יצחק מאוורוטש, בן הצמח צדק).

רעייתו

הרבנית נחמה דינה שניאורסון (בת הרב אברהם שניאורסון, נכד אדמו"ר הצמח צדק).

בנותיו

הרבנית חנה (אשת הרב שמריהו גוראריה - הרש"ג).
הרבנית חיה מושקא שניאורסון (אשת הרבי נשיא דורנו).
הרבנית שיינדל (אשת הרב מענדל הורנשטיין, נספו בשואה, הי"ד).

מענין לדעת

שלוש תקופות

"שלושים שנות נשיאותו של אדמו"ר הריי"צ היו מחלקות לשלוש תקופות של "עשר שנים":

עשר השנים הראשונות (בערך) היו קשורות בעבודת הפצת התורה והיהדות, במצב של סכנת נפשות בפעל ממש.

התקופה השנייה - הרבי היה במדינה כזו בה התגוררו כמות גדולה מאחינו בני ישראל, והיה זה מקום מתאים להפצת תורת החסידות באופן רחב ביותר - אך שם היה הדבר פרוץ בהגבלות, שסבתן היתה בשל "ויקנאו בו אחיו" (רבנים ואדמו"רים ששהו אז בפולין; והרבי, בידעו כי "ואביו שמר את הדבר", שהקב"ה הטיל עליו גם שם את השליחות להפצת התורה והחסידות - עבד שם את עבודתו מתוך מסירת נפש).

התקופה השלישית - בהיותו ב"חצי כדור התחתון", במקום בו במשך שנים רבות רווחה ההנחה כי "אמריקה הנה שונה" - במקום זה אין את האפשרות חס ושלום להתנהג בשלמות כפי שצריך לנהג, ובמקום זה נדרשה עמידה תקיפה מנגד ולהפיץ תורה וחסידות במקום שנדמה היה כי אינו מסגל לזאת". (משיחת יו"ד שבט תשל"ד)

תעודת זהות

דור שביעי לחסידות חב"ד - רבי מנחם מנדל שניאורסון (הרבי מליובאוויטש), חתנו של הרבי הריי"צ.

ציוני דרך מרכזיים

ביום שישי, י"א ניסן תרס"ב, נולד הרבי בעיר ניקולייב שבאוקראינה, כבנם בכורם של רבי לוי יצחק והרבנית חנה שניאורסון. עם הלידה שלח הרבי הרש"ב שישה מברקים עם ברכות והוראות כיצד להתנהג עם הרך הנולד, ולדוגמה, שיכינו עבורו כיפה וטלית קטן. אמו מעולם לא היניקה אותו טרם נטלה את ידיה ואת ידיו, והעידה לימים שהוא קדוש מבטן ומלידה.

לימים אמר הרבי הריי"צ כי בשנת תרס"ב היו גזירות קשות על עם ישראל, ולקראת חג הפסח של אותה שנה הם התבטלו באורח נס...

מו העידה כי בגיל שלוש סייע בהרגעת ילדים יהודיים שהתחבאו מפני פורעים שהשתוללו בחוצות ניקולייב.

בהיותו בן שבע עברה המשפחה ליקטרינוסלב (כיום דנייפרופטרבוסק), שם התמנה ר' לוי'ק לרב העיר.

כילד הוכר הרבי כעילוי ובתחילה עבר מכיתה רגילה למלמד פרטי, ובהמשך החל ללמוד אצל אביו.

בגיל 14 סייע בפעולות הוריו למען פליטים שהגיעו לעירם, בעת מלחמת העולם הראשונה.

בשנת תרפ"ג נפגש לראשונה עם חותנו לעתיד, הרבי הריי"צ, שבחר בו לחתן, כפי שהציע שנים קודם לכן, הרבי הרש"ב, ובמהלך השנים הבאות סייע לו בפעילות המחתרית בהפצת היהדות ברוסיה. כשהריי"צ יצא מרוסיה לטביה בשנת תרפ"ח, הוא לקח את הרבי יחד עמו, באומרו לפקיד ההגירה כי "חתן כזה אין להשיג".

החל משנת תרפ"ח החל הרבי בכתיבת מכתבים במגוון תחומים תורניים וכלליים, שעם השנים הצטברו לרבבות אגרות, ההולכים ונדפסים בסדרה "אגרות קודש".

באור ל"ד כסלו תרפ"ט נערכה חתונתם של הרבי והרבנית חיה מושקא בוורשה שבפולין, בהשתתפות גדולי ישראל ואישי ציבור רבים, כשהוריו של הרבי חוגגים מרחוק ברוסיה הסגורה.

מאז החתונה ועד שנת תש"י, החל הרבי לתעד את ששמע וראה אצל הרבי הריי"צ, ביומנים מיוחדים ובהם סיפורים, עובדות ומנהגים. לצד זה רשם הרבי גם חידושי תורה מופלאים בנגלה ובנסתר. קטעים בודדים ניתנו לפרסום ע"י הרבי במהלך השנים. תכריך הכתבים היה מונח במגירתו של הרבי בחדרו הקדוש. אחר ג' בתמוז תשנ"ד, הכתבים פוענחו על ידי צוות "ועד הנחות בלה"ק" ויצאו לאור תחת השם 'רשימות'.

זמן קצר לאחר נישואיהם, התגוררו הרבי והרבנית בברלין. הרבי נרשם באוניברסיטת ברלין במגמות מתמטיקה ופילוסופיה, כשהוא מקדיש כמה שעות בשבוע ללימודים אקדמאיים, לצד לימוד התורה שבה הגה הרבי כל הימים לרבות הלילות. וכפי שהתבטא הרב סולובייצ'יק - מקימה של ישיבה-אוניברסיטי - ש"מה שלקח לאחרים ללמוד שבועות ארוכים, הרבי קלט בכמה שעות". אגב, הרב סולובייצ'יק נהפך למעריצו הגדול של הרבי בעקבות אותה תקופה באוניברסיטה, בה הרבי התנהג בקדושה, בטהרה ובצדיקות כאילו חי בעולם אחר.

בשנת תרצ"ג, עם עלייתו של הצורך הנאצי לשלטון, עברו הרבי והרבנית לפריס. הרבי המשיך את לימודיו באוניברסיטת 'סורבון' ובאוניברסיטה מקומית ללימודי הנדסה. הרבי התמיד באורח-חיים זה עד שנת תרצ"ח וזכה בתואר מהנדס ימי.

לימודי המדעים האינטנסיביים של הרבי, נטלו מקצת מזמנו בלבד. עיסוקו העיקרי היה ונתר לימוד התורה והרבי השקיע בלימוד זה את ראשו ורובו. בד-בבד, הרבי סייע לחותנו רבי יוסף-יצחק בפעולותיו למען יהודי רוסיה ובפעולות קהילתיות אחרות. במהלך פעילויות אלה, הרבי נסע פעמים רבות לחותנו רבי יוסף-יצחק ששהה תחילה בריגה ולאחר-מכן באטוויצק.

בתאריך ח' בסיוון ת"ש, כבשו צבאות גרמניה הנאצית את פריס. בדרך התחתים מסוכנת שנמשכה כשנה, נדדו הרבי והרבנית בין ערי צרפת, פורטוגל וספרד שם הגיעו לברצלונה ועלו על הספינה 'סורפא פינטא' שהובילה אותם בבטחה יחסית לארצות-הברית. ובכ"ח בסיוון תש"א, בשעה 10:30 בבוקר הגיעו הרבי וזוגתו לארה"ב, כשאת פניהם מקבלים בשליחותו של הרבי הריי"צ, כמה מחשובי החסידים, להם גילה הרבי הריי"צ על מעלותיו הסגוליות של חתנו

מבצע ההצלה של הרבי וזוגתו, התנהל על-ידי הרבי הריי"צ, שהגיע לניו-יורק כשנה קודם לכן, באדר-שני שנת ת"ש. ממקום המבטחים בניו-יורק, הפעיל רבי יוסף-יצחק את כל קשריו במטרה לחלץ מאירופה הכבושה את חתנו ובתו.

לימים סיפרה הרבנית, כי גם במהלך ימי מנוסתם רבי התלאות מפני הכוחות הגרמניים המתקדמים בצרפת וגם במהלך מסעם החשאי והמסוכן בפורטוגל ובספרד, הרבי שמר בקפידה על שגרת חייו - המשיך לפעול רבות בתחומי העזרה לקהילות ישראל; הרבה לעודד ולחזק את היהודים שנשארו באירופה והמשיך לשמור בהקפדה מרבית על קיום המצוות בהידור.

עם הגיעו לארצות הברית, מונה הרבי על ידי חותנו הרבי הקודם, לעמוד בראש שלושה ארגונים מרכזיים שריכזו את פעולות חב"ד ופועלים עד עצם ימינו אלה. בנוסף למשימות מיוחדות שהטיל עליו הרבי הריי"צ, שכינה אותו "שר ההסברה שלי".

וזרח השמש ובא השמש

בבוקר יום שבת קודש, יו"ד בשבט תש"י, הסתלק הרבי הריי"צ. חתנו הרבי קיבל אלפי בקשות מכל רחבי העולם ליטול על עצמו את מילוי מקומו של חותנו בנשיאות חב"ד, אך בתחילה סירב ורק כעבור שנה הסכים ליטול על עצמו את עול ההנהגה.

עם זאת, מיאונו של הרבי התייחס רק לקבלת הנשיאות, אך לא להמשך פעולותיו בקודש. כבר למחרת ההסתלקות הבהיר הרבי לעדת החסידים ולכל בית ישראל שהוא מתכוון להמשיך בעבודתו של חותנו ואף להגבירה - לקרב ליהדות כל יהודי ויהודי בכל פינה בעולם.

בכ' בשבט תש"י - עשרה ימים בלבד לאחר יו"ד שבט - פנה הרבי לרב מיכאל ליפסקר והטיל עליו, בהוראת הרבי הריי"צ, את השליחות למרוקו ובכך נפתח המפעל האדיר שטבע את חותמו על פני העם היהודי, עד עצם היום הזה.

קבלת הנשיאות

בהתוועדות שנערכה ביו"ד שבט תשי"א, קיבל הרבי על עצמו באופן רשמי את נשיאות ונהגת חסידות חב"ד.

כפי הנהוג, הרבי עשה זאת באמירת מאמר חסידות. במאמר זה ביאר הרבי את הפרק הראשון של המאמר "באתי לגני" שהוא האחרון אותו כתב הרבי הריי"צ לפני הסתלקותו. במהלך המאמר הגדיר הרבי את תפקיד דורנו: "זה תובעים מכל אחד ואחת מאתנו דור השביעי, דכל השביעיין חביבין, דעם היות שזה שאנחנו בדור השביעי הוא לא על פי בחירתנו ולא על ידי עבודתנו, ובכמה עניינים אפשר שלא כפי רצוננו, מכל מקום הנה כל השביעיין חביבין, שנמצאים אנחנו בעקבתא דמשיחא, בסיומא דעקבתא, והעבודה - לגמור המשכת השכינה, ולא רק שכינה כי אם עיקר שכינה, ובתחתונים דוקא".

עוד לפני קבלת הנשיאות, התוועד הרבי מפעם לפעם עם החסידים. השיחות והמאמרים שנאמרו בהתוועדויות החל משנת תש"י, אחר הסתלקות הרבי הריי"צ ואילך, נערכים ונדפסים בסדרה "תורת מנחם - התוועדויות", המונה כבר מעל מאה כרכים. הסדרה כולה (בין השנים תש"י-נ"ב) עשויה לכלול כמאה ושלושים כרכים!

מאז המאמר הראשון 'באתי לגני' אמר הרבי מאות מאמרי חסידות עמוקים בסגנונו המיוחד. המאמרים שעברו את הגהתו של הרבי נדפסו והופצו בחוברות, וקיבלו את השם 'מאמרים מלוקטים'. מלבדם נדפסו גם יתר מאמרי החסידות של הרבי.

שיחות ובאורים

זמן קצר אחר פטירת אמו, החל הרבי לבאר בהתוועדויות השבת, פירושי רש"י על הפרשה, בדרך ייחודית המציבה כללי יסוד בלימוד הרש"י. שיחות אלו, נוספו לשיחות שנלקטו בסדרה "לקוטי שיחות" המונה ל"ט כרכים! החל משנת תשי"ט נלקטו השיחות מתוך התוועדויות הרבי, על ידי חברי מערכת 'וועד להפצת שיחות', נערכו על ידם, ולבסוף הוגהו (ברובן) על ידי הרבי ויצאו כ'לקוטי שבועי'. מכאן נגזר השם 'לקוטי שיחות'.

בשנים שלאחר מכן (תשכ"ט-ל) ביאר הרבי בהתוועדויות השבת את אגרת התשובה בתניא, באופן עמוק ובהיר, ו(בתש"ל-א) את תורת אביו רבי לוי יצחק על התניא והזוהר, בסגנון ייחודי המשלב קבלה וחסידות.

בשבתות הקיץ התעפב הרבי בשיחות רבות על משניות הנלמדות באותה עת בפּרקי אבות. אלו יצאו כ'לקוטי ובהמשך רְכוּז עם באורים נוספים בְּשָׁנֵי כְּרָכֵי "באורים לפרקי אבות".

"ספר תורה של משיח"

לקראת מלאות עשרים שנה להסתלקות הרבי הרי"צ (תשי"י - תשל"ל), הודיע הרבי כי בערב שבת קודש י' שבט יתקיים סיום והכנסת ספר תורה של משיח שכתבתו החלה על ידי הרבי הרי"צ בשנת תש"ב, כהכנה לקבלת פני משיח צדקנו. המעמד המיוחד התקיים ביום שישי ט' שבט תשל"ל, בהשתתפות אורחים רבים מכל קצוי תבל, כשבסיום הכתיבה וגלילת הספר, הניח הרבי את הכתר על גבי הספר. הרבי ברך 'שהחינו' על פרי חדש ואמר מאמר דבור המתחיל "להבין עניין כתיבת ספר תורה" ושיחה קצרה.

שנת השבעים

בהתוועדות לרגל יום הולדתו השבעים של הרבי, שהתקיימה בי"א בניסן תשל"ב, סיפר הרבי כי קיבל מכתבי ברכה ובהם גם הצעות לנוח ולפרוש מעיסוקיו הרבים... הרבי שלל גישה זו, והסביר כי על האדם להוסיף ולנצל את הכוחות שניתנו לו בכל עת.

כחלק מהשקפה זו, הכריז הרבי על הקמת ועד שיסייע בפתיחת שבעים ואחד מוסדות חדשים. כתוצאה מכך נוסדו בתי חב"ד רבים, בעולם בכלל ובארצות הברית בפרט.

חינוך ילדי ישראל

במהלך קיץ תשל"ג הורה הרבי להוסיף בהתמסרות לחינוך ילדי ישראל באומרו כי יש בכוח תפילתם "להשביח אויב ומתנקם". עם הזמן הבינו החסידים כי הרבי מתאמץ להסיר גזרה רעה.

השלוחים לארץ הקודש

במהלך השנים תשל"ז-ח שלח הרבי שלוש קבוצות של שלוחים להתיישבות בארץ הקודש לחיזוק ועידוד החסידים. השלוחים התמקמו בתחילה בערי הקודש צפת וירושלים, ורובם עוסקים עד היום ברבנות, הפצת המעיינות ועיסוק בארגונים שייסד הרבי.

שנים-עשר הפסוקים

במסגרת שנת החינוך בחר הרבי י"ב פסוקים ומאמרי חז"ל אותם ישננו הילדים ויקיימו בכך את מצוות תלמוד תורה. קורת רוח מיוחדת נראתה על פני הרבי כאשר היו אומרים בפניו את הפסוקים, בכינוסי הילדים.

מבצע אהבת ישראל

בח"י באלול תשל"ז, יום הולדת הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, יצא הרבי בקריאה ללכת בדרכי נשיאי החסידות ולהפיץ את חשיבות עניין אהבת ישראל בכל שכבות הציבור. הרבי הדגיש את הייחודיות שבמבצע זה לקירוב הגאולה.

לימוד הלכות בית הבחירה

בקיץ תשל"ז עורר הרבי על לימוד הלכות בית הבחירה בימי בין המצרים, כתיקון החורבן והשתתפות בבניית בית המקדש השלישי. מאז, נוהגים החסידים בכלל ללמוד שנה בזמן זה הלכות וענייני בית הבחירה.

עשה לך רב

ברוח דברי המשנה "עשה לך רב", קרא הרבי לכל אחד ואחת למנות לעצמו משפיע/ה שיורו לו עצה ודרך בעבודת ה'. בשנים תשמ"ו-ז עורר על כך הרבי ביתר שאת והגדיר זאת כ"בקשה נפשית" הפונה גם לילדים וילדות קטנים.

התקף-לב ובקשה לשמוח

בְּשִׁמְחַת-תּוֹרָה וּשְׂמִינֵי-עֲצָרַת הַיּוֹם הַקְּפוֹת' ב-770 מִתְחִילוֹת בְּשַׁעַת לַיְלָה מְאַחֶרֶת, אַחַר שְׁחֻזְרוֹ הַמְּשִׁתְּפִים מִן הַתְּהֵלוֹכוֹת'. בְּהַקְפָּה הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁבִיעִית הָיָה הָרַבִּי רוֹקֵד עִם סֵפֶר תּוֹרָה בִּידוֹ, כְּשֶׁרַב הַשָּׁנִים הַשְּׁתַּתְּףָּ בְּהַקְפָּה גַם גִּיסוֹ, חֲתָנָא דְּבֵי נְשִׂיאָהּ, הָרַב שְׂמֵרְיָהוּ גוֹרְאָרְיָהּ.

בעיצומן של ההקפות בליל שמיני עצרת תשל"ח, עבר הרבי התקף לב חמור. למרות זאת, הרבי סירב לשתות מחוץ לסוכה וביקש מהחסידים לשמוח. כבר במוצאי שמחת תורה, אמר הרבי שיחה מחדרו שהושמעה ברמקול ב-770. בהמשך לכך, במשך כשנתיים מאז האירוע, היה הרבי מתוועד במוצאי שבת במקום ביום השבת. כך זכינו ויש בידנו הקלטות מהתוועדויות אלו.

הרבי יוצא לחסידים

אחר למעלה מחודש בו לא ראו החסידים את הרבי, יצא הרבי לביתו, לראשונה, בליל ראש חודש כסלו. הקהל פצח בשירת 'מארש נפוליון' כשהרבי מעודם בידו הקדושה. הרבנית חיה מושקא עליה השלום התבטאה כי מאז חג הגאולה של אביה הרי"צ בי"ב תמוז תרפ"ז לא נראתה כזו שמחה אצל החסידים.

הדפסת התניא

בשבת מברכים אלול תשל"ח יצא הרבי בקריאה להדפיס את ספר התניא בכל מקום בעולם בו דר יהודי, כדי להביא לשם את מעיינות החסידות, לזירוז הגאולה. בשנים הבאות עורר הרבי על כך שוב ושוב. עד היום נדפס התניא בכ-7500 מהדורות!

והשיב לב אבות על בנים

בראש חודש ניסן תשמ"מ אמר הרבי בשיחה כי הכח להשפעה על המבוגרים, הוא באמצעות השפעה על ילדיהם. הרבי הציע ללמד את הילדים הלכות פסח וארבעת הקושיות ובהמשך יצא בשני מבצעי-קודש שנועדו לילדים:

תהלוכות ל"ג בעומר

בשנה זו הורה הרבי לראשונה לקיים תהלוכות ל"ג בעומר בכל אתר ושלח שטרות דולרים כהשתתפות, למארגני התהלוכות ברחבי העולם. הרבי ביקש שכל ילד יהודי ישתתף בתהלוכה לכבודו של רבי שמעון בר יוחאי שנסתלק ביום זה.

איש מאלה שאינם קשורים לרבי, לא האמין. המצב בברית-המועצות באותה שנה היה קשה מנשוא. צ'רניינקו, קודמו של גורבצ'וב, הלך לעולמו ואיש לא חזה כי יורשו מיכאיל גורבצ'וב ייזום רפורמות. ואז, בסביבות טבת-שבט תשמ"ז (בתחילת 1987) הרבי ציווה על חסידיו להכין בארץ-הקודש מקומות-דיור ואפשרויות תעסוקה לאלפי יהודי רוסיה שיעלו בקרוב ארצה!...

בציפיה לגאולה

במהלך שנת תשמ"ז יצא הרבי בקריאה לפרסם מדברי גדולי ישראל על הציפיה לביאת המשיח, על ידי שכל אחד ישלח לעשרה יהודים מכתב ובו ציטוטים בנושא זה ויבקשם לשלוח לעוד עשרה יהודים, וכן הלאה.

חלוקת הדולרים

ביום הולדתו - י"א בניסן תשמ"ז - החל הרבי בחלוקת דולרים לצדקה, כ"שליחות מצווה". בעת ובעקבות מעמד חלוקת הדולרים התרחשו מופתים רבים. החלוקה היתה מתבצעת בדרך כלל בימי ראשון, ונמשכה עד ליום ראשון כ"ז אדר א' תשנ"ב.

בית חב"ד בבית ובחדר

בשנת תשמ"ז עורר הרבי להקים בתי חב"ד בכל מקום, ולהפוך גם את הבית הפרטי לבית חב"ד שעניינו תורה, תפילה וגמילות חסדים. במכתב מיוחד לילדי ישראל ביקשם הרבי להפוך את החדר הפרטי לבית חב"ד, ע"י שיניחו בו סידור, חומש וקופת צדקה.

חיבוריו

- **היום יום** – הספר הראשון אותו הדפיס הרבי, בשנת תש"ג ובו לקט פתגמים והנהגות, מחולק לימות השנה. נוסף לכך ערך הרבי ליקוטי פתגמים בשפה האנגלית
- **הגדה של פסח** – עם לקוטי טעמים ומנהגים, נערך ע"י הרבי ונדפס בשנת תש"ז.
- **ספר המאמרים מלוקט** – ו' כרכים, מאמרים שהוגהו ע"י הרבי, רובם בשנים האחרונות
- **לקוטי שיחות** – ל"ט כרכים, ביאורים בכל פרד"ס התורה. רבים מהם ברש"י וברמב"ם. שיחות אלו עובדו לפי העניין ולא כסדר אמירתן, ולאחר מכן הוגהו ע"י הרבי.
- **ספר השיחות** – י"ב כרכים, השיחות שנאמרו בין השנים תשמ"ז-נ"ב, הודפסו כסדר אמירתן והוגהו ע"י הרבי.
- **תורת מנחם** – התוועדויות – הסדרה כולה, הכוללת את התוועדויות הרבי כסדרן, על השיחות והמאמרים שבתוכן, תמנה כמאה וחמישים כרכים עם סיום עריכתה והוצאתה לאור
- **אגרות קודש** – ל"ב כרכים, מענות הרבי במגוון התחומים תורניים, צבוריים ופרטיים (שיש בהם עניין לציבור). עד כה נדפסו האגרות שבין השנים תרפ"ח-תשל"ה
- **רשימות** – יומנים וחיידושי תורה שכתב הרבי לעצמו בשנים שאחר תחונתו. פוענחו והודפסו אחרי ג' בתמוז תשנ"ד, מהמחברות שהרבי השאיר במגירת שולחנו.
- **קונטרס "עניינה של תורת החסידות"** – ביאור מהותה של תורת החסידות, והחיידוש שבה על חלקי התורה האחרים. יצא לאור ע"י הרבי לרגל הדפסת כרך א' של "ספר הערכים – חב"ד"
- **ספר התולדות** – אדמו"ר מהר"ש
- **ספר המנהגים** – חב"ד, ליקוט רשימת מנהגים שנלקטו ע"י הרבי ופורסמו בהזדמנויות שונות. יצא לאור עם הוספות והגהות של הרבי בשנת תשכ"ו.
- **מפתחות והערות** – מפתח עניינים לספרי אדמו"ר הזקן: תניא, תורה אור ולקוטי תורה. לספרי אדמו"ר האמצעי: דרך חיים ושערי אורה. לדרך מצותיך - של אדמו"ר הצמח צדק. המפתחות נדפסו בסוף כל אחד מספרים אלו
- **תוכן עניינים (קיצור תוכן)** – לספרי אדמו"ר הרשב"ב ואדמו"ר הרי"צ.
- **הערות ומראי מקומות** – לספרים: שו"ת צמח צדק, דרך מצותיך ו"קיצורים והערות לתניא" – של אדמו"ר הצמח צדק. 'קונטרס ומעין' ו'תורת שלום' – ספר השיחות' – של אדמו"ר הרשב"ב. 'לקוטי דיבורים' וחלק מספרי המאמרים והשיחות של אדמו"ר הרי"צ.

מבצע עשרת הדברות

בערב ראש חודש סיוון תשמ"מ, קרא הרבי להביא ילדים ואפילו תינוקות לשמיעת עשרת הדברות בבית הכנסת, כפי שהיה בעת מתן תורה בסיני, שם נכחו כל נשמות ישראל. הרבי הזכיר כי בזכות הילדים ניתנה התורה לישראל.

הקמת צבאות ה'

בחול המועד סוכות תשמ"א ייסד הרבי את הארגון העולמי 'צבאות השם' - 'צבא' של ילדים שמטרתו להביא לעולם גאולה באמצעות מעשים טובים. באותו מעמד הודיע הרבי כי בחנוכה יתקיים כנס ילדים נוסף ובמהלכו יינתנו אותות הצטיינות לילדים-החיילים שיעמדו במשימות. מאז ואילך, הרבי היה נוכח ומדבר בכינוסי הילדים (ראלי'ס) מספר פעמים בשנה, כשהוא מטיל עליהם 'משימות יום' ומבקשם להפוך לשותפים מלאים במשימתו של האדם עלי אדמות - זירוז הגאולה. סיסמת צבאות ה' היא "ווי וואנט משיח נאו" – אנו רוצים משיח עכשיו!

כשבוע לאחר מכן, בליל שמיני עצרת, הקדיש הרבי לילדים הקפה מיוחדת. הרבי רקד עם ספר התורה ועודד את שירת "עוצו עצה ותופר", כשסביבו במעגל הילדים ועמם ה'מלמדים' וספרי התורה בידיהם.

'יחידות' - פרטית וכללית

עד שנת תשמ"א היו החסידים וכלל עמך בית ישראל נכנסים ל'יחידות' לרבי, שהיה מקדיש מזמנו היקר שלשה לילות (!) בשבוע לקבלת קהל לעצה וברכה בגשמיות וברוחניות.

עקב הקהל שהלך והתרבה, הוחלפה בחודש החגים של שנה זו היחידות הפרטית בכללית. אל הרבי נכנסו קבוצות בחורים 'תמימים' ואחר הגשת הפדיון-נפש (פנ"ים) אמר הרבי בפניהם שיחה. מאז התקיימו יחידויות כלליות לקבוצות חתנים וכלות, נערי בר מצווה ואורחים. החל משנת תשמ"ז התקיימה פעמיים בשנה יחידות לתומכי קרן "מחנה ישראל" לפתוח מוסדות חב"ד בארצות הברית, במהלכה היה הרבי נושא שיחה ולאחר מכן הוקדש זמן קצר לכל משתתף בו היה יכול לשוחח עם הרבי באופן אישי.

חינוך טהור

למען חינוכם הטהור של הילדים, הורה הרבי בשנת תשד"מ כי במשחקים וספרי הילדים צריכים להופיע רק דמויות של חיות ועופות טהורים, כיון שהילד מושפע מסביבתו, וגם בתור הכנה לגאולה בה יהיו בעולם רק דברים טהורים.

תקנת לימוד הרמב"ם היומי

באחרון של פסח תשד"מ, תיקן הרבי את לימוד הרמב"ם היומי והציע שלשה מסלולי לימוד, על מנת שאנשים נשים וטף יוכלו ללמוד (שלשה פרקים או פרק אחד) רמב"ם, או ספר המצוות, מידי יום. החל מתקנה זו, היה הרבי מבאר בהתוועדויות השבת הלכות מתוך הרמב"ם היומי. חלק מהשיחות נדפסו בספר "יין מלכות".

לקראת סיום לימוד הספר הראשון ברמב"ם - ספר המדע, עלתה יזמה ע"י הרב לוי ביסטריצקי ע"ה, משלוחי הרבי ורב קהילת חב"ד - ובהמשך רב העיר - צפת, לערוך סיום על יד קברו בטבריה. הרבי הזכיר יזמה זו בהתוועדות, ומאז נערך מידי שנה סיום בציון הרמב"ם, על ידי מטה הרמב"ם היומי שע"י צעירי אגודת חב"ד בארץ הקודש.

כשנה לאחר מכן, לקראת סיום המחזור הראשון בלימוד הרמב"ם, הורה הרבי לערוך סיומים ברוב עם.

צופה ומביט

במהלך שנת תשמ"ה, שיגר הרבי מסר לחסידים שהפעילו את הרשת הדתית-מחתרתית המסועפת של פעילי ושלוחי חב"ד בברית-המועצות: הגרוע מכל כבר עבר וכעת ניתן לצפות רק לטוב.

משפחתו

הוריו:
רבי לוי יצחק (בנו של רבי ברוך שניאור, נינו של הרבי הצמח צדק) והרבנית חנה שניאורסון (בתו של רבי מאיר שלמה ינובסקי, שהיה רבה של ניקולייב ומ'היושבים' בליובאוויטש אצל אדמור המהר"ש).

רעייתו:
הרבנית חיה מושקא ע"ה, בתו האמצעית של הרבי הרי"צ.

לרבי ולרבנית לא היו ילדים. בהקשר זה מעניין לציין את התבטאותו של הרבי אחר הסתלקות הרבנית, בכ"ב שבט תשמ"ח: "מ'דארף מודיע זיין די קינדער, די שלוחים" (צריכים להודיע לילדים, לשלוחים).

ניגוניו

אנעים זמירות
אסדר לסעודתא
אתה בחרתנו
דרכך אלוקינו
האדרת והאמונה
הוא אלוקינו
והיא שעמדה
כי אנו עמך (2 ניגונים)
סטאווי יא פיטו
רחמנא דעני
שאמיל
צמאה לך נפשי

רחוב אגרות קודש

תעודת זהות

סדרת 'אגרות קודש' מונה עשרות כרכים וכוללת את אגרותיהם של כל רבותינו נשיאינו, לפי סדר הדורות.

הורתה ולידתה של סדרת ה'אגרות קודש' הכללית, של כל רבותינו נשיאינו, הייתה באתערותא דלעילא, בהוראה שקיבל הרב שלום דובער לוי, הספרן בספריית ליובאוויטש, בפתק שכתב לו הרבי בשלהי טבת תש"מ, ובו הוראות לאסוף את אגרות אדמו"ר הזקן ולהוציאם לרפוס. במשך השנים הבאות זכה הרב לוי לעשרות הוראות ומענות קודש בנוגע לעריכת סדרת האגרות של רבותינו נשיאינו, עד שבחודש טבת תשמ"ז הושלמה הסדרה, כולל כמה כרכי מילואים.

לאחר שסיים את הדפסת הסדרה, לא עלה בדעתו של הרב לוי להציע להדפיס גם את אגרותיו של הרבי בסדרת אגרות קודש, מכיוון שמאז שנת תשכ"ב – כאשר נדפס חלק ב' של לקוטי שיחות – נדפסו אגרות תוכן של הרבי ב'הוספות' לכרכי הלקוטי שיחות. אך באדר תשמ"ז הורה הורה לו הרבי להכין לדפוס את מכתביו. הוא השתמש במכתבים שמסר לו הרבי, בהעתיקי מכתבים שנשמרו בארכיון המזכירות, באוסף ה"ועד להפצת שיחות" ובמכתבים שמסרו לו נמענים ואספנים.

הכרך הראשון יצא לאור כבר ב"א בניסן באותה שנה, כשהמכתבים נדפסו לפי סדר כתיבתם.

בתחילת כל כרך הוסיף העורך מבוא ובו סקירה על תוכן המכתבים. מן המכתבים הושמטו שמות וחלקים העלולים לפגוע בצנעת הפרט. הם הוגהו מטעויות דפוס ולחלקם צורפו הערות, כגון זיהוי הנמען על ידי העורכים. בסוף כל כרך ישנם מפתחות.

סדרת אגרות קודש של הרבי נשיא דורנו מונה לעת עתה 32 כרכים ובהם למעלה מ-10,000 מכתבים נבחרים מתוך מכתביו של הרבי לכלל ולפרט. חל משנת תרפ"ח ואילך. מאגרות אלו ניתן ללמוד על השקפתו של הרבי על כל שטחי החיים. הסדרה מתפרסת על גבי קשת רחבה של נושאים החל מענייני תורה, הוראות בקשר לניהול מוסדות חב"ד, עצות בענייני פרנסה, בריאות ועבודת ה', דיונים רבים בהלכה, הערות למחברי ספרים על ספריהם, ועוד.

מכתביו של הרבי מתחלקים לכמה סוגים. בהם:

מכתבים לאנשים פרטיים - אלו מהווים את רובה הגדול של הסדרה. מכתבים אלו מכילים מענות לשאלות, בקשות והתייעצויות שנכתבו לרבי (בחלק מהמכתבים, תוך השמטת פרטים מזהים), מכתבי עידוד, עצות ועוד. מכתבים אלו נושאים פן אישי, אך יש בהם תכנים המהווים הוראה לרבים.

מכתבי תורה - שנשלחו לרבנים, ראשי ישיבות ואישים תורניים, חלקם כמענה לשאלותיהם, ולעתים כרצף של התכתבות תורנית. כמו כן נהג הרבי לכתוב הערות לספרים שנשלחו אליו על ידי מחברים.

פניות לרבנים ולאיש ציבור - מכתבים שיוזם הרבי ובהם הוא מנסה לעורר לפעולה בנושאי יהדות אקטואליים (כגון: נסיעת אוניות ישראליות בשבת, תיקון חוק 'מיהו יהודי', 'שלמות הארץ', עשרת המבצעים ועוד).

מכתבים כלליים - לפני חגים ומועדים כמו יום סגולה חסידי, נהג הרבי לכתוב 'מכתב-כללי' הממוען לכל יהודי. במכתבים אלו עמד הרבי על נקודה כללית הנוגעת למועד הקרב, מבארה בדרכו ומסיק ממנה הוראות למעשה וחיוק בעבודת ה'. מכתבים אלו תורגמו בשעתם לשפות נוספות ופורסמו בעיתונות. מכתבים אלה נדפסו גם בספר 'אגרות מלך'.

אגרות ברכה - מכתבים ששלח הרבי לחסידיו וליהודים בעולם כברכה לאירועים משמחים - ריון, לידה, יום הולדת, יום הולדת גיל שלש, בר-מצווה, חתונה, וכדומה. מכתבים אלו נשאו תוכן וניסוח קבוע ומשום כך מופיעים בסדרת האגרות קודש רק דוגמאות מכל נוסח ומכתבים מיוחדים בהם נוסף איחול מיוחד או הערת שוליים לנשוא המכתב.

וכך כתב העורך, הרב לוי, במבוא לכרך יב, שהיה לנגד עיניו של הרבי:

מאז שאדמו"ר הזקן קיבל על עצמו את הנהגת חסידות חב"ד, החל סדר של יחידות, בה היו מקבלים מהרבי הוראות והדרכות. כשגדל מספר החסידים ולא היה אפשרות לקבל את כולם ליחידות, יצאו תקנות ליאונא, המגבילות את הנסיעה לאדמו"ר הזקן. כעבור שנים אחדות נדפס ספר התניא ובהקדמה כתב אדמו"ר הזקן שספר זה כולל "תשובות על שאלות רבות אשר שואלים בעצה כל אנ"ש דמדינותינו תמיד.. ואין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה, על כן רשמתי כל התשובות לכל השאלות".

מעין זה ניתן לומר ביחס להדפסת האגרות: במשך שנים רבות קיבל הרבי ליחידות רבות אנשים, ובמקביל כתב הרבי אגרות רבות לכל קצוי תבל. הן ביחידויות והן באגרות ניתנו תשובות בכל שטחי החיים. והנה, בשנים האחרונות כשגדל מספר החסידים, ואין אפשרות להמשיך בסדר ה'יחידות', זוכים אנו להדפסת כרכי האגרות קודש, שעל ידם נדע את דעתו של הרבי בכל ענין.

וממשיך אדמו"ר הזקן בהקדמתו ל'תניא': "ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו". כמו כן יש לומר גם היום, שה"עשה לך רב" (=המשפיעים) יתנו את תשובותיהם על פי דברי הרבי שהודפסו בסדרת ה'אגרות קודש'".

לאחר שנדפסו כמה מכרכי ה'אגרות קודש', שאל הרבי את ר' שלום מענדל סימפסון "אויב מ'קאכט זיך אין די אגרות" [= האם עוסקים בלהט בלימוד האגרות]? ר' שלום מענדל ענה, כי שמע מבנו, שלמד באותה עת בישיבה במוריסטאון, שהבחורים שם קבעו סדר לימוד ב'אגרות קודש'. אמר לי הרבי: "בחורים? בחורים פארשטיי איך! אבער וואס טוט זיך מיט יונגעלייט?" [= בחורים, הנני מבין! אבל מה קורה עם האברכים?].

בהוצאת הכרך העשירי של האגרות קודש, בירר הרבי מדוע לא עושים חגיגה, ובאותה הזדמנות ערכו אירוע גדול לרגל הוצאת הכרך לאור עולם.

מאחר והרבה מהאגרות בסדרה מופיעים כפי שנכתבו במקורם באידיש, סניף קה"ת בארץ הקודש הוציאו לאור שלושה כרכים של אגרות קודש מתורגמות, בו מתורגמות האגרות ללשון הקודש. כמו כן יצאו כמה כרכים של אגרות קודש באנגלית.

יש מהחסידיים הנוהגים כיום, מעבר לשליחת הפ"נ לציון הקדוש, להניחו בין כרכי האגרות קודש ולמצוא בהם את תשובת הרבי. בדרך זו התרחשו מופתים רבים.

הרקע לכתיבת ספר התניא

בתחלה היה אדמו"ר הזקן מקבל ל"יחידות" את החסידים והיהודים הרבים שפנו אליו, אך כשכבר לא נותר מספיק זמן לקבל כל אחד ואחד באופן פרטי, וגם מפני שלא כלם זכרו את העצות וההוראות שנתן להם אדמו"ר הזקן, הוא החליט להעלות את כל התשובות על כל השאלות בעבודת השם, בספר התניא. כך שכל אחד יוכל ללמוד בספר ולמצא את הדרך הנכונה בעבודת השם, ואם יהיה קשה לו להבין לבד את הפתוב בספר, הוא יפנה אל המ'שפיעים' שבעירו שיעבירו לו את הפתוב בתניא.

הלמוד בתניא הוא ממש כמו פניסה ל"יחידות" אצל אדמו"ר הזקן. וכדברי הרבי הרש"ב: "כשלומדתי בתניא, פרושו שמושחחים עם הרבי (אדמו"ר הזקן) מפיון שהוא 'הכתיב' ו'הכניס את עצמו' בספר התניא".

הרבי מוסיף על כך, שהדברים מכונים לכל יהודי, ובלשון הרבי:

"אדמו"ר הזקן מבאר בהקדמה של ספר התניא, שספר זה מחליף את ענין קבלת הדרך בעת ה"יחידות", וכלולות בו תשובות לכל השאלות בעבודת השם. ובוה שהדפיס אדמו"ר הזקן את ההקדמה בתור חלק מספר התניא ובהקדמת הספר, הרי זה נעשה חלק מ"התורה היא נצחית" ששיכת לכל יהודי. ובמילא – נוסף על זה שהלמוד של ספר התניא שיה' ומכרח לכל אדם, הרי מובן גם שכל אחד ואחד יכול להוציא מספר התניא את כל התשובות על כל השאלות, ויכול להוציא ממנו "עצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת השם".

"בוה שאדמו"ר הזקן כתב בהקדמה "ביודעי ומפירי קאמינא (=אני מדבר אל האנשים שאני יודע ומפיר אותם)", שהלמוד בתניא הוא במקום ה"יחידות", הרי בוה נתן אדמו"ר הזקן את הכוח ואת האפשרות, וגם פעל, שכל אחד ואחד שלומד את ספר התניא נעשה מ"יודעי ומפירי" של אדמו"ר הזקן; שאז אפלו אם מצד עצמו הוא בדרך של "בחשכה יתהלכו" (ובמילא אינו יכול להוציא את "האור כי טוב" הגנוז בספרי היראה האחרים), פועל עליו למוד התניא באופן של "ראיה": אדמו"ר הזקן מראה ומאיר לו את דרך האמת, שהיא גם דרך ברורה ומאירה, כיצד "קרוב אליה הדבר מאד בפיה ובלבבה לעשותו".

כתיבת הספר

בשנת תקל"ה, התחיל אדמו"ר הזקן לכתב את ספר התניא. כתיבת הספר נמשכה במשך עשרים שנה (!), כשאדמו"ר הזקן מדקדק בכתיבתו בכל תיבה ותיבה.

בשנת תקנ"ה הוא אשר להעתיק את הספר ולפרסמו, והספר התקבל אצל החסידים בשמחה רבה. אך ההעתיקות השונות גרמו לשבוישים בספר, ובפרט העתיקים מזיפים של הספר, אותם הפיצו מתנגדי החסידות, שחששו שספר התניא יקרב עוד יהודים לתורת החסידות. עקב כך החליט אדמו"ר הזקן להדפיס את הספר בצורה מתקנת ומסודרת ובכך למנוע את השבוישים השונים.

בשנת תקנ"ו שלח אדמו"ר הזקן את התניא לבית הדפוס בסלאוויטא בצרוף הסכמותיהם של תלמידי המגיד ממעזריטש: רבי משולם זוסקא מאניפולי ורבי יהודה לייב הכהן. מאז ועד היום, ספר התניא נלמד על ידי יהודים רבים ומעורר את הלומדים בו להתחזקות בעבודת ה', בדרך החסידות.

ההסכמות לתניא

הסבות לגילוי החסידות דוקא בדורות שלנו, רמוזות בפתח ספר התניא.

ספר על כך החסיד רבי איצ"ה דער מתמיד: כשהשלוחים הביאו את התניא לאניפולי, אל רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה, כדי שהצדיקים יעינו בהם. בשעה שעין בתניא, באמצע הלילה, נכנס רבי יהודא ליב הכהן בהתפעלות עצומה ובהתלהבות רבה, ומבלי יכלת לעצר בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא, לחלק אתו את התלהבותו המרבה מהספר. אותו דבר ארע גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא היה יכול לעצר בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט ללכת אל רבי יהודא ליב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם אחד אל השני, ו"אניפולי קלה בערה...".

בהזכרם בהסכמותיהם את השנה בה הן נכתבו, בטאו באמצעות ציון השנה את דעתם הקדושה על ספר התניא. רבי יהודא ליב הכהן כתב שנת "תקנ"ו", שהיא ראשי תבות: "תניא קטרת נשמה ורוח" המרמז שהתניא הוא 'קטרת' ותרופה לכל המגפות הרוחניות של 'עקבתא דמשיחא'; ואלו רבי זושא צין את הגימטריא של השנה במלה "פדוטיני"ו", הפדות שלנו – להדגיש, שעם ספר זה ילכו בני ישראל לקראת משיח צדקנו.

ספר פלאי

כשקיבל רבי לוי יצחק מברדיטשוב את הספר, תמה: "פלא – איך אפשר להכניס אלקים כה גדול בספר כזה קטן?"

התניא כמורה דרך

אמר הרבי הרי"צ: "ספר התניא – ספר של בינונים", בהסבריו השונים לדרך החיים, כיצד צריך יהודי להיות בעניינים גשמיים ורוחניים, וסוגי העצות איך למצוא מומי בני אדם ולתקנם – פתח את עיניהם של עשרות אלפי יהודים בעולם הרחב בכל תפוצות ישראל, בגולה ובארץ ישראל. ספר התניא מורה את דרך החיים לגדולים וקטנים: איך שהגאון הגדול ביותר מקרח להיות עובד ה', ואיך היהודי הפשוט ביותר יכול להיות עובד ה'.

כשהרבי הרי"צ התחיל ללמד את התניא פילד, אמר לו אביו, אדמו"ר הרש"ב: "למוד התניא הוא כמו למוד חמש – זה שיה' לכל עם ישראל מהגדול שבגאונים ועד הקטן שבקטנים, וכל אחד מבין לפי יכלת השגתו, אך מצד שני, ככל שהוא לומד יותר, הוא נוכח לדעת שיש דברים עמקים שהם למעלה מהשגתו".

ספר ישועות

ברור הדבר שחסיד שהולך בדרכי רבינו וזקוק לעוזר ברוחניות או בגשמיות – לומד כמה שורות תניא על מנת לעשות ולקיים, ואומר: רבי, אני זקוק לברכה או לישועה בדבר זה – עליו לפרט ענינו בקצרה – בוודאי יעזור לו השם יתברך בזכותו של רבינו.

(ספר השיחות תר"פ-תרפ"ז ע' 157)

התאוה הגדולה ביותר

מרגלא בפומיה של הרה"ח ר' הלל מפאריטש ז"ל: אילו ידעו בעלי התאוות את גודל התענוג והטוב טעם שיש בעניני אלקות, שיכולים להגיע אליו ע"י לימוד החסידות ובפרט ע"י התניא קדישא, היו זונחים את כל תאוותיהם ורודפים אך ורק אחרי התניא קדישא.

הלואי בינוני

מספרים על החסיד רבי הלל מפאריטש שהיה מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עליו נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחלה חשב שהוא במדרגת צדיק, אך כשהפך לחסיד חב"ד והחל ללמוד את הפרק הראשון בספר התניא, אמר: "צדיק ודאי שאינני – הלואי שאהיה בינוני".

דפוסי התניא

הרבי נשיא דורנו עודד את החסידים להדפיס את ספר התניא בכל מקום אפשרי בעולם, כשלב נוסף ב"הפצת המעיינות חוצה".

הרבי מנה שלוש מעלות בהדפסת התניא:

- הדפסת הספר היא לא רק מים מה"מעין" אלא המעיין עצמו (מה שאין כן כאשר מביאים לשם תניא ממקום אחר).
- כאשר יהודי ישמע שמדפיסים תניא במקומו ובפרט אם השתתף בזה בממונו או בגופו, הוא יתעניין לדעת מה זה וילמד בה ביתר חשק.
- בכל דבר יש מחשבה דיבור ומעשה ולכן בנוסף ללימוד התניא בדיבור והמחשבה וההתבוננות בה בכל מקום ומקום, צריך גם מעשה של הדפסת תניא.

החסידים הדפיסו עד היום את הספר באלפי מקומות, באמצעות מכונת דפוס ניידת. בין היתר נדפס הספר בפאיד שבמצרים (בזמן מלחמת יום כיפור), בלבנון (בזמן מלחמת שלום הגליל) ובאיראן. בהדפסה מקפידים לשמר את הפורמט של מהדורת וילנה תר"ע.

המהדורות המודפסות מטעם הוצאת קה"ת ממוספרות ומכל הדפסה יש לפחות 200 עותקים. בסוף כל הדפסה ישנה רשימה של הדפוסים השונים. עד לשנת תשע"ו הודפסו מעל 6,700 מהדורות שונות, רובן הגדול בעברית. הספר תורגם לאחת עשרה שפות, ומהן: אנגלית, צרפתית, רוסית, יידיש, ספרדית, איטלקית, פורטוגזית, גרמנית וערבית. כן, הוא תורגם לכתב ברייל.

למול ההתנגדות שהתעוררה בזמנו כלפי הספר, הרי שכיום ב"ה משתתפים בלימודו יהודים רבים ברחבי העולם, חסידים וליטאים, ואף כאלה שאינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות, לעת עתה.

זיכרון האויר

זקני החסידים היו אומרים, שלימוד פרק תניא מזכך את האויר ומאיר במרחק של חמישים פרסא. (אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, ח"ד ע' עב)

תעודת זהות

'לקוטי תורה' הוא ליקוט מאמרי אדמו"ר הזקן שאמר או כתב במשך השנים, על פרשיות השבוע והמועדים; המאמרים נערכו על-ידי הרבי הצמח צדק.

ספר זה הוא חלקו השני של הספר תורה אור בו מופיעים המאמרים לחומשים בראשית ושמות, אלא שאת הספר תורה אור הדפיס הרבי הצמח צדק בלי הערותיו, ובספר ליקוטי תורה הדפיס גם את הערותיו, בעקבות הפצרותיהם של החסידים והתגלותו של אדמו"ר הזקן אליו בחלום.

בספר לקוטי תורה נדפסו מאמרים על הספרים ויקרא, במדבר ודברים. נוסף לזה כולל הספר: א. דרושים על פרשיות בשלח ופקודי מתוך ספר שמות וכן הוספות לספרים שמות, ויקרא, במדבר ודברים. ב. דרושים על החגים הנמצאים בטווח הזמן שבו קוראים את הפרשיות הנ"ל. ג. דרושים לשיר השירים, עם הוספות.

בשנת תר"ח - נדפס הספר בפעם הראשונה בדפוס זיטומיר. על כך מסופר: בספרי גדולי ישראל רמוזה שנת תר"ח כשנת "קץ" ומועד לגאולה. כשחלפה שנה זו ומשיח לא הגיע, שאל על כך הרבי המהר"ש את אביו, הצמח צדק. השיב לו אביו: "משיח יגלה עומק פנימיות התורה, וכולם יחוו את האור - בשנה זו התגלה הספר לקוטי תורה!" כלומר, הדפסת הלקוטי תורה היא בבחינת גאולה. אך הרבי המהר"ש השיב לאביו שאנו "רוצים וצריכים את ביאת המשיח בפועל".

הלימוד בספר

לקוטי תורה הוא מספרי היסוד של חסידות חב"ד, והרבי הורה ללמוד בכל שבוע את המאמרים המודפסים בו השייכים לפרשה. בשבת פרשת ויקהל תשכ"ה, לאחר שיצאה מהדורה חדשה של ה'לקוטי תורה', עורר הרבי על כך שיש ללמוד בכל שבוע את כל ה'חסידישע פרשה' (הפרשה החסידית) - המאמרים מתוך ליקוטי תורה ותורה אור השייכים לפרשת השבוע. בהמשך לכך עורר הרבי בעוד כמה התועודיות נוספות, והורה לאלו שלמדו זאת לומר 'לחיים'.

בשנת תשנ"ב חזר הרבי על ההוראה, והוסיף שעל ידי זה ממהרים את הגאולה האמיתית והשלימה.

בשנים האחרונות יצאו לאור ספרי 'חסידות מבוארת' מאמרים נבחרים מלקוטי תורה ותורה אור, עם ביאורים, בעזרתם ניתן ללמוד בבהירות את המאמרים.

תעודת זהות

הספר שערי תשובה מאדמו"ר האמצעי, כולל שלושה חלקים: שערי תשובה, שער התפילה ודרך חיים, דרושי חסידות העוסקים בעבודת התשובה ובעבודת התפילה.

אדמו"ר הרי"צ אמר: "אדמו"ר הזקן התכוין לעבודת המוח, והאדמו"ר האמצעי התכוין לעבודת הלב. בכדי לדעת מה היא עבודת הלב צריך ללמוד שערי תשובה, שער התפילה ודרך חיים. בכדי לדעת מה היא עבודת המוח צריך ללמוד את הסיוד עם אמרי בינה'.

דרך החיים הוא ספר העוסק ב'מוסר' שחובר על ידי אדמו"ר האמצעי, המבאר ענייני תשובה וחומרת החטאים. הספר נחשב כחלק שלישי מהספר שערי תשובה. היו חסידים, שכשרק היו רואים ספר זה היו מתעלפים, כאשר נזכרו בחומרת העניינים המבוארים בו. הרבי הורה ללמוד בספר בחודש אלול כחלק מעבודת התשובה. כתיקון על חטאים מסוימים הורה הרבי למישהו ללמוד את אחד עשרה פרקים הראשונים של הספר וללמוד אותם עד שיידע אותם בעל פה.

שמות ספר התניא

לְסֵפֶר הַתְּנִיָּא מְסַפֵּר שְׁמוֹת וְכַנּוּיָּים. הַמְּפָרֵסם בְּיִתְרָה הוּא 'תְּנִיָּא'. הַפָּרָק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר הַתְּנִיָּא פּוֹתַח בְּמִלָּה תְּנִיָּא, וְכִמוּ שֶׁכָּל חֲמֵשׁ אוּ פְרָשָׁה, וְכֵן פָּרָק בְּמִשְׁנָה אוּ בְּגִמְרָא נִקְרָאִים עַל שֵׁם הַמִּלָּה אוּ אַחַת הַמִּלִּים הָרֵאשׁוֹנוֹת, כֵּן סֵפֶר הַתְּנִיָּא נִקְרָא עַל שֵׁם הַמִּלָּה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁלוֹ.

הַמִּלָּה תְּנִיָּא מְזַכֵּרָה לָנוּ אֶת הַמִּלָּה תְּנָאִים, שֶׁהִיוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה. בְּפִתַח הַתְּנִיָּא מְבִיא אַדְמו"ר הַזְּקֵן אֶת מָה שֶׁשָּׁנוּ חֲכָמֵינוּ (ב'בְּרִיתָא' הַמּוֹבָאָת בְּגִמְרָא) "מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ תְּהִי צְדִיק" וְלָכֵן הוּא פּוֹתַח בְּמִלָּה "תְּנִיָּא". אֲךָ לְמִלָּה זוֹ יֵשׁ שְׁנֵי פְרוּשִׁים נּוֹסְפִים:

א. תְּנִיָּא - אוֹתוֹת אֵיתָן, דְּבַר תְּנָק וְתַקִּיף. הַלְמוּד בְּסֵפֶר הַתְּנִיָּא מְעוֹרָר אֶת הַכּוֹחַ וְהַתְקַף שֵׁישׁ בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדֵי לְעֵבֵד אֶת הַשֵּׁם כְּרָאוּי.

ב. תְּנִיָּא - הָאָרִיז"ל מְבִיא כִּי יֵשׁ 'קְלָפָה' (=דְּבַר הַמְּכַסֶּה וּמְנַגֵּד לְצַד הַקְּדוּשָׁה), שֶׁרְצוֹנָה לְמַנְעַ מְלוּמְדֵי תוֹרָה אֶת לְמוּד פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. לְמוּד רְזִין דְּאוֹרֵיָתָא. הַרְבֵּי ה'צְמַח צְדָק' אוֹמֵר שֶׁעַל יְדֵי לְמוּד בְּסֵפֶר הַתְּנִיָּא אָנוּ מְבַטְלִים אֶת הַקְּלָפָה הַזֹּאת.

הַשְּׁמוֹת שֶׁאַדְמו"ר הַזְּקֵן נָתַן לְסֵפֶר הַסֵּם: לְקוּטֵי אֲמָרִים, סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים.

בְּגִדְל הָעֲנֻנָה שְׁלוֹ לֹא מֵיַחַס אַדְמו"ר הַזְּקֵן אֶת הַדְּבָרִים הַחֲשׁוּבִים שֶׁבְּסֵפֶר לְעִצְמוֹ, אֲלֵא מִכְּנֶה זֹאת 'לְקוּט' שֶׁל מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְנִמְסַר לוֹ מְרֻבּוֹתָיו, הַבְּעַל שֵׁם טוֹב וְהַמְגִיד מְמֻרְיָטֵשׁ.

כְּמוֹ כֵן, הוּא מְזַכֵּר בְּשֵׁם זֶה אֶת הָעֲבֹדָה, עֲלִיָּה לְמַדּוֹנֵי בְּמַדּוֹר זֶה, שֶׁהַתְּנִיָּא הוּא לְקִט שֶׁל עֲצוֹת וְהַדְּרָכוֹת בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם, אוֹתָן אֲמַר אַדְמו"ר הַזְּקֵן לְחַסִּידִים שֶׁנִּכְנְסוּ אֵלָיו ל'יְחִידוֹת'.

הַשֵּׁם "סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" נָתַן לְחֵלְקוֹ הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַתְּנִיָּא (ג"ן פְּרָקִים), בוֹ מְלַמֵּד אַדְמו"ר הַזְּקֵן כִּיצַד כָּל אָדָם יִכּוֹל וְצָרִיךְ לְשֹׂאף וְלִהְגִיעַ לְמַדְרַגַת ה'בִּינוּנֵי' שֶׁמְתַגְבֵּר עַל יְצֵרוֹ וְעוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם בְּמַחְשָׁבָה, דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה. נּוֹסֵף לָכֵן, הַסֵּפֶר מְכַנֵּן לְכָלֵם, גַּם לְגְדוּלִים וְגַם לְקִטְנִים בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם, וְלָכֵן הוּא בְּדַרְגָּה 'בִּינוּנִית' וּמְמַצֵּעַת לְכָלֵם.

בְּנוֹסֵף לָכֵן, הַתְּנִיָּא מְכַנֶּה בְּשֵׁם "תּוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת", כִּינֵן שֶׁהוּא הַבְּסִיס לְכָל תּוֹרַת חֲסִידוֹת חב"ד, וְכִמוּ כֵן אַדְמו"ר הַזְּקֵן דִּיק בְּכָל אוֹת וְאוֹת שֶׁנִּכְתְּבָה בוֹ, עַל דֶּרֶךְ הַדִּיקוּק וְהַחֲשִׁיבוֹת שֶׁבְּכָל אוֹת בְּתוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב.

חלקי התניא

ספר התניא מחולק לחמישה חלקים, כנגד חמישה חומשי תורה:

1. לקוטי אמרים - הדרכה למיצוי יכולותיה וכוחותיה הטבעיים של הנפש, כיצד ביכולת האדם להתקדם ולהתעלות בעבודת ה' עד לדרגת הבינוני. מכיל הקדמה ונ"ג פרקים.

2. שער היחוד והאמונה (או לקוטי אמרים חלק שני) - הסבר שכלי בחידוש הבעש"ט בנוגע לאחדות השם. מכיל הקדמה בשם 'חינוך קטן' וי"ב פרקים. הודפס כנספח לחלק הראשון.

3. אגרת התשובה - ביאור מהותה של תשובה על פי תורת חסידות. מכיל י"ב פרקים. במהדורות הראשונה (זאלקווי תקנ"ט) היא לא חולקה לפרקים ומהדורה השניה (שקלוב תקס"ו) נוסף בה חלוקה לפרקים על ידי אדמו"ר הזקן.

4. אגרת הקודש - ליקוט של שלושים ושניים מכתבים שכתב אדמו"ר הזקן "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון". התווסף לספר התניא רק לאחר הסתלקות אדמו"ר הזקן על ידי בניו, ממלאי מקומו. הודפסה לראשונה בשקלוב שנת תקע"ד. בכתיבת חלק זה לא דייק אדמו"ר הזקן כמו בשלושת חלקי התניא הראשונים.

5. קונטרס אחרון - ביאוריו של אדמו"ר הזקן במספר סוגיות הנידונות בחלק הראשון 'לקוטי אמרים', שלא פורטו שם מפאת הרצון להתמקד במהלך העצות בעבודת ה'. מכיל ט' סימנים. הודפס לראשונה: שקלוב תקע"ד. התווסף לספר התניא על ידי בניו ממלאי מקומו לאחר הסתלקותו. בהסכמתם לתניא הם כותבים כי "דברי תורה עשירים במקום אחד ועניים במקום אחר". כשכוונתם שדברים שנכתבו בקצרה (באופן של 'עניות') בחלק אחד של התניא, פורטו בהרחבה ('עשירות') במקום אחר, ויחד הם משלימים זה את זה.

תעודת זהות

הספר עטרת ראש הינו דרושים אותם כתב אדמו"ר האמצעי בשנת תק"פ על ענייני ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים.

בהקדמתו לספר מסביר אדמו"ר האמצעי את מטרת הדפסת הקונטרס: "להיות שכל איש ואיש פנוי מעסקיו בכל מועד ורגל ויוכל להכין לבו ונפשו לידע בטעם וסוד ה' מעט מזעיר בענין המועד ויכוון לבו לה' להאיר נפשו באור פני מלך חיים כפי אשר יוכל שאת בנפשו".

מהדורה ראשונה של הספר הודפסה עוד בחיי אדמו"ר האמצעי בקפוטסט בשנת תקפ"א. בשנת תש"ח הודפס הספר אחר שנערך לדפוס על ידי הרבי שעמד אז בראש הנהלת קה"ת, ובשנת תשמ"ט יצאה על ידי קה"ת המהדורה השלימה, הכוללת גם מפתח עניינים ומפתח פסוקים ומאמרי רבותינו זכרונם לברכה.

הלימוד בספר

ברשימות רבי ברוך שניאור שניאורסון, סבו של הרבי, מובא כי הרבי הרש"ב הורה ללמוד את הספר בכל שנה בזמן הימים הנוראים.

חשיבות רבה ניתנה לספר זה גם בקרב אדמו"רי החסידות הכללית. כך למשל, רבי אברהם מרדכי אלטר, האמרי אמת מגור היה נוהג לחתום על כל ספר שלמד מדף לדף. אך על ספר זה חתם פעמיים.

תעודת זהות

תורת חיים הוא ספר מאמרים מהאדמו"ר האמצעי, המסודר לפי פרשיות התורה. חלק מהמאמרים מבוסס על מאמרי אביו, אדמו"ר הזקן.

הספר כולל ארבעה כרכים על החומשים בראשית ושמות.

הספר נכתב על ידי חסיד שהעתיק את דרושי אדמו"ר האמצעי בכתב יד ברור, ואף סידר עליהם מפתחות לפי סדר העמודים.

מאמרי אדמו"ר האמצעי מתאפיינים בביאור והסברה הרחבים, עוד יותר מאשר בדרושי של אדמו"ר הזקן, וכדברי הרבי:

"ידוע שגילוי תורת חסידות חב"ד היה באופן מסודר, וכל אחד מרבותינו נשיאינו גילה ופעל עוד שלב ודרך בגילוי, בהתאם לסדר ההתגלות של שכל חדש [אף-על-פי שמייהו זה ואיזהו להיכנס ולחלק בין מאורות החסידות, אבל רבותינו נשיאינו עצמם גילו את הדרגות]: אדמו"ר הזקן הוא דרגת חכמה של תורת החסידות - הוא גילה את ענייני החסידות באופן של נקודה.

אחריו אדמו"ר האמצעי - דרגת הבינה - הביא את הנקודה (נקודת החכמה) בביאור רחב בהבנה והשגה, עד להתפשטות והתרחבות, "רחובות הנהר" של בינה, בדוגמת מי הנהר (בינה) הנמשכים ממעיין (חכמה), אלא שבנהר הם מתרחבים ומתפשטים. וכפי שרואים בדרושי החסידות שלו, שענייני החסידות של אדמו"ר הזקן, באים אצלו בגילוי רב, בהתפשטות ובהתרחבות.

בכדי לפעול בשלימות את יחוד השכל עם המושכל, ובנידון דידן - יחוד שכל האדם עם "דיעה את ה'" על-ידי לימוד תורת החסידות - נדרשת בנוסף להשגה בנקודת החכמה, גם הבנה של בינה, באופן של התרחבות.

ועל דרך זה מובן גם בנוגע ליחוד של רוחניות וגשמיות (אלקות והעולם) שנעשה על-ידי חסידות, שהשלימות בזה נפעלת על-ידי-זה שבנוסף לחכמה יש גם בינה [כפי שהדבר מתבטא גם בחייו הבשריים של אדמו"ר האמצעי כידוע דברי הצמח-צדק עליו: "באם היו חותכים לחותני אצבע, לא היה פורץ דם כי אם חסידות", דהיינו, שחייו הגשמיים - הדם שלו, "הדם הוא הנפש" עצמו - היה חסידות (רוחניות)].".

תעודת זהות

ספר שערי אורה כולל דרושי חסידות של אדמו"ר האמצעי בענייני חנוכה ופורים.

החלק על חנוכה עוסק בעיקרו במצות הדלקת נר חנוכה. הוא פותח בביאור רחב של עשרות עמודים אודות תוכנה של מצות הדלקת נר החנוכה בבית המקדש, ולבסוף מבאר את עניינה המיוחד של מצות הדלקת נר חנוכה בפתח ביתו מבחוץ, בתוך הקליפות הקשות המסתירות על גילוי אור ה', בכוחו המיוחד של השמן המורה על החכמה האלוקית.

בספר 'היום יום' מובא בשם אדמו"ר מהר"ש, אשר אדמו"ר האמצעי כתב בשביל כל סוג וסוג מהמשכילים והעובדים בעדת החסידים מאמרים וספר מיוחד, לבד 'שער היחוד' ו'שערי אורה' שהם כלליים, ונכתבו עבור כל החסידים: 'שער היחוד' הוא המפתח דתורת החסידות, ו'שערי אורה' - אל"ף-בי"ת דתורת החסידות.

תעודת זהות

הספר שערי תשובה מאדמו"ר האמצעי, כולל שלושה חלקים: שערי תשובה, שער התפילה ודרך חיים, דרושי חסידות העוסקים בעבודת התשובה ובעבודת התפילה.

אדמו"ר הריי"צ אמר: "אדמו"ר הזקן התכוין לעבודת המוח, והאדמו"ר האמצעי התכוין לעבודת הלב. בכדי לדעת מה היא עבודת הלב צריך ללמוד שערי תשובה, שער התפילה ודרך חיים. בכדי לדעת מה היא עבודת המוח צריך ללמוד את הסידור עם 'אמרי בינה'.

דרך החיים הוא ספר העוסק ב'מוסר' שחובר על ידי אדמו"ר האמצעי, המבאר ענייני תשובה וחומרת החטאים. הספר נחשב כחלק שלישי מהספר שערי תשובה. היו חסידים, שכשרק היו רואים ספר זה היו מתעלפים, כאשר נזכרו בחומרת העניינים המבוארים בו. הרבי הורה ללמוד בספר בחודש אלול כחלק מעבודת התשובה. כתיקון על חטאים מסוימים הורה הרבי למישהו ללמוד את אחד עשרה פרקים הראשונים של הספר וללמוד אותם עד שיידע אותם בעל פה.

אור התורה הינה סידרה בת 42 כרכים (!) ובהם דרושי חסידות אותם כתב אדמו"ר הצמח צדק בהם מאמרים ודרושים על פרשיות השבוע והמועדים, ובדורנו, החל משנת תש"י ואילך, הוציא הרבי בדפוס את הסדרה בשלימותה, על חשבוננו הפרטי.

"דור אחר דור אחרי אדמו"ר הזקן, כשניתוסף בחושך הגלות – ניתוסף עוד יותר בגילוי פנימיות התורה על-ידי רבותינו נשיאינו... עד שבדורנו זה... שמבזבזים אוצרות המלך שהיו גנוזים במשך כל הדורות... ובמיוחד מתורת הצמח-צדק... ומדפיסים אותם, באופן שכל-אחד ואחד יכול ללמוד בהם באופן של חב"ד, ולהפיץ המעיינות חוצה, עד לחוצה שאין חוצה הימנה..."

שורות אלו, מתוך התועודות ש"פ תולדות תנש"א, יכולות להוות מעין סיכום לפרויקט עצום שהחל עוד לפני קבלת הנשיאות ובסך הכל הכיל 42 כרכים של סדרת ספרים אחת.

ביחידות של הרה"ח ר' שניאור זלמן גורארי' ז"ל, כשהתבטא הרבי במעין חוסר שביעות-רצון על שלא פעל דיי עם אנ"ש, אמר לפתע (תוך כדי שהוא מצביע על ספרי 'אור התורה'): "אבל את הדפסת ספרי 'אור התורה' – זאת איש לא יכול לקחת ממני..."

עכשיו הגיע הזמן!

באחת היחידויות של המשפיע הרה"ח ר' ניסן נעמאנאו אצל הרבי, שמע מהרבי כי צריכים ללמוד את ספרי 'אור התורה' של הצמח צדק. בעת היחידות הייתה מונחת על שולחנו של הרבי ערימה של ספרי 'אור התורה', והרבי התבטא:

אה! יש כאן עניינים עמוקים, כל-כך 'געשמאק' [=ערב] וכל-כך 'איידל' [=עדין] כמו שה'עולם'שע" אומרים שיכולים לפצל שורה אחת לשתיים."

מאז התחיל ר' ניסן ללמוד לעצמו 'אור התורה', ובכל פעם שהיה מגיע למקום שהצמח-צדק מציין מראה-מקום לאיזה עניין במדרש או בגמרא, היה מחפש את המקור בספרים.

ר' ניסן סיפר שכשהרבי דיבר איתו ביחידות על לימוד 'אור התורה', הרבי אמר שהספרים הללו נדפסו רק עכשיו לא מפני שעכשיו יש יותר כסף ויכולים להדפיס יותר – שהרי גם בדורות קודמים היה אפשר להדפיס בקופיר' [=שיכפול] וכדומה, ולא הדפיסו אז, כי עדיין לא הגיע הזמן לזה. רק עכשיו הגיע הזמן לזה, ולכן צריכים עכשיו ללמוד 'אור התורה'.

כהוראה לרבים מבקש הרבי בש"פ לך תש"נ, בקשר עם מבצע "להקהיל קהילות בכל שבת ללמוד בהם תורה לרבים": "בכדי לאחד יחדיו את הקהילות בכל מקום ומקום, כדאי – שנוסף לשיעורים הקבועים בתורה בכל מקום... ללמוד בכל קהילה פרשת השבוע... כולל גם עם [על-כל-פנים] מפרש אחד...מפרש בנגלה דתורה, ואחד בפנימיות התורה.

ובכדי לחסוך החיפוש – יש כבר מן המוכן דרושי חסידות מהצמח-צדק (ונדפסו ב'אור התורה') על ריבוי פסוקים מכל סדרה בתורה, כולל גם – פסוק הראשון ופסוק האחרון (שבוה יש חביבות מיוחדת בטבע הלומדים)".

השם "אור התורה", הסביר הרבי בשנת תשמ"ז, מדגיש את מעלת האור שהוא אור התורה, שלא בערך לשאר ענייני אור ("אור הנר, אור האבוקה, אור המדורה, אור הלבנה, אור השמש, אור שבעת הימים, עד לאור דלעתיד-לבוא" שבעתיים כאור שבעת הימים...").

הרבי שילם את ההדפסה

במשך כל שנות נשיאותו ועוד קודם לכן, עסק הרבי בלהט בהדפסת ספרי חסידות. ניתן לומר כי היה זה ה'מוטו' של הרבי, אותו ראה כיעד עיקרי ומרכזי בהפצת המעיינות, שהיא הלא גולת הכותרת של תפקיד 'הדור השביעי'.

בשלב מסוים התגייס הרה"ח ר' זלמן גורארי' לשלם אישית את עלות הדפסת ספרי רבותינו נשיאינו, ומעשה שהיה כך היה (ספר 'בכל ביתי נאמן הוא' עמ' 258):

באחת היחידויות להן זכה ר' זלמן, הביע הרבי באוזניו את רצונו הקדוש והטהור להדפיס את כל ספרי החסידות של רבותינו נשיאינו. הרבי התבטא אז כאומר, לו הייתה בידי האפשרות לכך, הייתי רוצה לעשות זאת. היה זה, ככל הנראה, בשנת תשל"ה או תשל"ו. כשמוע ר' זלמן את הדברים מפי קודשו של הרבי, החליט כי הוא נוטל על עצמו את ההדפסה על מנת ליישם את רצון קדשו, ובד בבד להסיר את העול מכתפי הרבי.

תעודת זהות

אמרי בינה ידוע כהספר העמוק ביותר מאת אדמו"ר האמצעי. אדמו"ר הריי"צ סיפר שבקיץ תרנ"ה הרבה אדמו"ר הרש"ב לדבר אודות תורת החסידות, ואמר: תורת החסידות היא תורה רחבה ועמוקה עד מאוד, חכמה גדולה והשכלות עמוקות, כאשר למדתי את הכתבים של אדמו"ר הזקן ושל אדמו"ר האמצעי, בפרט הספר אמרי בינה, נשרו לי השערות מהראש מרוב יגיעת המוח במחשבה עיונית הרבה שעות רצופות.

את הספר ערך אדמו"ר האמצעי עבור החסיד רבי יקותיאל ליעפלער (מליעפלי), כפי שמספר הרבי הריי"צ:

רבי יקותיאל, שהיה מחסידיו של אדמו"ר הזקן, התחיל את דרכו כסוחר פשוט. אמנם הוא היה מתפלל באריכות והיה 'עובד השם', אך ההבנה שלו בלימוד התורה ותורת החסידות היתה מוגבלת וקטנה, עקב כשרונותיו הפשוטים.

פעם עבר דרך העיירה ליעפלי אברך חסידי שעוד היה 'אפרוח' צעיר והוא התעכב שם כשבוע ימים ובכל יום היה חוזר מאמר של אדמו"ר האמצעי בעל-פה. אבל החסיד רבי יקותיאל לא הבין דברי החסידות. הוא הצטער מאד לראות כיצד אברך צעיר מבאר מושגים כה עמוקים בחסידות, ואילו הוא שזכה להסתופף בצילו של אדמו"ר הזקן, לא מצליח להבין את דבריו...

הדבר נגע אל לבו במאוד ודיכא את רוחו, והוא החליט לנסוע לליובאוויטש. הוא התלונן ביחידות בפני אדמו"ר האמצעי על כך שלא זכה להבין את דברי החסידות של האברך. הרבי ענה לו כי הדבר תלוי ברצונו וכאשר רוצים באמת – אז גם כלי השכל וההבנה מתרחבים!

כששמע זאת, החליט רבי יקותיאל להישאר בליובאוויטש והודיע לבני ביתו שהוא מתעכב שם, ושינהלו את החנות שלו במקומו.

במשך ארבעה חודשים תמימים הוא היה יושב במרתף בית הכנסת או בעליית הגג ומתייגע, בעזרת אחד האברכים, ללמוד ולחזור על מאמרי החסידות של אדמו"ר האמצעי. בתום התקופה הצליח רבי יקותיאל להפוך – כפי שהוא העיד על עצמו – ל'בריה חדשה' ולקלוט את ענייני החסידות העמוקים ביותר, עד שהפך ל'משכיל' גדול בחסידות. עד כדי כך הגיעו הדברים שאדמו"ר האמצעי כתב עבורו במיוחד את הספר 'אמרי בינה' שדורש הבנה עמוקה ביותר, וכאשר לרבי המהר"ש היו שאלה בספר, הוא בא בכבודו ובעצמו לשאול על כך את רבי יקותיאל.

וכך היה המעשה: לרבי המהר"ש התעוררו שאלות במאמר חסידות עמק בספר 'אמרי בינה'. הוא נכנס ליחידות לאביו הצמח צדק והציג בפניו את שאלותיו. ענה לו אביו: "את הספר 'אמרי בינה' כתב אבא עבור רבי יקותיאל ליעפלער שנמצא כעת כאן, בליובאוויטש. גש אליו, הצג את שאלותיך ואחר כך חזר אלי..."

רבי יקותיאל היה שקוע בתפלה כדרך, המהר"ש המתין ואחר התפלה שטח את שאלותיו. השיב לו רבי יקותיאל: "אני חנוני, ודרכו של חנוני שפשוטים לקנות אצלו סחורה, משלמים לו ואז הוא נותן. יש לי את הסחורה... שלם את המחיר וקבל אותה..."

שאל המהר"ש: "מהו המחיר?" השיב ר' יקותיאל: "ברצוני שתחזר לפני את המאמר שאמר הצמח צדק בשבת ותסביר לי מה שלא הבנתי בו, ואם לא תדע שאל את אביו הצמח צדק ותענה לי..."

המהר"ש הסכים ואז החל רבי יקותיאל לענות למהר"ש על שאלותיו בטוב טעם ודעת, באופן שהפליא מאוד את המהר"ש, שכן ר' יקותיאל היה אדם פשוט בכשרונותיו לפני שעבד וזפף את עצמו. כשספר את הדבר לאביו הצמח צדק, השיב לו אביו: "החסיד רבי יקותיאל ליעפלער הוא מופת חי על מאמר רבותינו זכרונם לברכה 'יגיעת ומצאת'. הרבה יגע. אבל מצא הרבה..."

אם בכל השנים שקדמו לכך הייתה הדפסת ספרי חסידות כרוכה במאמצים אדירים, ביגיעה רבה ובאינספור מניעות ועיכובים – מאז פרש ר' זלמן את חסותו על כל הדפסת ספרי חסידות באשר הם, התחוללה מהפכה אדירה בתחום שהיה כה יקר בעינינו הרבי.

שיטפון אדיר של ספרי התורות של רבותינו נשיאינו למיניהם ומכמניהם, החלו לראות אור; בזה אחר זה הופיעו כותרים וספרים, סטים ובודדים, כמובן מאליו.

כל ספרי רבותינו נשיאינו שיצאו לאור מאז היו במימונו המלא של ר' זלמן, למעט סדרת ספרי 'אור התורה' לצמח-צדק. הסיבה היא, כי בעת הוצאת סדרה זו לאור, לא רצה הרבי ליטול עליה הקדשות אלא מימן אותה בעצמו, באומרו: "דאס וויל איך ניט אוועק געבן" (את זה אינני רוצה למסור).

בהקשר זה מספר בנו ר' יצחק מאיר: לנוכח רצונו הקדוש של הרבי אשר ביקש לשאת בעצמו בהוצאות הדפסת 'אור התורה', אמר אבי לרבי כי הוא רוצה שתהיה לו הזכות בהדפסת כל ספרי רבותינו הקדושים. או אז הרשה לו הרבי להדפיס קונטרס שיצא לאור בקשר ללימוד הלכות בית הבחירה – אשר בראשיתו נוסף מאמר 'בנין מקדש' מתוך הספר 'דרך מצוותיך', מצילום גוף כתב יד קודשו של הרבי הצמח צדק. לימים, הייתה לו הזכות להדפיס ספרים רבים נוספים של הצמח צדק, מלבד 'אור התורה'.

הכרך הראשון של 'אור התורה' בהוצאת קה"ת נדפס עוד בחיי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – בחודש טבת תש"י (ב'פתח דבר': כ"ד טבת). ברם, כבר שנה קודם לכן, בג' טבת תש"ט (אגרות-קודש כרך ג' עמ' ל) מתנצל הרבי, כי "מרוב הטרדות" אין באפשרותו לענות עתה על כל השאלות, "וביחוד בהגהה לדפוס של ספר שמות של הצמח-צדק בדוגמת אור התורה על ספר בראשית אבל בהוספת איזה הערות ומראי מקומות".

בהקדמתו לכרך הראשון כתב הרבי, בין היתר:

"ע"פ [=על-פי] הוראת כ"ק מו"ח [מורי וחמי] אדמו"ר שליט"א, הננו מוציאים לאור הדפוס בפעם הראשונה את רשימות ודרושי כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' על ספר שמות.

לא כאן המקום לתאר בארוכה את הכתבים – בתורת החסידות – אשר השאיר אחריו כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק", ואביא רק איזה פרטים מה שנוגע להכת"י [=להכתבי-יד] הנדפסים בכרך זה.

מתי נכתבו – לא יכולתי לברר. אבל בכמה מקומות בהם מובא הלקוטי תורה, וא"כ [=ואם כן] זמן דרושים אלו עכ"פ [=על-כל-פנים] מאוחר לשנת תר"ז תר"ח, שאז נדפס הלקו"ת בפעם הראשונה.

כמו בשאר הוצאותינו ציינתי גם כאן איזה מראי מקומות והערות בשולי הגליון"

ריבוי עצום ללא גוזמא!

ביום א' דחג הסוכות תשכ"ו, במהלך הסעודה, מדבר הרבי אודות הדפסת סידרת 'אור התורה', ומפליא את ה"עשירות" (רייכקייט) הרחנית המצויה במאמרים שם, ומתבטא:

אפילו בריבוי ספרים בנגלה לא נמצאת "עשירות" כזו... גם ילד קטן יכול להיווכח בכך – שזהו כמו פירוש על החומש שבלול מריבוי ענינים בתלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, מדרשים, ספרי וספרא קבלה ('עץ חיים' ו'פרי עץ חיים').

ועל המאמרים התבטא, כי סודם של המאמרים הם שאומרים הוא ה'צמח צדק', שענינו "דעת", ודעת הוא עניין האור.

עוד אמר, כי דרשן יוכל להפיק משם חומר רב לדרשותיו, וסיים:

כאשר תסתיים הדפסת הסדרה, תיחשף לעין כל ה"עשירות" שבה, ובקלות יוכלו לקרב יהודים בכל העולם, להראות להם את אור התורה.

בהזדמנות אחרת הרבי הדגיש, כי מאמרים אלו מודפסים מכתב-יד-קודש (ולא משל מעתיקים)!

בשנת תש"ל אמר הרבי:

מקובל שהצמח צדק כתב בריבוי עצום, כ"ד או ס' אלפים בויגין! בתחילה חשבתי שזוהי גוזמא, אמנם עתה רואים את ריבוי הכמות של דרושי הצמח-צדק, הן אלה שכבר נדפסו, והן – כמות גדולה יותר – מה שצריכים עדיין להדפיס, כך שאין כאן גוזמא כלל!

מתי יבואו הספרים?

כך התבטא הרבי בעיצומו של אמירת מאמר ד"ה ויהי ביום השמיני תשמ"ז:

זכה דורנו ובו נתגלו ונתפרסמו דרושיו של הצמח צדק בדפוס... לדורות... באופן של 'זה א-לי ואנוהו'... חיבור והתאחדות של האדם עם הקב"ה...

נקודת עבודתו של אדמו"ר הצמח צדק היא מעין החידוש דמשיח-צדקנו... עניינו של הצמח-צדק הוא ענין מוח הדעת... חיבור נגלה ופנימיות התורה, עד שעושה מהם ענין אחד ממש בגלוי...".

את הכמיהה והדריכות לקראת גילוי זה של הדפסת הספרים ניתן לראות בעובדה דלקמן: במברק (!) ששלח בז' מנחם-אב תשל"ה אל הרה"ח ר' אהרן ח'טיק ז"ל שאלו הרבי:

מתי יבואו לכאן הספרים אור התורה שיר השירים כרך שני מוכנים ללמוד בהם... מ. שניאורסאהן

"יוסיפו... באור תורתו"

בניסן תשכ"ח כתב הרבי לוועד הנהלת בית הכנסת צמח צדק בירושלים העתיקה::

בקשר עם יום ההילולא שלו י"ג ניסן, אשר בשנה זו ק"ב שנה להסתלקות הילולא שלו, יוסיפו על לימודם... הן בלימוד הנגלה והן בלימוד החסידות, ובפרט באור תורתו אשר הופיע עתה לראשונה מכתבי-יד ונשלח בפ"ע [בפני עצמו].

בשנים האחרונות נדפס כל הסט מחדש בהוצאת קה"ת.

(ע"פ מאמרו של הרב מ"מ לאופר) בשנת תש"ל אמר הרבי:

רחוב תורת שמואל

תעודת זהות

תחת השם 'תורת שמואל' נדפסו רוב ספריו של אדמו"ר מהר"ש:

לקוטי תורה - תורת שמואל היא סדרה בת 25 כרכים של מאמרי אדמו"ר מהר"ש, שאמר או רשם במשך שנות נשיאותו, מסודרים על פי סדר השנים.

תורת שמואל - דרושי חתונה מכיל מאמרים מאדמו"ר מהר"ש שנאמרו ונרשמו בזמנים שונים בקשר לחתונות בני המשפחה.

תורת שמואל - ספר השיחות הינו ליקוט של סיפורים ואמרות מספרי רבותינו נשיאינו, בשם אדמו"ר מהר"ש.

עליהם נוספו אגרות קודש אדמו"ר מהר"ש, וש"ת שנרשמו בכתב ידו, שנדפס בסוף האגרות קודש שלו.

בנוגע למאמר חסידות של הרבי מהר"ש, מספר הרבי ריי"צ:

בליל אחת השבתות שאחר הסתלקות אביו הצמח צדק, אמר אדמו"ר מהר"ש מאמר חסידות. למחרת, בבוקרו של יום השבת, חזר אחיו רבי יהודה לייב על המאמר והוסיף חידוש משלו. במוצאי שבת חזר שוב אדמו"ר מהר"ש על המאמר בתוספת חידוש משלו. וכך המשיך הדבר, כשכל אחד חוזר על המאמר ומוסיף חידוש משלו. ביום שלישי בערב אמר אדמו"ר מהר"ש את המאמר בפעם החמישית ואז ניגש אליו אחיו מהרי"ל ואמר לו: "הפעם אמר זאת אבא, וכנגד אבא אינני רוצה לעמוד".

בתמונה המצורפת נראה הרבי מחזיק בידיו הקדושות את אחד מכרכי הספר 'תורת שמואל'.

תעודת זהות

ספר 'דרך מצוותיך', הנודע גם בשם 'ספר טעמי המצוות', הוא אחד מספרי היסוד של תורת חסידות חב"ד, שחובר ע"י אדמו"ר הצמח-צדק.

ה'צמח צדק' היה ידוע בתור 'כתבא רבה' וכתב ריבוי חידושי תורה בנגלה ובנסתר. ישנה קבלה שבמשך ימי חייו כתב כ"ד אלף בויגין (גליונות גדולים) של חידושי תורה. מכתבי החסידות שהוריש נדפסה סדרת אור-התורה על תורה, נביאים וכתובים ומאמרי חז"ל ובה יותר מ-42 כרכים.

בנוסף כתב ה'צמח צדק' הגהות והערות לתורת זקנו אדמו"ר הזקן, שנדפסו על ידו ב'לקוטי תורה' לרבינו הזקן ואלו היו דברי תורתו הראשונים שנדפסו.

ואולם הספר הראשון של רבינו הצמח-צדק בעניני חסידות שנדפס על שמו, הוא 'ספר דרך מצוותיך', טעמי המצוות על דרך יסודי החסידות.

ספר זה נדפס לראשונה בפאלטאווא, בשנת תרע"א, ובדורנו, בשנת תנש"א, הופיע בהוצאה חדשה ומתוקנת באותיות מרובעות עם הוספות, הערות ומפתחות.

שלא כשאר ספרי חסידות שסגנונם מיוחד ושונה משאר ספרי הלכה או דרוש, ונכתבו בדרך מיוחדת שצריך הלומד להיות רגיל בה, הרי שבספר זה כתובים עניני חסידות באופן ערוך ומסודר כשולחן הערוך. משום כך הציע הרבי כמה פעמים שהתחלת הלימוד בעניני חסידות למתחילים תהיה דוקא בספר זה, וכך כתב הרבי: "ילמדו את ספר דרך מצוותיך לאדמו"ר הצמח צדק, אשר כתוב הוא בסגנון יותר רגיל ובמידה מסוימה כל ענין מבואר בפני עצמו" (אגרות קודש חלק ט"ו, עמוד רצג ועוד).

בנוסף לסידורם של הדברים ישנו דבר נוסף הבולט בכתבי החסידות של הצמח צדק והוא סגנון החיבור של 'חסידות' עם 'נגלה'. וכפי שהגדיר זאת הרבי: "אצל כל נשיאי החסידות מצינו כמה וכמה ענינים בנגלה דתורה ובפנימיות התורה. . . אבל הענינים דפנימיות התורה הם בפני עצמם, והענינים דנגלה דתורה הם בפני עצמם. אמנם, בתורתו של הצמח צדק מצינו חידוש מיוחד - חיבור ויחוד נגלה דתורה עם פנימיות התורה. תורתו של הצמח צדק "בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד" (שיחת ליל ה' של חג הסוכות, ה'תשמ"ז).

חלקי הספר

הספר נחלק לשלושה חלקים:

(א) ספר "טעמי המצוות", והוא כולל ביאורים על מצוות רבות מתרי"ג מצוות, על פי דרך חסידות חב"ד, על יסוד דרושי אדמו"ר הזקן בעל התניא.

בדרך כלל סודר ביאור כל מצוה כך: בתחילה מביא הצמח-צדק את מנינה וביאורה מספר החינוך וספר המצוות לרמב"ם, אחר כך מוסיף מטעמי המצוות על פי הסוד שבזוהר הקדוש וטעמי המצוות שבלקוטי תורה להאריז"ל ולאחר מכן מתחיל להסביר את העניין על דרך החסידות.

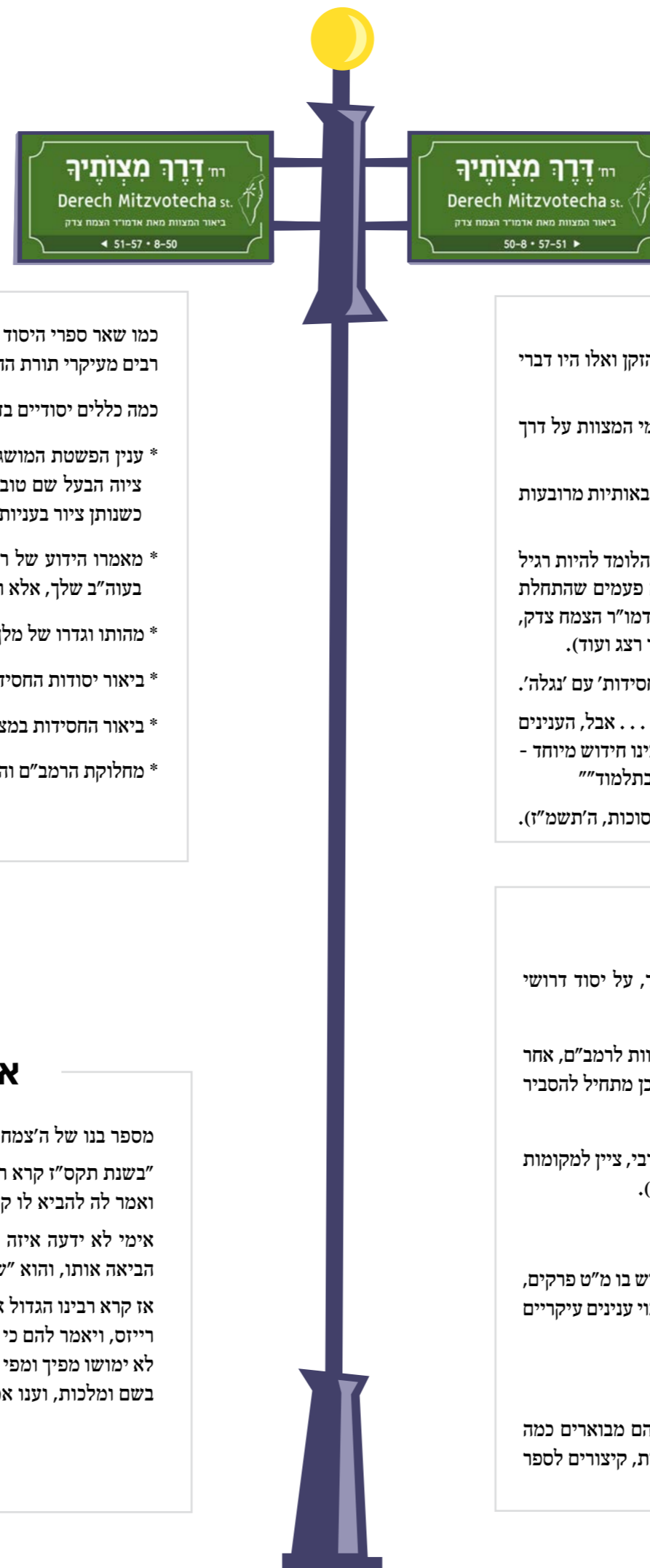
מטעם שאינו ידוע לנו לא הגיעו לידינו ביאורי כל תרי"ג מצוות אלא רק חלק מהמצוות. ובהוספות שכתב הרבי, ציין למקומות אחרים בחסידות שבהם נתבארו שאר המצוות. (סוגיא הדורשת ביאור לעצמה היא סדר המצוות שבספר זה).

(ב) "שרש מצות התפילה" - והוא ביאור ארוך ויסודי במהות ענין התפילה וקריאת שמע על דרך החסידות.

ענין הדגש על התפילה הרי הוא מיסודי ועיקרי שיטת החסידות ובמאמר ארוך זה "שרש מצות התפילה", שיש בו מ"ט פרקים, מאריך רבינו הצמח-צדק בהרחבת הביאור בענין התפילה ואופן פעולתה למעלה, ותוך כדי כך הוא מבאר ריבוי ענינים עיקריים בתורת החסידות, כגון מהות הספירות שלמעלה ועוד.

(ג) לקט מאמרים מאדמו"ר הצמח-צדק.

לקט זה כולל כמה מאמרים מאדמו"ר הצמח צדק (וכן מאמרי אדמו"ר הזקן עם הגהות הצמח-צדק) שבהם מבוארים כמה ענינים כלליים בחסידות, כגון ענין תוהו ותיקון, ענין "עשר ספירות הגנוזות במאצילן", ענין עבודת הנסיונות, קיצורים לספר התניא. ועוד.

כמו שאר ספרי היסוד של תורת החסידות, גם לספר זה ערך הרבי 'מפתח ענינים', וממנו ניתן ללמוד כיצד בספר זה מבוארים רבים מעיקרי תורת החסידות.

כמה כללים יסודיים בדרכי החסידות מקורם בספר זה, ולדוגמה:

* ענין הפשטת המושגים שבספרי הקבלה מגשמיותם, שצריכה להיות בזה זהירות יתירה, ובלשון רבינו הצ"צ: "ומזה הטעם ציוה הבעל שם טוב שלא ללמוד ספרי הקבלה כי מי שאינו יודע להפשיט הדברים מגשמיותן מתגשם מאד ע"י לימוד זה כשנותן ציור בעניות דעתו לאלקותו יתברך".

* מאמרו הידוע של רבינו הזקן שהיה אומרו בדביקותו: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, איני רוצה בגן עדן שלך או בעוה"ב שלך, אלא רק אותך בעצמך" ("מעור ניט אז דיך אליין").

* מהותו וגדרו של מלך בישראל, ושל המלך המשיח - במצות מינוי מלך.

* ביאור יסודות החסידות בענין אמונת ה' ואחדות ה'.

* ביאור החסידות במצות אהבת ישראל.

* מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בענין תחיית המתים האם היא התכלית האחרונה או גן עדן ושהאמת כרמב"ן.

אדמו"ר הזקן מברך שהחיינו בשם ומלכות

מספר בנו של ה'צמח צדק', אדמו"ר המהר"ש:

"בשנת תקס"ז קרא רבינו הגדול (הוא רבינו הזקן בעל התניא) את אמי (הרבנית חיה מושקא, אשת אדמו"ר הצמח-צדק) ואמר לה להביא לו קונטרסים שכ"ק אאמו"ר (הוא הצמח-צדק) כותב לעצמו.

אימי לא ידעה איזה מהקונטרסים להביא, כי היו הרבה חבילות כתבים, וכשראתה קובץ גדול אחד מרובה בקונטרסים הביאה אותו, והוא "שורש מצות התפילה" מדרך מצוותיך.

אז קרא רבינו הגדול את אחיו, דודינו הרב יהודה ליב (הוא מהרי"ל מחבר ספר שו"ת שארית יהודה) ואת החסיד ר' פינחס רייזס, ויאמר להם כי צריך לברך ברכת שהחיינו, ורוצה שהם יענו אמן, ועל פי שנים עדים יקום דבר. כתיב "ואני זאת ... לא ימוש מפניך ומפי זרעך זרע זרעך", ויספר להם על הדרוש שורש מצות התפלה שראה, ועמד וברך ברכת שהחיינו בשם ומלכות, וענו אמן, ועתה יקים ה' את דברו הטוב "אמר ה' מעתה ועד עולם" וענו אמן".

(ע"פ מאמרו של הרב דוד אולידורט)

חלוקת הקונטרס על ידי הרבי

לרגל יום הולדתו של הרבי הרש"ב, ב-כ' חשון תנש"א, חילק הרבי קונטרס זה כשאליו מצורפים שני דולרים לצדקה. החלוקה התקיימה לאחר תפילת ערבית, כאשר הרבי ירד מהמדרגות ועמד על-יד שולחן גבוה ומרופד.

מלאכת הדפסת הקונטרס נעשתה בניו-ג'רסי, והמשאית הראשונה שהכילה בארגזים רק את מחצית הקונטרסים הגיעה בדיוק עם סיום תפילת ערבית. המשאית השנייה איחרה יותר, ובאמצע החלוקה נגמרו הקונטרסים. הרבי פנה אל המזכיר, הרב גרונו, ואמר לו דבר מה - ולפתע הודיעו שהמשאית הגיעה... מכיוון שהיה צריך לפרוק את המשאית ולהוציא את הארגזים, המתין הרבי בעוד שידי הק' על השולחן, והביט שמאלה לעבר החלון שממנו הביאו פנימה את הארגזים. הקהל כולו התבונן גם-כן בצפייה לעבר החלון, ואז נוצר לפתע מחזה מיוחד - רגע של דממה מוחלטת! לבסוף, כעבור דקה, הוכנס הארגז הראשון והחלוקה נמשכה כרגיל.

בהתוועדות שהתקיימה בשבת שלאחר מכן, פרשת חיי שרה, הסביר הרבי שחלוקת הקונטרס "עץ-החיים" היא בשביל שילמדו בזה באופן של תלמוד המביא לידי מעשה.

תעודת זהות

הדרכה ל'תלמידי התמימים'

הרבי הרש"ב, זיכה אותנו בשפע רב של מאמרי חסידות, עד שזקני החסידים היו מכנים אותו בתואר "הרמב"ם של תורת החסידות". הרבי הסביר שתואר זה מתאים במיוחד לאדמו"ר הרש"ב היות שבדרושי החסידות שלו כינס את כל יסודות תורת חסידות חב"ד בצורה מסודרת וברורה כמו בספר משנה תורה להרמב"ם.

מבין כתביו ישנם גם כמה חיבורים קטנים שנקראו בשם 'קונטרסים'. 'קונטרסים' אלו נכתבו על-ידי הרבי הרש"ב בגוף כתב-יד קודשו עבור תלמידי ישיבת תומכי-תמימים, הישיבה אותה יסד הרבי הרש"ב בליובאוויטש, שהיא הישיבה החסידית הראשונה בה למדו תלמידים צעירים פנימיות התורה, בנוסף ללימוד תורת הנגלה, כחלק מסדרי הישיבה. לכן הישיבה נקראת 'תומכי-תמימים', על שם הפסוק "תורת ה' תמימה" - שלימות של נגלה ופנימיות.

ב'קונטרסים' אלו ביאר הרבי הרש"ב את תמצית יסודות דרכי החסידות ועבודת ה' על-פי שיטת החסידות, בהתאם לתביעתו ודרישתו מבחורי הישיבה הצעירים.

אחד המיוחד מבין 'קונטרסים' אלה הוא 'קונטרס עץ החיים'. 'קונטרס' זה נכתב בשנת תרס"ד כאשר ציבור הלומדים בישיבה גדל והלך בע"ה, והיה צורך בהוראות מפורטות בכתב מהו החידוש בישיבה זו ומהו סדר הנהגת התלמידים בלימוד התורה, תורת הנגלה ותורת החסידות, והנהגה ביראת שמים על-פי דרכי החסידות.

ה'בריח התיכון' של ה'קונטרס' עוסק בביאור החשיבות שבלמוד פנימיות התורה ביחד עם לימוד הגמרא. (מתוך מאמרו של הרב אליהו קירשנבוים)

לימוד 'חסידות' באופן של 'נגלה'

בקונטרס מבואר גודל הצורך בלימוד פנימיות התורה. הקונטרס פותח בהקדמה רחבה אודות בריאת העולם באופן של חומר וצורה, וממשיך בהסבר רחב כי תורת הנגלה היא גוף התורה, ואילו פנימיות התורה היא נשמת התורה. לא זו בלבד שלימוד נגלה בלי פנימיות התורה הוא כגוף בלא נשמה, אלא שהלומד נגלות התורה מבלי פנימיות התורה אף אינו עומד על דרך האמת בנגלות התורה, כיון שהלימוד הוא בלי חיות ונשמה.

בסוף הקונטרס מופיע סדר הלימוד בנגלה ובחסידות בישיבת תומכי תמימים, ומבואר גם ששמירת הסדר היא תנאי להנות מהגשמיות שהישיבה מספקת (אוכל, ושינה). סדרי הישיבה כוללים 12 שעות לימוד ביממה כאשר שני שלישי מלימודו צריכים להיות בנגלה של התורה, ושליש בלימוד פנימיות התורה.

הרבי הרש"ב מאריך לבאר את אופן הלימוד בנגלה למתחילים (פשט גמרא רש"י, ואז חזרה בעל פה השקלא וטריא, אחר כך פשט תוספות וברור במה חולק על רש"י, ומסקנת הסוגיא, וכולי) ולמתקדמים ("למי שדעתו רחבה" מציע הרבי 4 אופני לימוד מתקדמים יותר), אך בעיקר הוא מדגיש (כפי שגם הוזהיר השל"ה) להזהר מאוד מלימוד שמטרתו לחדש חידושים.

לגבי השלישי מהיום בו לומדים חסידות מפרט הרבי הרש"ב שני זמן עיקריים המתאימים לכך: הזמן הראשון המומלץ לפנימיות התורה - כמו שאכן נקבע בישיבות חב"ד בעקבות קונטרס זה - הוא לפני התפילה, לימוד אישי ולא על ידי שיעור בלבד, אך באופן שכל הקהל עוסק יחדיו בלימוד חסידות, ובאופן שלומדים לכל הפחות שתי שעות לפני התפילה. הטעם הוא מפני שלפני התפילה מאיר אור גבוה מאוד הנקרא "לובן" של אברהם אבינו, המסייע להבנת פנימיות התורה, וזהו זמן מסוגל לכך.

הזמן השני ללימוד דא"ח צריך להיות בשעות הערב, גם כן שעתיים לכל הפחות, ומי שאינו יכול מפני שהולך לישון מוקדם, עליו להרבות תמורת זה בלימוד בשעות הבוקר, בכדי שסך הכל ילמד לכל הפחות 4 שעות ביום לימוד דא"ח (זאת מלבד השיעור הקבוע בתניא). הסיבה לזמן השני הינה, (לא סגולת הזמן, אלא) הצורך והנחיצות ללמוד פנימיות התורה בזמן החושך, ולפני השינה.

בסוף הקונטרס מעורר הרבי על עבודת התפילה.

רחוב לימוד החסידות

תעודת זהות

קונטרס תורת החסידות הינו ביאור קצר וברור על מהות חכמת תורת החסידות ועל ההבדל שבין תורת החסידות לתורת המוסר והחקירה. מדובר גם על ההכרח בעבודת התפילה, מהותה ותוכן פעולתה.

נכתב על ידי אדמו"ר הרי"צ והודפס ונערך בהוראתו על ידי הרבי בשנת תש"ו.

מעין המשך אליו, הוא קונטרס לימוד החסידות שבמקורו הוא מכתב שנכתב על ידי אדמו"ר הרי"צ.

המכתב נכתב כתשובה לאחד שמקשה על איזה מאמר דא"ח ששמע מפי אחד התלמידים החוזרים ומעלה אפשרות שאולי טעה החוזר, ומקשה בכלל על לימוד וחזרת ענינים נשגבים בקבלה וחסידות ברבים.

במכתב מבאר אדמו"ר הרי"צ את חובת לימוד החסידות המוטלת על כל אחד ואחד, תוך כדי הסברת מושגים בחסידות שעליהם הקשה המקשן, ומבאר גם את טעם ההתנגדות לחסידות בדורות הקודמים ובדור הזה.

הקונטרס יצא לאור בפעם הראשונה על ידי הרבי בשנת תש"ז.

תעודת זהות

ספר השיחות - תורת שלום מאגד את שיחות קודשו של אדמו"ר הרשב"ב שנאמרו בזמני התנועות בחגי ומועדי השנה.

המהדורה הראשונה המלאה נערכה על ידי הרבי בשנת תש"ז.

הספר תורגם על ידי הרב טוביה בלוי, ויצא לאור בשנת תשע"ד על ידי סניף קה"ת בארץ הקודש.

לקט פנינים מתורת שלום, כפי שנלקטו בגיליון 'התקשרות':

דבר ה' בפיו

(כאשר הסביר אדמו"ר במאמר איך שכל דבר גשמי הוא אלוקות, הורה על הדגים שבצלחת ואמר):

מה חושבים אתם, שזה דג? אין זה דג אלא דבר ה' העומד בו בתמידות ומכריחו. הוא אומר לו כל העת: "אתה תהיה דג", ובדיבורו הוא מכריחו להיות דג.

(והצביע על ידו הקדושה, ואמר): חשבתם שזוהי יד? אין זו יד. חשבתם שאני מדבר? זה לא אני מדבר – "הרחב פיך ואמלאהו" – אני צריך רק לפתוח את הפה.

(שמחת תורה תרנ"ב, ספר השיחות 'תורת שלום', עמ' 3 - תרגום מאידיש)

לבחור בתפקיד השמש

(אחד השומעים ביקש שיעשה הפסקה בדיבור, שלא יזיק לבריאותו, והשיב):

גם אתה אינך יודע מה טוב לי, ודאי שרצוני בבריאות – ובאמת עלי לא אכפת כלל, וגם עתה איני דואג לעצמי, אני כבר 'אעבור' את העולם, וזכות אבות תודה לא-ל יש לי – אך אני חפץ בבריאות למען העולם, כי העולם נזקק לי.

האמינו לי שגם אני יכולתי לעסוק במסחר ככל האנשים – אך ראיתי שאין לזה שייכות אלי, וגם ראיתי בכך השגחה פרטית. באמת, אין זה כמו שאומרים ומכנים אותי וכותבים עלי שם הקדוש – זאת לא, שהרי נבואה אין בימינו ורוח-הקודש גם כן אין. אלא בחרתי במלאכתי להיות שמש 'המתדפק בחלונות' לקרוא לבוא לבית הכנסת, והרי זו גם-כן מלאכה.

(פורים תר"ס, ספר השיחות 'תורת שלום', עמ' 7 - תרגום מאידיש)

להרגיש עצמות אין-סוף על-ידי החסידות

כללות עניין חב"ד הוא פנימיות דווקא. הפנימיות 'תובעת' דווקא להבין בהשגה, גם בעניינים הגבוהים הרוחניים והאלוקיים, ש'לית מחשבה תפיסא בהון כלל' – גם הם יכולים להיות בבחינת השגה ממש.

הגם שקשה הדבר להיאמר, כי יש כאלה שלא יאמינו, ויש מי שיחשבו שזה דוגמת ההנהגה של צדיקי פולין, ובאמת אין זה כך, אך כל אחד יחשוב מה שירצה. האמת היא: כאשר אני יושב סגור בחדרי ולומד איזה דרוש בדברי-אלוקים-חיים, הנני מרגיש עצמות אין-סוף ממש. יש לי הכרה בעצמות אין סוף באותה שעה, שהנני מצייר לעצמי בחינת אין-סוף. הגם שאי-אפשר לומר ציור באין-סוף, כדכתיב "ואל מי תדמיוני ואשווה גו", מכל-מקום כו'.

הרי באמת לא זקוקים לי לצורך אמונה, אלא עבור השגה, להרגיש את עצמות האור – לכן מרגיש אני. למרות שידוע אני את אופן שפלותי העצמי, ואיני חפץ להתנשא ולהתגאות חס ושלום, וחושבני שאף אדם לא יחשוב עלי כך – אלא שזוהי פעולת החסידות, שתהיה השגה בכל העניינים הנעלים ביותר.

הגם שכתוב בספרים, שיש עניינים גבוהים אשר בלתי אפשרי שיורגשו בהשגה, כמו מציאות הבורא, שזהו רק בדרך אמונה; הנה גם בכך פועלת החסידות שתהיה בבחינת השגה. לכן הנני אומר זאת לפני כל עם ועדה, כי זוהי פעולת החסידות באמת.

(י"ט כסלו תרס"ג, ספר השיחות 'תורת שלום', עמ' 24-25 - תרגום מאידיש)

תעודת זהות

"המשך יו"ט של ראש השנה - תרס"ו", הוא "המשך המאמרים" שהתחיל אדמו"ר הרשב"ב מליובאוויטש (אביו של האדמו"ר הקודם הריי"ץ), לומר בראש השנה של שנת תרס"ו, וסיימו בחורף שנת תרס"ח.

ההמשך הוא כעין חיבור ארוך המבאר עניינים רבים וסוגיות מגוונות בתורת החסידות, ובסופו כתב את "סיום ההמשך", ובו מסכם בבהירות את כל היסודות העיקריים שחידש בחיבור זה.

לאחר שקהל החסידים הצמא ללימוד ב'המשך' מיוחד זה היה שואב דבריו מתוך הכתב או מתוך העתקות ב"סטנסיל", הרי שבשנת תש"ל, יצא ההמשך לראשונה לאור עולם בדפוס.

במהדורה החדשה שהופיעה בשנת תשע"א על ידי הוצאת קה"ת בולט החידוש של הפיסוק וחלוקה לפסקאות המסייעת מאוד ללומד. בנוסף התווספו מאות מראי מקומות, הערות והוספות מעניינות. ומלבד זאת העניקו לנו העורכים סיכומים (תוכן וקיצור) של ההמשך. התועלת בזה ללומדי ההמשך ברורה ומוחשית ויש כאן גם פתח רחב - למי שעוד לא טעם מלימוד זה - לגשת אל הקודש.

כל הרגיל בלימוד תורת חסידות חב"ד בדורות האחרונים יודע, ש"המשך תרס"ו" ללומד החסידות הוא כמו הסוגיות הישיבתיות בש"ס בלימוד הגמרא. וכמו שבכל ישיבה לומדים תמיד את אותן המסכתות שמהם יודע הלומד את יסודות ההלכה, כגון גדרי חזקה ורוב, גדרי הקנינים, גדרי נזיקין, גדרי אישות וכיו"ב, כך בענין לימוד החסידות, אחד מעיקרי שיעורי תורת החסידות שבהם לומדים הוא בהמשך תרס"ו, שכן בו נתבארו עיקרי תורת החסידות.

'על רגל אחת' ניתן לסכם את תוכן ההמשך כך: דווקא ע"י עבודת אדם ביגיעת נפש ויגיעת בשר, הן ביגיעה עצומה בלימוד התורה, שמצטער שאינו מבין ענין בתורה "עד שיחלה בגופו ממש", והן ביגיעה בבירור מדות הנפש הבהמית "בכח עצמו", דהיינו ע"י קבלת עול מוחלטת הבאה מתוך עצמו וע"י ההתבוננות בירידת נשמתו – דווקא ע"י זה מגיע האדם ל"תענוג העליון" שלמעלה, בחינת תענוג הפשוט שלמעלה מכל ההגדרות, שהוא בחינת אין סוף האמיתי, עצמות ומהות א"ס ב"ה, ומשלים את כוונת הבריאה, מה ש'נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שתבוא לידי שלימות וגילוי בקרוב ממש לעתיד לבוא.

(מתוך מאמרו של הרב דוד אולידורט)

פנימיות התורה בהבנה והשגה

כחצי שנה קודם להדפסת ההמשך (באחרון-של-פסח תש"ל) דיבר הרבי על "גילוי פנימיות התורה", כאשר "מדור לדור היא מתגלית יותר ויותר ומתלבשת יותר בלבושי הבנה והשגה ותפיסא".

והוסיף ואמר: "גילוי בתוספת רבה כזו ניכר ובלוט במיוחד במאמריו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אשר באים ענייני החסידות בביאור יותר רחב ובהבנה והשגה שכלית יותר... מבין מאמריו גופא... ההמשך תרס"ו...".

'השכלה' ו'עבודה'

ההבדל בין לימוד מאמר בחסידות ללימוד 'המשך' הוא כמו ההבדל בין לימוד משנה ללימוד גמרא. כשאדם לומד משנה אפילו ילמד אותה בעיון חסר אצלו עדיין עניין יסודי – הכיוון של הלימוד. ה'קו' של הסוגיא נקנה רק על ידי לימוד הגמרא שבו מתמצית הסוגיא מכל צדדיה. לכן רק מי שלומד את הגמרא יכול לפסוק הלכה "לדמות מילתא למילתא" כי הוא מבין את הכיוון. השכל שלו נהיה שכל של תורה, דבר זה לא נעשה מריבוי ידיעות אלא בעיקר מהעמקה.

כך הוא בלימוד 'המשך' בחסידות, בו עומדים על שורשי הדברים, ה"מושכל" נהיה בהיר וגם שכלו של האדם משתנה. השכל נהיה 'שכל חסידי' וההשקפה מקבלת כיוון נכון.

ההמשך הראשון בחסידות חב"ד היה של אדמו"ר מהר"ש אביו של אדמו"ר הרשב"ב, אבל הרשב"ב הוא זה שפיתח ויסד את החסידות שלו על 'המשכים' ומתוכם בולט המשך תרס"ו שהוא המשך ארוך ומסודר ביותר ועוסק בסוגיות יסודיות בחסידות. אם המשלנו לימוד 'המשך' ללימוד גמרא ניתן לומר שלימוד המשך תרס"ו הוא כמו לימוד המסכתות הישיבתיות.

היו גם חסידים שהגיעה שלהם בעבודת ה' התרכזו ב'המשך' זה שלמרות היותו עיוני ומענג הם היו לומדים אותו בקבלת עול מייגעת, כמו שידוע על ר' ניסן נמנוב שלילות שלמים היה חוזר בעל פה על האותיות של תרס"ו או ר' זלמן משה היצחקי שהיה בוכה בדמעות בעת לימוד כמה שורות בתרס"ו בכל יום. אלו היו יחידי סגולה אבל באופן כללי הלימוד בתרס"ו גורם לעונג ורוממות הנפש.

(הרב זלמן גופין)

**תעודת זהות
ההכנות לאמירת ההמשך**

ביום הראשון של חג השבועות שנת תער"ב, אמר הרבי הרש"ב מאמר חסידות עמוק מאוד, שהתחיל בלשון המדרש "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, ירדו מלאכי השרת וקשרו להם שני כתרים – אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע".

אף אחד לא ידע אז, בעת אמירת המאמר, שברגעים אלו מתחילה תקופה חדשה בגילוי תורת החסידות, בה יתבארו עיקרי תורת החסידות, כאשר כל העניינים העמוקים בחסידות מבוארים בהרחבה ובהמשכה שניתנת להשגה בשכל אנושי. אף אחד גם לא תיאר לעצמו שמאמר זה יהיה השלב הראשון ב'המשך' של 144 מאמרי חסידות, שייאמרו בתקופה של כחמש שנים, וכתבתו תמשך עוד כמה שנים! ה'המשך' הארוך ביותר בתולדות חב"ד.

אך לא פחות מדהים, הוא זמן ההכנה לכתיבת ואמירת ה'המשך'. הרבי הריי"צ העיד, שעשרים ושש שנים קודם לכן, בשנת תרמ"ו, כבר החל הרבי הרש"ב לבנות את היסודות הראשוניים של ה'המשך'.

שבע-עשרה שנה אחר-כך, בחורף תרס"ג, נסע הרבי הרש"ב עם בנו הרבי הריי"צ לוינה, והתאכסנו בבית מלון. כדרכם, שכרו שלושה חדרים – חדר פרטי לכל אחד מהם, ועוד חדר משותף. יום אחד נכנס הרבי הריי"צ לחדר המשותף, וראה את אביו יושב על הספה עם עניינים פתוחות, אך ניכר שהוא אינו מבחין מה נעשה סביבו. כאילו נמצא הוא בעולם אחר לגמרי. הרבי הריי"צ יצא מהחדר, וכעבור שעה נכנס שוב והמחזה חזר על עצמו: הרבי הרש"ב ישב באותו מצב, ללא נוע. כך ישב הרבי הרש"ב על מקומו במשך שעות אחדות, שקוע במחשבתו, כמי שנמצא בעולם אחר. כאשר התעורר, לא ידע את היום והמקום בו הוא נמצא...

– עשרות שנים לאחרי המאורע, גילה הרבי נשיא דורנו שלאחר זמן, גילה הרבי הרש"ב לבנו, הרבי הריי"צ, שענייני החסידות העמוקים בהם התבונן באותן שעות, היו היסוד להמשך תער"ב הידוע.

"אוויר של גן עדן!"

על השלבים האחרונים שלפני אמירת ה'המשך' סיפר הרבי הריי"צ, שאביו אמר לו כי הוא מקווה שבהיותו במענטאן (עיר נופש בצרפת) יהיה לו מספיק זמן לחשוב בעניין עמוק וחזק בחסידות. כעבור זמן, בחורף תער"ב, שהה הרבי הרש"ב במענטאן, ומשם כתב לבנו שהוא מאוד שמח שכן ה' יתברך מילא רצונו ותשוקתו זאת. "זהו רק הבניין של הענין בתכלית הקיצור, אך הוא כבר ענין כללי ומסודר", כתב הרבי רש"ב.

"מיותר לומר", אמר הרבי הריי"צ, "שקיננה בי תשוקה גדולה לדעת מהו העניין החדש בחסידות שאבי עסוק בו עתה... לאחר חצי שנה נודע לי הדבר: היה זה כשאבי החל לומר בחג השבועות ה'המשך' בשעה שהקדימו. אבי אמר לי אז, שזהו העניין אותו התחיל במענטאן...".

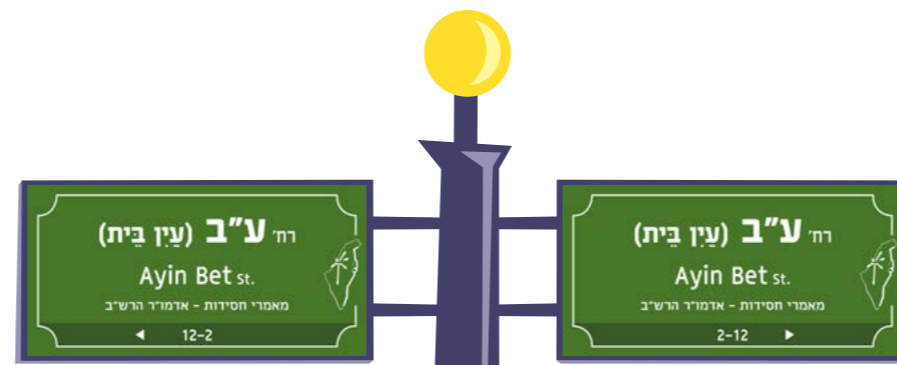
בפורים תער"ב התבטא הרבי הרש"ב בביטויים נדירים ונפלאים על לימוד החסידות שלו בזמן האחרון, ובין השאר אמר כי הוא מרגיש בכך את האוויר של גן עדן! במבט לאחור ניתן להבין כי הדברים מכוונים כלפי ה'המשך' שבבנייתו עסק בימים ההם. וכך אמר הרבי:

"שנים התייגעתי בכדי שלא לרמות את עצמי, וכולם יודעים הרי עד כמה מאוסה ההגזמה. ולמרות כל זאת אני אומר גלוי לעין כל, שכאשר הקב"ה עוזר ומזכה להתעמק בהעמקת הדעת בהשגה עיונית בענין של חסידות, אזי מרגישים את האוויר של גן עדן! מי שמתייגע בחסידות במסירות בעיון ובדביקות המוח, אזי המוח הגשמי עם שכלו האנושי משיג השגה אלוקית במוחש ממש, כי ביכולת הנשמה שהיא חלק אלוקה ממעל – להגיע להשכלות ולהשגות העמוקות ביותר במוחש ממש... ההנחה השכלית היא מוחשית עד שרואים את השכל האלוקי, ועד שבאים לידי כלות הנפש מגודל התענוג!".

המשך של נפלאות

עצם המחשבה על כך שהרבי הרש"ב בנה את יסודות ה'המשך' הזה במשך 26 שנה עד להתחלת אמירתו בפועל בחג השבועות תער"ב – יכולה להמחישה לנו עד כמה חשוב ומיוחד היה ה'המשך' הזה בעיני הרבי הרש"ב, ועד כמה מיוחד הוא מבחינת תוכנו, עומקו והגילוי האלוקי שהתגלה דרכו.

מה לנו יותר מדבריו הנפלאים של הרבי מלך המשיח על מאמר זה: "בהמשך תער"ב ישנם גדולות ונפלאות אפילו בערך הנפלאות שישנם בהמשך תרס"ו! והרי זה בדוגמת מה שלעתידי לבוא יהיו נפלאות אפילו בערך הנפלאות שהיו כימי צאתך מארץ מצרים".

חמש שנים של כתיבת ואמירת ההמשך

את רוב מאמריו של הרבי הרש"ב, הוא נהג לכתוב בסמוך לאמירתם, וכך גם נהג ב'המשכים' של המאמרים. אלא שבשונה ממאמרים רגילים – את המשכי החסידות כתב הרבי נ"ע לפני אמירת המאמרים, כרעיון ארוך העשוי מקשה אחת, וכאשר היה אומר את המאמרים בשבתות, פתח את המאמר בדיבור המתחיל הקשור (בדרך כלל) לזמן אמירת המאמר, ומתוך הדברים נכנס לביאור ארוך בחלק מה'המשך', ולקראת סיום המאמר הוסיף עניין מעין הפתיחה. כתיבת פנים ה'המשך' נמשכה לאורך תקופת אמירת המאמר, בשנים תער"ב-תער"ו.

לאחר אמירת המאמרים בשבתות ובחגים, רשם הרבי הרש"ב, בנפרד מפנים ה'המשך', התחלה וסיום לכל מאמר, וכן הוסיף הגהות לעניינים שנתבארו ב'פנים'.

לאחר חלוקת המאמרים נמצאו ב'המשך' 144 מאמרים, והרבי הרש"ב סימן כל מאמר במספר סידורי.

את כתיבת הפתיחה והסיום של כל מאמר רשם הרבי – כאמור – לאחר אמירת המאמר. אבל לא תמיד היה זה בסמיכות לאמירת המאמר. מעיון במאמרים אפשר להסיק, למשל, שהתחלות והסיומים של מאמרי קיץ תרד"ע עד לסיום החלק שנאמר בשבת פרשת וירא תרע"ו – נכתבו על ידי הרבי הרש"ב כשנה או שנתיים אחר-כך. תעיד על כך העובדה הפשוטה שבהגהות למאמרים משנת תרד"ע, מציין הרבי הרש"ב למאמרים שנאמרו בשנים העת"ר ותער"ו.

כל הקונטרסים הללו נשמרו יחד עם חלק הפנים של ה'המשך' באוגדן מיוחד, שעל גבו הייתה דבוקה פתקה ובה נרשם בכת"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע: תער"ב-ע"ו.

אמירת המאמרים - דווקא בליובאוויטש

עובדה מעניינת הקשורה ב'המשך' זה, היא, שכל מאמרי ה'המשך' נאמרו בפני תלמידי ישיבת תומכי תמימים בעיירה ליובאוויטש. בזמנים בהם נסע מליובאוויטש, הפסיק באמירת ה'המשך' עד שהגיע חזרה לליובאוויטש. וכאשר עזב הרבי הרש"ב את ליובאוויטש בחודש חשון תרע"ו – הפסיק לחלוטין את אמירת ה'המשך'.

כאשר מתבוננים במאמריו של הרבי הרש"ב, אפשר לראות את הקשר ההדוק בין אמירת המאמרים לתלמידי התמימים: מאז החל לומר מאמרי דא"ח בשנת תרמ"ג ועד לשנת תרנ"ד, אמר הרבי הרש"ב מאמרים רק מפעם לפעם. ואילו משנת תרנ"ד, כאשר הגיעו לליובאוויטש האברכים והבחורים ה'יושבים', שמהם נוסדה אחר-כך ישיבת תומכי תמימים, החל לומר מאמרים ברצף, שבת אחרי שבת. גם תוכן המאמרים הותאם לרמת ה'תמימים' באותה עת, ומשנה לשנה החלו המאמרים להיות עמוקים יותר. גם: רוב המאמרים של שנות תרנ"ד-תרנ"ח הינם העתקת מאמרי אביו הרבי המהר"ש, בתוספת הגהות וביאורים של הרבי הרש"ב. ואילו המאמרים שמשנת תרנ"ט ואילך – שאז נקבע נקבע מקום הישיבה המרכזית בליובאוויטש – נכתבו מלכתחילה (ברובם) בכתב יד קודשו של הרבי הרש"ב, ומאז גם החלו המשכים הידועים.

לאחר שנסע מליובאוויטש, הפסיק הרבי הרש"ב לומר את ה'המשך', אבל המשיך לכתוב עוד 75 עמודים מלאים וגדושים בענייני חסידות עמוקים.

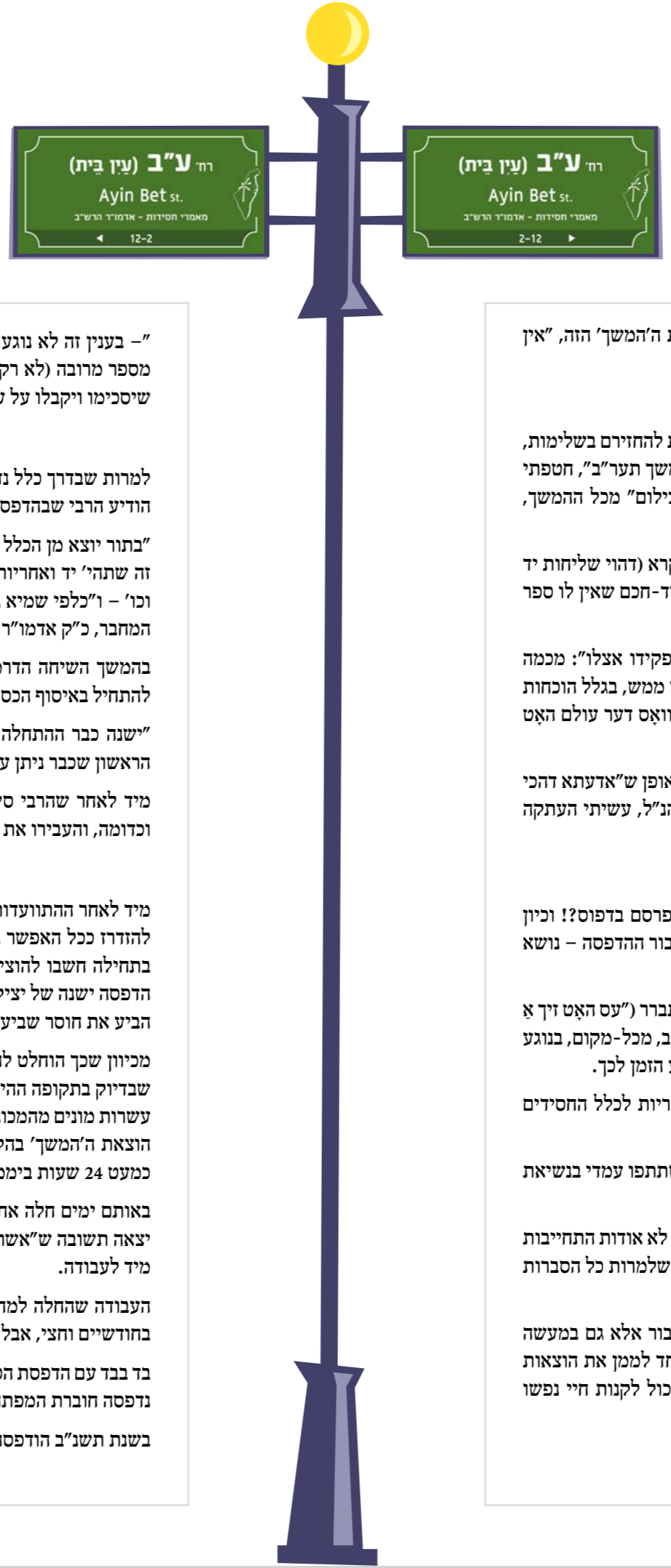
הרצון להדפיס את ה'המשך'

בשנת תש"ג הדפיס הרבי את קונטרס "חנוך לנער", ובהקדמתו כתב: "זיהי רצון אשר ימצאו במהרה האמצעים הנחוצים להדפסת שורת מאמריו המבארים עיקרי תורת החסידות ונודעים בשם "המשך יו"ט של ראש השנה, רס"ו (ס"א מאמרים) ו"המשך בשעה שהקדימו, תער"ב" (קמד מאמרים)".

לפועל לא נדפס ה'המשך', ורק אותם חסידים שהיה ברשותם העתק ממהדורת השכפול הראשונה שנדפסה בימי הרבי הרש"ב, יכלו ללמוד בחלק קטן מאוד מ'המשך' הארוך ביותר בתולדות החסידות.

**כשהרבי ביקש מהחסידיים לקחת חלק באחריות
על הדפסת ה'המשך'...**

בשלהי שנת תשל"ו, לאחר הצלחתו הניסית של מבצע אנטבה, שגרם להתעוררות רוחנית גדולה בעם ישראל, דיבר הרבי בהתוועדויות על גודל הנסים והחשיבות בהכרת הנסים וההודאה לה'. בהתוועדות שמחת תורה תשל"ז התייחס הרבי לעיסוק המוגבר שלו בניסי מבצע אנטבה, והסביר: היות ואנו נמצאים בזמן של עקבתא דמשיחא, ולכן צריך לעשות הכל לזרז את הגאולה ובודאי לא לעשות דברים שיעכבו את הגאולה. זאת על יסוד הסיפור עם חזקיהו המלך, שביקש הקב"ה לעשותו משיח, אלא שלא זכה לכך משום שלא אמר שירה על הנסים שאירעו עמו. לכן, אמר הרבי, צריכים ללמוד את הלקח

"ולכן, הצעתי ובקשתי, שכל מי שמוכן ורוצה להשתתף באחריות על הדפסת המשך תער"ב, יתן בהקדם דאלאר אחד (לא פחות ולא יותר) לקופה מיוחדת בה "מזכירות" (ובשאר המדינות – יתנו בשטרות דמדינותיהם בסכום השווה לדאלאר אחד, להמשרד ד"מרכז לעניני חינוך" או "מחנה ישראל" שבמדינה ההיא). וכל הרוצים – יכולים ליתן גם עבור נשותיהם ובני ביתם, כולל גם תינוק בן יומו דאלאר אחד עבור כל אחד ואחת. ולפי מספר השקלים ידעו מספרם של המשתתפים.

"– בענין זה לא נוגע שמוותיהם של המשתתפים, אלא מספרם: כך וכך שקלים עבור כך וכך נפשות מישראל. ובודאי יהי' מספר מרובה (לא רק באיכות, אלא גם בכמות) של משתתפים, מאנ"ש, חסידים וגם כלל ישראל, "הקטנים עם הגדולים", שיסכימו ויקבלו על עצמם להשתתף בדבר".

ספר ללא הקדשות

למרות שבדרך כלל נדפסו בספרי קה"ת הקדשות לעילוי נשמת אנשים שקרוביהם תרמו סכום נכבד עבור הדפסת הספר – הודיע הרבי שבהדפסת ה'המשך' לא יהיו הקדשות:

"בתור יוצא מן הכלל בנוגע להמשך תער"ב – שמצד החששות שבדבר, יש להשתדל שיהי' "אויפן גלאטסטן אופן", על ידי זה שתהי' יד ואחריות הכל בשוה – לא ידפיסו בסופו "הקדשות", וגם לא ידפיסו את שמוותיהם של המדפיסים והמגיחים וכו' – ו"כלפי שמיא גליא" גודל זכותם כו', ולכן בודאי לא יתרעמו על כך שלא מדפיסים את שמוותיהם – כי אם, שמו של המחבר, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ושמו של בנו יחידו ממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ותו לא מידי".

בהמשך השיחה הדרמטית גילה הרבי שהרעיון הראשוני עלה בכ"ף מרחשון, יום ההולדת של הרבי הרש"ב, ואמר שיש להתחיל באיסוף הכסף להדפסה כבר עכשיו. וכך, תוך שהוא מוציא מכיסו כמה מטבעות למעטפה שעל השולחן, אמר הרבי:

"ישנה כבר ההתחלה דנתינת השקלים (נוסף על כך שמצינו בתרומת הלשכה שתורמין גם על העתיד לגבות) – השקל הראשון שכבר ניתן על-ידי . . מתוך תקוה וודאות שישתתפו בזה כמה וכמה מבני-ישראל".

מיד לאחר שהרבי סיים את השיחה, מיהרו החסידים המופתעים להוציא את הדולרים שברשותם, לפי מספר בני הבית וכדומה, והעבירו את הכסף לרבי.

הדפסת ה'המשך' במהירות שיא

מיד לאחר ההתוועדות העביר הרבי למערכת "אוצר החסידים" את צילום ה'המשך' כולו, בכתב ידו של הרבי הרש"ב, והורה להודרו ככל האפשר בהוצאת הספרים. באותם ימים התקשרו ממזכירות הרבי בכל יום, כדי לדעת מה מתקדם עם הספר! בתחילה חשבו להוציא את הספר בדפוס עזרא-בלשן, כמו רוב ספרי קה"ת, אלא שבדפוס בלשן השתמשו עדיין בשיטת הדפסה ישנה של יציקות עופרת, וביום הראשון הספיקו להכין רק עמוד אחד. כאשר הרבי חזר מהאוהל, וראה את ה'הספק', הביע את חוסר שביעות רצונו מהקצב האיטי של העבודה.

מכיוון שכך הוחלט להעביר את הדפסת הספר לדפוס "אמפייר-פרעס" בהנהלת הרה"ח ר' מרדכי חן ור' צבי הירש גנובורג, שבדיוק בתקופה היא החלו לעבוד על מחשבים. אמנם לא היו אלה המחשבים המשוכללים של ימינו, אבל הם היו מהירים עשרות מונים מהמכונות ליציקת העופרת. ר' מרדכי חן התפנה מכל שאר העבודות, והדפוס כולו גוייס למטרה אחת ויחידה: הוצאת ה'המשך' בהקדם הכי אפשרי. עובדי הדפוס עבדו במשמרות סביב השעון, והעבודה התנהלה ששה ימים בשבוע, כמעט 24 שעות ביממה. לפחות 12 בחורים מתלמידי התמימים ב-770 התגייסו לעבודת ההגהה, כדי לזרז את התהליכים.

באותם ימים חלה אחד העובדים בבית הדפוס, וזה היה עשוי לגרום לעיכוב בהדפסה. ר' מרדכי חן כתב על כך לרבי, ומיד יצאה תשובה ש"אשרי חלקם" של כל המתעסקים בדבר, והזכות תעמוד לו להרפא. ברכת הרבי התקיימה, ואותו עובד חזר מיד לעבודה.

העבודה שהחלה למחרת י"ט כסלו הסתיימה כאשר הספר השלישי נדפס בו' אדר. גם היום קשה להוציא שלושה ספרים בחודשיים וחצי, אבל אז זה היה ממש נס!

בד בבד עם הדפסת הספר, הורה הרבי לחברי הכולל לערוך 'מפתחות' להמשך. וכך, זמן קצר לאחר הופעתו של הכרך הראשון נדפסה חוברת המפתחות לספר, ולאחר שיצאו שני הכרכים הנוספים נדפסו עוד שתי חוברות מפתחות.

בשנת תשנ"ב הודפסה מהדורה נוספת של ה'המשך' עם הוספות שונות, בהסכמת הרבי.

(ע"פ מאמרו של הרב שלום יעקב חזן)

ולהודות לה' על הניסים והנפלאות שעשה במבצע אנטבה. דבריו אלו של הרבי יצרו אווירה מיוחדת בקרב קהל החסידים, שזוהו זמן מסוגל במיוחד לגאולה.

על רקע זו באה ההודעה הדרמטית של הרבי בהתוועדות י"ט כסלו תשל"ז, על כוונתו להדפיס את ה'המשך' וקריאתו לציבור החסידים להשתתף איתו באחריות הגדולה.

הרבי החל לדבר על המשך תער"ב, והפליא במעלתו, תוך שהוא מציין שהרבי הרש"ב חיבב מאוד את ה'המשך' הזה, "אין דעם המשך האָט ער זיך געקאָכט" [= בהמשך זה היה עוסק בלהט].

הרבי חשף כי ברשותו העתק מושלם מכל חלקי ההמשך, ואף סיפר כיצד הגיע ההמשך לידי:

"כשכ"ק מו"ח אדמו"ר נסע מביתו, חיפש משהו שיוכל לסמוך עליו ולהשאיר בידו את הכתבים על מנת להחזירם בשלימות, וכנראה, שלא היתה לו ברירה . . אלא למסרם בידי. כשראייתי שבין הכתבים שנמסרו בידי ישנו גם "המשך תער"ב", חטפתי מיד ("האָב איך גלייך געקאָפט, נאָך איידער מ'וועט זיך אַרומטראַכטן אַהין און אַהער") ועשיתי "צילום" מכל ההמשך, וצילום זה נמצא ברשותי עד היום הזה.

"הדין בשו"ע ש'המפקיד ספר-תורה (והוא-הדין שאר ספרים) אצל חברו . . לא יפתח בגלל עצמו ויקרא (דהוי שליחות יד בפקדון) . . וכמו שאסור לקרות ממנו כך אסור להעתיק ממנו", אבל, "הני מילי בעם הארץ, אבל תלמיד-חכם שאין לו ספר כיצא בזה מותר לקרות ולהעתיק ממנו, כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו".

"בנדון זה, לא נוגע כל-כך גדלותו של התלמיד-חכם כו', אלא העיקר הוא ש"ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו": מכמה שנים לפני זה, בחיי כ"ק מו"ח אדמו"ר, הייתי "חשוד" [ולא רק חשד שאין בו ממש, אלא חשד שיש בו ממש, בגלל הוכחות במעשה בפועל . .] על כך שאם יגיע לידי "כתב", ובפרט "כתב" שלא הגיע לידי החסידים ("אָ כתב וואָס דער עולם האָט אים ניט") – בודאי אעתיקנו.

"ולכן, כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר הפקיד בידי את הכתבים, ידע מן הסתם שאעתיקם, ובמילא, הרי-זה באופן ש"אדעתא דהכי הפקידו", שאז "מותר" . . להעתיק ממנו". וכך הוי מעשה: מבלי להתבונן יותר מדי בפרטי השקו"ט הנ"ל, עשיתי העתקה על-ידי צילום, כאמור, ונמצא ברשותי עד היום הזה".

ההמשך הרבי ואמר: "ענין זה אינו נותן לי מנוח ("דער ענין מאַטערט מיר") זה כמה וכמה שנים:

"היתכן שכל המאמרים וההמשכים מתפרסמים בדפוס, מלבד המשך זה – תער"ב – שעדיין לא נתפרסם בדפוס?! וכיון שנמצא ברשותי צילום של ההמשך, ויכולני למסרו לדפוס – שהרי בודאי לא חסר כסף בין החסידים עבור ההדפסה – נושא אני באחריות על היפך הפצת המעיינות חוצה!

"ולאידך, מצד כמה טעמים (שבודאי יש להם מקום בשכל דקדושה) יראתי למסור המשך זה לדפוס, והתברר ("עם האָט זיך אַ רויסגעוויזן") שיש מקום לחשש כו', ובכל אופן, גם אם אצל פלוני בן פלוני הרי-זה מצד מורך-לב וכיו"ב, מכל-מקום, בנוגע להמקבל, כיון שבמשך כל השנים עד עתה נתעכבה הדפסת המשך זה, הרי-זה הוכחה שעד אז לא הגיע הזמן לכך.

לאחר שסיפר על החשש לקחת אחריות להדפסת ה'המשך', הודיע הרבי שהחליט להעביר את האחריות לכלל החסידים ולהוציא את ה'המשך':

"עלה ברעיוני ("איך בין געפאָלן אויף אַ המצאה") להטיל ("אַריינוואַרפן") ענין זה בין החסידים – שישתתפו עמדי בנשיאת האחריות על הדפסת והפצת המשך תער"ב בשלימותו, באופן שתהי' יד הכל שוה.

"וזאת למודעי: לא מבקשים מאף אחד לממן את ריבוי הוצאות הדפוס, או לטרוח בעניני הדפוס, ואפילו לא אודות התחייבות ללמוד ההמשך כולו, מראשיתו ועד סופו, כי אם, השתתפות בנשיאת האחריות על ההדפסה וההפצה, שלמרות כל הסברות והחשבונות כו', הוחלט, על דעת הרבים, שעכשיו הגיע הזמן להדפסת והפצת המשך תער"ב.

"וכדי לקבוע בוודאות שענין זה נעשה על דעת הרבים ובאחריותם, צריך הדבר להתבטא לא רק בדיבור אלא גם במעשה בפועל, על-ידי השתתפות גשמית בממון כפשוטו – לא בסכום גדול (כאמור, שלא מבקשים מאף אחד לממן את הוצאות הדפוס, אבל, ליפטר בלא כלום אי אפשר), על-דרך מה-שכתוב בתניא ש"הואיל ובמעוּת אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו החיונית הרי נותן חיי נפשו".

תעודת זהות

קונטרס חנוך לנער מכיל את צוואתו הראשונה של אדמו"ר הרש"ב, שנרשמה בליובאוויטש לערך בשנת תרמ"ח. חלקה הראשון של הצוואה מושמט מהקונטרס מפאת שאינו ניתן לפירסום.

בהקדמה לקונטרס כותב הרבי על התוכנית להוציא לאור קובצי שלשלת האור. כל קובץ יהיה מיוחד לאחד מ[נשיאי חסידות חב"ד]; החל מהבעש"ט ועד לאדמו"ר הרי"צ. החוברות יכילו: ראשי פרקים מתולדות חיי הנשיא, רשימת חיבוריו, חידושי התורה שלו, מאמריו ומכתביו שטרם נדפסו. "מפני כמה סיבות - כותב הרבי - יוצא לאור ראשונה חוברת המוקדשת לאדמו"ר הרש"ב".

בהקשר זה מן הראוי להביא את אחד מסיפוריו הידועים של המזכיר הרב חזקוני ז"ל (וכשהיה מספר, היה חוזר זאת בניגון בו אמר הרבי הרי"צ את הדברים):

במסגרת הדפסות ספריהם של רבותינו נשיאינו על ידי מערכת אוצר החסידים, נקבעו היכולות המתחילים מהבעש"ט, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן וכך הלאה. לכל היכל נקבעה על ידי הרבי הרי"צ מסגרת בעלת ציור שער מיוחד. בשנת תש"ו כשהרבי נשיא דורנו הוציא לאור על פי פקודת הרבי הרי"צ את ההגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים, עלתה השאלה - באיזה שער תודפס ההגדה? נענה כבוד קדושת אדמו"ר הרי"צ ואמר לחתנו: "טאטע איז גווען א פנימי, און דו ביסט דאך פנימי, זאל דאס ארוסגיין מיט די זעלבע שער בלאט ווי טאטען (אבא-הרש"ב, היה 'פנימי', וגם אתה כזה, אז הספר יודפס עם דף שער כמו של אבא...").

את ההקדמה לקונטרס מסיים הרבי בתפילה שנוכח להוציא גם את המשכים של אדמו"ר הרש"ב, תרס"ו ותרע"ב (אז טרם באו ספרי חסידות אלה למכבש הדפוס).

הקונטרס יצא לאור על ידי קה"ת בשנת תש"ג, בעריכת הרבי. הוצאה מחודשת ומהודרת יצאה בשנת תש"ס.

תעודת זהות

לקוטי דיבורים היא סדרה המביאה חלק משיחותיו של הרבי הרי"צ שהוגהו על ידו, ומונה באידיש שני כרכים ובלשון הקודש שלושה כרכים. הספר תורגם גם לאנגלית.

תוכן שיחות הליקוטים מלא בתביעה ודרישה בנוגע להתעסקות בעבודת ה' בפועל, סיפורי חסידים מהעבר עם הוראות לעתיד, וביאורי עניינים עמוקים בתורת החסידות.

בסוף הספר נדפסה רשימת המאסר, ובה תיאור המאורעות שהתרחשו בעת מאסר הרבי הרי"צ בתרפ"ז, כפי שרשם בעצמו, וממנה עולה מסירות הנפש שלו באותה עת.

להלן תיעוד קצר על תחושותיו בשעות הראשונות למאסרו:

"הנני נכנס אל החדר הסתום מכל צדדיו, זולת פתח זה אשר בו נכנסתי... שולחן באמצע החדר ומספר כיסאות סביב לו. ישבתי על אחד הכיסאות ואתבונן. השעון התלוי בכותל מראה ארבעים דקות על השעה החמישית. מה עושים בני ביתי יחיו? מתנוצץ רעיון במוחי... אנחה עמוקה יוצאת מליבי.

אי-אפשר לי בשעה זו, ואינני רשאי, לחשוב מחשבות כאלה, הפועלות עלי נמיכות-רוח. פה אין מקום לעצבות ושפלות. המקום והזמן דורשים חסדי השם יתברך ועזרתו באמיצת הלב...

רגעים אחדים נדמה לי שאפשר כי במקום הזה אשב, בחדר זה יחזיקו אותי. אבל האפשר הדבר, כי בחדר כזה יושיבו אסיר? ומה גם לא אסיר פשוט, כי אם אסיר שצריכים להינקם ממנו... אין אני רשאי לחשוב כן.

הנני צריך להכין את עצמי להנהגה אחרת, למצב אחר, מצב של אסיר... מחויב הנני להתרגל בזה, כדי שלא להיבהל ושללא לפחוד, כדי שאוכל להחזיק מעמד, שלא לסור ימין ושמאל, כאשר החלטתי, לבלי תת גאון יעקב למרמס וה' הוא יחזקני.

אנא ה'! הביטה וראה בעוני עמך! הלוא לא אותי הושיבו במאסר, ולא אותי הם חפצים להעניש. כי אני מה אני, רק מה שהנני, גזע אבות קדושים ואחד האבנים אשר עמודי חצרות ה', חצרות התורה, נשענים עליהם.

אנא ה'!"

הליקוט הראשון המופיע בספר, שיחות שמיני עצרת ושמחת תורה משנת תרצ"ג, הינם למעשה השיחות הראשונות שהרבי הרי"צ נתן רשות להדפיסן. יתכן שזוהי קרה בעקבות כך שהרבי שהה בחודש זה במחיצתו ועסק בהעלאת הדברים על גבי הכתב בצורה מסודרת ואחראית.

בשנת תש"א כאשר הרבי נשיא דורנו הגיע לאמריקה, התוועד עם תלמידי התמימים ואנ"ש, ובאמצע ההתוועדות אמר "שמעתי שהבחורים האמריקאים בקיאים בליקוטי דיבורים" והתחיל לבחון אותם.

הסיפור החסידי

כה מתאר הרבי הריי"צ את המלמדים שלו שהנחילו לו את החוש והתענוג בסיפורי חסידים:

"אצל ר' ניסן מלמד התחלתי להרגיש את היום המאושר הראשון בחיי ילדותי".

"ר' ניסן היה מנחך מופלא ובלתי רגיל במסירותו המיוחדת, הוא הכניס בי חיות פנימית בסיפורים שסיפרו לי החסידים ר' חנוך הענדל ור' אבא. הסיפורים היו שונים ור' ניסן היה דייקן מאד בסדר וחילק את הסיפורים למחלקות שונות:

(א) סיפורי הרביים בשני חלקים:

סיפורים שהרביים סיפרו על רביים. סיפורים שסיפרו חסידים על רביים.

(ב) סיפורים שסיפרו חסידים ממה ששמעו מזקני החסידים לדורותיהם.

(ג) סיפורים שיש להם שייכות לחיי הרביים ובני ביתם והנהגתם, ממה שראו בעצמם.

וכל הסיפורים האלה סודרו על ידי מורי ר' ניסן בסדר מצויין.

כל מלמד שלמדתי אצלו וששמעתי ממנו סיפורים מאבותיי הקדושים, אבות החסידות והחסידים, החשבתי במאד ועל כולם החשבתי את מורי ר' ניסן. סיפוריו המסודרים והבהירים פעלו עלי לא רק לקלוט את תוכן הסיפור לכל פרטיו אלא גם עוררו בי חשק ורצון לחזור על הסיפורים במחשבה ובדיבור, ובהתאם להבנתי הילדותית להתעמק במוסר ההשכל או המופת החותך שבכל סיפור".

המלמד הראשון של הרבי הריי"צ, ר' יקותיאל, לימד אותנו כיצד כל סיפורי התורה אינם רק סיפורים שאירעו עם אדם הראשון, האבות הקדושים, השבטים ומשה רבנו, אלא באים ללמד אותנו אמונת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל. שלושת הדברים עמם חי יהודי במשך ימי חייו ומחנך עמם הלאה את הדורות הבאים.

"הזריעה שזרע בי ר' יקותיאל" מעיד הרבי הריי"צ, "הצלחה ביותר, כך שלכל סיפור חסידי יש אצלי חשיבות מיוחדת ומכל סיפור ששמעתי נוצרה אצלי תמונה חיה, ובכוח הדימיון שלי ראיתי את הפנים של מי שאודותיו מספרים את הסיפור.

כשמעתי סיפורים מהרביים, מהבעל שם טוב, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש, הייתי מצייר במוחי כאילו אני רואה אותם יושבים ומספרים, ואני רואה ושומע את פניהם הקדושות".

התענוג שספג הרבי הריי"צ ממלמדיו לסיפורים חסידיים הוא שדירבן אותו לשבת ולכתוב את הסיפורים ששמע בהתוועדויות חסידיות ובפרט מאבותיו הקדושים, הרבי הרש"ב וסבתו הרבנית רבקה.

באותה שיחה נפלאה התבטא אדמו"ר הריי"צ התבטא שכל סיפור הוא חלון שדרכו מאיר לנו האור של 'שמש החסידות' ובכוחו להאיר את כל הפינות החשוכות שבנו. (מעובד ע"פ ספר המאמרים (הריי"צ) תשי"א, עמ' 7-146)

תעודת זהות

ספר הזכרונות כולל את זכרונות אדמו"ר הריי"צ כפי ששמע מסבתו הרבנית רבקה, ומדודו הרז"א, על ימי ראשית החסידות וחסידות חב"ד.

בשנת ת"ש מסר אדמו"ר הריי"צ לסופר דוד לייב מקלר - על-פי בקשת הסופר - את רשימתו 'רשימת ליובאוויטש', במטרה שיעבד אותה לסדרת 'זכרונות' של אדמו"ר הריי"צ.

ביום ה' תשרי תש"א החל הסופר לפרסם בעיתון האידי 'מארגען זשורנאל' סדרה של 'ליובאוויטשער רבינ'ס זכרונות', ואת פרסומה הוא סיים בחודש אדר תש"ב.

על פי תיאור אדמו"ר הריי"צ, כולל הספר (חלקים א'-ב) את תיאור חייו ר' ישראל ברוך (אבי אדמו"ר הזקן), חותנו ר' אברהם מליאזנא וגיסו ר' יוסף יצחק, עד ח"י אלול תק"ה. בסוף הספר הובאו כמה הערות מהרבי נשיא דורנו.

חלקי הספר

חלק א' של הספר כולל בתוכו:

פרקים א-ט: תולדות העיירה ליובאוויטש, מחנה הנסתרים ופעילות הבעל שם טוב.

פרקים י-נ"ח: תולדות רבי ברוך (אב אדמו"ר הזקן) בצעירותו, מסעותיו ונדודיו ברחבי רוסיה הלבנה. במהלך הנידודים מתוודע ר' ברוך - והקורא - לסוגי יהודים שונים, לדרכים בעבודת ה', לסיפורי צדיקים, ובעיקר לשתי השיטות - החסידות וההתנגדות לחסידות, והחילוקים ביניהם.

כמו כן בפרקים אלה מתרקם השידוך של ר' ברוך עם רבקה בת ר' אברהם הגנן.

פרקים נ"ח - ס"א: סיפורים על הפעילות של מחנה הנסתרים ששמע ר' ברוך מיצחק שאול, חתנו החסיד של אליעזר ראובן הנפח מדוברומיסל.

חלק זה יצא לאור בקיץ תש"ז.

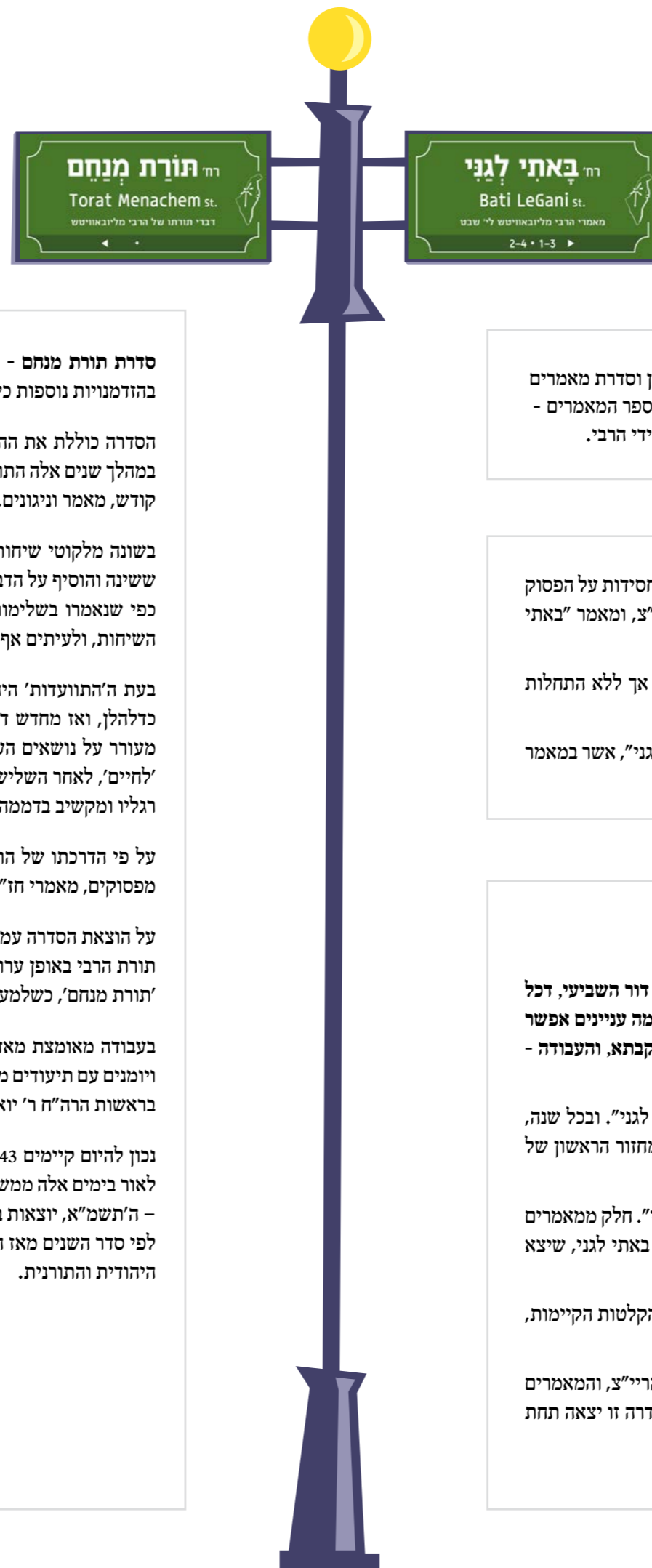
חלק ב' כולל:

סיפורים נוספים שסיפר ר' יצחק שאול לר' ברוך, ובתוכם סיפור ארוך - התופס את רוב החלק - על תלמיד הבעש"ט בשם ר' ברוך מויאזין, נידודיו והתקרבותו לבעש"ט, והמשך נידודי ר' ברוך אב אדמו"ר הזקן - עד לחתונתו.

עריכת החלק נקטעה באמצעה. חלק זה יצא לאור בשנת תשכ"ה.

[חלק ג' של ספר הזכרונות אינו שייך במהותו לספר הזכרונות, כיוון שהוא לא נערך מתוך רשימות אדמו"ר הריי"צ, אלא נכתב על ידי הסופר מקלר הנ"ל בשנים תרפ"ט - תר"צ, על-פי מה ששמע מאדמו"ר הריי"צ ומחתנו, הרש"ג. אך יש בו חוסר דיוק בפרטים שונים]

ספר הזכרונות תורגם מאידיש לאנגלית, לעברית ולשפות נוספות, וכן פורסם במהדורות מעובדות לילדים.

תעודת זהות

סדרת תורת מנחם - התועודויות, כוללת את התועודויות הרבי כסדרן, על השיחות והמאמרים שבתוכן, ודברים שנאמרו בהזדמנויות נוספות כיחידויות עם רבנים ואישי ציבור, ובסעודות חג, וכן 'מכתבים כללים'.

הסדרה כוללת את התועודויות והשיחות החל מהימים שאחר הסתלקות הרבי הריי"צ ביו"ד שבט תש"י ועד אדר תשנ"ב. במהלך שנים אלה התועד הרבי לא פחות מ-1907 'התועודויות', כשכל התועודות ארכה בדרך כלל מספר שעות וכללה שיחות קודש, מאמר וניגונים.

בשונה מלקוטי שיחות או ספר המאמרים מלוקט, בהם השיחות והמאמרים עברו עיבוד של המערכת ו/או הגהה של הרבי ששינה והוסיף על הדברים בשלב שבין אמירתם לבין מסירתם לדפוס, הרי שבסדרת התועודויות מופיעים בדרך כלל הדברים כפי שנאמרו בשלימותם, בתרגום ללשון הקודש, כך שבספרים אלה ניתן לחוות התועודות שלימה עם הרבי, על כל רצף השיחות, ולעיתים אף המאמר, שנאמרו בה.

בעת ה'התועודות' היה הרבי פותח בדברים מעניינא דיומא, לאחר השיחה השלישית בדרך כלל היה אומר 'מאמר חסידות' כדלהלן, ואז מחדש דברי תורה בש"ס וברמב"ם, בפירוש רש"י על התורה, בהלכה ובאגדה, בקבלה ובחסידות, ולסיום היה מעורר על נושאים העומדים על הפרק, מנקודת מבט תורנית חסידית. בין השיחות היו חסידים מנגנים ניגונים, ומאחלים 'לחיים', לאחר השליש הראשון של התועודות היה הרבי אומר 'מאמר חסידות' הנקרא 'מאמר דא"ח', כשכל הקהל עומד על רגליו ומקשיב בדממה. במהלך השנים אמר הרבי 1563 מאמרים!

על פי הדרכתו של הרבי, בכל עמוד בספריו באים "מראי מקומות וצינונים" בתחתית הדף, שם מצוינים המקורות למובאות מפסוקים, מאמרי חז"ל, חסידות וכל מקור אחר.

על הוצאת הסדרה עמל "ועד הנחות בלשון הקודש" ובקיצור 'ועד הנחות בלה"ק', שהוקם בשנת תשמ"א, על מנת להוציא את תורת הרבי באופן ערוך ומסודר בלשון הקודש. בחורף תשנ"ב הם קיבלו את אישורו של הרבי להוציא את הסדרה תחת השם 'תורת מנחם', כשלמעשה זו סדרת הספרים היחידה של הרבי הנושאת את שמו.

בעבודה מאומצת מאד איתרו חברי הוועד שיחות ומאמרים ש'הלכו עם השנים לאיבוד', באמצעות איתור ושחזור הקלטות ויומנים עם תיעודים מהתועודויות שנרשמו על ידי אנשים שונים. התועודויות השבתות והחגים נשמרו בזכות צוות ה'חוזרים' בראשות הרה"ח ר' יואל כהן שהיה עושה חזרה ברבים ומעלה את הדברים על הכתב מיד לאחר צאת השבת או החג.

נכון להיום קיימים 43 כרכים הכוללים את התועודויות השנים תשמ"ב-תשנ"ב, ו-60 כרכים נוספים - שהאחרון שבהם יצא לאור בימים אלה ממש - החל משנת תש"י ועד תש"ל. התועודויות של העשור האחרון שעדיין לא יצא לאור עולם, ה'תשל"א - ה'תשמ"א, יוצאות בינתיים בצורת חוברות שבועיות, לפי סדר ההתקדמות של הוצאה לאור. לאחר שתושלם הסדרה כולה, לפי סדר השנים מאז ה'תש"י ועד ה'תשנ"ב, תעמוד הסדרה על 160 ספרים. זו תהיה הסדרה הארוכה והגדולה ביותר בספרות היהודית והתורנית.

תעודת זהות

"**באתי לגני**" הינו שמו (הדיבור המתחיל) של המאמר האחרון שכתב אדמו"ר הריי"צ, וכן המאמר הראשון וסדרת מאמרים שבאה בעקבותיו, שאמר הרבי. המאמרים פותחים במילות המדרש "באתי לגני" ונקראים על שמו. סט ספר המאמרים - באתי לגני, מכיל ב' כרכים המרכזים את כל המאמרים המתחילים בפסוק באתי לגני שנאמרו על ידי הרבי.

באתי לגני - תש"י

בשנת תש"י חל י' שבט בשבת קודש פרשת בא. לקראת יום זה יצא לאור 'קונטרס י' - י"ג שבט', ובו מאמר חסידות על הפסוק "באתי לגני אחותי כלה", והמשכו מאמר היושבת בגנים". בעצם יום השבת קודש הסתלק אדמו"ר הריי"צ, ומאמר "באתי לגני" התברר כמאמר אותו הוציא ליום ההסתלקות-הילולא שלו.

לקראת פורים וב' ניסן, הוציא הרבי נשיא דורנו את הפרקים הבאים ב'המשך' זה, שהיו מוכנים לדפוס אך ללא התחלות וסיומים (אשר טרם מסרם אדמו"ר הריי"צ לפני הסתלקותו). 'המשך ההילולא' כולו כלל עשרים פרקים.

במשך השנה שלאחר ההסתלקות, דיבר הרבי בחלק גדול מהשיחות, אודות מעלות מאמר והמשך "באתי לגני", אשר במאמר זה השאיר בעל ההילולא את כל העצות וההדרכות לתקופה זו.

באתי לגני תשי"א

באתי לגני תשי"א, הוא המאמר הראשון אותו אמר הרבי בעת קבלת הנשיאות בי' שבט תשי"א.

במאמר זה מגדיר הרבי את תפקיד דורנו זה - הדור השביעי: "והנה זה תובעים מכל אחד ואחד מאיתנו, דור השביעי, דכל השביעיין חביבין. דעם היות שזה שאנחנו בדור השביעי הוא לא על-פי בחירתנו ולא על-ידי עבודתנו ובכמה עניינים אפשר שלא כפי רצוננו, מכל-מקום, הנה כל השביעיין חביבין, שנמצאים אנחנו בעקבתא דמשיחא, בסיומא דעקבתא, והעבודה - לגמור המשכת השכינה, ולא רק שכינה כי-אם עיקר שכינה, ובתחתונים דווקא".

משנת תשי"א והלאה, אמר הרבי מידי שנה ביום ההילולא יו"ד שבט מאמר עם הדיבור המתחיל "באתי לגני". ובכל שנה, ביאר פרק אחד מתוך עשרים הפרקים שבהמשך באתי לגני תש"י - לפי הסדר. בשנת תש"ל הושלם המחזור הראשון של לימוד ההמשך כולו, ואז החל בשנת תשל"א המחזור השני, מפרק א' - עד שנת תשמ"ח.

בחלק מהשנים, אמר הרבי יותר ממאמר אחד ביו"ד שבט (או בסמיכות לו) עם הדיבור המתחיל "באתי לגני". חלק ממאמרים אלו הוגהו על ידו, אך רובם יצאו לאור "בלתי מוגה". מאמרים אלו נדפסו בשני כרכים בספר המאמרים באתי לגני, שיצא לאור על ידי ה'ועד להפצת שיחות'.

בהמשך ועד הנחות בלה"ק מהדורה חדשה של הספרים, לאחר שהם עברו עריכה מחודשת לרוב על פי ההקלטות הקיימות, וכן בתוספת ריבוי הערות ומראי מקומות שהרבי ציין על העותק שניתן לו, הנמצא בספריית אגו"ח.

כמו כן שונה הסדר, בכרך הראשון מופיעים פרקים א-י, ובשני יא-כ. בכל פרק מובא החלק ממאמר הרבי הריי"צ, והמאמרים שאמר הרבי בשני המחזורים, וכשהסביר הרבי עניין שדובר במאמר בשיחות שלאחרי זה, הובא גם זה. סדרה זו יצאה תחת השם "תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני".

תעודת זהות

היום יום - לוח אור זרוע להסידי חב"ד, היא חוברת ובה פתגמים והנהגות מתורת החסידות, שנערכה על ידי הרבי בשנת תש"ג. הלוח חולק לימי השנה, כשבכל יום מופיעים השיעורים היומיים שנלמדו באותו יום בשנת תש"ג, וכן פתגם חסידי מתורתו של אדמו"ר הרי"צ. חסידיים נוהגים ללמוד את הפתגם היומי יחד עם שיעורי החת"ת.

ביום כ' בכסלו שנת תש"ג פנה אדמו"ר הרי"צ אל חתנו, הרבי, וביקשו: "יואיל לסדר לוח השנה מתחיל מי"ט כסליו זה עד י"ט כסליו הבע"ל, ויבואו בו ביחוד: א) שיעורי לימוד בחק יומי השוים לכל נפש.. ב) מנהגי חסידי חב"ד. ג) לקוטי פתגמים מתורת החסידות ודרכי החסידים, ענינים קצרים לכל יום מימות השנה. את הלוח אשר יסדר יכנה בשם היום יום, לוח אור זרוע לחסידי חב"ד".

במשך ארבעה חודשים עמל הרבי על מלאכת המחשבת של עריכת הלוח, ובמכתבים מאותה תקופה מתנצל הרבי על עיכוב התשובות לפונים אליו בשל "הטרדה רבה בסדור הלוח לחסידי חב"ד היוצא לאור בימים אלה". הרבי דלה פנינים ואוצרות חמדה מתוך שיחותיו ואגרותיו של הרבי הרי"צ שהיו תחת ידו, ואף מאוצר רשימותיו הפרטיות ליקט אבני חן ושיבצם במשבצות הזהב של לוח "היום יום".

רק לקראת י"א ניסן יצא הקובץ לאור עולם, וכפי שפורסם אודותיו בגיליון "הקריאה והקדושה": "היום יום. תחת שם זה הופיע בימים אלו קובץ המכיל אוצר שבו דברים מ'מנורת שמונת הנרות'..."

הלוח, שבצורתו בנוי כלוח-שנה לכל דבר, מתחיל בי"ט כסלו - ראש השנה לתורת החסידות, ובפתחו אף מודפס, כ'הקדמה', קטע ממכתבו של אדמו"ר הרש"ב אודות ראש השנה לתורת החסידות י"ט כסלו, וניצולו באופן המתאים.

תעודת זהות

סדרת לקוטי שיחות מונה 39 כרכים ומסודרת לפי פרשיות השבוע והמועדים, כשעל עריכתם הופקד ה'ועד להפצת שיחות'.

בשונה מסדרת ה'התוועדויות' בה מופיעים הדברים כפי שנאמרו על ידי הרבי בעת ההתוועדות, הרי שבליקוטי שיחות נערכו השיחות על ידי צוות עורכים, שלעיתים שילבו יחד כמה שיחות העוסקות באותו עניין, ולאחר מכן עברו לעיונו ולהגהתו של הרבי, בעת העריכה הוסיף הרבי לעיתים פסקאות ועניינים שלמים שלא נאמרו במקור. בסדרה זו נכנסו רק השיחות שהוגהו על ידי הרבי. לשיחות ולמאמרים שהוגהו על ידי הרבי נודעה חביבות מיוחדת, עקב הדיוק שדקדק הרבי בכל אות ותו, כשהוא מקדיש לכך זמן רב.

מתכונת הוצאת השיחות הראשונה נועדה כדי לאפשר לתלמידי ישיבות חב"ד למסור דרשות בבתי-כנסת המבוססות על תורת הרבי, כדי לפרסם אותן לקהל היהודי בארצות הברית, לכן הכרכים הראשונים (א-ד) כוללים בעיקר נושאים בסיסיים בתורה ובהשקפה יהודית בתוספת הוראות מעשיות לחיי היומיום, ונכתבו בסגנון פשוט ובאידיש מלאה, השפה המועדפת על קהל היעד באותה תקופה. בפי חסידים מקובל (ויש אומרים שמהרבי עצמו היו התייחסויות לכך) שבארבעת החלקים הראשונים של הסדרה נמצאים יסודות ההשקפה היהודית והחסידיית. הרב יואל כהן מכנה חלקים אלו: ה'שולחן ערוך של הרבי'.

השיחות בכרכים הבאים עוסקות גם בפלפולים בגמרא או ברמב"ם, ובמידה רבה בביאור פסוקי התורה ופירושו רש"י. כרכים אלו נכתבו בסגנון תורני יותר, חלקם באידיש בסיסית (כרכים ה-ט, טו-כט) וחלקם בלשון הקודש (כרכים י-יד, ל-לט). בסך הכל נדפסו בכרכים אלו 1,228 שיחות, המכוננות 'ליקוטים'.

בסיומם של רוב הכרכים מופיע מדור 'הוספות', בו נכללות שיחות נוספות ומכתבים העוסקים בפרשת השבוע לפי הנושאים המופיעים בפרשה, החגים וכדומה. רבים ממכתבים אלו הופיעו בדפוס לראשונה במסגרת סדרה זו, שכן סדרת אגרות קודש הכוללת את מכתבי הרבי החלה לצאת לאור מאוחר יותר.

מבנה השיחות

בדרך כלל, פותחת השיחה במובאה התורנית - קטע מהפרשה, מרש"י, מהגמרא, מהזוהר, מהרמב"ם וכן הלאה, כשלאחריה מוצגות השאלות והתמיהות העולות מן הדברים. השאלות כוללות קשיים הגיוניים ודיוקי לשונות במובאה. לעתים, בשלב זה, יוסיף הרבי ציטוטים נוספים ויקשה אף עליהם ולבסוף יבאר כיצד עולים הדברים בקנה אחד או במה מתבטא ההבדל ביניהם.

כמבוא לביאור, יקדים את הבעיה המהותית אותה באה המובאה לפתור, ולפי זה יבאר כיצד הדברים אכן מדויקים ומיישבים את העניין במלואו. לעתים, בהמשך לכך יבואר תוכן העניין בפנימיות העניינים (לפי תורת החסידות) וכן הסקת מסקנות מהדברים בנוגע לעבודת ה'.

בשיחות העוסקות בפירושו רש"י ירבה הרבי לצטט פרשני רש"י אחרים ולדון בדבריהם לפני שיציע את פירושו שלו. בשיחות אלה המכוננות 'רש"י שיחות' עסק הרבי בעיקר בהתוועדויות השבת בתקופה שאחר פטירת אמו, הרבנית חנה, בשנת תשכ"ה. בשנים תשכ"ט-ל ביאר הרבי בשיחותיו את אגרת התשובה בתניא ובהמשך לכך את תורת אביו, רבי לוי יצחק, על התניא והזוהר, ובשבתות הקיץ עסק הרבי רבות בביאור המשניות שנלמדו באותה שבת בפרקי אבות.

הלימוד בליקוטי שיחות של הרבי, מקנה ללומדים, מעבר להתקשרות עם הרבי בעת לימוד תורתו, ידע ובקיאיות נרחבה בכל חלקי התורה.

התייחסות אדמו"ר הרי"צ ללוח

"כזה ליקוט מסודר", אמר הרבי הרי"צ, "מסוגל לעשות רק 'פנימי' עמוק, מסודר יסודי, בעל דעת רחבה ועמוקה".

החיבור הגדול היה למראה עיניו של הרבי הרי"צ, כפי שכתב הרבי באיגרת ששיגר לרב יעקב לנדא: "כל הנהגות שהדפסתי ב'היום יום' הכנסתים על פי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, וקודם ההדפסה היו עוד הפעם נגד עיניו (ויש מהם שציוה להשמיט באמרו שאינם הוראה לרבים)". הרבי התבטא פעם אחרת שהדפסת הספר היתה בציוויו של הרבי הרי"צ, והרבי הוסיף והתבטא שרואים במוחש את השפעת הפתגמים שבספר מאז שהודפס. כך גם בסיון תשמ"ט התבטא הרבי אודות ה"היום יום" - "הספר'ל הזה, שנדפס בחיי נשיא דורנו, היה לנגד עיניו בפרטי פרטיות".

הרבי הרי"צ שמח מאוד כאשר קיבל לידיו את החיבור הנדפס מידיו של הרב שלמה אהרן קורנובסקי, והתבטא בהתפעלות: "הלוח הזה הוא מזון רוחני יום-יומי!".

בהזדמנות אחרת אמר לרב חודקוב במנגינה מיוחדת: "היום - יום! דער טאג איז טאג!" [=היום הוא יום]...

במכתב מאותם ימים כותב הרבי הרי"צ לאחר החסידים "ודאי קיבלתם את הספר 'היום יום', שהינו ספר בפורמט קטן - כפי שעל החסיד להיות בעיני עצמו - אך גדוש בפנינים ואבני חן מאוצרות אדירים ואיתנים. זו ב"ה יצירת איכות חסידיית אמיתית. השי"ת חנן, בלי עין-הרע, את חתני הרב הגאון ר' מנחם מענדיל שליט"א שיוכל לבנות היכל פאר חסידי זה על 383 חדריו, באופן שיום יום יביע אומר - כל יום אומר משהו. זהו היום במובנו האמיתי, היום יום, שכל יום - יום הוא".

הרבי הרי"צ עצמו היה לומד את "היום יום", ואף הראה כמה פעמים כיצד אפשר 'לחיות' עם הפתגם היומי. במכתבים רבים מצטט הרבי הרי"צ את פתגם 'היום יום' לאותו היום, ומשתמש בו כמורה-דרך בהוראותיו - ביום זה - לפונים אליו. בהתוועדות חג השבועות תש"ג התבטא הרבי הרי"צ, שמי ששומר את שיעורי 'היום יום', ביכולתו ללכת "לגמרי אחרת" לקראת קבלת התורה!

בהוראת הרבי הרי"צ, הפיץ הרבי את הלוח בכל דרך אפשרית. בין השאר שלח הרבי את הלוח לאחיו ישראל אריה לייב שניאורסון, שהתגורר באותה תקופה בתל-אביב. לאחר שעייין בספר, החל לרקוד מרוב שמחה והתפעלות. "אחי שלח לי את חיבורו הראשון", סיפר בהתרגשות לסובבים אותו. אך הוסיף בצער: "חבל מאוד שהעולם אינו יודע מה טמון-צפון בפנים החיבור הזה". בהזדמנות אחרת אמר: "תמיד ידעתי שלאחי יש 'א גוטע קאפ' [=ראש טוב], אבל עד כדי כך!..."

להכין את העולם לביאת המשיח

הלוח עצמו מלא וגדוש בעצות מעשיות כיצד להקל את 'חבלי משיח' ולקבל את פני משיח צדקנו.

כך מיד בתחילת הלוח, בכ"א כסלו, כותב הרבי: "יש לשנן בעל-פה, כל חד לפום שיעורי דילי, ולחזור עליהם בעת ההליכה ברחוב - בכך נוכח לקבל פני משיח".

בה' טבת כותב הרבי ש"בימות המשיח יראו את מעלתן של הודאה ותמימות, שהכל מאמינים באמונה טהורה בהקב"ה, בתורתו ומצותיו... מלך המשיח יוכיח ויבאר את ה"מעשה גדול" של התמימות - עבודה לבבית-רצינית".

כמה ימים אחר-כך, בט"ו טבת, כותב הרבי: "הסכת ושמוע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה.. "שובה ישראל עד ה' אלוקיך", והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש".

"בפרט בזמן הזה, אשר בחסדי השי"ת אנו עומדים על סף הגאולה", כותב הרבי בח' שבט, "עלינו להתאמץ בכל מיני אימון, לחזק כל עניני הדת בהידור מצוה, ולשמור את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא, ומצוה וחובה על כל רב בישראל להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה, וה' אלוקינו דורש מאתנו לעשות תשובה לתורה ומצוות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש".

בכ"ב ניסן כותב הרבי על התגלות העניין של "סעודת משיח" באחרון של פסח, ויום למחרת כותב: "קיים העניין שאחרון של פסח הוא גילוי מהמשיח, ששייך לכל ישראל. פסח ענייני 'מדלג' ו'ליל שימורים', ובכלל בולטת החירות, ואחר-כך נקלעים לעניני העולם - ולכן הוא הגילוי מהמשיח, התוקף הניתן כדי לאפשר ההליכה בעולם".

בכ"ד אייר: "בביאת המשיח תתגלה מעלת הפשיטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהילים בתמימות".

"בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרוש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעורר לתשובה, למען שלא יצא ח"ו מכלל ישראל שיזכו, בעזה"י, לגאולה שלימה", כך כותב הרבי בי"ח סיון.

"מעלת המשיח", כותב הרבי בא' מנחם אב, "שיהיה עניו, דהגם שיהיה בתכלית הגדלות, וילמוד תורה עם האבות ומשה רבינו, בכל זה יהיה בתכלית הענווה והביטול ללמוד גם עם אנשים פשוטים".

יומיים אחר-כך כותב הרבי: "אז, כשהמשיח יבוא במהרה בימינו אמן, יתגעגעו לימי הגלות. או אז יחרה מדוע לא עסקו ב'עבודה'. אז כבר יחושו את הכאב הגדול שבהעדר העבודה כעת, ימי הגלות - הם ימי העבודה להתכונן לביאת המשיח במהרה בימינו אמן".

שלשלת היחס

שלשלת היחס היא ההקדמה המופיעה בתחילת לוח ה'יום יום', ובה מופיעה תולדותיו של כל נשיא חב"ד, פעולותיהם, ספריהם, ובני משפחתם.

הקדמה זו הוגהה בפרטיות על ידי הרבי, ובמהלך השנים עם כל מהדורה חדשה שיצאה לאור הרבי הגיה את עדכון שלשלת היחס עם הפרטים שנוגעים לפעולותיו במהלך השנים שבין ההוצאה לאור הקודמת להוצאה לאור הזו.

היום יום - חלק שני

היום יום חלק שני הינו ליקוט פתגמים שרשמו הרבי לעצמו במחברת - כנראה על מנת להוציאם לדפוס בלוח היום יום לשנים תש"ד - תש"ה, אך לא נסתייע הדבר.

בשנת תשמ"ט הודפסו צילומי ארבעים ושבעה פתגמים ופיענוחיהם בתרגום ללשון הקודש, כחלק מהמהדורה המחודשת של היום יום, על ידי קה"ת.

במקביל ללוח לשנת תש"ג ערך הרבי לוח באנגלית, ובו פתגמים המותאמים לילדי ישראל.

תעודת זהות

בשנת תנש"א, בעקבות שיחתו של הרבי בענין מעלתן של ישראל, החל הרב טוביה שי' פלס מכפר חב"ד להוציא לאור קבצים שבועיים, קנטרסים, תחת השם 'דבר מלכות', ובהם השיחה שנאמרה על ידי הרבי בשבת הקודמת, בתוספת מאמרים, אגרות קודש ועוד.

היו גם שלוש חוברות שיצאו בהוצאה מיוחדת, והכנסו בהן שיחות העוסקות במיוחד בעניני גאולה ומשיח. אחת מהן הייתה 'דבר מלכות - קנטרס י"ב', אותו חלק הרבי בידו הקדושה בתאריך ט"ו באיר תנש"א.

השיחות משנים אלו מיוחדות בתכנן. הרבי מבאר בהן איך כל פרט ופרט קשור לגאולה. יחודיות נוספת ומשמעותית יש להוראות המיוחדות אותן נתן הרבי בשיחות אלו. הידועות ביניהן: הוראת הרבי משבת פרשת תזריע-מצורע תנש"א כי הדרך הישרה, הקלה והמהירה, לפעול התגלות וביאת משיח בעולם, היא על-ידי למוד עניני משיח וגאולה; הוראת הרבי משבת פרשת שופטים תנש"א, כי צריך לפרסם לכל אנשי הדור כי יש נביא בדור שהוא היועץ והשופט; הוראת הרבי בכנוס השלוחים בשנת תשנ"ב, שהשליחות היחידה שנותנה היא קבלת פני משיח צדקנו; ועוד.

חשיבות נוספת ישנה לשיחות אלו, על פי מכתבו של הרבי אחרי הסתלקות הרבי הרי"צ, ללמוד ולדקדק במיוחד בשיחות שנאמרו בשנה האחרונה: "והלואי היו מדקדקים אנ"ש, ובפרט התמימים, בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אפילו בשיחותיו ובפרט אלו משנת השי"ת והשנה שקדמה לה". הרבי אף הוסיף ואמר שבשיחות אלה ישנן "התשובות על כל השאלות".

שיחות אלה נדפסו במקצת בספר השיחות תנש"א-תשנ"ב וכן בספרי 'תורת מנחם - התועדיות' משנים אלו.

ה'דבר מלכות' המופץ כיום

כיום מוציא הרב פלס תחת שם זה קבץ שבועי המביא מתורת הרבי; מאמר דא"ח, שיחת קודש ואגרות קודש. וכן מתורת כל אחד מאדמו"רי חב"ד, בנוסף לשעורי החמש התניא והרמב"ם של אותו שבוע (למעט תהלים). הקובץ מדפס באלפי עותקים ומופץ בארץ וברחבי העולם.

תעודת זהות

בשנת תשי"א, הורה הרבי לאגודת חסידי חב"ד, להקים את ארגון צעירי אגודת חב"ד, כדי שישמש זרוע מבצעת לפעילות חב"ד בישראל. הרבי רצה שכל חסידי חב"ד בישראל יהיו חברים בארגון ויפעלו במסגרתו.

צעירי אגודת חב"ד הוא האחראי מטעם הרבי על פעילות השלוחים ובתי חב"ד בישראל ותחתיו פועלים כיום כ-390 בתי חב"ד בכל רחבי הארץ ומשמשים כתובת לכל עניין יהודי.

תחת אגף הדוברות של הארגון יוצאים פרסומים שונים, המחולקים בדרך כלל ע"י השלוחים ואנ"ש, כמו העלון הפופולרי 'שיחת השבוע' היוצא לאור מידי שבוע, עלוני חגים, עלונים אודות המבצעים, ועוד.

המטה למען נפגעי הטרור אחראי על קשר עם משפחות של חיילים ואזרחים שנפגעו לא עלינו, ובכך מהווה מעין המשך לפעילות המפורסמת שהיתה אחרי מלחמות ששת הימים ויום הכיפורים שגולת הכותרת שלה היתה בר מצווה לילדי הגיבורים בכפר חב"ד.

אחד הפרויקטים המיוחדים בהם עסקו בצאגו"ח במשך שנים רבות, בברכת הרבי, הוא הסיוע להעלאת ילדי צ'רנוביל (מהאזור שנפגע בעקבות פיצוץ הכור) לארץ וקירובם לתורה ולמצוות. במקביל, עוסק האגף לקליטת עלייה בפעילות נרחבת עם העולים מחבר העמים.

מאז יצא הרבי במבצע לימוד הרמב"ם היומי פועל בצאגו"ח מטה הרמב"ם היומי המוציא לאור את לוח את שיעורי הלימוד השנתי ומארגן שיעורים יומיים ואת סיומי הרמב"ם השנתיים.

תחת האגף לפרויקטים מיוחדים התבססה בשנים האחרונות פעילות ענפה בבתי רפואה, עם בני הנוער ובאוניברסיטאות והמכללות ברחבי הארץ, ופעילות בעשרת המבצעים.

משרדי צעירי אגודת חב"ד ממוקמים בבית שז"ר בכפר חב"ד.

תעודת זהות

בהתוועדות י"ב בתמוז תשמ"ה סיפר הרבי לראשונה לקהל החסידים המופתע על גניבת ספרים מספריית אגודת חב"ד והכריז כי ספרים אלו אינם רכוש פרטי אלא חלק ממורשתו הרוחנית של הרבי הריי"צ. על פרשייה זו התנהל משפט במשך מספר שנים, עד להכרעה הסופית לטובת הרבי והחסידים - "דידן נצח".

להלן תיאור קצר של השתלשלות המאורעות בפרשת הספרים:

בדרך החתחתים והסכנות, שעבר הרבי הקודם, רבי יוסף יצחק שניאורסון, בצאתו מרוסיה לאירופה ולאחר מכן לארצות הברית, הצליח לשמור על חלק מספרייתו שכללה אלפי ספרים וכתבי יד עתיקים ובעלי ערך רב והיא הגיעה בעקבותיו לארצות הברית. ספרים אלו אוחסנו בקומת המרתף של 770 ובמקביל הקים הרבי נשיא דורנו, אוסף חדש ששוכן בבנין הספרייה הסמוך 770.

בשנת תשמ"ה, נתגלה לפתע כי החלו להעלים ספרים מהאוסף השמור שבספריית הרבי הריי"צ. אחר חקירה ודרישה, התברר כי הם נעלמו בידי אחד ממשפחת בית הרב, הנכד היחיד (בן בתו הבכורה) של הרבי הריי"צ, שהחל במכירת הספרים הנדירים לסוחר עתיקות תמורת בצע כסף. משנדרש הנכד להשיב את הספרים, הוא טען כי ספרייה זאת איננה רכוש של אגודת חסידי חב"ד או של תנועת חב"ד, אלא רכוש הפרטי של הרבי הריי"צ, ולכן מגיע גם לו חלק בירושת הספרים. הרבי דיבר על כך בחריפות גדולה, בהתוועדויות חודש תמוז תשמ"ה ונתן הוראה להשיג או לקנות בחזרה את הספרים מהסוחרים שקנו אותם.

במקביל הועבר הנושא לבית המשפט בארצות הברית, על מנת שיכריע האם זו ספרייה פרטית, או שהיא שייכת לתנועת חב"ד כולה. המשפט נקבע ליום גאולת כבוד קדושת אדמו"ר הזקן ממאסרו, י"ט כסלו, ונמשך שלשה שבועות, עד ח' טבת תשמ"ו. במהלך המשפט עלו עדים רבים על דוכן העדות, לאמת את הגישה של הרבי, כי הספרייה מעולם לא היתה רכוש פרטי. בזמן זה נשאלה בחקירתה, הרבנית חיה מושקא עליה השלום, האם הספרים שייכים לרבי או לחסידים וענתה באופן מיוחד: "הרבי והספרים שייכים לחסידים".

במשך ימי המשפט, נסע הרבי בכל יום אל האהל הקדוש של הרבי הריי"צ והתפלל להצלחת המשפט. עדת חסידי חב"ד בכל העולם הצטרפה לתפילה, שגם השופט יכיר שהספרייה שייכת לאגודת חסידי חב"ד. החסידים חיברו את המילים 'דידן נצח' על ניגון חסידי עתיק והרבי עודדו.

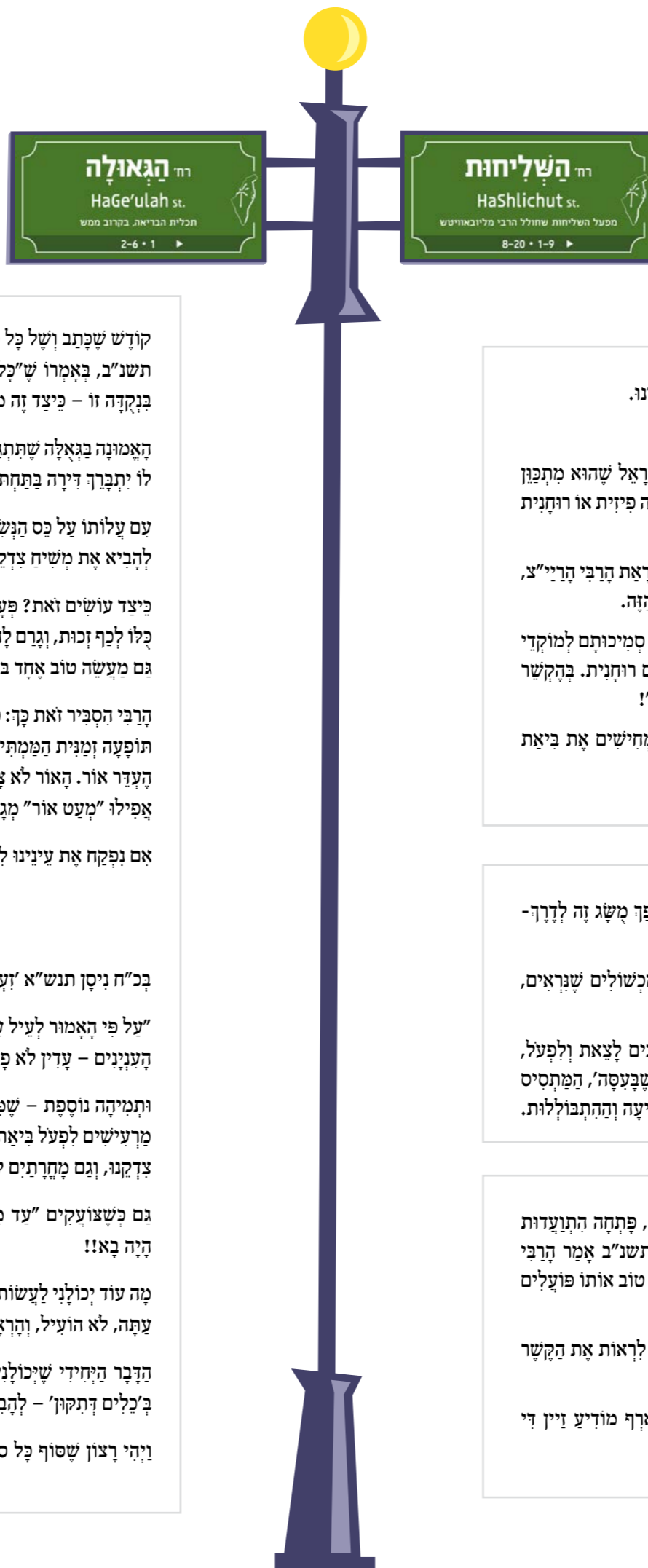
כשנה לאחר מכן, בה' טבת תשמ"ז ניתן פסק-הדין בצורה חד משמעית, שהספרייה שייכת כולה לאגודת חסידי חב"ד בארה"ב. הבשורה על ה"דידן נצח", התפשטה במהירות הבזק, ומיד התאסף ברחבת 770 קהל עצום, שפרץ בשמחה וריקודים שהרקיעו שחקים. גם המשקה נשפך לרוב.

ההפתעה היתה גדולה, כאשר, עם סיום תפלת מנחה פתח הרבי בשיחת קודש מיוחדת. בשיחה אמר בין היתר, שדווקא כעת יש להגביר עוד יותר את הפצת תורת רבותינו נשיאנו ולימודה ביחיד וברבים, מתוך שמחה עצומה והתלהבות הפורצת כל גדר, אבל העיקר הוא שיהיה זה עניין של מעשה ושהדברים יבואו לידי פועל ממשי בחיי היום יום. השמחה נמשכה שבעה ימים, ובכל יום זיכה הרבי את קהל החסידים בשיחת קודש, שבה ביאר את ההוראות מהניצחון ומפרשת השבוע.

לאחר שנה נוספת של ערעורים, על ידי הצד השני, ניתן בכ"ח מרחשוון תשמ"ח הצו הסופי - להחזיר את הספרים שנלקחו מהספרייה, ובב' בכסלו הוחזרו בהצלחה הספרים למקומם בספרייה, ואלו שכבר נמכרו, נקנו בחזרה על ידי אגודת חסידי חב"ד. ביום זה הדגיש הרבי, כי השמחה האמיתית עם הספרים, היא הלימוד בהם.

באותו יום נסע הרבי לאוהל ולפני הנסיעה ביקש שיביאו לו לשם אחדים מהספרים שהוחזרו. למחרת בבוקר, בחר הרבי באחד משלושת הספרים שהובאו לו - 'דרך אמונה' למקובל רבי מאיר בן גבאי - והורה להדפיסו על מנת שיוכלו ללמוד בו, בסמיכות לזמן גאולת הספרים.

במלאות שנה לדידן נצח, עורר הרבי שוב בה' טבת תשמ"ח על מבצע בית מלא ספרים ובכללו הרחבת ספריות תורניות וקניית ספרי קודש גם לילדים. יום זה הפך ל'חג הספרים' ובו ניתנות בהוראת הרבי הנחות מיוחדות על ספרי קה"ת.

“להביא לימות המשיח”

“מיום הלכי ל'חדר' ועוד קדם לזה, התחיל להתרקם בדמיוני ציור הגאולה העתידה – גאלת עם ישראל מגלותו האחרונה – גאולה כזו באופן כזה, שעל-ידה יהיו מוכנים יסורי הגלות, הגזרות והשפלות...” – קטע ממכתב שכתב הרבי (למור יצחק בן צבי) ביום הלקותו, י"א ניסן תשט"ז.

מטרה אחת עמדה במרכז העשייה של הרבי: בבסיסה של כל שיחה שהרבי אמר, של כל אגרת קודש שכתב ושל כל פעלה שישם – ביאת המשיח, התגשמותה של הגאולה. הרבי אף התנה דרך זו לשלוחים, בכנוס השלוחים תשנ"ב, באמרו ש"כל הפרטים בעבודת השליחות של הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, צריכים להיות חדורים בנקדה זו – כיצד זה מוביל לקבלת פני משיח צדקנו".

האמונה בגאולה שתתגלה ע"י מנהיג בשר ודם הנקרא 'משיח', היא מעקרי האמונה היהודית, שתכלית הבריאה כלה היא "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים", בביאת משיח צדקנו.

עם עלותו על כס הנשיאות, ביו"ד שבט תשי"א, הכריז הרבי במאמרו הראשון "באתי לגני" כי דורנו הוא דור השביעי שתפקידו להביא את משיח צדקנו בפועל ממש.

כיצד עושים זאת? פעמים רבות הזכיר הרבי את דברי הרמב"ם "עשה מצוה אחת--הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף זכות, וגרם להן תשועה והצלה". דבר זה מתאים עם הקו שהתנה הרבי במבצעי הקדש, החשיבות שבקרוב יהודי לעשות גם מעשה טוב אחד בודד, שכן גם הנחת תפלין אחת, לדגמה, יכולה להביא גאולה לעולם.

הרבי הסביר זאת כך: כיון שלאמתו-של-דבר העולם טוב ומשלם, כל מעשה טוב הוא אמתי ומוחשי, בעוד שמעשה רע הוא רק תופעה זמנית הממתינה לסלוקה. במוכן זה, נתן להשוות טוב ורע לאור וחשך. החשך – מאים ומפחיד ככל שיהיה – אינו אלא העדר אור. האור לא צריך להלחם בחשך כדי לגבר עליו, כיון שבכל מקום שיש בו אור, החשך נעלם בדרך של 'ממילא'. לפיכך, אפילו 'מעט אור' מגרש 'הרבה מן החשך'. לא משנה עד כמה העולם נראה חשוף. האור נמצא במרחק של מעשה אחד בלבד.

אם נפקח את עינינו למציאות זו שחשף לפנינו הרבי, נוכל להביא גאולה לעולם – היום, כאן ועכשיו.

“עשו כל אשר ביכלתכם”

בכ"ח ניסן תשנ"א 'זעזע' הרבי את העולם היהודי כשסמס את השליחות להבאת הגאולה בידי הצבור:

“על פי האמור לעיל על דבר הדגשת ענין הגאולה [במיוחד] בזמן זה – מתעוררת תמיהה הכי גדולה, היתכן שמבלי הבט על כל הענינים – עדין לא פעלו ביאת משיח צדקנו בפועל ממש? , , , דבר שאינו מוכן כלל וכלל!

ותמיהה נוספת – שמתאספים עשרה [וכמה וכמה עשיריות] מישראל ביחד, ובזמן זכאי בנוגע להגאולה ואף על פי כן, אינם מרעישים לפעל ביאת המשיח תכף ומיד, ולא מפרך אצלם, רחמנא ליצלן, שמשיח לא יבוא בליזה זה, וגם מחר לא יבוא משיח צדקנו, וגם מחרתים לא יבוא משיח צדקנו, רחמנא ליצלן!!

גם כשצועקים "עד מתי" – הרי זה מפני הצווי. אלו היו מתכוונים ומבקשים וצועקים באמת, בודאי ובודאי שמשיח כבר היה כא!!

מה עוד יכולני לעשות כדי שכל בני ישראל ירעישו ויצעקו באמת ויפעלו להביא את המשיח בפועל, לאחרי שכל מה שנעשה עד עתה, לא הועיל, והראיה, שנמצאים עדין בגלות, ועוד ועקר – בגלות פנימי בעניני עבודת השם,

הדבר היחידי שיכולני לעשות – למסור הענין אליכם, עשו כל אשר ביכלתכם – ענינים שהם באופן ד'אורות דתוהו', אבל, ב'כלים דתקוה' – להביא בפועל את משיח צדקנו תכף ומיד ממש!

והיה רצון שסוף כל סוף ימצאו עשרה מישראל שיתעקשו שהם מרחים לפעל אצל הקדוש ברוך הוא, ובודאי יפעלו אצל

תעודת זהות

מוסד השליחות הנו ללא ספק אחת התרומות המהפכניות ביותר של הרבי נשיא דורנו לעולם היהודי במינו.

לא תהיה זו גזמא לקבע, כי מוסד השליחות שנה לחלוטין את מפת היהדות.

כבר למחרת ההסתלקות של הרבי הריי"צ ביו"ד שבט תש"י, הבהיר הרבי לעדת החסידים ולכל בית ישראל שהוא מתפונ להמשיך בעבודתו של חותנו ואף להגבירה – לקרב ליהדות כל יהודי ויהודי בכל פנה בעולם – ותהיה רחוקה פיזית או רוחנית ככל שתהיה.

בכ' שבט תש"י – עשרה ימים בלבד לאחר ההסתלקות – פנה הרבי לרב מיכאל ליפסקר והטיל עליו, בהוראת הרבי הריי"צ, את השליחות למרוקו ובכך נפתח המפעל האדיר שטבע את חותמו על פני העולם היהודי, עד עצם היום הזה.

מאז ועד היום, יצאו ל'שליחות' עשרות אלפי זוגות ומשפחות חב"דיים. זוגות אלה ותריו על חיי נוחות ועל סמיכותם למוקדי למוד וחיים יהודיים – ויוצאים לעשות את שליחותם במקומות נדחים, פשוטו כמשמעו – גם פיזית וגם רוחנית. בהקשר לכה, אמר הרבי באחת ההזדמנויות: "חב"ד צריכה לעשות מה שאחרים אינם רוצים ואינם יכולים לעשות!"

באמצעות השלוחים מגיעים התורה ומצוותיה ומעיינות החסידות לכל יהודי בכל פנה ברחבי העולם, ומחישים את ביאת הגאולה לעולם.

“שלוחו של אדם כמותו”

המשג 'שליחות' הוא מצב הלכתי, המאפשר לאדם אחד למנות אדם שני שיפעל בשליחותו, אף הרבי הפך משג זה לדרך-חיים שבתחלה הלכו בה עשרות משפחות צעירות, ובהמשך מאות, אלפים ורבבות.

מודעותם של השלוחים שהם פועלים בעצם בכחו ומכחו של הרבי, מעניקה להם כחות להתגבר על מכשולים שגוראים, לכאורה, בלתי עבירים.

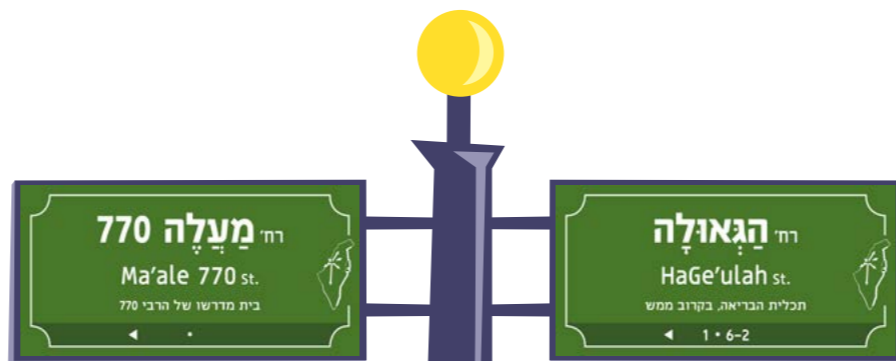
כיום, לאחר קרוב לשבעה עשורים, אפשר לראות את עצמת המהפכה שחולל הרבי. שלוחיו, הממשיכים לצאת ולפעל, מפורזים ביותר מארבעת אלפים (!) נקודות על פני כדור הארץ. בכל מקום הם בבחינת 'השאור (החיובי) שבפסה', המתסיס ומפריח את חיי היהדות. הם מפיצים אמונה וחסד, שמחה ומסרת יהודית, ומעמידים תריס בפני גלי הטמיעה וההתבוללות.

כנוס השלוחים

בשבת מברכים החדש כסלו, תשמ"ח, התקיים 'כנוס השלוחים העולמי' הראשון ב-770. מני אז, כל שנה, פתחה התנועות הרבי את כנוס השלוחים, והרבי אמר בפני השלוחים שיחה מיוחדת וגיילה כלפיהם יחס אבהי. בשנת תשנ"ב אמר הרבי לשלוחים כי עבודתם קעת היא "להכין את עצמם ואת העולם כלו לקבלת פני משיח צדקנו", כשכל מעשה טוב אותו פועלים השלוחים וכל עם ישראל, צריך להיות חודר בפונה ובמטרה לקבל באמצעותו את פני משיח צדקנו.

אלו שזכו לעבור לפני הרבי ביחידות האחרונה היו השלוחים, במהלך כנוס השלוחים תשנ"ד. גם בכך נתן לראות את הקשר העצמי של הרבי לשלוחים.

בהקשר זה מענין לצין את התבטאותו של הרבי אחר הסתלקות הרבנית, בכ"ב שבט תשמ"ח: "מ'דארך מודיע זיין די קינדער, די שלוחים" (צריכים להודיע לילדים, לשלוחים).

”בית רבנו שבבבל”

ביום י"ב במנחם-אב ת"ש נרפש הבנין בכתבת 770 איסטערן פארקווי בשכונת קראון הייטס, שיועד למגורי משפחת הרבי הרי"צ ולבית כנסת. כעבור כחמש, ביום י"ט באולול, נכנס אדמו"ר הרי"צ לגור בבנין. ביום כ"א באולול ת"ש נערכה חנכת הבית, שהפך ל"בית שמגדלים בו תורה, תפלה וגמילות חסדים" עד עצם היום הזה.

בית אגו"ח

במהלך התועדות י"ב תמוז תשמ"ה, בה התייחס הרבי בפמבי לראשונה לפרשת הספרים, הורה הרבי לקרא לסעוון סעוונטי ולכולל האברכים שלי"דו בשם "בית אגדת חסידי חב"ד אהל יוסף יצחק ליובאוויטש".

כן הורה הרבי להקים בכפר חב"ד בית בשם זה, שיהיה העתק מדויק של הבנין בניו-יורק, ויהווה תחליף עבור מי שלא יוכל לבוא לסעוון סעוונטי בניו-יורק. מני אז קמו העתקים רבים של המבנה ברחבי תבל.

הקמת הבנין

תחלה התקדמה הבניה בעצלתים, ובהתועדות ל"ג בעמר תשמ"ו דבר הרבי על כך שהתחילו את הבניה אף עוד לא סיימו. באותה הזדמנות הרבי אף הורה לסיים את כל הבנין, עד ט"ו תמוז תשמ"ו... תוך שני חדשים בלבד. הבקשה התקבלה בארץ הקודש ללא כל הכנה מקדמת, ולאחר שסיימו רק את בניית השלד, כאשר אף אחד מהעוסקים בבניה אינו מאמין שהדבר אכן אפשרי לגמור את כל עבודות הבניה תוך פחות מחדשים, ובפרט כשמדובר בהעתק מדויק של בנין מעבר לים, תוך שמוש בחומרים שאינם בנמצא.

למרות התחזיות השליליות, החלו עשרות עובדים להשתתף בבניית הבנין מסביב לשעון במשך כל שעות היממה. את אבני הבנין יצרו במפעל על פי הזמנה מיחדת, וכן חומרים נוספים שהיו נצרכים לבניה הזמנו באפן מיוחד.

נגד כל התחזיות, הפלא ארע וחנכת הבית התקיימה בט"ו תמוז תשמ"ו. באור לט"ו תמוז ובמוצאי ט"ו תמוז התקיימה יחידות לאורחים אלו שהגיעו לבקר בחצר הרבי בימים הסמוכים לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז, ובמהלך היחידות הרבי דבר על חגיגת חנכת הבית המתקיימת בכפר חב"ד.

חגיגה עצמה שולבה במסבה השנתית ה-19 של בר המצוה לילדי גבורי צה"ל שנפלו במערכה על הגנת ארץ ישראל, ועל פי הערכות המשטרה השתתפו בחגיגה בכפר חב"ד למעלה מעשרים וחמשה אלף איש. מנחה הארוע היה הרב נפתלי רוט, והנואמים היו הרב ישראל לייבוב יושב ראש צא"ח שהקריא את מברקו של הרבי לחוגגים, הרב מרדכי שמואל אשכנזי רבו של כפר חב"ד, יושב ראש הועד דאז הרב מנחם לרר, תת אלוף בני דקל, שגריר ארצות הברית בישראל מר תומס פיקרינג, ראש הממשלה ושר החוץ מר יצחק שמיר, הרב הראשי הרב מרדכי אליהו שאף כבד בקביעת המוזוה, רבנים ואישי צבור נוספים.

בנין 770 מהוה חלק אינטגרלי מהסיוור בכפר חב"ד, ולארהו ימות השנה מבקרים בבנין עשרות אלפי נערים, תיירים ואישי צבור, המקבלים הסבר ממצה על חסידות חב"ד ומתפללים בהעתק חדר היחידות של הרבי הנמצא בבנין.

בנוסף, פועלים במקום 'כולל אברכים', משרדי שבועון כפר חב"ד, וסניף קה"ת בארץ הקודש.

הקדוש ברוך הוא – כמו שכתוב כי עם קשה עורף הוא [למעלייתא, ולכן] וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו – להביא בפעל את הגאולה האמתית והשלימה תכף ומיד ממש, וכדי למהר ולנרז עוד יותר על ידי הפעלה שלי – אוסיף ואתן לכול אחד ואחד מכס שליחות-מצוה לתן צדקה, וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, ואני את שלי עשיתי, ומכאן ולהבא תעשו אתם כל אשר ביכלתכם.

ויהי רצון שימצא מכס אחד, שנים, שלשה, שיטכסו עצה מה לעשות וכיצד לעשות, ועוד והוא העקר – שיפעלו שתהיה הגאולה האמתית והשלמה בפעל ממש, תכף ומיד ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב,

באותם ימים (בשיחת ש"פ שמיני תנש"א) אף הגדיר הרבי את הנדרש מאתנו:

"כל יהודי, אנשים נשים ואפילו טף, יש לו אחריות להוסיף בעבודתו להביא את משיח-צדקנו בפעל ממש! ומזה מובן, שאין מקום כלל שבמקום לפעל בעצמם על אחרים או יטילו את העבודה על אחרים – אלא שזו היא העבודה דכל אחד ואחת...

ובמה מתבטאת עבודה זו – הרי זה גם-כן בפשטות: בהוספה בתורה ובמצוות, בלמוד התורה – נגלה דתורה ופנימיות התורה, ובקיום המצוות בהדור,

כולל ובמיחד בענין שהזמן גרמא – קיום המנהג (כמו שכתב רבנו הזקן בסדורו) לומר וללמד פרקי אבות (לאחר תפלת מנחה) בשבתות בין פסח ועצרת, ובכל שבתות הקיץ".

בשיחת ש"פ אמור, בימים הסמוכים ל"ג בעמר תנש"א, עורר הרבי על למוד פנימיות התורה, בהמשך לפעלתו של רשב"י לגלות בעולם את פנימיות התורה:

"ההוראה מזה בפשטות – בנוגע לפעלות שבנ"י צריכים לעשות בכדי למהר עוד יותר את הגאולה:

בנוסף לפעלות בחלקו בעולם, עד בכל העולם, לגלות איך שהקב"ה הוא אלופו של עולם בעולם ובכל דבר בעולם, ובפרט על ידי שמנצלים את כל עניני העולם "לשם שמים" ול"דעהו", כך שכל דבר בעולם מגלה את "כבודו" של הקב"ה -

צריכה להיות גם הוספה מיחדת באלפנא ולמוד התורה, ובמיחד – בפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות, באפן של הבנה והשגה, בחכמה בינה ודעת,

וגם – להשפיע על אחרים סביבו, ע"י הפצת התורה והיהדות, והפצת המעינות.

ויהי רצון שע"י העבודה דסיום "הכנסת" וגלוי האל"ף ב"גולה" – הרי זה יביא מיד את הגאולה, תכף ומיד ממש. .".

נוסף לכך עורר הרבי על חשיבות למוד עניני גאולה ומשיח:

"וע"ד המדבר בתקופה האחרונה בנוגע להוספה המיחדת בלמוד התורה בעניני גאולה ומשיח – לא (רק) בתור "סגולה" למהר ולקרב ביאת המשיח והגאולה, אלא (גם) בעקר כדי להתחיל "לחיות" בעניני משיח וגאולה, "לחיות עם הזמן" דימות המשיח, על ידי זה שהשכל נעשה ממלא וחדור בהבנה והשגה בעניני משיח וגאולה שבתורה, ומהשכל מתפשט וחדור גם ברגש הלב, ועד להנהגה בפעל במחשבה דבור ומעשה באפן המתאים לזמן מיחד זה, שעומדים על סף הגאולה, ומראים באצבע ש"הנה זה (המלך המשיח) בא".

(שיחת ש"פ בלק תנש"א, ועוד)

קשה זה הטיב להקפיד על מצוה קלה כבחמורה, ותר על מי השתיה המועטים שקבל לטובת קיים מצות נטילת הידים בלבד.

בהגיעם לאלמא-אטא נתן לאסירים חפש מגבל. הם נשלחו בקבוצות למקומות נדחים בקונסטנץ, שם נגזר עליהם לחיות שנים אחדות בגלות. בי"ט שבט ת"ש הגיע רבי לוי יצחק למקום גלותו בצ'אלי במדינת קונסטנץ. בימים הראשונים שהה אצל גוי שרחם עליו יחד עם עוד יהודי שנשלח למקום.

ענויים שעבר במאסרו, תלאות הדרך, תנאי המקום הקשים ובדידותו ערערו מאד את בריאותו, אך מצבו הקל כאשר הגיעה רעייתו הרבנית חנה לגור עמו בצ'אלי.

גם בהיותו בצ'אלי המשיך בהפצת היהדות, דאג לקבוצה יהודית לנפטרים יהודים רבים וכן לתפלות במגן ועסק בהעלאת חדושי תורתו על הכתב באמצעות דיו שרקחה הרבנית חנה מעשבים שונים.

למעלה מארבע שנים היה רבי לוי יצחק בגלותו בצ'אלי. לאחר חג הפסח תש"ד הגיע רבי לוי יצחק תשוש וחלוש ממקום גלותו בצ'אלי לעיר אלמא אטא בירת קונסטנץ, גם בה פעל רבות להפרכת חיי היהדות ואף שמש כרב בבית הכנסת המקומי.

לאחר זמן קצר התפרצה אצלו מחלה ממארת (שקננה בו שנים רבות והתפתחה על ידי היסורים שעבר), מצבו הדרדר מיום ליום עד שביום רביעי כ' במנחם אב תש"ד עלתה נשמתו השמימה. הלוי נערכה למחרת, בהשתתפות קהל לא גדול, בשל הפחד מהשלטונות.

על קברו, הוקם 'ציון', ובמשך השנים החלפה המצבה במבצע מיוחד.

הרבי מסביר כי יום כ' במנחם אב הוא יום נדבת העצים של משפחת "בני פחת מואב בן יהודה", למזבח המסיע לבני ישראל לכפר על עוונותיהם, ואותה העבודה נעשתה בשמחה גדולה כעין יום טוב, למרות הקשי שבמצביאת עצים כשרים בתקופה זו של השנה. וסוג עבודה זה מתאים לעבודתו של בעל ההלולא, שלמרות גדלתו העצומה בגליא דתורה ובפנימיות התורה מסר עצמו להרצת התורה והחזקת היהדות גם בין אנשים פשוטים, ובשמחה.

הרבי החל לבאר את ההערות העמקות של אביו על ספר התנאי, בעקר על חלק "אגרת התשובה", לקראת סוף שנת תש"ל בהתנדבות בשבת קודש ב-770, והמשיך בזה גם בשנת תשל"א.

שיחותיו של הרבי על באורי אביו נערכו והגהו על ידו בקנטרסים מיחדים, שנלקטו מאחר יותר בכרך מיוחד של "לקוטי שיחות" המאגד בתוכו את הערותיו של הרבי על באורי אגרת התשובה לאביו. לאחר מכן נדפסו באורים אלו שוב בהוספות לכרך ל"ט של לקוטי שיחות.

בשנת תש"מ יסד הרבי על שמו רשת כוללים למבגרים בשם 'כולל תפארת זקנים - לוי יצחק'.

תולדות חייו בקצרה

רבי לוי יצחק שניאורסון זצ"ל, אביו של הרבי נשיא דורנו, נולד בח"י ניסן תרל"ח בעיר פודוברנקה הנמצאת ליד העיר הומיל שברוסיה הלבנה, להוריו רבי ברוך שניאור שניאורסון ולרבנית מרת זלדה רחל. רבי לוי יצחק נקרא על שם סבו רבי לוי יצחק, שהיה בנו של רבי ברוך שלום (בן אדמו"ר הצמח צדק) ונפטר בדמי ימיו.

אמו הרבנית מרת זלדה רחל הייתה בתו של החסיד רבי זלמן חיקין, שהיה ממקשרי אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש.

בצעירותו למד תורה אצל דודו זקנו הרב יואל חיקין הרב של פודוברנקה. בגיל צעיר נכר היה כבר בגדלותו ובגאונותו. בצעירותו הסמוך להוראה מאת גאוני הדור בזמנו, ביניהם הגאון הרב רבי חיים מבריסק והגאון רבי אליהו חיים מייזל מלודו.

כשהגיע רבי לוי יצחק לעונת השדוכין הציע אדמו"ר הרש"ב את השדוך בינו לבין הרבנית חנה שהייתה בתו של הגאון החסיד רבי מאיר שלמה ינובסקי רבה של העיר ניקוליב. החתנה התקיימה ביום שישי י"א בסיון תר"ס.

לאחר החתנה שגר אדמו"ר הרש"ב מכתב ברכה לאבי החתן רבי ברוך שניאור שניאורסון, וזאת נוסף למברק ששלח ביום החתנה עצמו.

החל משנת תרס"ב השתתף בכל האספות לענייני הכלל שארגן אדמו"ר הרש"ב, בימי מלחמת רוסיה-יפן נטל חלק גדול בשליחת מצות לחילים יהודים בשדה הקרב וכן, באסוף החמר להגנת בייליס במשפט הידוע.

רבי לוי יצחק היה סמוך על שלחן חותנו רבי מאיר שלמה ינובסקי רבה של ניקוליב, במשך 10 שנים עד לשנת תרס"ט, שם ישב ועסק בתורה יומם ולילה. לאחר מכן מונה לרבה של העיר קטרינוסלב ומסר את נפשו על התורה ומצותיה, למרות האסור שהטילו השלטונות.

בשנת תרפ"ט, נערכה חתנת בנם הבכור, הרבי, בורשה שבפולין, אף על הוריו של הרבי נאסר לצאת מרוסיה ולהשתתף בחתנה בעקבות פעילותם למען היהדות. ביום החתנה ערכו רבי לוי יצחק והרבנית חנה סעודת מצוה למרות האסור החמור לכנס אספות דתיות.

בליל ט' ניסן תרצ"ט הגיעו אנשי נ.ק.ו.ד. (המשטרה החשאית) ובידם צו חפוש, הם בדקו את כל ספריו ובתם החפוש הודיעו לו על מעצרו. מאחר ואותם הימים היו ימי ערב פסח, אפשרו לו סוכני המשטרה החשאית לקחת עמו חבילה קטנה של 2 ק"ג מצות.

כאשר באה הרבנית ביום המחרת למטה המשטרה החשאית להביא לבעלה את האכל, נדחתה בהתחמקויות. רק לאחר מספר ימים היא התבשרה שבעלה נמצא בבית הסהר המקומי ושיש באפשרותה להעביר לבעלה אכל וכסף.

לאחר מספר ימים העבירו השלטונות את רבי לוי יצחק לבית הסהר בקיבוץ לפושעים אשר נשפטו על עוונות חמורים. ר' לוי יצחק נאסר על ידי השלטונות, אשר ראו בו כמי שעומד במקומו של אדמו"ר הר"צ ואשר מדרבן ומניע את כל הפעילות היהודית ברוסיה.

אנשי המשטרה החשאית שעצרו את רבי לוי יצחק, נסו בכל דרך לאלצו להודות בכך שהוא פעל נגד השלטונות, וזאת על ידי תנאי מאסר קשים ביותר, והיו מעבירים אותו מבית סהר אחד למשנהו. פעם אף הכניסו אותו לצינוק למשך 32 יום, אך רבי לוי יצחק עמד בתקף ולא הודה בשום אשמה אשר יחסה לו.

בתם החקירה, נגזר דינו לחמש שנות גלות בקונסטנץ. במשך חדש ימים עשה רבי לוי יצחק את מסעו ברכבת אסירים, מבית הכלא בעיר קטרינוסלב. למרות תנאי הנסיעה הקשים, הדבר היחיד אשר הפריע לו ביותר היה המחסור במים לנטילת ידים של שחרית. במשך אחד עשר יום לא היו מים בכלל. גם מים לשתיה נתנו לאסירים במשורה. רבי לוי יצחק אשר גם במצב

מחבוריו

לקוטי לוי יצחק - הערות לתנאי, לספר הזהר, לנ"ה ומאמרי חז"ל
תורת לוי יצחק - חדושים ובאורים לש"ס משנה וגמרא.

נגונו המפרסם

נגונו הקפות - נגון שמחה. רבי לוי יצחק אמר שקבלה בידו שנגון זה שרו בעת הקפות שמחת תורה אצל אדמו"ר הנקן. נגון זה נרשם מפי החסיד ר' פנחס אלטהויו כפי ששמעו מר' לוי יצחק, והושר אצל הרבי בעת ההקפות ובהתנדבות.

משפחתו

אשתו:

הרבנית חנה שניאורסון

בניו:

הרבי נשיא דורנו, ר' דובער שניאורסון ור' ישראל אריה ליב שניאורסון.

נכדתו:

גב' דליה רויטמן, בת בנו ר' ישראל אריה ליב. ילדיה - אריאל ודניאל יהושע.

באפן רשמי בטענה כי יש לה בן בארצות הברית ולא הסכימה להכריח את הגבול ב'עשאלונים' באמצעות דרכון פולני מזויף. לבסוף החליטה להכריח את הגבול לפולין, שם נדדה מעיר לעיר עד שהגיעה לפריז, צרפת, שם פגש אותה בנה, הרבי, שהגיע במיוחד מניו-יורק ושהה שם כשלושה חדשים.

על פי הוראת אדמו"ר הרי"צ הם הפליגו יחד באניה (ולא טסו במטוס) והגיעו לחופי ארצות הברית בכ"ח סיון תש"ז. הרבנית חנה את שבע עשרה שנותיה האחרונות בסמוך ל-770 (ברחוב פרודנט, בבית מספר 1418 המחבר כיום עם פנימיית ישיבת תומכי תמימים המרכזית).

כשנתיים וחצי לאחר שהגיעה לניו יורק, הסתלק הרבי הרי"צ, ובנה הבכור, הרבי, מלא את מקומו. למרות סדר יומו העמוס, הקפיד הרבי לבקרה בכל יום ללא יוצא מן הכלל.

הרבנית הייתה מעורה בחיי החסידים בקראון הייטס. רבים מבין החסידים היו פוקדים את ביתה, משוחחים עמה ומעלים זכרונות על בעלה, רבי לוי יצחק. היא מצדה פקדה בקביעות את התפללות וההתוועדויות ב-770 ואת שמחות החסידים. כמו כן, שמשה כחברת נשיאות נשי ובנות חב"ד בארצות הברית.

נשים שהכירוהו באפן אישי מספרות שהייתה אישית נדירה. סבלה שנים רבות ולמרות זאת אצרה את כאבה ושדרה שמחת חיים. הרבנית נפטרה בעלות המנוחה ביום השבת בו' בתשרי תשכ"ה, ואלפי חסידים לוו את ארונה למנוחות. מנוחתה כבוד בחלקת הרבניות הסמוכה לאהל ברבע קווינס שבניו יורק.

לאחר פטירתה החל הרבי לבאר בהתוועדויות השבת פרושי רש"י על התורה. כמו כן הדפיס הרבי חוברת עם אגרת התשובה עם הקדשה לזכרה.

בכל שנה הייתה הרבי מתוועד ביום השנה לפטירתה, ומעורר על שלוש המצוות שקשורות לנשות ובנות ישראל הקשורים בשמה: חלה, נדה, והדלקת הנר.

בנות רבות נושאות את השם חנה ונוסדו מוסדות רבים לזכרה.

בין אלו נתן למנות את 'קרן חנה' המסייעת בממון לנערות החפצות בלמוד בסמינרים יהודיים, רשת בתי הספר העל-יסודיים "בית חנה" לבנות, ו'מכון חנה' לבנות בעלות תשובה. שכונת נחלת הר חב"ד בקרית מלאכי, נוסדה גם היא לזכותה.

משפחה

בעלה רבי לוי יצחק שניאורסון.

בניה הרבי נשיא דורנו, ר' דובער שניאורסון ור' ישראל אריה ליב שניאורסון.

נכדתה גב' דליה רויטמן, בת בנה ר' ישראל אריה ליב. לדליה - אריאל ודניאל יהושע.

זכרונות הרבנית

בניו יורק העלתה הרבנית חנה על הכתב את קורות חייה ברוסיה הסובייטית. תולדות חיים אלו מלאים בתלאות אך גדושים בתעצומות רוח ובמסירת נפש; הרבנית נתנה העתק מתוקתק מזכרונות אלו לסופר החסידי ניסן גורדון שידישע היים, ואכן הדפסו שם בסדרת כתבות בתשכ"ד, בתוספת פרטים מראיונות שערך ניסן גורדון עם הרבנית, ובהשמטת כל החלק אודות סבלו של הרב לוי יצחק (על פי הוראת הרבנית, שבקשה שלא לצער את הרבי עם הידיעות הכואבות).

בשנת ה'תשע"ב הגיע לידי מערכת ועד הנחות בלשון הקדש המחברת האורגנילית של זכרונות הרבנית, וכן מחברת נוספת של זכרונות שכתבה לעצמה לאחר מכן, הכוללת זכרונות מילדותו של הרבי ועד למה שעבר בראשה בעת שישבה וצפתה ברבי בהתוועדויות לאחר קבלת הנשיאות. המחברות העברו לספריית אגדת חסידי חב"ד ופורסמו ברבים.

תולדות חייה בקצרה

הרבנית חנה שניאורסון, אמו של הרבי נשיא דורנו, נולדה בכ"ח בטבת תר"מ בעיר רומנובקה שבאוקראינה, לאביה ר' מאיר שלמה ינובסקי, שהיה לימים רבה של ניקולייב ולאמה הרבנית רחל. סב אביה, הרב אברהם דוד לאוואוט, היה רב העיר ניקולייב. בצואתו הורה שנקדו, אביה של הרבנית חנה, יירש את תפקידו, לאחר שבנו, סבה, הרב ישראל ליב ינובסקי נפטר בחיי אביו.

הוריה העניקו לה חנוך חסידי שרשי מגיל צעיר. באותם הימים הייתה העירה ניקולייב משפן לקהלה תוססת של חסידי חב"ד, כאשר היה מתקבל מאמר חסידות מליובאוויטש, הייתה הרבנית חנה מעתיקה אותו בכתב יד נאה לתועלת החסידים.

הרבנית חנה נחנה בכשרון מוזיקלי יוצא דופן אותו ירשה מאביה הרב מאיר שלמה, שאף חבר כמה נגונים חב"דיים של דבקות הנפש.

אדמו"ר הרש"ב הוא שהציע את השדוך בינה לבין רבי לוי יצחק, החתנה התקומה ביום ששי י"א בסיון תר"ס. לאחר החתנה שגר אדמו"ר הרש"ב מכתב ברכה לאבי החתן רבי ברוך שניאור שניאורסון, וזאת נוסף למברק ששלח ביום החתנה עצמו.

בני הזוג התגוררו בניקולייב עד שנת תרס"ז, אז קבל הרב לוי יצחק הצעה לכהן ברבנות בעיר יקטרינוסלב (כיום דנייפרופטרובסק), שהייתה העיר הראשית בנוגע לענייני היהדות באוקראינה (שהייתה באותם ימים מחוז בברית המועצות). רבי לוי יצחק כהן בה כרב במשך 32 שנה. כל אותה העת עמדה לצידו הרבנית חנה כשהיא מערבת ופעילה בחיים הקהילתיים.

בזמן מלחמת העולם הראשונה הייתה מהעומדים בראש ה'ועדים' שהוקמו על מנת למצוא עזרה בכל המצטרף לכל פליטי המלחמה שהגיעו לדנייפרופטרובסק, ובהם שוחטים, רבנים, ראשי ישיבות, ועוד. הרבנית הייתה שתפה עם בעלה בגיוס כספים כדי לפדות אסירים והרבו לתנוף ביניהם ובין השלטונות למרות שהדבר היה כרוך לעתים בסכון אישי.

בנה, הרבי, הזכיר בהזדמנויות שונות כיצד מסירת נפשם של הוריו למען הכלל השפיעו עליו בנושא ההנהגה והדאגה לכלל ישראל.

בשנת תרפ"ט, נערכה חתנת בנם הבכור, הרבי, בורשה שבפולין, אף על הוריו של הרבי נאסר לצאת מרוסיה ולהשתתף בחתנה בעקבות פעילותם למען היהדות. ביום החתנה ערכו רבי לוי יצחק והרבנית חנה סעודת מצוה למרות האסור החמור לכנס אספות דתיות.

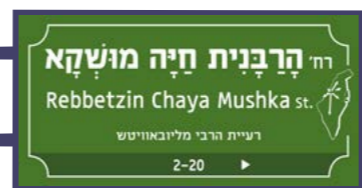
בשנת תרצ"ט נאסר בעלה על ידי השלטונות, בשל מלחמתו של רבי לוי יצחק על שמירת המצוות ופעולותיו להפצת יהדות, שהיו אסורות על פי חקי ברית המועצות.

לאחר יותר משנת מאסר נשפט ונשלח לגלות בכפר צ'אלי שבקזחסטן הסובייטית. הרבנית חנה מהרה להצטרף אליו כדי לדאוג לכל צרכיו.

על אף התנאים הקשים, כאשר במקום גלותם לא נתן היה להשיג כלי כתיבה, הצליחה הרבנית חנה במסירות רבה לספק את הנדרש על מנת שרבי לוי יצחק יוכל להעלות את תורתו על הכתב, באמצעות הפקת דיו מעשבים. מאחר יותר סכנה את חייה כשנטלה עמה את כתביו בנדודיה, ולבסוף הצליחה להכריח את הכתבים הללו אל מחוץ לברית המועצות, שלאחר מכן הדפסו בסדרת ספרים בשם לקוטי לוי יצחק.

לאחר שנות הגלות עבר רבי לוי יצחק לאלמא אטא (אלמטי) אף עקב קשיי המאסר והגלות, חלה שם במחלה קשה וסופנית, ממנה נפטר בכ' במנחם אב תש"ד.

בחרף תש"ו יצאה הרבנית מאלמא אטא, ובעזרת ידידים הצליחה הרבנית להגיע למוסקבה. בתחלה התעקשה לצאת מרוסיה

תעודת זהות

הרב שניאור זלמן גורליק היה רבו הראשון של כפר חב"ד. מהתלמידים הראשונים בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, ומקושר נשיאינו לרבנותינו אדמו"ר הרש"ב, אדמו"ר הרי"צ והרבי.

הרבנית חיה מושקא שניאורסון ע"ה, אשת הרבי נשיא דורנו, נולדה ביום שבת קודש כ"ה אדר תרס"א לאביה אדמו"ר הרי"צ ולאמה הרבנית נחמה דינה, בעירה בבינוביטש שלידי ליובאוויטש. הסבא, אדמו"ר הרש"ב, שששה באותה עת בחו"ל שלח מברק לבנו בו הורה לקרא את שמה חיה מושקא, על שם אשת אדמו"ר הצמח צדק – שני הוריה הם ניניו של אדמו"ר הצמח צדק.

תולדות חייו בקצרה

נולד ביום כ"ה בסיון תר"מ בעיר רוג'וב שבבלרוסיה, לאביו הרב יהושע, מחסידי אדמו"ר הרש"ב ולאמו שהיתה בתו של ר' הירשל, שו"ב בבית אדמו"ר הצמח צדק. מראשוני תלמידי תומכי תמימים ליובאוויטש, היה רב בערי רוסיה ובכפר חב"ד במשך למעלה משבעים שנה. הוא היה רב פיקח, תקיף מחד, ובעל חסד גדול מאידך.

בהיותו בגיל 17 נסע עם אביו לחתונת אדמו"ר הרי"צ שהתקיימה בליובאוויטש. כידוע בימי השבע ברכות הכריז אדמו"ר הרש"ב על הקמת ישיבת 'תומכי תמימים'. הרב גרליק ששמע את דברי הרבי, הבין כי בהשגחה פרטית הגיע בפעם הראשונה בחייו לליובאוויטש דווקא כאשר הרבי מודיע על הקמת ישיבה. בתום הסעודה ניגש לרבי ללא היסוס וביקש להתקבל לישיבה החדשה.

ואכן, הרב גרליק היה אחד מעשרת התמימים הראשונים שנתקבלו לישיבה. כבר בצעירותו היתה התמדותו בלימוד התורה לשם דבר. כשהגיע ל'תומכי תמימים' השקיע עצמו בעומקה של הלכה, מלבד השיעורים הקבועים בגמרא ובחסידות. במשך שלוש שנים סיים ללמוד את כל חלקי השולחן ערוך, והוסמך להוראה על ידי הרב דוד יעקובסון, מו"צ בליובאוויטש.

מצד ענוותנותו נרתע בתחילה מלהיבחן להוראה, אולם אדמו"ר הרש"ב אמר לו: "אז מ'גייט דארף מען נעמען" [= כשנותנים צריכים לקחת].

לאחר שעמד בבחינה זו, נשלח על ידי אדמו"ר הרש"ב לקבל 'סמיכה לרבנות' מהרב הערש-בער, שהיה ממלא מקומו של רבי יצחק אייזיק מויטבסק, מחסידי המפורסמים של אדמו"ר הזקן. על סמיכה זו נהג הרב גרליק לומר: "אני המוסמך השלישי מאז אדמו"ר הזקן". שכן ידוע שאדמו"ר הזקן הסמיך רק אחד בסמיכת חכמים - הרב יצחק אייזיק מויטבסק. רבי יצחק אייזיק הסמיך את ממלא מקומו ר' הערש בער, וזה האחרון הסמיך את הרב גרליק.

לאחר מכן הוסמך גם על ידי הרב דוד צבי חן, הרד"צ, רבה של צ'רניגוב, אצלו גם עשה את השימוש.

לאחר שקיבל סמיכה מגדולי הרבנים על פי הוראת אדמו"ר הרש"ב, נישא ומונה לרב. היה זה בשנת תרס"א כאשר הרב אברהם וואלצ'וק, רבה של העיירה ברעזנא הסמוכה לצ'רניגוב, נפטר. בצוואתו הורה לידידו הר' דוד צבי חן למצוא חתן לבתו שיהיה ראוי גם למלא את מקומו ברבנות.

לאחר הפטירה נסע הרד"צ לחודש תשרי לליובאוויטש, ובהזדמנות זו שאל את אדמו"ר הרש"ב מי ראוי להיות חתן ורב בברעזנא? אדמו"ר הרש"ב הציע מיד את הרב גרליק. ואכן הרב גרליק נשא עם בת הרב וואלצ'וק, וביום חתונתו מונה לרבה של העיירה. במקום זה כיהן כרב במשך חצי יובל שנים.

במשך כל השנים הנהיג הרב גרליק את קהילתו ביד רמה. הוא המשיך בתפקידו זה גם לאחר פרוץ המהפכה הקומוניסטית, כאשר הקומוניסטים רדפו אחר הרבנים והצרו את צעדיהם. את תפקידו זה עשה במסירות נפש רבה. באותן שנים נשלח על ידי אדמו"ר הרש"ב לשליחויות שונות. כמו כן שימש כשד"ר של ישיבת 'תומכי תמימים'.

בלחץ השלטונות נאלץ לעזוב את העיירה בשנת תרפ"ז. הוא ומשפחתו העתיקו את מקום מגוריהם לעיר סנובסק שם כיהן כרב העיר באופן בלתי רשמי. גם שם רדפו אותו השלטונות עד חורמה, ושוב נאלץ לקחת את מקל הנדודים ועבר לויטבסק.

בינתיים פרצה מלחמת העולם השנייה, והרב גרליק עם משפחתו ברחו מאימת הכובש הנאצי. הם הגיעו לעיירה דוברניקה בפרברי העיר סטלינגרד. קרבות עקובים מדם התחוללו סביב העיר והרב גרליק היה נתון בסכנה. בניסי ניסים ניצל בזכות קצין יהודי בצבא האדום. הוא שיחד נהג רכב צבאי שהבריח את הרב ובני משפחתו הרחק מהעיר.

עד חתנתה גרה בבית הוריה, בתחלה בליובאוויטש ואחר כך (בשנת תרע"ו נמלטה יחד עם משפחתה לרוסטוב, בשנת תרפ"ד הגרו ל)לנינגרד, ובשנת תרפ"ח עברו לריגא.

בשנת תרפ"ז כשגלה אביה נסעה עמו מלנינגרד לקסטרמה, והיתה הראשונה למסור את בשורת הגאולה בטלפון מקסטרמה לדירת אביה בלנינגרד.

בו' כסלו תרפ"ט נערכו קשורי התנאים של הרבנית עם הרבי בעיר ריגא שבלטביה. ביום י"ד כסלו תרפ"ט נשאה לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, בעיר ורשה שבפולין, בישיבת 'תומכי תמימים'. מסדר הקדושין היה אביה - אדמו"ר הרי"צ.

אל השלחן בו ישב החתן, הסבו אדמו"רים רבנים וראשי קהל מכל רחבי פולין. לאחר שהרבי הרי"צ אמר את המאמר "לכה דודי לקראת כלה" נערכה החפה בחצר הישיבה, בה הצטופפו למעלה מ-5,000 איש.

השושבינים היו: אדמו"ר הרי"צ ורעייתו הרבנית נחמה דינה, והדודים הרב משה הורנשטיין ורעייתו הרבנית חיה מושקא (בתו וחתנו של הרבי מהר"ש ולימים מחותניו של הרבי הרי"צ). במהלך הסעודה חלקה תשורה למשתתפים, צלום כתב יד קודש של אדמו"ר הזקן בצרוף הסבר בכתב יד קדשו של אדמו"ר הרי"צ.

לאחר החתונה התגוררו בקרלין אך בשנת תרצ"ג עברו לפריז ולאחר כבוש צרפת עברו לניס. אדמו"ר הרי"צ פעל רבות להוציא אותם משם, לאחר מאמצים ותדשים רבים אשרה ויזה אמריקנית עבורם, אותה קבלו בכ" ניסן תש"א בקונסוליה האמריקנית שבמרסי צרפת.

אחר מאמצים והשתדלויות רבות הגיעו הרבי והרבנית לפורטוגל, שם עלו על ספינה שהפליגה לארצות הברית.

בכ"ח סיון תש"א, הגיעו על ספונה של האניה "סורפא פינטא" לארצות הברית. יום זה נקבע ליום חג ומועד על נס ההצלה של הרבי והרבנית.

כאשר שאל עורך הדין של הצד השני במשפט הספרים את הרבנית לדעתה בנוגע לשיכותם של ספרי אביה, השיבה הרבנית כי (אביה) הרבי והספרים שייכים לחסידים! משפט זה סיע לנצחון המשפט.

בשנותיה האחרונות עסקה במבצע נרות שבת קודש, וגם עסקה רבות במוסד תן יד להכנסת כלה.

הרבנית חיה מושקא, התאפנה בפקחות גדולה, צניעות עד הקצה האחרון, ועזרה בתחומים שונים לבעלה - הרבי.

בהיותה אשתו של מנהיג שנערץ על ידי אלפים, ואשה מלמדת וחכמה בזכות עצמה, הרבנית היתה עשויה לזכות בכבוד מלכים, אך היא סלדה מפרסום והתרחקה מכל גנוני כבוד ולפיתך נודעו רק מעט מאד פרטים על חייה הפרטיים. כל ימיה התקיים בה הפסוק "כל כבודה בת מלך פנימה". רק לאחר פטירתה, החלו מכריה לחשוף מעט מאישיותה המיוחדת.

ביום רביעי, כ"ב בשבט תשמ"ח הסתלקה הרבנית חיה-מושקא, לאחר מחלה קצרה.

הרבנית שחשה שלא בטוב, הובהלה לבית-רפואה. בהגיעה למקום בקשה כוס מים, ברכה עליו "ברוך אתה ה'... שהכל נהיה בדברו" והחזירה את נשמתה ליוצרה.

למעלה מ-15 אלה איש לוי אותה בדרכה האחרונה ובראשם טורי אופנועים משטרתיים, שהובילו את הלוייה לבית-העלמין בקווינס, שם נטמנה בסמיכות לאהל אביה, אדמו"ר הרי"צ.

באותו יום, יסד הרבי קרן על שמה 'קרן חמ"ש' שתעסק בסיוע כספי למצוות הנשים - הפרשת חלה, נרות שבת וטהרת המשפחה. קרן זו ממשיכה לפעל עד היום.

בימים ובחדשים שלאחר הפטירה, הרבה הרבי לצטט את הפסוק "החי יתן אל לבו": פטירתו של אדם קרוב צריכה להביא לפעולות חיוביות - הליכה בדרכיו של הנפטר וזיוום פעולות לעלוי נשמתו.

כחדש לאחר הסתלקותה בכ"ה אדר (יום הולדתה), הכריז הרבי על מבצע יום הולדת שמנהגיו התפרסמו בשעתו, כשגולת הכותרת היא המנהג לערוך התנדעויות עם החלטות טובות.

תעודת זהות

הרב נחום טרבניק היה רבו השני של כפר חב"ד. כיהן כר"מ בישיבת תומכי תמימים ברינווא, צרפת בשנים תש"ז - תש"ט, לאחר מכן כר"מ וראש ישיבה בישיבת תומכי תמימים כפר חב"ד ולאחר פטירת חותנו הרב שניאור זלמן גורליק כיהן במשך כעשר שנים (תשל"ד - תשד"מ) כרבו של כפר חב"ד, עד פטירתו.

תולדות חייו בקצרה

לאחר תקופת נדודים קשה הגיע לטשקנט שבאוזבקיסטן, שם התקבצו חסידים רבים. הרב גורליק מסר את נפשו למען החזקת היהדות בעיר. דאג שילדים ילמדו תורה וגם טרח בבניית מקווה טהרה.

בתום המלחמה הבריח את הגבול דרך לבוב כמו חסידים רבים ("ציאת רוסיה תש"ו"), ולאחר תלאות רבות הגיע עם בני משפחתו לארץ הקודש, לקראת חג השבועות תש"ט, והשתקע בכפר חב"ד. הרב גורליק לא נח, ועם הגיעו לכפר חב"ד החל לארגן שיעורי תורה, ואף דאג לשפץ מבנה עבור המקווה. החסידים שהכירו בגאונותו ותכונותיו התרומיות ביקשו למנותו כרב, אולם הוא ברוב צניעותו חשש לקבל עליו את התפקיד. את חששותיו אלו כתב לאדמו"ר הרי"צ שבירך אותו בברכת 'מזל טוב' לרגל התמנותו.

היה זה ביום כ' כסלו תש"י, ומאז כיהן הרב גורליק כרבו של כפר חב"ד במשך עשרים וחמש שנים, עד יומו האחרון.

הרב גורליק התמסר מאוד לתפקידו החשוב, והיה אב נאמן לקהל עדתו. ביתו היה פתוח כל שעות היממה, וכל תושב ידע כי הוא יכול לפקוד את בית הרב כל אימת שירצה. על מסירות נפשו תעיד העובדה שלעת זקנותו יצא לגייס כספים עבור בניית המקווה.

בשנת תשי"ח, לאחר התחלת בניית המקווה בכפר חב"ד, התברר כי אין די תקציב לבניה. הרב גורליק יצא לארצות הברית כדי לאסוף כסף למרות שכבר היה קרוב לשמונים. הוא כיתת רגליו ממקום למקום כחזור צעיר. על מעשהו זה התבטא הרבי בפני אחד החסידים (תוכן הדברים): "הלוואי על רבים אותו מרץ נעורים שיש לרב גורליק. למרות גילו המופלג, הוא נוסע ובא כאחד הצעירים. יש הרבה מה ללמוד ממנו".

כשנכנס הרב גורליק ליחידות הראשונה, קם הרבי ממקומו וביקש ממנו לשבת. "הרי אתם מגדולי וזקני אנ"ש", אמר לו הרבי. אך הרב גורליק מיאן באומרו: "אצל רבי איני יושב". "אם כך גם אני לא אשב", השיב לו הרבי. הרב גורליק לא ויתר ואמר: "לא באתי לגאון וגדול, באתי אל רבי ואצל רבי אף פעם לא ישבתי ולכן גם עתה לא אשב".

הרבי התיישב והרב גורליק עמד במשך כל היחידות שנמשכה שלוש וחצי שעות. הרבי התעניין במצב הרוחני והגשמי של הכפר. הרב ענה על כל השאלות ואף זכה לקבל שורה של הוראות והדרכות.

במשך השנים קיבל מכתבים והוראות רבות מהרבי בענייני הכלל והפרט. תמיד טען שהצלחתו בתפקיד אינה שלו, ואם בני קהילתו נשמעים לו, הרי אין זה מחמת תכונותיו, אלא מפני שהוא פועל כמקל של הרבי "רק כוחו של המשלח עובר דרכי".

הרב גורליק הקים גמ"ח מיוחד ממנו הלווה סכומים גדולים לתושבי הכפר כסיוע לפרנסת הבית. כל השנים דאג להרחיב את הגמ"ח, והוא בעצמו תרם סכומים גדולים כדי שיוכל לסייע לתושבים להתקיים בכבוד.

שקידתו והתמדתו היו לשם דבר. יודעי דבר סיפרו כי עבר מספר פעמים על כל הש"ס עם פירושי רש"י ותוספות. הוא שיגן אין ספור פעמים את כל חלקי השולחן ערוך, וכמעט בכל שעות היממה היתה לו קביעות עיתים לתורה.

במוצאי אסרו חג של חג השבועות, יום שלישי ז' סיון תשל"ד, היה במכונית שעשתה דרכה מחתונה בירושלים למרכז הארץ, יחד עם חמישה חסידים נוספים. מסיבה שאינה ברורה, סטתה המכונית מנתיב הנסיעה והתהפכה מספר פעמים לרחוב הכביש. רוב הנוסעים עפו מהרכב, שניים מהם נפצעו וארבעה נהרגו במקום - כשביניהם הרב גורליק עליו השלום, כשהוא בן 94.

לאחר פטירתו התמנה חתנו, הרב נחום טרבניק, למלא מקומו כרבו של כפר חב"ד, ואילו הרב מרדכי אשכנזי מונה למו"צ של כפר חב"ד. לאחר פטירתו של הרב גורליק, כיהן תחתיו הרב אשכנזי.

תולדות חייו בקצרה

נולד לאביו הרב אליעזר מרדכי טרבניק ואמו מרת רבקה טרבניק, בעיירה לויבעשא שברוסיה. כנער צעיר נדד לשיבתו של ה'חפץ חיים' ששכנה באותם ימים בעיר שומיאטש, פלך מהווליב. הישיבה הגיעה לשם מראדין בעקבות מלחמת האזרחים שהתחוללה ברוסיה.

באותה תקופה הקוזקים פקדו את העיר מידי פעם, וכמה פעמים אף אסרו את בחורי הישיבה. למרות טירוף המערכות ששרר באותם ימים נוראים, שקד נחום על לימודו בצילם של ראשי הישיבה, החפץ חיים והגאון רבי נפתלי טרופ. הישיבה כבר קנתה לה שם בכל העולם היהודי בזכות דמותו המופלאה של החפץ חיים, ובזכות ראשיה ותלמידיה שנודעו כגדולים בתורה ויראת שמים. תלמידי הישיבה נודעו בשקדנותם העצומה, אהבת התורה ללא גבול, עמקות - ומעל הכול - יראת שמים תמימה וטבעית.

אפיונים אלו שהוטבעו באישיותו של הרב טרבניק בצעירותו, ניכרו בו כל ימי חייו.

שנתיים לאחר שהגיע לשיבה, התקרבו הקרבות לעיר, והישיבה עברה לעיר סנאווסק. בעת חירום זו סייעו יהודי העיר וסביבותיה לשיבה שמנתה אז כשמונים תלמידים. כעבור כמה שנים לאחר מכן, כשהחלה המהפיכה הקומוניסטית, השתלטו הבולשביקים על העיר סנאווסק, והחיים בעיירה היו קשים ורעים. למרות זאת בישיבה ותלמידיה לא נגעו, כיון שהישיבה מקורה היה בראדין שתחת ממשלת פולין.

בשנת תר"פ, שש שנים לאחר שנחום טרבניק הצעיר התחיל ללמוד בישיבה, עברה הישיבה על תלמידיה וראשיה לפולין, זאת כיון שהחפץ חיים סבר שליהודים אסור לחיות בברית המועצות תחת מרות הקומוניסטים. עד כדי כך היה נחרץ בדעתו, עד שהודיע כי מותר לצאת ברכבת מברית המועצות אפילו ביום כיפור שחל בשבת.

מסיבות שונות, הרב טרבניק ואחיו הרב שמעון יחד עם ר' ברוך מוניץ מתלמידי הישיבה, לא עברו לפולין יחד עם שאר תלמידי הישיבה והם נשארו ברוסיה.

יחד עם זאת, השלושה לא יכלו לשאת את העובדה שהממשלה הקומוניסטית מכריחה את ילדי ישראל ללמוד בבתי הספר הממלכתיים, בהם מחנכים את הילדים על ברכי האידיאלים הקומוניסטיים. משום כך העזו ופתחו ישיבה שנקראה אף היא 'חפץ חיים'. הם השקיעו מאמצים רבים בהקמת הישיבה, ובסופו של דבר התנוססה על תילה כאשר למדו בה למעלה מחמישים תלמידים תושבי העיר וסביבותיה.

הרב טרבניק עצמו היה אומר שיעור קבוע באחת מכיתות הישיבה. למרות גילו הצעיר, כבר אז ניכרה בו גאונותו. הוא היה בקי בש"ס ונודע כבעל סברה ישרה, המבקש לדעת את הפשט על בוריו. דרך לימוד זו הייתה נר לרגליו כל ימי חייו.

השלטונות העלימו עין מהישיבה עד כמה שאפשר. אמנם לעיתים היו מתרים במנהלים כי עליהם לסגור את הישיבה, אבל לפועל לא נגעו בראשי הישיבה ובתלמידיה, למרות שכבר אז נאסרו ושולחו מלמדים רבים לסיביר. בין תלמידי ישיבה זו נמנה גם הרב חיים חייקין, לימים ראש ישיבת תומכי תמימים מונטריאול.

בשנת תרפ"ג החלו השלטונות בצעדים אקטיביים יותר כדי להצר את צעדי הישיבה. הם הפחידו את הורי התלמידים באיומים קשים, ולבסוף סגרו את בית המדרש על מנעול ובריח. כך נסגרה הישיבה.

הרב שמעון טרבניק, אחיו של הרב נחום, נדד בעקבות זאת להאדיטש מקום מנוחתו של אדמו"ר הזקן, שם התקבל לרב. הרב נחום מילא אפוא את מקום אחיו באמירת שיעור בדף היומי. השיעור הזה התייחד בכך שהמגיד שיעור הראשון שלו היה

תולדות חייו בקצרה

החפץ חיים בעצמו בשנת תרע"ט, ולאחר מכן הרב נפתלי טרופ. לאחר עזיבת הישיבה, אמר את השיעור אחיו הרב שמעון. במקביל לשיעור בדף היומי, החל הרב נחום למסור שיעורים ליהודי העיר גם בגמרא בכלל ובתנ"ך. גם לשיעורים אלו התנכלו השלטונות, אך הרב טרבניק לא חת מפני איש.

למרות כל הרדיפות הוא לא הפסיק להרביץ תורה במסירות נפש. בעקבות זאת נשללה ממנו זכות הבחירה בבחירות הממשלתיות. פעמים רבות הגיעו אנשי המשטרה החשאית למקומות בהם התקיימו שיעורי תורה שלו, ורק בניסים הצליח להיחלץ מהם.

מלחמה נוספת הייתה על בתי הכנסת בעיר. השלטונות הקומוניסטיים תבעו לקבל לידם את שלושת בתי הכנסת שהיו בעיר במטרה מוצהרת להופכם לשימוש העירייה. הרב טרבניק בסיוע יהודים טובים מחשובי הקהילה, סירבו לכך בכל תוקף. השלטונות ראו בכך והחליטו לנקוט בתרגיל מתוחכם. הם הודיעו לקהילה כי עליה למסור לידיהם את בית הכנסת הקטן ביותר, ואם לא יתנו ברצון, אזי ילקח מהם בית הכנסת הגדול מבין שלושה. הרבנים המקומיים לא ידעו מה להחליט לנוכח דילמה כה קשה ומכאיבה.

בשעת צרה שכזו נחלץ הרב טרבניק לפתור את הבעיה הסבוכה. הוא שלח אגרת בהולה לגאון הרגצ'ובר שהתגורר באותם שנים בלנינגרד. תשובת הגאון הייתה שאסור למסור בית כנסת לקומוניסטים למרות האיום המפורש. בית הכנסת אכן נותר בידי הקהילה היהודית במשך תקופה, עד שהשלטונות הוציאו ממנו את היהודים בכוח הזרוע.

בשנים אלו התחתן הרב טרבניק עם מרת חיה רבקה, בתו של הגאון החסיד הרב שניאור זלמן גרליק (לימים רבה של כפר חב"ד) שהגיע באותה תקופה לעיר לאחר שנאלץ בלחץ השלטונות לעזוב את מקום מגוריו שם כיהן כרב. בהגיעו לסנאווסק התקבל על יהודי הקהילה כרב באופן לא רשמי.

במשך 14 שנים למד ולימד הרב טרבניק בסנאווסק עד שאנשי המשטרה החשאית הגיעו לביתו והוא נאלץ לעזוב את המקום. כעבור ימים אחדים עזב את העיר יחד עם רעייתו, וברח ללנינגרד. בתחילה עבד שם כשומר ולאחר תקופה קצרה השיג משרה בחנות, תוך שהוא מתנה ברורות עם בעל החנות כי לא יעבוד בשבת. בעל הבית שהיה יהודי, הסכים לתנאי.

לאחר נישואיו החל להכיר את חסידות חב"ד, לא מעט בזכות חמיו הרב גרליק. באווירה ששררה באותם ימים בלנינגרד, יחד עם חסידים רבים שהתגוררו במקום, התקרב עוד יותר לחב"ד. ההתחברות עם החסידים פעלה עליו עם השנים עד שהחל ללכת בדרכי החסידות ואף התקשר לאדמו"ר הרי"צ.

שנה לאחר שהגיע ללנינגרד, נפתחה בבית הכנסת הגדול בלנינגרד מסגרת לימוד 'תפארת בחורים', וביחד עם החסיד הנודע הרב חוניע מרוזוב הי"ד מסרו שיעורים. את השיעורים בגמרא ובשולחן ערוך מסר הרב טרבניק, בעוד שאת שיעורי החסידות מסר הרב חוניע מרוזוב. עוזרו של הרב טרבניק בארגון תפארת בחורים היה הרב אברהם סברדלוב הי"ד.

גם כאן הרביץ הרב טרבניק תורה במסירות נפש רבה, למרות שסבל מרורים באותם שנים. הרדיפות לא פסקו והגיעו גם לתפארת בחורים. בעקבות זאת השיעורים התקיימו במקומות שונים ובימים שונים במטרה לבלבל את האויבים. הרדיפות לא הרתיעו את הרב טרבניק להמשיך וללמד תורה, ואדרבא - לפתוח שיעורים מיוחדים גם לבנות החסידים.

בימים שלאחר יום הכיפורים תרח"צ, הגיעו אנשי הנ.ק.וו.ד. לבית משפחת טרבניק. מלאכי החבלה נכנסו והחלו בחיפוש דקדקני שנמשך עד אור הבוקר. תוצאות החיפוש העלו שני שקי ספרים, וכן כתבי חידושי תורה שהיו שייכים לאחיו הרב שמעון טרבניק. בסיום החיפוש הודיעו אנשי הנ.ק.וו.ד. לרב טרבניק כי הוא אסור.

עם הגיעו לבית הסוהר, הוכנס לתא אחד יחד עם אסירים רבים שנאסרו באותם ימים. במשך שלושה ימים שמרו על שתיקה מלאה ואיש לא שוחח עמו על סיבת מאסרו. ביום השלישי נקרא לחקירה בה נודע לו כי הוא מואשם ב"ארגון לימוד אמונה פילוסופית". הרב טרבניק לא מיהר להודות: "אני יהודי מאמין ולכן אני מתפלל בבית הכנסת; אבל אינני מארגון קבוצות לימוד של תלמידים". החוקרים לא האמינו לו, שכן היה בידם מידע מבוסס אודות פועלו של הרב, ובאיומים ניסו לסחוט ממנו הודאה, אך הוא לא נכנע להם.

תולדות חייו בקצרה

במשך חודש ימים נמשך הסיט הנורא הזה. איומים, הפחדות וגם עינויים קשים היו מנת חלקו של הרב טרבניק. למרות זאת סירב להודות או לגלות שמות של חסידים שסייעו לו באחזקת היהדות בלנינגרד. לאחר עינויים רבים החליט להודות בחלקו באשמה, וזאת מתוך ידיעה שהחוקרים בין כה וכה יודעים את מעשיו, ואולי כך יעזבו אותו לנפשו, ולא יאלצו אותו לעמוד בניסיון כלפי חבריו. ביום השלושים מאז שנעצר, חתם על הודאה כי אכן יום ואירגן שיעורי תורה. אולם תקוותו להקלה בעונשו בגין כך, נגוזה מהר מאוד.

לאחר כשבועיים, הוצא מתאו באמצע הלילה ואיתו רבים כמוהו, וביניהם הרב סברדלוב ואחרים. האסירים הוכנסו ל'זורנוק', המכוננת השחורה שכונתה "העורב" - בה נלקחו הבוגדים בממשלה הקומוניסטית שדינם היה חמור - וזו הובילה אותם לתחנת הרכבת הקרובה. באישון לילה הועלו על רכבת שיעדה סיביר. שלושה ימים ארכה הנסיעה בקרונות הסגורים, עד שהרכבת הגיעה למחנה עבודה ליד העיר וולדיבסטוק שבסיביר. אל המחנה הגיע יחד עם הרב סברדלוב. רק כאשר הגיע למחנה הודיעו לו כי נשפט שלא בפניו לעשר שנות גלות בסיביר באשמת בגידה.

בקיץ תש"א כאשר הצבא הנאצי פלש לתוככי רוסיה הסובייטית. בעקבות זאת החליטו השלטונות לשחרר אסירים פוליטיים רבים. ניירותיו של הרב טרבניק אבדו בדרך. הוא נשאר אפוא בלידת ברירה במחנה בכאב לב עצום.

רק לאחר ששוחרר נודע לו איזה נס נעשה לו. הרב סברדלוב ורבים אחרים ששוחררו, הגיעו לביתם ומיד נשלחו להילחם בחזית כנגד הנאצים. הרב סברדלוב נהרג בחזית על ידי הצבא הנאצי ימ"ש, ואילו הוא, הרב טרבניק, אמנם סבל עוד שנתיים במחנה, אך נותר בחיים.

כעבור שנתיים הוחלט כי אסירים חולים שאינם יכולים להתרפא בתנאי המחנה, יצאו לחופשי. במחנה היה רופא יהודי שחיבב מאוד את הרב טרבניק, והוא סידר מסמכים על מחלה קשה כביכול שיש לר. בעקבות זאת שוחרר הרב טרבניק לביתו לאחר חמש שנות גלות. אותות הסבל הרב שהיה מנת חלקו בשנות הגלות, ניכרו עליו היטב. באותה עת סבל ממצוקה חריפה בשל מחסור באוכל. הוא יצא את המחנה יחד עם גוי ששוחרר אף הוא בגין מחלה. שניהם יחד נדדו ממקום למקום מבלי שהיה בידם אף לא מעט אוכל.

בדרום נקלעו למקום יישוב, ואז התיישבו בצד הרחוב. אפילו כח ללכת כבר לא היה להם. ברעבונם העז חשבו כיצד יוכלו להשיג משהו כדי שלא ימותו מרעב. תוך כדי שיחה הבחינו בשתי נשים שעברו ברחוב ופיצחו גרעינים. במר ליבם פנו לנשים הללו וביקשו שירחמו עליהם ויתנו להם מעט מהגרעיניים שבידיהן. לפתע זיהה הרב טרבניק את אחת הנשים - הייתה זו אחות אשתו של אחיו הרב שמעון טרבניק. באותה עת שימשה כרופאה בכירה בבית רפואה מקומי. היא דאגה אפוא מיד לאשפו את קרוב משפחתה ואת ידידו בבית הרפואה המקומי, שם טופלו וקיבלו מעט לחם ומים. הרב טרבניק התחזק וכעבור זמן שוחרר.

לאחר מסע תלאות ממושך, הגיע לטשקנט, בטשקנט נפגש ברעייתו ובבתו ובחמיו יחד עם עוד בני משפחה וחסידים רבים. כאשר שוחרר התנו עמו השלטונות שלא יגור בערים גדולות. טשקנט נחשבה לעיר גדולה, אולם הרב טרבניק החליט להישאר יחד עם אחיו החסידים, ובשל כך היה עליו לנהוג משנה זהירות. החסידים שהכירו במעלותיו, מינהו לבוחן של תלמידי ישיבת תומכי תמימים טשקנט והחדרים המחתרתיים בטשקנט.

לאחר המלחמה יצא הרב נחום טרבניק, את ברית המועצות דרך לבוב ב'בריחה הגדולה'. בהגיע החסידים לצרפת הקימו את ישיבת תומכי תמימים בריווא, שם כיהן הרב טרבניק כמגיד שיעור במשך כשנה עד שעלה לארץ הקודש עם רעייתו, בתו ובנו הקטן פנחס, שנולד בתקופת שהותם בצרפת.

בתחילה הגיעו למעברת באר יעקב, ולאחר זמן קצר הגיעו לכפר חב"ד.

עם הגיעו ארצה המשיך ללמד ולהרביץ תורה ברבים. הוא מונה למגיד שיעור בישיבת תומכי תמימים תל אביב. לאחר כשנתיים עבר לישיבת תומכי תמימים לוד, שם לימד עד שהישיבה הגדולה עברה לכפר חב"ד בחודש טבת תשכ"ג. יחד עם הישיבה עבר גם לכפר חב"ד, שם לימד עד ימיו האחרונים.

תעודת זהות

הרב מרדכי שמואל אשכנזי עליו השלום, רבו השלישי של כפר חב"ד, מועצה אזורית עמק לוד, וחבר בית דין רבני חב"ד בארץ הקודש.

תולדות חייו בקצרה

הרב אשכנזי נולד בכ"ח באייר תש"ג בתל אביב לאביו הרב משה אשכנזי, ששימש כרב קהילת חב"ד בעיר, ולאמו הרבנית דבורה אשכנזי. בילדותו חונך בתלמוד תורה 'בני תמימים' בתל-אביב ובבחרותו למד בישיבת אחי תמימים תל אביב. לאחר מכן המשיך את לימודיו בישיבות תומכי תמימים לוד, ניו יורק ומונטריאול, ולמד בישיבת תומכי תמימים המרכזית ב-770 במסגרת שנת ה'קבוצה' בשנת תשכ"ד. בהיותו בחור, הורה לו הרבי סדר לימוד בזמנו הפנוי, שילמד הלכה החל מהקיצור שולחן ערוך עם המסגרת, סידור (פסקי אדמו"ר הזקן בסידור תורה אור) עם הדרך חיים, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן. לאחר נישואיו עם רעייתו מרת סימה (לבית הרב יצחק זאב וולפא), למד בכפר חב"ד ובמקביל עשה 'שימוש' ממושך אצל רבו של כפר חב"ד, הרב שניאור זלמן גרליק. תקופה קצרה הייתה לו גם קביעות יומית בלימוד עם סבו הרב אליעזר קרסיק. בתקופה זו שימש גם כמגיד שיעור בישיבה בכפר חב"ד. לאחר פטירתו של הרב שניאור זלמן גרליק, רבו הראשון של כפר חב"ד, מונה הרב נחום טרבניק לרב הכפר, והרב אשכנזי למורה צדק של כפר חב"ד. לאחר פטירתו של הרב טרבניק מונה הרב אשכנזי לרבו של כפר חב"ד. קיבל תואר 'גדול בתורה' ממועצת הרבנות הראשית לישראל. בשנת תשנ"ד התחיל לעבוד על המראי מקומות על הלכות תלמוד תורה.

מפעל חייו

הרב עליו השלום תכנן גם בשנת תשע"ה לנסוע ולהשתטח על ציון אדמו"ר הזקן בהאדיטש ביום ההילולא כ"ד טבת, אבל למרבה הצער הוא נפטר יום קודם לכן, בדרכו לקברו של אביו בטבריה, שם הובא למנוחות למחרת, ביום ההילולא של אדמו"ר הזקן.

לרב היתה חיות מיוחדת בעיסוק בתורתו של אדמו"ר הזקן, ועל כך הוא סיפר פעם מעשה מדהים שהיה לו עם הרבי:

בתקופה בה עשה 'שימוש' אצל הרב גרליק, ביקש ממנו הרבי ביחידות לערוך את הספר "מראי מקומות לשלחן ערוך אדמו"ר הזקן".

לקראת כ"ד טבת תשל"ב, סיים הרב אשכנזי לערוך את הספר, שהודפס ונשלח על ידי הרב אשכנזי לרבי. הספר הגיע לניו-יורק בדיוק בכ"ד טבת. קרוב משפחתו של הרב אשכנזי אסף את הספר והגיע עמו ל-770. באותו זמן הרבי היה בדרך למכונתו על מנת לנסוע לאוהל הקדוש. המזכיר, הרב בנימין קליין, לקח את הספר ורץ למכונתו, הרבי פתח את החלון ולקח את הספר.

מאוחר יותר סיפר המזכיר הרב יהודה קרינסקי שנהג ברכב, שהרבי קרא בספר בהלון ובחזור מהאהל. כשחזר הרבי ל-770 הוא התוודע ואמר שאחת הסיבות להתוועדות היא שהגיע "ספר מראי מקומות על השולחן ערוך" שנערך על ידי אברך מארץ ישראל.

לאחר שנים ביקר הרב אשכנזי בספריה וראה את הספר שנכרך בכריכה מיוחדת, וכשפתחו ראה שהרבי רשם בכתב יד קודשו בצד הפנימי של הכריכה: "נתקבל ותשואות חן".

באתה תקופה הציע הרב זווין שעמד בראש המערכת של 'אנציקלופדיה תלמודית', לרב אשכנזי שיעבוד גם הוא במערכת האנציקלופדיה.

השיב הרב אשכנזי: "הרי צריך לשאול את הרבי. בלי הרבי לא אעשה שום דבר..."

באותה שנה נסע הרב לרבי לרגל י"א ניסן – שנת השבעים – שבו דיבר הרבי על עבודת השליחות והפצת המעיינות.

בעקבות אותה התוועדות התבייש הרב אשכנזי לשאול את הרבי על עבודה שהיא אמנם תורנית אך מחוץ לחב"ד...

תולדות חייו בקצרה

החידושים שנאמרו על ידו בשיבה נכתבו על ידי התלמידים. חלקם שמרו אותם, ובזכות כך הוצא לאור ספר בשם 'מנחת נחום' כשנה לאחר פטירתו.

רבים מתלמידיו של הרב טרבניק מכהנים כיום כרבנים, ראשי ישיבות, משפיעים ושלוחים בכל רחבי תבל.

במשך השנים מסר שיעורי תורה רבים בבתי הכנסת של כפר חב"ד, אולם לא פסק הלכות, אלא כאשר חמיו הרב גרליק, שכיהן כרבו של כפר חב"ד, ביקש לצרפו להרכב של בית דין.

בשלהי תשל"ו הוקם בית דין רבני חב"ד באה"ק, והוא נמנה כחבר בית הדין. לאחר פטירתו של הרב זוין שכיהן כאב בית הדין, הורה הרבי למנות את הרבנים המבוגרים מגיל ששים לתפקיד 'אב-בית-דין', כאשר כל כמה חודשים נערכה הגרלה מי יכהן כאב-בית-הדין בפועל. השלושה היו הרב טרבניק, הרב יהודה בוטרשוולי והרב דוד חנוין.

לאחר פטירתו הטרגית של הרב שניאור זלמן גרוליק, היה זה טבעי שהרב טרבניק ימלא את מקומו. אך הוא דחה אותה בשתי ידיים. הרבצת התורה הייתה חשובה לו יותר ממשרת הרבנות.

תושבי כפר חב"ד, וכן וועד הכפר והוועד הרוחני, כתבו לרבי מכתב בו הציעו הצעות שונות בדבר ממלא מקום. הרבי ענה שאנשי הכפר הם האחראים להחליט בדבר. לבסוף הוחלט כי הרב טרבניק יהיה המרא דאתרא של כפר חב"ד וינהיג את ענייני הכלל.

הרב טרבניק מונה אפוא לרבו של כפר חב"ד, בעודו ממשיך ללמד בישיבה.

כשנה לפני פטירתו נפטר הרב יהודה פלדי, יו"ר הוועד למען שלימות העם. זמן קצר לאחר מכן מונה הרב טרבניק על ידי הרבי למלא את מקומו. מאז עמד בראש מלחמת הקודש של הרבי למען תיקון חוק 'מיהו יהודי'.

שבועיים לפני פטירת הרב טרבניק, ביום י"ט באלול תשמ"ג, התפטר מר בגין במפתיע מתפקידו כראש ממשלה. הרב טרבניק חש כי נוצרה אפשרות להתנות שוב את התמיכה בממשלה בתיקון חוק 'מיהו יהודי', ופתח במערכה מחודשת בנושא.

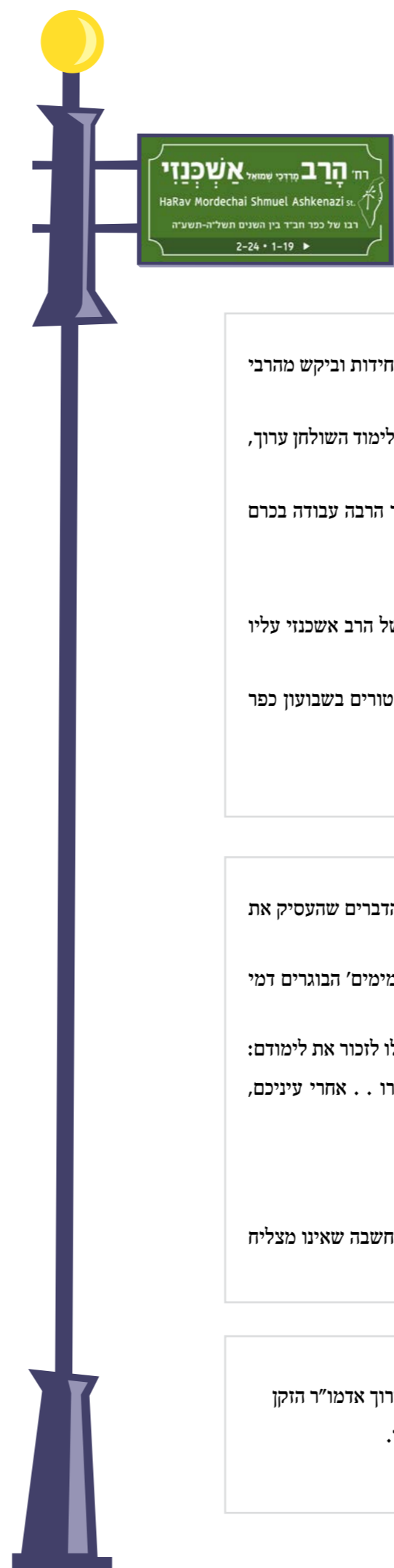
מיד עם היודע דבר ההתפטרות, שלח מברק בהול לחברי הכנסת הדתיים: "לאחר שש שנים של הבטחות אישיות שלא קוימו, ניתנה עתה הזדמנות לעמוד על התחייבות ברורה וחד משמעית לתיקון חוק 'מיהו יהודי'". מספר ימים לפני פטירתו כתב מאמר חריף בנוגע לחובה על כל אחד לפעול למען תיקון החוק.

הרב טרבניק שהיה קשור לרבי בלב ונפש ביצע במסירות את הוראות הרבי ולחם את מלחמות ה' עד ימיו האחרונים.

הוא נסע תדיר לרבי. בני משפחתו מספרים כי תוכניתו הייתה לנסוע לרבי עם רעייתו מיד לאחר ראש השנה, אלא שלפתע, בליל 'שבת תשובה', ג' בתשרי תשד"מ, נפטר.

בהלוייתו שהתקיימה בירושלים, השתתף קהל גדול מכל החוגים, ובתוכם חסידי חב"ד שהתקבצו מכל רחבי הארץ בראשות רבני משפיעי ושלוחי חב"ד. הרב מרדכי אליהו, הרב הראשי לישראל וה'ראשון לציון' באותם ימים, נשא דברי פרידה, בהזכירו את המלחמה הקדושה בראשה עמד למען תיקון חוק 'מיהו יהודי'.

הרב טרבניק נטמן בחלקת רבני חב"ד בהר הזיתים בסמוך לקבר חמיו הרב גרליק.

תעודת זהות רקע למבצע

יומים לפני פרוץ מלחמת "ששת הימים", בעצומה של התועדות שבת קודש פרשת במדבר תשכ"ז, יצא הרבי ב"מבצע תפילין" כסגולה לנצחון במלחמה. בעקבות כך חלה התעוררות רוחנית גדולה בעם ישראל ורבבות אזרחים וחילים הניחו תפילין. גדולי ישראל הצטרפו גם הם לקריאת הרבי.

תאריך הכרזת המבצע: שבת קודש פרשת במדבר תשכ"ז.

מטרת המבצע: "אשר כל אחד ואחד ישתתף במבצע תפילין, ובכל פעם שעוד אחד מבני ישראל יניח תפילין יכריע על ידי זה את כל העולם כלו לכף זכות, ויקרב קץ גלותנו ויחיש גאולתנו, גאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש".

מדברי הרבי על המבצע

א. "מלחמה יכולה להתנהל בשתי דרכים: מלחמה בידי אדם ("יוצא צבא") ומלחמה בידי שמים ("ה' איש מלחמה").

במצות התפילין ישנה סגולה מיחדת שהמלחמה כנגד האויב, תתנהל על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו. כפי שאומרת התורה "ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה ויראו מפא" ומסבירה הגמרא שכאשר יהודי מניח תפילין של ראש, הגויים פוחדים ממנו. כלומר, שאין צורך במלחמה כלל, שכן האויב מתבטל בדרך נס בפני עם ישראל.

ב. השפעת התפילין לבטול האויב היא גם אחר שהיהודי חולץ את התפילין (ועל דרך הנס של קריעת ים סוף ש"נמוגו כל יושבי כנען". גם שם, היה זה בדרך ממילא וללא מלחמה ועד שגם אחר שחלפו ארבעים שנה, זכרו יושבי כנען את הנס של קריעת הים. ומזה רואים, שהפעלה של קריעת הים הייתה לא רק בשעת מעשה, אלא גם לאחר מכן).

ויתרה מזו – האויב מתבטל לא רק בשטח ישראל, אלא גם במקומו הוא. על אחת כמה וכמה שאין הוא לוקח מאומה מיד ישראל...!

ג. הגמרא אומרת "כל המניח תפילין, מאריך ימים". והנה, כיון שאצל יהודי גשמיית ורוחנית משלבים יחדיו ("גוי אחד בארץ"), הרי, האריכות ימים הנפעלת על ידי הנחת התפילין, היא בטוב ובנעימים, וכפי הספור עם ר' יקותיאל ליעפלער (=מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן) שכאשר ברח אותו אדמו"ר הזקן ב"אריכות ימים" הוא בקש – שהשנים יהיו שנים חסידיות ("חסידישע יאהרן"), ולהיות שלם בכל האברים והחושים, בגשמיית ורוחנית ("שלם בתורתו וכו").

הוראה מעשית

ד. ו"לא לדרשא קאתינא" (=לא באתי רק לדרוש); כל ענין בתורה צריך להיות נמשך בפעל ("תורה" מלשון "הוראה"):

צריך להיות ענין הנחת תפילין! כפי שהרבי הקודם, עורר במלחמת העולם האחרונה אודות הזהירות במצות תפילין, ועד באפן של הדור, תפילין בדוקות כו', וכן – להשיע על אחרים להניח תפילין.

ועל ידי זה – "מרויחים" את שני הענינים: הן את הפעלה של "ויראו מפא", שעמי הארץ מתבטלים, והן את הענין של "אריכות ימים" (פנזכר לעיל).

כל זה צריך להעשות מתוך שמחה ודוקא, ככל מצוות התורה, שקיומן צריך להיות בשמחה ובטוב לבב. באמצעות השמחה – הרי "שמחה פורץ גדר", פריצת כל הגדרים, ובאים לידי מנוחה הן בגשמיית והן ברוחנית, ולומדים תורה מתוך מנוחת הדעת".

*

בשיחה נוספת (שבת פרשת בראשית תשכ"ח) התייחס הרבי לטענות שהגיעו כנגד המבצע:

"היות שהגיעו אלי כמה שאלות וטענות בנוגע להתעוררות בנושא "מבצע תפילין", ובהיות אשר טענות אלו יכולים לפעל חס ושלום חלישות באלו העוסקים בזה, לכן אף שאין דרכי להכנס בוכוחים, הנני בזה להשיב על השאלות.

נביא כאן כמה מהתשובות:

א. החשיבות המיוחדת של מצות תפילין

מדוע נבחרה מקל הפתי"ג מצות – מצות תפילין דוקא?

תולדות חייו בקצרה

כל הפסח הוא התלבט והחליט לא לשאול על כך כלל את הרבי, אלא אם הרבי ישאל אותו... הרב נכנס ליחידות וביקש מהרבי ברכה, בלי להזכיר את הנושא.

הרבי דיבר עמו על החיבור שעשה על שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שהביא להתעוררות של הציבור לעסוק בלימוד השולחן ערוך, וביקש ממנו להמשיך לעסוק בספר זה.

לפתע הסתכל הרבי לעבר החלון ואמר: "מה העניין ללכת לחפש עבודה במקומות אחרים, כשיש כל כך הרבה עבודה בכרם חב"ד"... הרבי חזר על כך פעמיים...

הרב קיבל את התשובה, וראה כיצד הרבי עונה אפילו על שאלות במחשבה...

כסספר זאת הרב אשכנזי לרב זווין "כמעט נפל הרב זווין מכיסאו" מרוב התפעלות, כלשונו הציורית של הרב אשכנזי עליו השלום.

בשנותיו האחרונות עסק במחקר הלכתי וביאורים לסידור אדמו"ר הזקן, ובמסגרתו פירסם מידי שבוע טורים בשבועון כפר חב"ד אותם קיבץ לספר בשם "שערי תפילה ומנהג".

את מקומו ברבנות ממלא כיום בנו, הרב מאיר אשכנזי שליט"א.

הרב והילדים

אין ילד בכפר שלא זוכר את הרב מגיע ומשמיע דברי תורה וברכה בכינוסי מוסדות הילדים בכפר. אחד הדברים שהעסיק את הרב במיוחד היה החינוך של ילדי כפר חב"ד.

ב'זאת-חנוכה' האחרון לחייו, השתתף הרב בכנס בוגרים לתלמידי התלמוד תורה בכפר. הרב חילק ל'תמימים' הבוגרים דמי חנוכה ויחד עמם את המאמר "והדרת פני זקן" מליקוטי תורה, העוסק בחשיבות הלימוד בעל-פה.

בהקשר לכך סיפר הרב על מענה הרבי במספר 'יחידויות' לתמימים שביקשו ברכה לזכרון טוב, כדי שיוכלו לזכור את לימודם:

לאחד השיב הרבי שישמור על קדושת עיניו, שלא להביט בדברים לא טובים, כמו שכתוב "ולא תתורו... אחרי עיניכם, למען תזכרו".

לשני השיב הרבי שעליו לעשות תשובה...

לאחר הורה הרבי ללמוד את המאמר "והדרת פני זקן", אותו חילק הרב במעמד.

לרב אשכנזי עצמו הורה הרבי לשמור על הבריאות וזמני האכילה, השתיה והשינה, ולא להתעסק עם המחשבה שאינו מצליח לזכור את הלימוד...

חיבוריו

מראי מקומות על שולחן ערוך אדמו"ר הזקן ביאור על הלכות תלמוד תורה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן

מראי מקום וצינונים על הלכות תלמוד תורה (שישה חלקים) קיבל את פרס 'מוסד הרב קוק' על ספריו.

שערי תפילה ומנהג

מענה:

1. בזכות הסגלה המיוחדת שיש לתפילין כנגד האויב

הדגשתי בפרוש שהטעם להתעוררות במיוחד על דבר מצות הנחת תפילין, מיסוד הוא על דברי רבותינו זכרונם לברכה "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה ויראו ממך – אלו תפילין שבראש". ומכיון, אשר דרישת השעה אז (בתחלת הזמן של מבצע תפילין) היתה במיוחד שתיפול עליהם אימתה ופחד, יראת עמי הארץ (=אמות העולם) מפני בני ישראל, שלא יגרמו רע חס ושלום לישראל, לכן עוררתי אודות מצוה זו. נמוק זה הדגשתי בפרוש מיד בתחלת ההתעוררות, ובמילא, לפלא, השאלה על דבר זה.

גם בחוץ לארץ, צריך לקיים מבצע תפילין

מכיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה", לכן הכרזתי על ההשתדלות לקיום מצוה זו, לא רק בין בני ישראל הנמצאים בארץ הקדש הזקוקים במיוחד ל"יראו ממך", אלא גם בין בני ישראל הנמצאים בחוץ לארץ, כי קיום מצות תפילין של כל אחד מישראל, בכל מקום שהוא, בכחה לפעל "יראו ממך" בנוגע לכל ישראל.

ובפרט במקרה המדובר – שישראל אמות העולם שהתנכלו לארץ הקדש – תלויה היתה ביראה מפני בני ישראל הגרים במדינות אחרות (=כיון שהם השתדלו אצל מנהיגי המדינות לטובת ישראל).

2. שקולה כנגד כל התורה

זמנה של המלחמה, שאז היתה ההתעוררות של מבצע תפילין, היה ימים אחדים לפני זמן מתן תורה. וכיון שבכל שנה ושנה, בימים הסמוכים לזמן מתן תורה, מתעורר במיוחד הענין והחייב של למוד התורה, לכן נבחרה מצות התפילין, עליה נאמר "קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאלו אתם יגיעים בתורה יומם וליילה" וכן "הויקשה כל התורה כלה לתפילין".

ב. התועלת בהנחת תפילין אחת

מהו גדל התועלת כשיצליח המשתדל, שיהודי אחד יניח תפילין פעם אחת. האם בשביל הנחת תפילין פעם אחת, כדאי להשתדל בהשתדלות גדולה?

מענה:

1. אין חובה להניח עם יהודי תפילין רק פעם אחת

אדרבה – באמת כדאי להשתדל להניח תפילין עם רבים מבני ישראל ופעמים רבות..

2. פעלה טובה אחת, יכולה להציל את כל העולם!

פסק דין מפרש ברמב"ם "צריך כל אדם שיצא עמו כאלו חציו זכאי וחציו חיב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חיב. עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה". ומי שמקבל עליו פסק דין הרמב"ם בזה – בטח ישתדל באופן המתאים לפעלה המכריעה את כל העולם כלו לכף זכות וגורמת תשועה והצלה.

3. יש חשיבות לפעם הראשונה בה האדם מניח תפילין

"קרקפתא דלא מנח (= ראש שלא הניח) תפילין מעולם", יש לו דין מיוחד. זאת אומרת שעל ידי שמניח תפילין פעם אחת, יוצא הוא מסוג זה.

4. הפעם הזאת תביא לפעמים נוספת של הנחת תפילין, או מצוות אחרות

דבר משנה הוא "מצוה גוררת מצוה". ועל ידי שפועלים שיהודי יניח תפילין פעם אחת, הרי מצוה זו גוררת עוד מצוה וכו'.

ג. זהירות מהרהורים

לכאורה אסור להשתדל עם ה'חפשים' (=כנוי לאדם שמתנהג כאלו הוא 'חפשי' מהמצוות) להניח תפילין, כיון שתפילין צריכים גוף נקי וזהירות מהרהורי עברה?

מענה:

1. מי שמניח תפילין פעם ראשונה, מתרכז במצוה

אמרו חז"ל אשר טבע האדם שדבר חדש "הכל רצין לקראתו" ופוק מאי עמא דבר (=כפי שאפשר לראות אצל אנשים). שמונה מובן שכשרואה אדם חדוש, ובפרט כשבעצמו עושה דבר אשר חדוש הוא אצלו – בעת מעשה על כל פנים כל מחשבתו בחדוש זה. ואלו שאין רגילים במצות תפילין, פשוט הוא אשר מחשבתם בעת מעשה הוא על דבר התפילין.

2. אסור להתנגד!

כתב ספר 'החנוך': "המחמירים בקדשת המצוה (של תפילין) ומניאים לב ההמון בדבריהם מהתעסקות בה, אולי כנגותם לטובה אבל היא רעה רבה.. מצוה גוררת מצוה".

ד. חיוב ההשתדלות משום 'הוכח תוכיח'

עד כאן התשובות על הטענות שקבלתי. ובנוגע לעצם הענין, הרי כל טענות אלו הם בגדר חשש, ואי אפשר לדחות משום חשש, מצות עשה של תורה "הוכח תוכיח את עמיתך".. ומצוה זו הרי כל אחד מישראל מחייב בה, ואפילו מאה פעמים באיש אחד, להשתדל אשר גם הוא ילמד תורה ויקים מצוות. ואמרו רבותינו ז"ל "כל ישראל ערבים זה בזה".

לאלו שטענו כי ספק אם ההשתדלות שלהם תשפיע על אנשים להניח, אמר הרבי:

כל טענה זו היתה לה מקום רק עד תחלת ההשתדלות במצות תפילין. אבל כשעבר יום הראשון של פעלה זו וראו במוחש אשר מאות אנשים שדברו אתם שיניחו תפילין, נענו כולם למצוה זו, ורק מתי מעט סרבו, הרי יצא הענין מגדר ספק.

כאן מנה הרבי את מעלות המבצע:

1. קיום מצות "הוכח תוכיח את עמיתך" 2. מצות "ואהבת לרעך כמוך" 3. "ישראל ערבים זה בזה" 4. הענין של "יראה את העולם כלו שקול" ומצוה אחת "תכריע לכף זכות" ותביא "ישועה והצלה".

נוסף לכה, מעלת העוסקים:

הרי כמאמר רז"ל "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית", ראו במוחש אשר ההשתדלות לזכות בני ישראל במצות תפילין, הוסיפה חיות ואור באלו שהשתדלו בחביבות מצוה וטרחתה בכלל ובמצות תפילין בפרט.

וסים הרבי:

ויהי רצון אשר מהם יראו וכן יעשו רבים וגם שלמים, אשר כל אחד ואחד ישתתף במבצע תפילין, ובכל פעם שעוד אחד מבני ישראל יניח תפילין יכריע על ידי זה את כל העולם כלו לכף זכות, ויקרב קץ גלותנו ויחיש גאלתנו. גאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש".

מענות נוספים:

מדוע צריך לפעל ב'מבצע תפילין' גם כשאין מלחמה?

"במענה לשאלה: למה 'מבצע תפילין' בתקופו, והלא כבר אין מלחמה בארץ הקדש?

אבל 1) צבא השונאים עומדים על גבולם מפל הרוחות הכן למלחמה, הנה לא תהיה, ורק היראה מעפכת.

2) הסכנה ד"מצפון תפתח גו" רחמנא ליצלן – גדלה יותר מאז ובהרבה (=הפונה לאויבים שמצפון לישראל, סוריה וכדומה). אלא שאינו ענין להפחיד את בני ישראל שליט"א – כי אם לעוררם ולעודדם אשר הכל תלוי בתשובה ומעשים טובים שביד כל אחד ואחד – ובפרט מצוה (תפילין) המטילה יראה ופחד.

כאן הוסיף הרבי עבדה מעניינת:

לכאורה הקשיא היתה צריכה לבוא מאלו שיגעו וביותר במבצע תפילין בעת המלחמה ובמילא שאלתם – האם אפשר עתה לנוח קצת בזה, והשאלה באה דוקא מאלו שאז לא פעלו מאומה בזה ולא (לזכות אחרים) בשאר התרי"ג מצוות..

מבאר שברכת ה' (ופסק דין בית דין שלמעלה) באה על יסוד המעשים טובים שעתידיים לעשות ולא רק מפני המעשים טובים שעבר. ובני ישראל המאמינים – מאמינים גם כן שהנהגת אמות העולם למטה תלויה בהנהגת השר שלהם למעלה והוא העקר ובה נוגע פסק דין שלמעלה ופועל...”

הוראות הרבי למבצע

הוראות שונות ומגוונות נתקבלו בקשר ל'מבצעים' בתקופה הראשונה:

טנק מבצעים!

בי"ז תמוז תשל"ד בקש הרבי שיפרסמו תצלום שבו נראים חילים המניחים תפילין על רקע טנק, והטנק עצמו מעטר בכרזות ובשלוטים אודות המבצעים.

נראה שהטעם לכך הוא בפשטות, שהצבור יזדהה עם קיום המבצעים כאשר רואים שגם חילים ולוחמים צעירים מקימים מצות ה'.

מבצע תפילין מתוך שמחה

”כאשר מדבר אודות ”מבצע תפילין” (וכיוצא בזה בשאר עניני המבצעים) – מדגיש הנני שענין זה צריך להיות מתוך שמחה דוקא, וזה כלל בכל הפעולות עם הזולת – לגשת אליו מתוך תנועה של שמחה בדרכי נעם ודרכי שלום, כפי שרואים במוחש שכאשר נגשים ליהודי שמעולם לא הניח תפילין (=”קרקפתא דלא מנח תפילין”) – כיון שהוא ”תינוק שנשבה לבין האמות” – ורוצים לפעל עליו שיניח תפילין, הרי הדרך היחידה לזה היא כאשר נגשים אליו מתוך תנועה של שמחה, עם חיוך על השפתיים (מה שאין כן אם נגשים בסבר פנים חמורות, שאז הפעלה היא באפן הפוך). אין צורך בראיות והוכחות שהדרך היחידה לפעל על הזולת היא בדרכי נעם ובדרכי שלום – לית מאן דפליג (=אין חולק בדבר)!

ולאילו שמנסים בכל זאת להתנכח בענין זה – הרי לאחר שכבר עברו כמה וכמה שנים שעוסקים באפן כזה, יכולים להצביע על רבוי כתובות של יהודים שהתקרבו ליהדות, הנחת תפילין וכיוצא בזה, וכאשר יפגו אליהם ויבקשו מהם שישפרו באיזה אופן התקרבו ליהדות – הרי בודאי לא יהיה צורך בוכוחים!”

מבצע שמוסיף בריאות

אחרי התקף הלב שעבר הרבי בשנת תשל"ח, נכנס הרב חיים גוטניק ל"יחידות" ושאל את הרבי במה החסידים יכולים לעזור לבריאותו?

השיב הרבי: ”כשתצא תאמר לכל אחד, שעל ידי המבצעים אני נעשה בריא. כשמניחים עם יהודי תפילין של יד, היד שלי מבריא. כך כשמניחים תפילין של ראש”.

גם נשים משתתפות

”ההשתתפות במבצע תפילין בנוגע לנשים היא על ידי שכל אחת תנדב זוג תפילין. ועל ידי ההשפעה על האחים ועל האבא או על הן שיתעסקו בהפצת מצות תפילין, שיש בזה גם טירחא בממונם וגם טירחא בגופם שנותנים זוג תפילין וגם שולחים את הבעל למבצע תפילין...”

הנחת תפילין על ידי אנשי צבור

הרבי התייחס בחשיבות לכך שאישי צבור נטלו חלק במבצע זה והניחו תפילין בפמבי, ואל אחדים שגר מכתב בנדון.

בי"ג תשרי תשכ"ח שגר הרבי מכתב אל אריאל שרון: ”ההתעוררות הרבה אשר כבודו גרם בלב כמה וכמה מאחינו בני ישראל על ידי הנחת תפילין ליד הכתל המערבי, שגם זה זכה לפרסום ומצא הד רחב והכי חיובי בשכבות שונות של העם ובמקומות קרובים וגם רחוקים...”

כל אחד מישראל חייב בזה

”בנוגע הנחת תפילין עם יהודים, הרי זה דין מפרש בשלחן-ערוך שכל אחד מישראל מחייב בזה”.

תעודת זהות

רקע למבצע

מבצע הדלקת נרות שבת קודש עליו הכריז הרבי, זכה לכינוי "מבצע נש"ק" (נרות שבת קודש). במסגרת המבצע, עליו הכריז הרבי בהתנועדות לנשי ובנות חב"ד לקראת ראש השנה תשל"ה, בקש הרבי לחדש את המנהג הטוב שכל בת ישראל, בהגיעה לגיל שלוש, תתחיל להדליק נר שבת בכרכה.

מאז הכרזת המבצע, יוצאות מידי ערב שבת, אלפי נשים, בכל קצוי תבל, לכל מקום בו תמצא אישה או בת יהודיה - קניונים, בתי רפואה, בתי ספר וגנים, בתי אבות, ברחובות העיר ובבתים פרטיים, על מנת לזכותה בהדלקת נרות שבת קודש.

להלן נראה את שיחות ומכתבי הרבי בהם הוא מעורר על גדל הזכות של המצטרפות למבצע. הרבי אף העניק מטבעות לברכה והצלחה לאלו שקבלו על עצמן להתחיל בהדלקת הנרות מידי ערב שבת קודש.

תאריך הכרזת המבצע: כ"ד אלול תשל"ד

מטרת המבצע

לחדש את המנהג הטוב שכל בת ישראל, בהגיעה לגיל שלוש, תתחיל להדליק נר שבת בכרכה.

מדברי הרבי על המבצע

תוספת אור

”מאז ומעולם הצרכו יהודים ורצו, להוסיף יותר אור בחיים שלהם, ולכן צריכים לעבוד את ה' בשמחה דוקא. ולכן גם התורה נקראת ”תורה אור”, תורה שהיא מעניקה אור בחיים. בסגנון פשוט: זה מזכיר ליהודי שצריך להוסיף אור בביתו וכן ברחוב.

ובזה יש שליחות ומצוה מיחדת לנשים, שלפני הכנסת השבת בבית, הנה ההתחלה בזה היא להדליק נרות, כדי שיהיה אור בבית. כמו שרואים גם כן שבעת שברחוב מתמעט האור, אי אפשר להסתפק במדת האור שהיתה לפני כן, אלא צריכים להוסיף בעוד אור, כיון שברחוב התמעט האור.

וכמו כן הוא בזמננו המיוחד, שכל העולם זקוק להאיר את החשך. רואים ענינים והנהגות פרועות שנעשים בעולם החיצוני, שמעולם לא היו, וזה בא מצד החשך, העדר האור בחוגים שונים, שמכריח עוד יותר את הנחיצות להוסיף אור, אור אמתי בכל מקום שנמצא שם יהודי.

וככל הדברים, צריך להתחיל את זה בביתו של כל אחד. עד כמה שהיה מואר בבית עד עתה, צריך להוסיף עוד יותר באור, ולקשר זה עם ענין של תורה ומצוות.

וזה מתבטא באפן גלוי על ידי הדלקת נרות בערב שבת וערב יום טוב, ועל ידי זה 'ממשיכים' את השבת והיום טוב בבית ולכל בני הבית.

עד עתה היה המנהג בחוגים שונים, שהתחילו להדליק נרות שבת לאחר החתנה, ועד אז יצאו ידי חובתן על ידי האם בבית, שהוציאה אותן בזה.

מה שנתוסף עתה, הוא, מכוון שנתוסף העדר האור ברחוב, לכן צריכים להוסיף באור בבית. ולכן התקימה הנהגה בחוגים שונים במשך כל השנים, שילדות קטנות הדליקו נרות שבת יום טוב. והינו כמו שחנכו אותן בשאר המצוות, ובמיחד מצוות הקשורות עם נשים, הנה כאשר הילדה הגיעה לגיל מסוים שיכולה להבין המשמעות של נר בערב שבת יום טוב, קנו עבורה פמוט ולמדו אותה את הברכה, וכל הענינים הקשורים בזה. וראו בפעל שזה עשה רשם עז על היחס של הילדה לשבת ויום טוב בפרט ולמצוות בכלל, וגם הוסיף לה אחריות מיחדת – כמו שהאם מדליקה נרות עבור כל הבית, גם היא מכינה את עצמה למלוי התפקיד בבא הזמן.

האמא בעקבות הבת

בענין הדלקת נרות, נתוסף לדאבוננו עוד טעם בשנים האחרונות:

בזמנים פתקונם, הדליקו כל האמהות נרות, במילא היה אור שנמשך בבית מהשבת, לכל ימות השבוע.

אך בשנים האחרונות, ישנם לדאבוננו בתים יהודים שמצד סבות שונות, האמהות לא יודעות כלל ממצוה זו, להדליק נר בערב שבת וערב יום טוב.

אמנם ישנם הרבה בתים כאלו, בהם הבנות התחילו להדליק נר בערב שבת וערב יום טוב, וזה השפיע והמשיך אור של יהדות בבית. וכעבר זמן מה, התחילה גם האם לחקות את הבת ולהדליק נרות שבת.

כדי להנהיג זה בכל הבתים, צריכים להשתדל שהמנהג שכל הנערות ידליקו נרות יגיע לחוגים הכי רחבים".

*

הוספה באור כנגד חשך הגלות

א. "בנוגע לחשך הגלות, ובפרט החשך הכפול ומכפל בדור שלפני ביאת המשיח: על ידי האור של נרות שבת קודש, נזכה לגאולה ובגין בית-המקדש ולקיום הפסוק "מראה לכם נרות של ציון".

ב. מכל הנזכר לעיל מוכן, כי בזמננו זה, כאשר חשך העולם גדל והתעבה כל-כך, נושאת חשיבות מיוחדת הפעלה שכל בת ישראל (כולל חוגים שמנהגם עד עתה היה שהבנות מתחילות בהדלקת נרות לאחר חתונתן, ועד אז יוצאות ידי-חובה בהדלקת הנרות וברפת אמותיהן), תכף משהגיעה לחנוכה (כאשר שיה להסביר לה את התכן של נרות שבת יום טוב), תדליק נרות בעצמה, ובברכה.

והאור של נר השבת, יחד עם הברכה שהיא תברך, יאירו את חייך, כך שהיא תדע ותזכר (כפי שהיא אומרת בנסח הברכה) כי ה' הוא "מלך העולם"; ומתוסף בבטחון שבעת נשואיה יהיה לה "הוי' לאור עולם", והיא כעקרת הבית – תבנה ותכונן את ביתה לפי רצון ה', על יסודי התורה והמצוה.

זוכה לחתן תלמיד חכם

ג. טעם נוסף להכרח הדלקת-נרות על ידי כל בנות ישראל:

נזכר לעיל, כי בזכות נר שבת זוכים לבנים (וחתנים) תלמידי חכמים. ובכן: בשנים עברו, כאשר הסדר היה שהחלטת ה"שדוה" עבור הבת היתה נתונה בידי הוריה – במילא, היה אז העקר – זכות נר השבת של האמא, שבזכותו תנשא בתה לתלמיד חכם.

אך בתקופתנו, כאשר מצד סבות שונות הנהגה בפעל – בין אם רוצים בין אם לאו – על השדוה מחליטה בעקר הבת עבור עצמה, נדרש ביתר שאת שהיא בעצמה תדליק נרות, והדלקת ה"נר מצוה" על-ידיה תתן לה את הזכות להנשא לתלמיד חכם.

ובתקופתנו – שאפילו בבתי חרדיים לא תמיד בטוח שההורים יהיו בעלי דעה מחלטת אצל הבת לעת בגרותה – יש להתאמץ ולהשתדל ביותר שמוקדם ככל האפשר, זאת אומרת כשרק הגיעה לגיל החנוכה של הדלקת נר שבת קודש, תתחיל הבת להדליק ולברך על הנרות בכל ערב שבת וערב יום-טוב,

ובזה מתחזקת גם הבטחת התורה, כי יגדלוה "לתורה ולחפה ולמעשים טובים", והיא תנשא לתלמיד חכם".

מהדרכות ומענות הרבי בנוגע למבצע נש"ק

חשיבות החנוכה בהדלקת נש"ק

"הדלקת נרות בערב שבת ובערב יום טוב היא חובה בכל בית יהודי, אך התפקיד והזכות לקיים מצוה זו בפעל העניקו במיוחד לאישה היהודיה. רק במקרים חריגים – כגון כאשר האשה אינה נמצאת בבית וכיוצא בזה – מטלת החובה על הבעל להדליק את הנרות.

כמו בכל מצוות התורה, שבהן נדרש כי ילד יהודי יחנך לשמירת המצוות משחר ילדותו - מיד עם הגיעו לחנוכה - נחשבת בדרך כלל, ילדה בת שלוש שנים כמכשרת מבחינה חנוכית להתחיל להדליק נר, בברכה, בערב שבת ובערב יום טוב, בהשגחת אמה. חכמינו זכרונם לברכה מספרים לנו שרבה הדליקה נר של ערב שבת קודש כשהיתה בת שלוש שנים, בהמשכה את התנהגותה של שרה אמנו.

כל אם יהודיה המברכת בילדה בת שלוש שנים, המדליקה נרות, יודעת וחשה את השמחה הפנימית הגדולה ואת הנחת, כשבתה מביאה לבית יחד עמה את האורה הקדושה של נרות שבת יום טוב, תוך כדי כך שהיא רואה כיצד תחושה זו מתבטאת גם בפנים הקורנות של ילדתה.

זו מצוה המשקפת באפן מוחשי את הענין של "נר מצוה ותורה אור" – באפן שנתן לראות את הדבר גם בעיני בשר. יתר על כן, כיון שה' משלם מדה כנגד מדה – הוא מברך את הבית בשפע של אורה, ומאיר את מזלם ואת כל חיייהם!".

מנהג המשפחה

ילדה שבמשפחה לא היה נהוג שילדות מדליקות נרות שבת, כתבה לרבי שהדלקת נרות שבת על ידה הוא נגד מנהג המשפחה. השיב הרבי: "מנהג נשי משפחה מאז היה ובמשך כמה וכמה דורות להדר בעניני יהדות כגון, שלא ללמד כלל למודי חול, ועוד. האם בזה מדקת לעשות כמנהגם? או על כל פנים לא לעשות בפעל נגד מנהגם ובגלוי? באם מוסיפים בענינים של חשך, פשוט שמכרח להוסיף בעניני אור".

עטרה ליושנה

"נהניתי לשמוע אשר נתעורר כבוד תורתו לפרסם בין בני עדתו מצות הדלקת נרות גם לבנות לפני החתונה . . ובפרט שאין זה אלא להשיב עטרה ליושנה, כי כבר מקדמת דנא (=בימי קדם) היו נוהגים משפחות מדקדקות במצוות לקיים מצות חנוכה גם בנוגע להדלקת נרות, ורק מפני הדחק בפרנסה בעירות וגם המחסור בנרות מצד מלחמות ומהומות וכו' נתמעטו המקימים נהג זה".

כל הדלקה - תוספת אור בעולם

"גם כאשר מדבר אודות ילדה שאביה צדיק גמור, ואמה – צדקת גמורה, ואם כן – שואלת בתמימות – מה יכולה היא (ילדה קטנה) להוסיף על פעלת ועבודת הוריה?! – צריכים להסביר לה שכל פעלה ופעלה בעניני תורה ומצוותיה פועלת תוספת אור בעולם כלו, וכפסק דינו של הרמב"ם: "צריה כל אדם שיראה את עצמו . . עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

כי גם כאשר מדליקה עקרת הבית נרות שבת, צריכה גם הילדה הקטנה להדליק נרות שבת, מכיון שעל-ידי זה נפעל תוספת אורה בבית, כפסק-דין אדמו"ר הזקן בשלחן-ערוך שיש "להרבות האורה להדור מצוה", ושם (סעיף יו"ד): "כל מה שנתוספה אורה בבית (על-ידי הדלקת נרות נוספים) יש בה שלום בית ושמחה יתרה להנאת אורה בכל זווית", כפי שרואים במוחש שכאשר נוסף עוד נר – נוסף אור בכל הבית, ועל-ידי זה – נוסף אור בסביבה כלה".

מטבע לצדקה

במהלך המבצע שלח הרבי דולרים לצדקה שצורפו ל'ערכות הנש"ק' שחולקו לנשים, במכתב זה מסביר הרבי את החבור בין מצות הצדקה להדלקת הנרות:

"בתשובה למכתבך שבו את מבקשת מידע על המשמעות של שטר הדולר שקבלת בקשר ל'מבצע הדלקת נרות'.

למעשה, יש לזה הרבה הבטים, אבל אני מכרח להגביל את עצמי כאן לאחד או שנים מהם...

אחת המצוות החשובות והיפות, היא הדלקת נרות לפני שבת יום טוב, והמצוה הזאת נתנה בתור זכות מיוחדת לנשים יהודיות, אמהות ובנות, כדי שיקימו אותה לא רק עבור עצמן, אלא גם עבור כל המשפחה ובני הבית. כמוכן, כל אחד מבני הבית נהנה מהיתרונות של אור הנרות, שמאירים את הבית וכן את השלחן שלידו בני המשפחה יושבים לסעודת השבת והיום טוב.

עם זאת, החשיבות של מצוה זו מגיעה עמוק יותר מאשר עצם ההארה של הבית כמוכן הפשוט, שכן היא גם עושה אותו לבית מואר ברוחניות, בהתאם לנסח הברכה שנאמרת לפני הדלקת הנרות: "אשר קדשנו במצוותיו". לפיכך, רצוי מאד שלמצוה חשובה שכזאת תהיה 'תזכרת' מיוחדת, כדי להדגיש עוד יותר את המשמעות העמקה של מצוה זו. דברים שונים מסגלים לשמש תזכרת למצוה. המתאים ביותר יהיה דבר שאינו מכביד מדי, ועם זאת הוא מביע את המשמעות של המצוה הגדולה של הדלקת נרות. ולכן, הדרך המתאימה ביותר היא לקשר את המצוה לכסף, מכיון שכסף הוא אמצעי שעל ידו אדם מקיים את מצות הצדקה, שהיא מצוה גדולה באפן מיוחד, מכיון שהנותן היה יכול כמוכן להשתמש בכסף לצרכיו האישיים, ולמרות זאת הוא נותן זאת באפן לא אנוכי לאדם נזקק, ובכך הוא מציל חיים, כפי שחכמינו ז"ל הדגישו.

השיכות המיוחדת של צדקה לענין הדלקת הנרות לפני שבת יום טוב נעוצה בעבדה כפי שחכמינו ז"ל מסבירים, שהדלקת הנרות היא פעלה של תקון למעשה הרע שהתבצע על ידי האשה הראשונה, ואם כל האנושות, חוה, אשר בחטא של האכילה מהפרי האסור גרמה לכה ש"נר ה' נשמת אדם" – של אדם הראשון – יכבה. על ידי הדלקת הנרות, האם והבת היהודיה מתקנות מעשה זה של כבוי ה"נר". ולכן, ראוי במיוחד לקשר הדלקת נרות עם צדקה, משום שצדקה, כפי שהזכר למעלה, היא מעשה של הצלת

חיים.

זוהי אפוא, בתמציתיות, אחת המשמעויות של המטבע או שטר הדולר שמתלווה ל'מבצע הדלקת הנרות', ואשר מיעד לצדקה, או, אם משהו רוצה לשמור את אותו מטבע או שטר של דולר מסים בתור מזכרת, נתן להחליף אותו בסכום זהה שינתן לצדקה. כל זה מיעד לעורר תשומת לב ולהדגיש את החשיבות של הדלקת הנרות, הן עבור האדם שמדליק אותן והן עבור כל הבית היהודי.

יתן השם יתברך שתקומי מצוה גדולה זאת בשמחה ובהשראה. ומכיון שהעקרון הגדול של תורתנו הוא "ואהבת לרעך כמוך", בודאי תשתמשי בהשפעה הטובה שלך על חברות ושכנות כדי לודא שגם הן מקימות מצוה גדולה זאת באופן דומה.

נ.ב. בקשר לאמור למעלה, ברצוני להדגיש נקודה חשובה מאד, והיא, ששכל שמטבע או שטר דולר זה הוא חשוב, זה עדין מקצה, וכמו כל כסף אחר, אסור לנגוע בו בשבת וביום טוב."

איך לצייר את נרות שבת?

לגבי הדפסת ציור המבצעים וביניהם מבצע נש"ק, על גבי חלצה, ענה הרבי: "בין ב' הנרות – כדאי שיהיה נר אחד קטן". הפונה היא, פמובן, להדגיש שגם ילדות מדליקות נרות שבת ולכן נוסף על הנרות הגדולים, יש גם נר קטן.

נר של יום טוב

הציר ר' מרדכי ברון מקפר-חב"ד עצב כרוה בנושא שלשלת נשיאי החסידות הכללית ונשיאי חב"ד, שבה יש ציור של הדלקת נש"ק. הרבי העיר: "נש"ק להוסיף יום-טוב". כלומר, שיובן בברור שהמבצע הוא להדליק נרות שבת-קודש יום-טוב.

"שכר טרחה"

בשנה שאחרי הציאה במבצע נש"ק, נכנס ליחידות, הרב אליעזר קלמן טיפנברון מלונדון, הרבי נתן לו שלושה דולרים עבור בתו, כדי שתשפיע על שלוש ילדות אחרות להתחיל להדליק נר שבת-קודש, ועוד דולר אחד בעבור "שכר טרחה".

יאיר מזכה

הרה"ג הרב דב בעריש שפירא – כיום האדמו"ר מנארול – ספר לרבי ביחידות, שבנותיו (שנכחו אף הן במעמד) מדליקות נרות שבת קודש. והרבי הגיב: "נוהג הנני לומר, כשמשפירים לי על ילדה המדליקה נרות שבת קודש – יאיר מזלה".

עד הנשואין נר אחד, ולאחר מכן שני נרות

"בנוגע למה שהצעתי להדליק רק נר אחד עד הנשואין.. הסבה לכך – הוא זה שראיתי כמה וכמה אמהות שבשמעו ההצעה שגם בנותיהן תדלקנה נרות, ראו בזה פגיעה בכבודן ובמרות שלהן על הבנות, וביותר חששתי שגם אצל הבנות יתעורר רגש זה ויתבטא בפעל כו'..."

ועל פי כל הנזכר לעיל – הצעתי דוקא נר אחד."

נר אחד, שני פמוטים מספרת הגברת שפרה גולומבוביץ':

לאחר שהרבי קרא לנשי ובנות ישראל להדליק נרות שבת קודש, בקש הרב לייבוב, עליו השלום, שנשלח לכל ילדה מבנות הגבורים (=כנוי ליתומי צה"ל), פמוט מתנה. אני ממש חששתי שפמוט בודד עלול להראות לילדות כנר נשמה והדבר לא יתפרש נכון, ועל כן הצעתי שנשלח שני פמוטים, אבל הרי הרבי הדגיש שילדה תדליק רק נר אחד. אם כן מה עושים?

הרבי ענה לנו שנשלח באמת שני פמוטים, אבל נכתוב לילדות שידיקו ביניהם רק נר אחד וישמרו את הפמוט השני עד אחרי החתונה.

הרבי גם הוסיף שהוא רוצה שהפמוטים ששולחים לילדות יהיו על חשבוננו.

תנאי למבצע

מדברי הרבי אור לכ"ה תשרי תשל"ה, לשליח שפעל עם הסטודנטים באוניברסיטאות באנגליה, הרב שמואל לו:

"מן הראוי היה – מכיון שנמצאות שם גם סטודנטיות – שהן תדלקנה נרות לפני שבת, גם אם אינן שיכות עדין לקיים מצוות אחרות.

אך תשוחח על כך רק עם כאלה שהדבר מבטח שידיקו קודם השקיעה, או כאלה שכלל לא ידליקו. כלומר: כאלה שמצד ישר (לא מטעמי יראת-שמים), הרי מכיון שהן נענות לכך מפני בקשתה, ובקשתה – שאם אינן מדליקות קודם השקיעה הרי עדיף שלא ידליקו, ומצד ישרותן – שכן היא הנהגתן – יציתו".

בשוה הראשונה

"וה' ינהיג עולמו באופן טוב וישר, ויוליכנו בתוככי כלל ישראל בקרוב ממש לקבל פני משיח צדקנו.

וכל אלה שזכו – ויזכו – לעסק בכל המבצעים, עד למבצע נרות שבת קודש ובהוספה על כל זה, יהיו ויעמדו בראש, ואשרי חלקם וזכותם".

כל הברכות כרוכות בזה

"...ולסיום מכתבו בנוגע הפעלות להפצת מצות הדלקת הנרות בערב שבת ובערב יום-טוב, הרי מצוה זו גם מסמלת כללות התורה ומצוותיה, כמו שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור". ואף שמובן ופשוט שכל מצוה ומצוה צריה לקימה מצד עצמה בשמחה ובחיות, הרי בכל מצוה מדגש פרט מיחד מכללות ענין המצוות (בדגמת מועדים לשמחה - השמחה) ובמצוה של הדלקת נר שבת, הוא ענין הפצת אור בכל הבית והסביבה, וכל הברכות בגשמיית וברוחנית הברוכות בזה".

הזכות, הברכה וההצלחה

בהתוועדות ל"ג בעמר תשל"ה, הזכיר הרבי את חמשת המבצעים (תורה, תפלין, מזוזה, צדקה, ובית מלא ספרים) והוסיף: "ולאחר מכן ישנה ה'היא' העולה על כלנה - "היא" לשון נקבה, הענין של נרות שבת קודש, שזו מצוה שנתחדה ונמסרה הזכות והברכה והצלחה וכל הכחות הנדרשים לכך לנשי ובנות ישראל".

נר קטן

מעשה בנר אחד ש'הפה' בית שלם, כפי שספר על ידי הרבי, בהתוועדות ו' תשרי תשל"ו:

"ההתחלה היתה כך:

לזוג הורים, היתה ילדה בת חמש או שש, שהלכה לבית הספר, בית ספר לא דתי בארץ הקדש, ולשם הגיעה ילדה נוספת וספרה לה שיש ענין ומצוה של הדלקת נרות שבת קודש. ואף על פי שהיא (המספרת) היתה לפני בת מצוה, וכן הילדות ששמעו זאת הן בנות חמש או שש - יכולות אף הן מצד חנוך, מצד שליחות ה', לקיים מצוה זו ולומר ברכה, ואם תרצנה גם להוסיף מטבע לצדקה. ועל ידי זה הן תקיימנה ענין של מצוה ותקבלנה את פני יום השבת.

כאשר היא שבה הביתה וספרה לאמה. אמרה לה האם שהיא איננה יודעת מכל הענין. היא חנכה במקום שהיא היתה 'תינוקת שנשבתה' ולא ידעה מכל הענין.

ואיפה שמענו שעקרת הבית, האם, לא תדליק והילדה הקטנה היא שתלמד אותה להנהיג סדרים חדשים בבית!?

כדרך קטנים וקטנות, כמבאר בחסידות, שתכף ומיד הם מאבדים את שלותם, ללא הגבלות... היא החלה לבכות ולהתחנן מדוע אכפת הדבר לאם. היא הרי לא מבקשת דבר מלבד רשיון לעשות זאת, וכבר נתן לה פמוט והיא מכירה את הברכה. ולכן, לאחר רעש ובכיות אמרה לה אמה שתפסיק לבכות והיא יכולה לעשות מה שברצונה ובלבד שתעזוב אותה במנוחה...

הילדה נהיתה בשמחה גדולה ביותר, הודיעו לה מתי זמן הדלקת נרות, היה לה פמוט משלה, ונר משלה, היא הדליקה מעצמה ואמרה מעצמה את הברכה ומצב רוחה היה 'לעילא ולעילא'!

ומאחר שלמדו אותה שבשבת אסור לגעת ולטלטל וכו', היא הסתובבה והודיעה לכל בני הבית לא לגעת בנר ולא לנשוף עליו, והעמידה את הנר על שלחן האכל וכו' וכו'.

כאשר בני המשפחה, הבחינו בכך ששום דבר גורא לא קרה, הם אפשרו לה להדליק בערב שבת שלאחרי זה ללא מהומות כלשהן, אבל באותו להט ובאותה התרגשות מצידה, והדבר השפיע על שאר בני הבית.

לאחר שעברו כמה שבועות, הם חדלו להפעיל את הטלויזיה כל זמן שהנר דלק...

'מאי האי?' אינני יודע אם האם שאלה את האב או האב את האם, והם השיבו שאין זה מתקבל על הדעת! הילדה הקטנה מסתובבת ומזמרת שזוהי שבת קודש, והרי הנר דולק... ולכן כל זמן שהנר דולק על השלחן אין הם מסגלים להדליק את הטלויזיה.

לאחר מכן צלצל הטלפון, והם לא הלכו לענות...

אחר כך הביטה האם וחשבה שזה נראה מוזר: נכנסת שכנה, שכן או חברה, והם רואים שבבית דולק נר אחד, ובתה הקטנה מלאה שמחה על שהדליקה נר של שבת, וטוענת שזהו נר קדוש ויום קדוש וכו', והיא עצמה (האמא) מסתובבת בבגדי חלין...

אין זה מתקבל על הדעת! עמדה והחליטה: יהי מה, אף היא תדליק נרות!

כשהחלה להדליק נרות, שוב לא היתה מסגלת לגשת אל הכירים, להדליק את האש. הן זה עתה הדליקה נר של שבת קודש, ואמרה ברכה על כך שזוהי אכן שבת קודש. כיצד איפוא תגש לאחר מכן להביא את ארוחת הערב ובינתיים להדליק או לכבות וכו'?

אכן, הרי אי אפשר לאכול תבשילים קרים סתם כך, והיא החלה איפוא להכין צ'ולנט! כאשר החלו להכין צ'ולנט, היתה להן השפעה גם על הסעודה שלמחרת...

כאמור, עתה אפשר לספור את הספור כלו, לאחר שהם כבר בדרגה של בעלי תשובה.

לאחר שהילדה הקטנה הדליקה ברעש ובכביות, נר אחד קטן, הרי לאחר שבועות מספר, כל זמן שהנר דלק, נשמרו בני הבית מעניינים של מלאכת חלין. לאחר מכן החלה גם האם, עקרת הבית, לנהג כך. וכשהיא החלה להדליק נר של שבת, אזי כדרך הנשים החליפה את בגדיה, וממילא לא התאים לה להתעסק בעניינים שיכולים ללכלך ולהעלות פתמים על בגד שבתאי או חגיגי, וכדרך זו נהפך הבית כלו.

מנין התחיל כל זאת? מנר של שבת שהדליקה ילדה, מצד חנוכה, והדבר הביא לא רק לחינוכה של הילדה הקטנה, כך שכשתהיה בת מצוה, היא תקים את המצוה בשלמותה, אלא על ידי זה היא חנכה את הבית כלו.

אין זו השערה, אלא ידוע שם העיר, הרחוב, מספר הבית ושם המשפחה. וכאמור לעיל אין זה מקרה בודד, ישנם כמה וכמה..."

תעודת זהות רקע למבצע

בשעות רבות של שיחות ומאות אגרות קודש, עורך הרבי על חנוכה הילדים והסגלה שבתפלתם ולמוד תורתם.

במיוחד דבר הרבי רבות על ההתמסרות לחנוכה הילדים בקנין תשל"ג, בהזכירו את הפסוק "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז... להשביט אויב ומתנקם". רק כאשר פרצה 'מלחמת יום-הכפורים' בתחלת שנת תשל"ד הבינו את הפצרותיו וזעקותיו של הרבי בענין זה.

בשנת תשל"ו יצא הרבי באפן מזהר ב'מבצע חנוכה', באמרו כי ההתעסקות בזה היא מסרת החסידות עוד מימי הבעל שם טוב.

החל משנת תשמ"ג, הרבי הקדיש שיחות רבות להצעה בדבר הנהגת "רגע של שתיקה" - זמן מיוחד בפתיחת היום, בו על התלמידים לחשב ולהתבונן על בורא העולם. היזמה אמצעה על ידי מי שהיה נשיא ארצות הברית באותה תקופה, שהעביר חק כי כך יפתח יום הולמות בכל בתי הספר הממשלתיים בארצו. חק זה נועד לא רק לתלמידים יהודיים אלא גם לאומות העולם, שגם לחנוכה עורך ודאג הרבי..

תאריך הכרזת המבצע: תשרי תשל"ו.

מטרת המבצע

"לראות ולנודא שלא ישארו אף בן אחד או בת אחת שלא יקבלו חנוכה יהודי; כל ילד בישראל יקבל חנוכה על פי יהדות אמתית!"

מדברי הרבי על המבצע: בשנת תשל"ו יצא הרבי באפן מזהר ב'מבצע חנוכה' באמרו כי ההתעסקות בזה היא מסרת החסידות עוד מימי הבעל שם טוב:

"אחד מקווי האפי העקריים של חב"ד-ליובאוויטש הוא ההדגשה על חנוכה, שבאה לידי בטוי בפעילות מסעפת בשדה החנוכה, פעילות שמתבצעת מתוך מסירת נפש. זוהי מסרת שראשיתה עוד מהבעל שם טוב, מיסד החסידות, שהתחיל את הפעילות החנוכית שלו עוד לפני התגלותו, בכך שהיה מלמד דרדקי. למסירותו ואהבתו לילדים הקטנים לא היה גבול. ממלא מקומו, המגיד ממזריטש, אחל לעצמו, שבעת נשיקת ספר תורה ירגיש חיבה כמו זו שהרגיש הבעל שם טוב כשנשק לילד קטן.

מסרת זו נמשכה אצל תלמידו וממלא מקומו של המגיד, אדמו"ר הזקן, וכן אצל נשיאי חב"ד, עד לכבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר..."

'שנת חנוך'

א. "...מכריזים כי השנה (תשל"ו) היא 'שנה של חנוכה' ומבצע חנוכה'.

ובפשטות: בשנה זו צריכה להיות ההדגשה - לראות ולנודא שלא ישארו אף בן אחד או בת אחת שלא יקבלו חנוכה יהודי; כל ילד בישראל יקבל חנוכה על פי יהדות אמתית!

ובהקדמה: לכאורה, כללות ענין זה (להכריז שהשנה 'שכית' לענין מסים) הוא דבר שנתחדש ב'ארצות-הברית'...

אמנם, לכל לראש - מצינו בכמה ספורי צדיקים, שלקחו עניינים של 'מנהגי המדינה', והשתמשו ונצלו זאת לעבודת ה'.

..ונוסף לזה - מצינו בהנהגת רבותינו נשיאינו, שלעתים היו מכריזים כי השנה היא "שנה של ענין פלוני.. ועל דרך זה היה נהוג אצל רבותינו נשיאינו, להכריז שתהיה "שנת תורה"...

[ויש לומר - שזה מיסד על תפלתו של כהן-גדול ביום-הכפורים בצאתו מקדש-הקדשים, שהיה מתפלל "שתהא השנה הזאת.. שנת אורה, שנת ברכה וכו'"]..

...ובהתאם לכל זה - באה ההכרזה (כאמור) כי השנה היא 'שנה של חנוכה'.

ומעלה ופעלה יתרה - כאשר ה"הכרזה" על דבר זה נעשית במקום קדוש (בית הכנסת).

למעלה מהקצבה

ב. ובכללות, את הכח להכרזה על שנה זו כ'שנת חנוכה' - לוקחים מה'עשרה ימים' שבתחלת השנה, שבמהלכם פוסקים וקוצבים למעלה מה יחיה במהלך כל השנה בלה, כדברי הגמרא "מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים".

אלא, שבנוגע לענין של חנוכה - בידי אדם להוסיף על מה שנפסק ונקצב מלמעלה, וכחמשה הגמרא שמה שנאמר כי מזונותיו

של אדם קצובים לו על כל השנה, הוא – חוץ מהוצאות חנוך הבנים והבנות (שכר למוד, ועמלו ויגיעתו בחנוך), שבזה – כל המוסיף – מוסיפים לו מלמעלה.

נוגע לכלם

ג. ונחזור לענינו – ההכרזה על כך שהשנה היא שנה של חנוך:

מה שעבר – עבר; מכאן ולהבא – ידיו שכל ילד בישראל יקבל חנוך הראוי.

ומובן נחיצות הזריות שבזה, שכן – בכל רגע יכולים להעמיד את הענין כפי שצריך להיות, ובהתאם לאפן העמדת הענין, כך נמשך בעתיד.

ובפרטיות – צריך להיות החנוך בנוגע לכל "ארבעת הבנים", אחד חכם, אחד רשע, אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול;

[ומדגש בנסח ההגדה – שאומרים 'ד' הבנים, שאמנם, אכן "עבדים היינו", אבל, בכח הרצון – יכולים אתם לצאת לחרות אמתית, על ידי למוד תורה כדבעי (=כפי הנדרש), וקיום מצוות כדבעי, ואף יותר מ"כדבעי" – בהדור].

שטורעם

ד. ואופן הפעלה בזה, יש ללמד מדברי המדרש – הוראה בתורה – "אזלת לקרנתא עבדת כנימוסא (=לנהג כמנהגי המקום):"

מנהג המדינה הוא – לעשות 'רעש' ו'שטורעם' (=פרסום רועש) בעתונות, ולהקים 'ועדות' וכו'; ובהתאם לדברי המדרש האמורים – יש לעשות 'רעש' ו'שטורעם' בנוגע לחנוך הבנים והבנות,

– הן חנוך קטנים בשנים, והן 'קטנים' בידיעה, שזקוקים לחנוך –

..וכיון ש'מפקחין על צרכי צבור בשבת', ובפרט בענינים הנוגעים לחנוך – יעשו תכף ומיד בשבת זו את כל הנמן לעשות בשבת, ואת הפעולות שאי אפשר לעשותן בשבת – יעשו לאחר השבת.

מעשה בפעל

ה. ויש להוסיף ולהבהיר:

אין פונתי בהשמעת הדברים לשם שמיעה בעלמא, ללא הבדל אם יזכרו את הדברים או לא; אלא – הדברים צריכים לירד לפועל, וכדברי המשנה בפרקי אבות של שבת זו "לא המדרש עקר אלא המעשה":

יש לעשות בכל האמור באפן של 'רעש' ו'שטורעם' של קדושה, ומתוך "דלוג" ו"קפיצה" של קדשה.

..ובפשטות: ככל שעשו והצליחו בזה עד עתה – יכולים להצליח בזה ביתר שאת, וצריכים להצליח בזה ביתר שאת, ואכן יצליחו בזה ביתר שאת, עד – להצלחה רבה ומפלגה!

הזכות

ו. ועל ידי הפעלה והעשייה בענין החנוך בזמן הגלות – יזכו ילדי ישראל להגיע למעמד ומצב כפי שהיה בזמן יציאת מצרים, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה (בקשר עם קריעת הים) "הם הפירוהו תחלה":

דוקא הילדים שונלדו בזמן הגלות, הם הפירוהו תחלה, ואמרו "זה א-לי ואנוהו", ועוד זאת – שעלוי זה לא נשאר רק אצלם, אלא על-ידם נפעל עלוי במשה ובני-ישראל כפי שעמדו בדרגתם הם.

..ועל ידי זה מעמידים ומקיימים "צבאות ה'", והולכים – "בנערינו ובזקנינו ובבנותנו", "קהל גדול ישונו הנה" – לקבל פני משיח צדקנו.

רבותינו נשיאינו כמחנכים

הבעל שם טוב הקדוש בעצמו, התחיל את דרכו כמנהיג ישראל בתור 'עוזר' ('באהעלפער') למלמד. באחת השיחות, מדיק ומדגיש בכך הרבי:

"התפקיד אותו מילא הבעל שם טוב בשדה החנוך היה דוקא בשלב ההתחלתי ממש, השלב הנמוך ביותר, ילדי חדר שעדיין לא

הגיעו לרמת למוד בישיבה והם רק לומדים אל"ף ב"ת. הבעל שם טוב אפילו לא היה המלמד, אלא רק ה'עוזר' של המלמד, הוי אומר שלמד ונתן לדברים פשוטים עוד יותר מאלה שאותם למד המלמד...

ואולם, דוקא זו היא התחלת החנוך וזה יסוד החנוך לשנים הבאות."

מעין זה מדיק ומדגיש הרבי גם לגבי אדמו"ר הזקן, כפי שמושתמע מהספורים על ההתמסרות האישית של אדמו"ר הזקן לחנוך נכדו אדמו"ר הצמח צדק:

"לאדמו"ר הזקן היו רבבות חסידים שהיו באים אליו כדי לשמוע ממנו רזי תורה או דברים עמוקים בנגלה דתורה, ובכל זאת כאשר הצמח-צדק היה ילד בן ארבע-חמש, התפנה להשיב על שאלותיו ולא אמר לו לשאול זאת למחרת את המלמד שלו..."

וההוראה:

"לא קיים אפילו אדם אחד ויחיד שפטור מלעסק ב"מבצע חנוך", וההוכחה לזה היא מאדמו"ר הזקן שהיתה לו נשמה חדשה שהיתה צריכה להחיות את כל העולם כלו, ועם כל זה, גם הוא עצמו התעסק עם ילד בן ארבע-חמש..."

מהדרכות הרבי בנוגע לחנוך:

חנוך משעת הלידה

"כללית, החנוך מתחיל משעת הלידה... שהאב והאם צריכים לשמור את ילדם הקטן שאכילתו ושתיתו ושתיה כשרות. בדומה לזה אנו מוצאים מנהג ישראל לתלות פרקי "שיר המעלות" אצל היולדת, טעם אחד לדבר משום שמירה מענינים בלתי רצויים, אולם יש גם טעם נוסף לכך, הקשור לחנוך, כדי שהדבר הראשון שהתינוק רואה יהיה דבר של קדשה..."

מראות קדושים

"בשנים האחרונות, גילו הרופאים (את הנאמר בתורה מכבר) שהרשמים הראשונים הנקלטים אצל ילד קטן, גם בגיל שעדיין אינו שיק להבנה, חודרים ופועלים בו עד לעת זקנה ולכן ענין החנוך נוגע מיד כשנולד.

בהתאם לכך, צריכה להיות ההנהגה מיד כשהאדם נולד. נהוג בעולם, שכשרוצים לשמח את הילד, תולים לפניו צורות של בעלי חיים, חתול, כלב, אריה או נשר וכדומה, שכל אלה בעלי חיים טמאים. צריך לנהג אחרת: במקום שיתלו לו תמונות אלו, יש לתלות לפניו קפת צדקה, ברכון, קריאת שמע, או א-ב וכיוצא בזה. כדי שכאשר הילד יביט סביבו יראה ענינים של תורה.

ואין די בכך שעם הולדו יתלו לידו שיר המעלות וענינים אלו, אלא גם בימים שלאחר מכן, יוכל להביט על דברים כיוצא באלה וגם טרם הגיעו לגיל של הבנה יהיה מקף בעניני תורה.

... כך יש לנהג עם הברכון והקריאת שמע, להניחם כלי בתוך כלי (בגלל קדשתם), ולעשותם בצבעים שונים שמשמחים את הילד. בתחלה תהיה ההבטה. אחר כך יבואו תנועות באצבעות וכשיתחיל לדבר, יתענין בדברים אלו... ואז יסבירו ויספרו לו, שיש תורה, שהיא הסחורה הטובה ביותר, וכשיגדל ויהיה ילד טוב, יתנו לו את הסחורה הטובה הזו."

*

"בתורת החסידות מובא, שכתוצאה מראיה והסתכלות בצורות קדושות נעשית באדם פעלה חיובית. ועל ידי ראייה והסתכלות בצורות של בעלי חיים טמאים, נעשית באדם פעלה שלילית.

... על פי הכתוב "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", מובן שהקפדה זו צריכה להיות בהדגשה מיחדת בנוגע לילדי ישראל בגיל חנוך.

...לאור דברים אלו מובן, שכשנותנים לתינוק צעצוע בדמות בעל חיים, צריך להשתדל לבחור צעצוע שהוא בדמות בעל חיים טהור – בהמה טהורה, עוף טהור, דג טהור וכדומה.

גם כשהילד מתבגר ומתחיל ללמד את צורת האותיות, ומראים לו ציורים שונים כדי להקל עליו בתפיסת צורת האותיות, יש להשתדל שבעלי החיים שבציורים אלו יהיו טהורים.

...הקפדה זו, לראות רק דברים קדושים וטהורים, חשובה ונחוצה במיוחד בעמדתנו בזמן שלפני ביאת המשיח: בביאת המשיח יקום יעוד הנביא "את רוח הטמאה אעביר מן הארץ", בטול והעברת כל הדברים שהם הפך הטהרה. ולכן, לשנמצאים בזמן ההכנה לביאת המשיח, צריכים אנו לטעם מהמשגים שיהיו לעתיד לבוא ולהשתדל שהנהגה כיום תהיה בדגמת היעוד "את רוח הטמאה

אעביר מן הארץ – לפעל בכל מקום שישתמשו אך בצירים טהורים.

מודה אני

גם תינוק קטן שאינו יודע לדבר, מנהג נשים צדקניות לומר מודה אני עבור - ועם - התינוק.

חנוך לברכות ועניית אמן

הענין של "מאה ברכות בכל יום" הוא דבר השיך ובנקל לכל אחד ואחד מישראל, הן אנשים והן נשים, וגם טף, שהרי גם לפני בר מצוה (ובת מצוה) מחנכים אותם באמירת מאה ברכות בכל יום, וגם הקטנים יותר שלא הגיעו לגיל החנוכה, עד לתינוקות שמתחילים לדבר - מחנכים אותם באמירת ברכות ועניית אמן [בהערה הוסיף הרבי: לא רק שמקפידים ומזהירים אותם שלא יאכלו בלא ברכה חס ושלום, אלא גם על ידי זה שנותנים להם מיני מתיקה כדי להרגילם ברבוי ברכות], עד שאמירת הברכות נעשית אצלם דבר הרגיל ובדרך ממילא, ולא רק אמירת הברכות בפה, אלא גם ובעקבותיה באופן שחודר בכל מציאותו, חפצו ורצונו שכלו ומדותיו - על ידי החנוכה בתוך הברכות "ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד" על ידי הברכות שמברך תמיד.

תעודת זהות

רקע למבצע

המצב הבטחוני הקשה בארץ הקדש, בתקופה שאחר מלחמת יום הכפורים הוא שהוביל ליציאה ב"מבצע תורה". בחמשה עשר בשבט תשל"ד הרבי הדגיש שבנוסף לעצם המצוה "והגית בו יומם ולילה", יש בה גם סגולה מיוחדת לשמירה, כמאמר הגמרא "תורה מגנא ומצלא" - התורה מגינה ומצילה. הרבי בקש להשפיע על כל יהודי ויהודי להוסיף בלמוד התורה, כל אחד כפי יכולתו; גם מי שהוא "בעל עסק" צריך להוסיף בלמוד התורה, בכל רגע פנוי.

תאריך הכרזת המבצע: חמשה עשר בשבט תשל"ד

מטרת המבצע

"שכל אחד ואחד מבני ישראל ילמד תורה, ככל האפשר, ועל כל פנים רגעים אחדים בכל יום, ו"תורה מגנא ומצלא", ומכיון ש"אין שכחה לפני כבודך". . הרי אפילו זה שסובל משכחה - תורתו שלמד קצת לפני כסא הכבוד. ומה טוב שישתדלו לפעל שכל אחד ואחד ידע דברי תורה גם בעל-פה שיזכרם תמיד, שיהיו דברי תורה אלו חקוקים תמיד בזכרונו".

מדברי הרבי על המבצע

"עכשו הזמן שצריכים "לכבוש" העולם, על ידי יגיעה והוספה ביתר שאת וביתר עוז בלמוד התורה.

הוספה זו, צריכה להיות גם אצל "בעלי העסקים" (=מי שעובד לפרנסתו), אפילו שמתר להם על פי ההלכה ללמוד רק בחלק מהיום (=כדי שיוכלו לעבוד), הרי נוסף על זה שבשעות שהם צריכים ללמוד, עליהם להוסיף באיכות, בעיון ויגיעה - הנה צריכים הם "לגזל" גם משעות העסק (=לנצל כל רגע פנוי בעבודה), עבור למוד התורה.

ומכל שכן שהוספה זו צריכה להיות אצל "יושב אהל" (=מי שיושב ולומד "באהלה של תורה") בכלל ואצל תלמידי הישיבות בפרט, ועל אחת כמה וכמה אצל תלמידי ישיבות תומכי תמימים, שהרי תפקידם הוא שיהיו "נרות להאיר" - לכן צריכים הם להיות דגמא חיה שמהם ילמדו תלמידי שאר הישיבות, ועד שגם בעלי העסקים ילמדו מהם להוסיף בלמוד התורה כפי יכולתם הם.

ושיכות מיוחדת בזה לחמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות, על פי המבאר במסכת תענית שהפסוק "כי האדם עץ השדה" מדבר בתלמיד חכם שנמשל לאילן, והרי בפרות האילן נכר ביותר מה שכתוב "הזורעים בדמעה - ברנה יקצורו, הלוח ילך ובכה נושא משה הורע, בא יבא ברנה נושא אלמותיו", שלוקח זמן רב והרבה מאמץ עד שבאים הפרות - כמו כן הוא בלמוד התורה שצריך להיות "יגעת" כדי שיהיה "ומצאת". "עמלים (דוקא) בתורה".

כל זה צריך להיות מתוך שמחה וטוב לבב, ובפרט שההתחלה היא חמשה עשר בשבט, יום שאסור בתענית, ואין אומרים בו תחנון, שביום זה פועלים כל הענינים על ידי שמחה ושליטת התענית והתחנון.

ובטח יהיו פרות טובים ותכף ומיד, ועל דרך מה שנאמר לעתיד לבוא "ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במשך הורע" וכדורשת רבותינו זכרונם לברכה בזה (=שיראו את הצמיחה מיד אחר החרישה והזריעה), פן תהיה לנו שנוזה בקרוב ממש להשגות הנפלאות של "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". בודאי כל אחד ואחד ירסם את כל הנוצר לעיל בכל מקום שידו מגעת, בכל מדינה ומדינה ובכל העולם כלו".

בכח התורה יוצאים מהגלות

"ועל פי זה מוכן גם הטעם, שמהתנאים של מלך המשיח הוא, שיהיה "הוגה בתורה" (אף שעקר ענינו לכאורה הוא היותו מלך, "מלך המשיח") - כי הכח לגאול את ישראל מגלות הוא ביגיעה בתורה, "הוגה בתורה", שכל מציאותו היא מציאות התורה, שקדמה לעולם, ובמילא היא למעלה מהגבלות ומיצרי וגבולי הגלות, ולכן הוא "כף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל, בגאולה האמתית והשלמה"

הוראות הרבי למבצע:

בשבת בראשית תשמ"ה דבר הרבי באריכות על ההתעוררות שיש לקחת משמחת תורה, ביחס למבצע תורה:

לכל יהודי - שעור תורה

"להשתדל ככל האפשר, ויותר מזה, לפעל שכל אחד ואחד מישראל, בכל מקום ובכל מעמד ומצב, יהיה לו שעור קבוע בלמוד

התורה.

כאשר פוגשים יהודי ברחוב – ישאלו אותו אם יש לו כבר שעור בתורה. אם כן, צריכים לפעול עליו להוסיף בזה עוד יותר, ומה טוב ומה נעים – לפעול עליו להיות 'מגיד שעור' (=ללמד אחרים). אם חס ושלום אין לו עדין שעור בתורה – יש להשתדל בדברים היוצאים מן הלב, "בכל לבבך ובכל נפשך", כדי לפעול עליו שיתחיל ללמוד שעור קבוע בתורה. אם יכולים לפעול שילמד פעמים בכל יום, אפילו פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית בלבד, שעל ידי זה מקים מצוות "לא ימוש ספר התורה מפיהך" – מה טוב, ואם קשה לפעול זאת מיד בהתחלה – ילמד על כל פנים פעם אחת ביום, ולקל הפחות – פעם אחת בכמה ימים (אבל באופן שיהיה הדבר קבוע) ובמשך הזמן – ילך ויוסיף בזה יותר ויותר.

בלי לבדוק בפספורט..

...בענין זה יש להבהיר נקודה חשובה:

כאשר נגשים ליהודי לדבר עמו שיקבע שעור בלמוד התורה – אין לערב זאת עם עניינים אחרים. אין לשאול ולברר אצלו אודות הנהגות, אם הוא מקים מצוות בהדור, לכתחלה או בדיעבד, הדבר היחיד שצריכים לומר לו – שלהיותו יהודי, בן אברהם יצחק ויעקב ונת שרה ורבקה רחל ולאה, עד ליחסו ל"מי שאמר והיה העולם" (כלשון הרמב"ם בתשובתו לרבי עובדיה הגר) עליו ללמוד תורת ה'.

לא צריכים לשאול אותו למוצאו, לבקש ממנו "פספורט" (=דרכון) . . ובדאי שלא צריכים לבקש ממנו כסף [אלא אם כן מציע זאת מעצמו], מבקשים ממך דבר אחד בלבד: "תן לי הנפש!" שב ולמד תורה – שהיא "חיינו וארץ ימינו".

הקדוש ברוך הוא אומר – ממשיכים להסביר לו – "הלואי כו' (= הפסוק מתאר נתוק מה' חלילה – על כף הרבי התבטא: "אינני רוצה להזכיר את המשך הלשון" ... – אבל גם אז מבקש ה':) תורתו שמרו", כלומר, באיזה מעמד ומצב שבו ימצא יהודי – רצונו של הקדוש ברוך הוא שילמד תורה!

וזהו גם המענה לכל אלו שיבואו בטענות שלמוד התורה צריה להיות בטוהרה וכיוצא בזה – שכן, הקדוש ברוך הוא מתברך באמרו "הלואי כו' ותורתו שמרו". ואדרבה: למוד התורה גופא יקרב אותו לכל עניני יהדות – כהמשך לשון חכמינו וזכרונם לברכה: "המאור שבה מחזירו למוטב".

ומובן, ששמירת התורה אינה מתבטאת בכך שה"חמש", תנ"ך, משנה או גמרא שקבל בירושה מסבו, מנח על גבי המדף, והוא "שומר על הספר" שאף אחד לא ידפדף בו – מצב כזה הוא הפך שמירת התורה, שמירת התורה פרושה – שלומדים ומשתמשים בה!

ויש להאריך בכל זה – אבל, מוטב להשאיר זאת לרשותו של כל אחד ואחד, שימצא את האותיות המתאימות לפי רוחו של כל אחד ואחת, שכן, לא נוגע לחזר בדיוק על הדברים הנאמרים כאן, כי אם לפעול על השומע שיתחיל לעסוק בתורה, ולכן, יש למצוא את האותיות המתאימות לפי רוחו, והעקר – לדבר בדרכי נעם ודרכי שלום. בדברים היוצאים מן הלב, שאז יפנסו הדברים אל הלב ויפעלו את פעלתו.

חבל על כל יום

ולסיכום: "לא המדרש עקר אלא המעשה", ובפרט שאין הדבר דורש אריכות הבאור, או אפילו ביאור בכלל – שהרי הכל יודעים שהתורה היא "חיינו וארץ ימינו", "תלמוד תורה פנגד כלם", ומה שצריכים – הרי זה רק לעורר שהדברים יבואו לידי מעשה בפעל, ובקלשון הידוע: "טאפארו-דא-פלאחו" (=הגרון על העץ, מעשה בפעל).

ולכן, על כל אחד ואחד להשתדל לפעול על יהודי נוסף, שנים ושלושה כו', עד ליהודים רבים ככל האפשרי, וכל המרבה הרי זה משבח – לקבוע שעורים בלמוד התורה, ולא עוד אלא שיהיו "נרות להאיר", הינו, שהם עצמם יפעלו על יהודים נוספים לעשות כן.

ויש לפעול בכל זה בהקדם הכי אפשרי, שהרי חבל על כל יום שעובר ללא למוד התורה, זוהי אבידה שאינה חוזרת, מפיון שחייב למוד התורה הוא בכל יום ויום, הרי מה שילמד היום זה מיעד עבור חובת היום, ובמילא, אין לו זמן פנוי להשלים מה שהיה צריך ללמוד אתמול! ולכן, יש להשתדל בזה בהקדם הכי אפשרי, וכל המקדים – ביום זה גופא, ועל אחת כמה וכמה מיום ליום – הרי זה משבח.

וכאשר יעסקו בכל זה בהשתדלות הנכונה – בודאי יצליחו בזה, שהרי אם בנוגע לכל העניינים ישנה ההבטחה "יגעת ומצאת",

הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא בנוגע לענין עקרי כזה, שבדאי יצליחו בזה באופן של "ומצאת", בדגמת המציאה שאינה לפי ערך היגיעה (שמתבטאת רק בהגבהת המציאה) כלל".

ארגון שעורי תורה

"כותב אודות מצב רוחו במקומו החדש, ואשר ארגן מנין מתפללים וכו'. ובדאי לא יסתפק בזה, ויארגן גם כן קבוצה ללמוד בתורתנו תורת חיים, ואשר היא המגנה על כל אחד ואחד מבני ישראל בכל מקום שהם, כי היא חיינו וארץ ימינו, וכשישתדל בזה כדבעי יצליח, כי הרי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.

ובדאי אשר צעירי אגדת חב"ד יהיו בעזרתו כפי יכלתם, ובפרט אם נצרך לספרים או לזוגות תפלין וכיוצא בזה, ואין אתנו יודע עד מה, והרי אפשר שזהו תכלית הכנסו להמצא במקום פלוני ובסביבה פלונית – לקרב לבות בני ישראל לאבינו שבשמים, אשר בשביל זה כדאי כל הטרח וכל המרץ וכל הזמן.

ובדאי ידוע לו הספור על דבר המשפיע ר' יוסף מביעשענקוביץ (=חסיד שאדמו"ר הזקן הורה לו להיות בעל עגלה, בכדי להחזיר יהודי בתשובה) והבעל תשובה ר' שלמה ליב – ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה אלא שכמה פעמים ככה – לפתח לבו ומחו למלא תפקידו, כמאמר המשנה "אני נבראתי לשמש את קוני", מתוך בריאות הנכונה והרחבת הדעת".

ההתעסקות במבצע תורה

"מבאר במאמר דבור המתחיל "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", שהמלחמה בעמלק מתבטאת בפעלה "להסיר את הרפידים (=שם היה החטא של רפיון וחלישות בלמוד התורה), ולחזק ידי לומדי תורה ברבים", וענין זה נפעל על ידי התעסקות ב"מבצע תורה" דוקא:

כאשר מדבר אודות למוד תורה ברבים – הנה לא כל אחד ואחד נחן בחוש וכשרון ללמוד תורה ברבים, לומר שעורים בתורה ברבים וכו', וגם כאשר מדבר אודות אלו המכשרים לזה – הרי אין ודאות שהרבים יבואו אמנם ללמוד ולשמע ולהשתתף בשעורים אלו, באופן שהלמוד יהיה ברבים.

וזו המעלה של "מבצע תורה" (=שגם מי שלא יכול ללמוד אחרים, משתתף בכך על ידי) – שמתעסק עם הזולת ומדבר עמו תורה ומשפיע עליו להשתתף בקביעות עתים לתורה ברבים.

והנה, גם כאשר מתחיל להתעסק עם הזולת בנוגע ל"מבצע תורה" (קודם שמתעסק לפעל עליו עניינים נוספים), ופועל על יהודי אחד שיקבע עתים לתורה – הרי זה קשור עם למוד תורה ברבים, כי הזולת (שעמו התעסק בענין מבצע תורה) היה במעמד ומצב של רשות הרבים (=הפך מרשות היחיד – כנוי למקום הקדושה, בה שורה היחיד – הקדוש ברוך הוא) ואם כן, כאשר פועל עליו ללמוד תורה (בהיותו במעמד ומצב דרשות הרבים), הרי זה בדגמת הענין של למוד תורה ברבים.

ומובן שפרוש הנזכר לעיל (=שהפעלה של 'מבצע תורה' על יהודי הנמצא ברשות הרבים היא בדגמת הענין של למוד תורה ברבים) הוא פרוש נוסף, אבל הפרוש העקרי הוא הפשוט – שמתעסק ב"מבצע תורה" באופן שפועל על רבוי יהודים שישתתפו בשעורי תורה הנלמדים ברבים..

וכל זה נפעל על ידי זה שמרגיש בעצמו את גדל ויקר חביבות התורה, שאז מתעסק ב"מבצע תורה" ופועל כן על הזולת, והפעלה על הזולת היא באופן שהוא נעשה .. "נר להאיר".

וכמוכן שכאשר מדבר עם הזולת בדברים היוצאים מן הלב, הרי בודאי שהדברים נכנסים אל הלב, והעקר – שפועלים פעלתם".

מעלת הלמוד ברבים

"ועל פי זה יש להוסיף עוד ענין במעלת עשרה שיושבים ועוסקים בתורה, כיון שאין דעותיהם שוות", הרי כל אחד מהעשרה יש לו ההסברה שלו (בענין שלומדים), ועל ידי שלומדים יחד וכל אחד אומר ההסברה שלו למשתתפים בשעור, יש בזה גם המעלה של עסק התורה עם זולתו. ועוד ענין בזה, שעל ידי שעשרה מיישראל עוסקים בענין אחד, בתורה או בתפלה או בקיום מצוה, מתוסף בהם ענין חדש – ענין הצבור, אור העולה על כללם.

למוד, על מנת לקיים

קטע מיחידות של הרב הגאון משה צבי גריה ז"ל אצל הרבי בשנת תשכ"ח (טרם ההכרזה על "מבצע תורה"):

הרב גריה: כאשר הנני נפגש בסמינרים עם נער שלענת עתה אינו שומר תורה ומצוות אני תובע מהם שילמדו תורה, ותקנותי היא שקה יחזור בתשובה על יסוד מאמר רבותינו זכרונם לברכה שהמאור שבתורה יחזירם למוטב.

כ"ק אדמו"ר: התביעה שילמדו תורה – היא אמנם תביעה טובה ונכונה, אבל כיון שעושים זאת באופן של למוד שכל נוסף ותו לא, הרי ההשפעה אינה מספיקה. מה שאין כן כשתובעים מהם לקיים מצוות מעשיות – שזהו ענין של קבלת על – הרי זה יפעל יותר על חמר הגוף!

מבצע כולל

"מבצע תורה – למוד התורה כפשוטו, הינו, להוסיף בלמוד התורה בכמות ובאיכות, הן בלמוד הנגלה והן בלמוד החסידות". ובוה נכלל גם 'מבצע חנוך' – כי בנוגע ללמוד התורה ישנו החיוב 'ושננתם לבניה', וכתוב ב'ספרי' "לבניה אלו התלמידים", וכפסק דין אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה "מצות עשה של תורה על כל חכם וחכם מישראל ללמוד את כל התלמידים אף על פי שאינן יוצאי ירכו (=ילדי)", וזהו כללות ענין החנוך (חנוך הזולת).

וכדי שחנוך הזולת יהיה באופן המתאים – דרושה ההקדמה של אהבת ישראל ואחדות ישראל, שכלם נעשים למציאות אחת, וכדי לפעל בעצמו אהבת ואחדות ישראל – צריך להיות חנוך עצמו.

ומ"מבצע תורה" באים לשאר ה'מבצעים' הקשורים עם מעשה בפעל – גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

מוסדות חנוך

"למעשה, ב'מבצע תורה' נכלל גם הענין של מוסדות תורה. ובכלל זה – גם מוסדות של חנוך לתורה, ועד אפילו גן ילדים, ואפילו 'גנון' (שנועד לילדים בגיל רף יותר מילדים ההולכים "גן ילדים") – הנה כל זה נכלל בענין של 'מבצע תורה'.

ולכן, פשיטא שחס ושלום למעט במוסדות אלו, ואדרבה: דוקא בזמן הנוכחי דרוש חזק ותוספות בכל המוסדות הללו, וכן בבניית מוסדות חדשים.

הדבר פשוט, כי כל אלו העומדים בעצומה של בניית מוסדות הללו, וכן אלו שאף החליטו לבנות מוסדות אלו – אל להם להתפעל משום מניעות ועכובים. וכדוע פתגם כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר, שכאשר יהודי מחליט לעשות דבר טוב (והחלטתו בזה היא החלטה תקיפה, בלי התחשבות במניעות ועכובים) – הנה ההחלטה גופא פועלת שפותחים עבורו צנור חדש מלמעלה, שתהיה בידו היכלת לישם את החלטתו בפעל.

ואלו הטוענים שבזמן הנוכחי קשה הדבר לנכח החק למעט בבנין – עליהם להסביר שחוק זה אינו שיה' למוסדות הנזכרים לעיל.

וההסברה בזה – פשוטה: כשם שבנוגע לבנין מקלטים הרי מובן לכל, כי אף-על-פי שישנו חק למעט בבנינים אין הדבר שיה' למקלטים, ואדרבה, דוקא כעת, כשנמצאים בזמן (=חרום בטחוני) המביא לידי חק כזה, יש לראות שבניית המקלטים תהיה במלא המדה,

על-דרך-זה גם בנוגע למוסדות תורה (כולל גם מוסדות חנוך לתורה, קייטנות, גני ילדים, וכו'), כי היות שהתורה "מגנא ומצלא", נמצא שכל מוסדות אלו הם ענין של מקלטים. אכן זהו מקלט רוחני – אבל המקלט הרוחני מגן על הגוף הגשמי גם כן.

ואדרבה, מעלה יתרה במקלטים הרוחניים על פני המקלטים הגשמיים: מקלט גשמי תועלתו מתבטאת בכך שבשעה שהשונא יורה, לא יגיעו היריות למקום המקלט; אבל מקלט רוחני תועלתו מתבטאת בכך שהשונא מלכתחלה לא ירה: בשעה שיהודי לומד תורה, משפיע כח התורה על השונא, באופן שלא יהיה בכחו להרע חלילה לישראל, ועד שהוא אף בכלל לא יחפץ בכך – "ישוב מחשבתו הרעה".

ובכדי שענין זה (אי-שיכות חק זה לבנין מוסדות) יתקבל במהירות יתרה – נתן להסביר זאת בהסברה פשוטה עוד יותר: הרי רוצים שהארץ תתנהל מתוך סדר ומשטר, ללא מצב פרוע חלילה ובפרט בשעת חרום שהביאה לידי חק צמצום בבניה, ומוכן,

כי הדבר תלוי בענין החנוך. ובמילא נמצא שאין מקום למעט חלילה בבנין של מוסדות חנוך, דבר המביא גם לידי מעוט בחנוך, ואדרבה – יש להוסיף עוד בזה, ובכך לפעל שלילת מצב פרוע חלילה מעיקרא; יש לעשות כל ההשתדלות להוסיף בחנוך ובבנין מוסדות חנוך".

גם קטנים

"אינה ענין בתורה ללמד – יחליט כל אחד ואחד במקום שלבו חפץ, תנ"ך, משנה או גמרא וכיוצא בזה, ואין חלוק בדבר .. שהרי אפילו בנוגע למצוות אמרו חכמינו זכרונם לברכה "מצוה גוררת מצוה", ועל אחת כמה וכמה בנוגע לתורה ("תלמוד תורה כנגד כלם") שהוא ענין אחד ("תורה אחת"), היינו, שהלמוד בענין זה יביא ויעורר אותו ללמד ענין נוסף, וכן הלאה, עד שילמד וידע את כל התורה כלה.

וענין זה שיה' לכל אחד ואחד מישראל – הן אנשים והן נשים (שגם הן חייבות בלמוד התורה), וכן קטנים – שאף שאצלם חייב זה אינו אלא מצד חנוך, הרי חנוך הוא ענין נעלה ביותר, עד כדי כך שכללות הענין של קיום המצוות בזמן הגלות אינו אלא ענין של חנוך לקיום המצוות בזמן המשיח – כדברי חכמינו זכרונם לברכה "אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ .. היו מצנינים במצוות שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים", שמזה מוכן גדל מעלת החנוך".

למוד ב"טעם של עוד"

"כמה שכותב אודות תכנית למודים, הנה מוכן שלא בכל הכתות וכל אנשים פרטים שוה, כי הרי זה תלוי בעקר בתכונת המקבל.. ומוכן שבזמני שנה מיחדים יש מקום ללמוד מאמרים המדברים בעניני זמן זה, וכמו עתה דרושי אלול וראש השנה. ובכל אופן הנה אחת הנקודות העקריות בלמוד כמו זה, שזמן הלמוד שלו עמם מגבל, צריך להיות באופן שיעורר התאבון והחשק במקבל להמשיך בלמוד זה גם בפני עצמו או על כל פנים לחזור עוד הפעם על מה שלמד אתם ובהרחבת הבאור.

ובודאי למותר לעוררו שפדאי מזמן לזמן לשוחח עם המקבל 'ארום חסידות' (= עניני חסידות כלליים) אשר יש בזה ענינים מבארים כדי צרכם בספר השיחות, בלקוטי דבורים וכו', ומזה יש להסיק בשיחה אתם גם בנוגע לעבודה בפעל וכמו התבוננות לפני התפלה בענינים הנלמדים, שמירת טבילות עזרא על כל פנים, אמירת תהלים וכו' והנהגה בדרכי החסידות".

תְּעוּדַת זְהוּת רְקַע לְמִבְצָע

מבצע צדקה היה השלישי בו יצא הרבי אחר מלחמת יום הכפורים (תשל"ד), היות ומצות הצדקה מוסיפה בשמירה והגנה.

תקופת הכרות המבצע: חרף תשל"ד

מִטְרַת הַמְבָצֵעַ

"על ידי קיום הצדקה במלא ה'שטורעם' (=הרעש והפרסום) – פועלים קרוב הגאולה בפשטות, וגם – להקל צער ימי הגלות

האחרונים, שיהיו באפן של העדר צער ויסורים – אפילו קלים מן הקלים".

מְדַבְּרֵי הָרַבִּי עַל הַמְבָצֵעַ

לפנינו שיחה מיחדת אודות קיום מצות הצדקה על ידי ילדים, שנאמרה בשנת תשל"ו, בהמשך למבצע חנוכה:

צְדָקָה - זֶה לֹא קָל!

א. "אחד מהעניינים הקשים ביותר לפעל על ילדים, הוא – כנראה במוחש – שהילד יתן לזולתו דבר השייך אליו.

כלומר: נתן די בקלות לפעל על הילד ללמד את חברו, אשר, פעלה כזו אינה גורעת ממנו מאומה; אדרבה – הילד מקבל על ידי זה את ההרגשה שהוא 'מנהיג', מדרין ומרה, והוא בדגמת ודומה לאביו המלמד!

לפעל על הילד ללמד ילד אחר איך לקיים מצוה – הדבר אמנם דורש מאמץ, זמן וכו', אבל אף על פי כן – הדבר אינו כה 'נוגע' לילד.

לעמת זאת, לפעל על הילד להפריש ולתת צדקה מתוך 'דמי הכיס' שקבל – הרי זה מהעניינים הקשים ביותר.

וְהַגַּע עֲצָמְךָ:

הילד קבל מספר פרוטות, ועל אחת כמה וכמה אם קבל 'דולר', ואחר כך באים ואומרים לו: "שמע, תן צדקה!"

תמה הילד: למי עליו לתת צדקה? לאחד ממכריו או ידידיו הטובים? – "לא", באה התשובה; ישנו פלוני עני – אומרים לילד – שאינך חייב לו מאומה, מעולם לא ראית אותו, אלא, שהתקבלה הידיעה כי הלה זקוק לכסף. חסרה לו פרנסה.

אי לכה – ממשיכים ואומרים לו – קח את הכסף, כסף שקבלת בתור 'פרס', כסף שהתיגע עליו (הילד למד פסוקים בעל-פה ובתמורה לכה קבל סכום כסף מסים) – ותן אותו לשני, מבלי לבקש 'תשלומין' תמורתו!

מוכן ופשוט, כי דבר זה מהנה אצל הילד – כנראה בפעל – נסיון גדול ביותר: זהו הפך טבעו של הילד.

לְבָנוֹת לֵה' דִּירָה עִם הַכֶּסֶף

ב. על זה אומרים לילד: "לא יגעת ומצאת – אל תאמין!"

צדקה – אומרים לו – היא לא רק מצוה סתם, אלא אדרבה – המצוה הכי גדולה, "שקולה כנגד כל המצוות!"

צועק הילד: אינני רוצה! והראיה – אומר הילד – שבדברים אחרים הצליחו להשפיע עליו: הוא אכן אומר "שמע ישראל", ואומר את כל הפסוקים ומאמרי חכמינו וזכרונם לברכה (ותניא): הוא אף פעל והשפיע על כמה וכמה ילדים לעשות כמותו! ואף על פי כן – אומר הילד – כשמדבר על 'מבצע צדקה', כאן הענין 'מסתבף'!...

על כך אומרים לילד: "לא יגעת ומצאת כו'" – זהו סימן שלא התיגעת בדבר.

ולאידך – ממשיכים ואומרים לו – אין זה דבר שאינו בהישג ידך חס ושלום, שכן, הנה "נצר מטעי", ועד ל"מעשה ידי" שהקב"ה מתפאר בך ("להתפאר"); עליך לעשות "דירה" להתברך בתחתונים", ואי לכה, כל מקום ודבר בעולם – צריך לעשות הימנו "דירה" לו יתברך.

ובמילא, כיון שיש ברשותך כסף, הרי, כל עוד אינך רוצה לתת צדקה מכספך – כיצד ישיג ה' "דירה" בכסף זה? ...

קַפַּת צְדָקָה אִישִׁית

ג. ובנוגע לפעל – "המעשה הוא העקר":

דבר נכון הוא, לפעל בפרטיות בנוגע לילדים גם בנוגע ל'מבצע צדקה' – במסגרת 'מבצע חנוכה' (כמדובר לעיל).

זאת אומרת: אף על פי שהילד טרם הגיע לגיל שמחייב במצוות מן התורה, ויתרה מזו – אפילו בטרם הגיעו לגיל מצות חנוכה על פי התורה – דבר נכון ביותר, להרגילו בענין הצדקה.

אמנם, על מנת שהדבר יתקבל אצל הילד ביתר קלות – צריכה להיות ההתחלה בזה גם בדרך "שלא לשמה" (כמו שכתב הרמב"ם בפרוש המשניות).

ולכן, דבר נכון הוא, אשר כל ילד יקבל 'קפת צדקה' פרטית, קפה שעל גבה יהיה רשום שמו של הילד (ושם משפחתו – כרצון הילד); ועל אחת כמה וכמה – באם הילד ירשם את שמו בעצמו,

ואחר כך – יתן הילד בקפה מזמן לזמן, ומה טוב בכל יום מימות החול, ואז – בהתמלא קפת-הצדקה – יוכל הילד לקרוא לגבאי הצדקה' ולומר לו: ראה, כאן מנחת קפת-הצדקה שלי, לתוכה נתתי פרוטה מידי יום ביומו, או ב' פרוטות מידי יום וכו'!

וְהַתּוֹעֵלֶת שֶׁבְּדַבָּר:

נוסף על עקר הענין – שבכך מתחנך הילד מלכתחלה, בעודו קטן ביותר, להרגיש בצער הזולת, ולהשתתף בצערו עד כדי כך שפועל בעצמו 'אתכפיא' לתת לילד (או מבגר) זולתו, מכספו שהרויח וזכה בו בעמלו ויגיעו (תמורת חזרת פסוקים בעל-פה, משניות בעל-פה או הנהגה טובה וכו'),

עוד זאת – שבאפן האמור, עושה זאת הילד באפן של שמחה, ומתוך ידיעה שהקדוש ברוך הוא שמח מכה שהוא פעל שני ואתכפיא בטבעו – לתת צדקה מכספו הפרטי ליהודי (וילד) אחר.

בְּטַחֲוֹן

ד. זאת ועוד: בזמן הנוכחי (=אחר מלחמת יום הכפורים) יש צורך מיוחד בענייני בטחון, וכמדובר לעיל בנוגע ל'מזוזה', וכמו כן – קשור ענין הבטחון במיוחד עם 'מבצע צדקה':

על ענין הצדקה איתא (=פתוב) במדרש תנחומא "אתה החיית את נפש העני – למחר בנה או בתך באין לידי חולי ולידי מיתה, ואזכר אני להם את המצוה שעשית עם העני, ומציל אני אותם מן המיתה"...

על ידי קיום הצדקה במלא ה'שטורעם' (=הרעש והפרסום) – פועלים קרוב הגאולה בפשטות, וגם – להקל צער ימי הגלות האחרונים, שיהיו באפן של העדר צער ויסורים – אפילו קלים מן הקלים...

הקטנים משפיעים על הגדולים

ה. בנוגע לענייננו: מהנכון ביותר, שיהיה הענין של 'מבצע צדקה' בנוגע לכל ילד וילד במיוחד, וביחד עם ההצעה האמורה (על דבר קפת-צדקה פרטית), שעל-ידה – יקבלו הילדים תוספת חשק להכניס לקפה פרוטה לצדקה, מידי יום ביומו.

מה גם שהפעלה של נתינת פרוטה אחת לצדקה מידי יום ביומו על ידי הילד – 'משתלמת' גם מבחינת הפעלה על הגדולים:

כאשר הילד יכפה את טבעו, ויתן (בלי נדר) מידי יום ביומו מימות החול פרוטה לצדקה, אזי יגיעו גם הגדולים למסקנה, כי בינם להגיע לידי כפיית טבעם ונתינה מהונם הם, בערך ומדה המקבילה לנתינת פרוטה (ותפיסת מקום שלה) ביחס ל'עשירותו' ו'הונו' של הקטן; היות ולפעל – לא כל הגדולים נותנים צדקה מידי יום ביומו בערך המקביל, מהונם הם ('פרוטה' ביחס לערכם).

מִהַדְרָכוֹת הָרַבִּי בְּנוֹגַע לְמִצְוֹת צְדָקָה

לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

"לכל אחד מהם יהיה סדור (תפלה) משלו, חמש (או ספר אחר של תורה) משלו, וכן להבדיל, קפת צדקה משלו. ולרשם – על

הדף שלפני התחלת הסדור או הספר – "להשם הארץ ומלוואה" (או בראשי תבות "לה"ו") ואת השם שלו, כמנהג ישראל. ואם אפשר – גם על קפת הצדקה.

ציונים על גבי הקפה

"ועל דרך זה, על קפות הצדקה יהיה מציר תפלין, מזוזה וספרים, כדי שעל ידי שיראה את הקפה זה יזכיר לו על מצות צדקה, ועל ידי הציונים האחרים יזכר גם בנוגע לתפלין, מזוזה ותורה".

חבור קפת צדקה לקיר הבית

"יחברו לקיר הבית, על ידי מסמר וכדומה, 'קפת צדקה', שהרי זה דבר קל ופשוט שכל אחד ואחד יכול לעשותו ברגעים ספורים וללא השתדלות מיוחדת (אף על פי שגם באם היו זקוקים להשתדלות מיוחדת, היה צריך לעשות זאת, ועל אחת כמה וכמה שאין צורך לזה), כי כל אחד יכול לעשות קפה מנייר ומקרטון, ואחר כך לקבעה בבית.

ועל ידי זה שקובעים קפה בבית הרי הוא כבונה בית חדש – "בית של צדקה", שהרי על פי הלכה הקפה נעשית חלק מהבית, ויתירה מזה, הקפה נעשית עקר בבית מאחר שהיא ענין של מצוה (צדקה), ובפרט שזו מצוה מיוחדת שעליה נאמר "גדולה צדקה ששקולה כנגד כל המצוות".

הסבה לסערה בענין הצדקה

"אחד הטעמים לכה שבתקופה האחרונה עושים 'שטורעם' (=פרסום ברעש) גדול בנוגע לענין הצדקה, הן על ידי גדולים והן על ידי קטנים, על כל צעד ושעל ודורשים לערוך מגבית של צדקה בכל הזדמנות (נוסף על נתינת הצדקה לפני התפילה) בכל "יומין ופאין", ימי סגולה, וכן בערב יום-טוב, ערב שבת, ערב ראש חודש וכיוצא בזה, "וואו מ'קען נאר צוטשעפן" (=בכל הזדמנות שאפשר לקשר את הדברים)... להרבות בנתינת הצדקה בלי גבול ממש – הוא משום שישנו פסק דין ברור בתורה, שכאשר יהודי נותן צדקה נעשה "מלון ה'" ובמילא "עבד לוןה לאיש מלוןה" ו"גמולו ישלם לו בכפלים" (=נתינת הצדקה נחשבת כהלוואה לה' ואז ה' מחזיר כפלים).

הכתוב על גבי הקפה

"בנוגע לקפת צדקה, כדאי שלא יכתבו (על הקפה) עבור מי הצדקה, כדי שלא יחשבו שרוצים להרויח כסף וכו'.. אלא יגידו לכל אחד שיקתב שם של איזה מוסד שירצה, אפילו לא המוסד שדואג לעניינים אלו, או ענין אחר שהוא רוצה לתת בשבילו. וכן לא יכתבו מיהו נותן הקפה".

קפה קבועה ובוולטת

הרבי הורה לקבע קפה בקיר, באפן שתבלט ויוכלו לראותה ובהמשך לכה:

"באם אי אפשר שהקפה הקבועה תבלט, (מפני שהיא קבועה בתוך הקיר), שיניחו עוד קפה 'נידת' במקום בולט, ואז יהיו ב' המעלות, קבוע ובוולט יחד".

בכל מחנה, גודוד ופלוגה

"דבר נכון ביותר, שבכל מחנה (צבאי), בכל גודוד ובכל פלגה תהיה קפת צדקה, וכל הרוצה ימצא מקום שבו הוא יכול לתת צדקה. שהרי, בהיותו במחנה אין באפשרותו לתת צדקה לעני ביד, ולכן כאשר יש צדקה בקפה – ברשות הגבאי צדקה, יצא כבר (הכסף) מרשותו, ואז הוא מקיים את מצות הצדקה בפשטות.

ואפילו אלו שאינם מעוניינים לתת צדקה, כשיעברו ויראו 'קפת צדקה' שעומדת על השלחן או קבועה בקיר ועליה רשום 'צדקה', זה יזכיר להם את ענין הצדקה, ולב ישראל ער הוא, ובודאי תהיה לכה תוצאה והם יקיימו מצות צדקה לעת מצא (=כשמזדמן), ויותר מ'לעת מצא'".

שמירה

"דבר כמה פעמים – ההשתדלות שבכל בית יהודי תהיה קפסא של צדקה שנה מזכיר זכות המצוה ומעורר לנתינת צדקה, שצדקה היא שמירה, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה: אמר הקדוש ברוך הוא: נפש של עני היתה מפרקסת לצאת מן

הרעב ונתת לו פרנסה והחיות אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין לידי כו' (=סכנה), אזכור אני להם את המצוה שעשית עם העני ומציל אני אותם".

בזמן הדלקת נרות שבת

"יש לעורר על דבר נתינת צדקה לפני הדלקת הנרות (=של שבת קודש)"

זהירות מטלטול הקפה בשבת

"והעקר לנצל זה להדגיש שאסור למדליקה לטלטל הפושקע (=הקפה) לאחר ההדלקה, ולכן הקפה צריכה להיות לכתחלה במקום שתשאר שם עד לאחר הבדלה (שכמה אינן יודעות על דבר זה)".

ביום ובסעדת החתנה

מתוך 'יחידות' לחתנים וכלות:

"ביום החתנה, הרי החתן והכלה וכל קרוביהם והרוצים בקרבנם, נותנים מעות לצדקה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

וזה מוסיף בכרכות והצלחות, שכל העניינים יהיו בשעה טובה ומצלחת, ובאפן של "הולך ומוסיף ואור".

[הרבי חלק לכל אחד ואחת מהחתנים והכלות שטר של דולר לתת אותו (או תמורתו) לצדקה. כשעברו לידו חתן וכלה שמתחתנים היום, נתן להם עוד שטר של דולר ואמר:]

בודאי שיש קפת צדקה על שלחן החתנה, ובאם לא, תניחו קפת צדקה על השלחן, ותשימו בה את השטר לצדקה".

סגולה לפרנסה

"לכתבו אודות הדחק בפרנסה, ידועה עצת חכמינו זכרונם לברכה שלא לקמץ בצדקה, ואדרבה להרבות בזה ולחלקה לפעמים רבות"

לפני שחרית

"ומהזמנים המסגלים לזה הוא בכל יום חול קודם תפלת הבקר להפריש פרוטות אחדות לצדקה".

מעלת הנתינה במצב דחוק

"המאמץ שעשיתם לשלח את האלף דולר מבלי להתחשב במצבו הדחוק, הדבר מגדיל את הזכות וגם מתאים לדברי הפסוק "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'", שפרושו גם שבזמן שמצבו של אדם דחוק שהוא בבחינת "דל", ולמרות זאת אינו מתחשב בזה ונותן לצדקה יותר מפני יכלתו במצב זה – אשר אז ודאי מתקיים גם הכתוב בהמשך לזה "ואני בתומי (באמונה) תמכת בי, ותציבני לפניך לעולם".

להחיות את נפש העני

להלן קטע משיחה שהתנהלה בין הרבי והגאון רבי אהרן סולובייצ'יק:

"כבוד קדשת אדמו"ר: ... ולהעיר שבנוגע לקיים המצוות של קטן – שאינו חיב מעקר הדין, אלא מצד חנוך – יש מעלה מיוחדת במצוות הצדקה, שהרי, בנוגע לעני, מקבל הצדקה, אין חלוק אם הנותן חיב במצוות מן התורה או לאו, מכיון שהעקר הוא להחיות נפש העני ובני ביתו..."

הר"א סולובייצ'יק: וחדוש נוסף בצדקה מה שכתב ב'ספרי' בענין מצות שכחה, שעשיר שאבד סלע (=מטבע) ומצאו עני ונתפרנס בו מעלה עליו הכתוב שקיים מצות צדקה, אף שלא היה בכונתו לקיים מצות צדקה.

כ"ק אדמו"ר: בנוגע לדברי הספרי – החדוש הוא לא רק בכך שלא נתפון לקיים מצות צדקה, אלא יתרה מזה – שמצטער על אבוד הסלע. ונוסף לזה: דין זה אינו רק בעשיר שאבד סלע, אלא גם אם מאבד הסלע הוא עני מדכא, שהסלע שבידו הוא בבחינת פקוח-

נפש, ובמילא צערו על אבוד הסלע גדול ביותר.

ולכאורה הרי זה פלא הכי גדול:

תנאי עקרי בנתינת הצדקה – שצריך להיות בסדר פנים יפות ובשמחה, ועד כדי כך, שבנוגע לכמה פרטים עדיפה אי נתינתה מאשר נתינה בסדר פנים רעות, ואף על פי כן, המאבד סלע ומצאו עני ונתפרנס בו – אף שמצטער על אבוד הסלע, ובפרט עני מדכא שמצטער צער גדול (כנזכר לעיל), מפל מקום, קיים מצות הצדקה.

ואין זה "חקה חקקתי", אלא מובן על פי שכל, לא רק בשכלו של יהודי פשוט, אלא גם בשכלו של בן נח – כאמור, שבנוגע לפעולה של "החייט את נפש העני" בפעל ממש, אין חלוק בכונתו של הנותן, שאפילו אם מתחרט ומצטער על הנתינה, הרי סוף כל סוף החיה את נפש העני, ובמילא, קיים מצות צדקה".

לא להאריך בדבורים

"יש להציע שאילו שבעשירי באב [ט' באב נדחה] נוסעים למקומות שונים בכדי לדבר עם יהודים אודות יהדות בכלל ואודות תשעה באב בפרט – יקחו עמם קפת צדקה שמזכירה ומעוררת על נתינת הצדקה.

... כשמביאים קפת צדקה – לא צריכים להאריך בדבורים ולעורר אודות נתינת הצדקה, שכן, תכף ומיד כשרואים קפת צדקה מבינים שצריכים לתת צדקה בפעל, לקחת הכסף ולהכניס בתוך קפת הצדקה, ובמילא, עושים כן בפעל.

מה שאין כן על ידי הדבור על דבר נתינת צדקה – הרי (נוסף לכך שפלוני עלול להפגע מהרשם שבאים לעוררו אודות קיום מצות צדקה) גם לאחר הדבור, נשאר עדין הכסף במקום אחד, הנותן במקום שני, קפת הצדקה (או גבאי צדקה) במקום שלישי, והמקבל במקום רביעי!"

בכל בית יהודי

"מהנכון ביותר, לחדש את המנהג הטוב, שבכל בית יהודי תמצא 'קפת צדקה'".